

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DÜZİÇİLİ ÂŞIK MUSTAFA ÇABUK:
HİKÂYE REPERTUVARI VE TÜRKÜLÜ HİKÂYELERİ
(İNCELEME-METİN)**

**Tezi Hazırlayan
Emine KANAT**

**Tezi Yöneten
Prof. Dr. İsmail GÖRKEM**

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Temmuz 2010
KAYSERİ**

Prof. Dr. İsmail Görkem danışmanlığında Emine KANAT tarafından hazırlanan “Düziçili Âşık Mustafa Çabuk: Hikâye Repertuarı ve Türkölü Hikâyeleri (İnceleme-Metin)” isimli bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

17 / 09 / 2010

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. İsmail GÖRKEM

Üye : Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Üye : Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun 17/09/2010 tarih ve 21 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

17 09 / 2010

Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Halkın kültürüne ait ürünler, halkın oluşturduğu millî birer hazinedir. Bu hazine de milletin ulusal düşünce sistemini, hayatı algılama tarzını, acı, sevinç ve ortak değerlerimizi nesilden nesile aktarma halkın kültürüne ait ürünlerin en önemli özelliklerindendir. Ama ne yazık ki bu hazineler belirli kültür taşıyıcıları ile günümüze taşınmasına rağmen gün geçtikçe sayıları azalmakta ve de çoğu gün ışığına çıkmadan yok olmaktadır. Aslında kaynak kişilerin azalması bu ürünlerin önemini daha da artırmaktadır. Bu nedenle kaynak kişilere verilen önem büyük ölçüde kendini göstermektedir. Çünkü teknolojinin gelişmesiyle geleneklerini icra etmeleri zorlaşmış ve usta-çırak ilişkisiyle geleneğin devamlılığı da yok olmaya başlamıştır. Ama onlardan elde edilen bilgilerin kayda geçirilmesi son dönemlerde ağırlık kazanmıştır.

Elektronik kültür ortamıyla artık göçer evli kültürünün hâkim olduğu yerlerde şehir kültürünün etkisi artmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi; köyden kente göçün sıklığıdır. Çünkü şehir kültürü, içinde barındırdığı diğer kültürleri de yavaş yavaş eritmektedir. Böylelikle kırsal kesimlerdeki kültürler modern dünyaya uyum sağlamak için değişmeye başlamıştır.

Pertev Naili Boratav, “Güney Anadolu’daki hikâyecilik geleneğinin eski ve yeni bugünkü halini tetkik işi, henüz dokunulmamış olarak durmaktadır” (Boratav 1946, 47’den Görkem 2000, IX) tespitini yapmaktadır. Genel itibariyle Güney Anadolu’daki halk hikâyecileri ve hikâyeciliği bilimsel metotlarla kitap hâlinde incelenmemiştir. Ama son yıllarda Prof. Dr. İsmail Görkem ve onun yetiştirdiği bir kaç öğrenci buraya ait hikâyeci ve onlara ait hikâyecileri incelemişlerdir.

Âşık Mustafa Çabuk (Tus Mustafa), doğumdan beri (1934) Yazlamazlı köyünde yaşamaktadır. Köyde kendi yaptığı ve şu an depremde az da olsa zarar görmüş olan, küçük evinde oturmaktadır. Âşığın, bağı, bahçesi veya herhangi bir küçük/büyükbaş hayvanı yoktur. Evinde telefon bulunmamakla birlikte sadece eski bir televizyon vardır. Burada âşığın teknolojiden uzak yaşadığını belirtmek gerekir. Sadece arkadaşlarıyla

birlikte bazı günler evlerde toplanıp hikâyeler anlatmaktadır. Bütün bu özellikler âşığın geleneğin taşıyıcılığını hâlâ devam ettirdiğinin göstergesidir.

Âşıklığa 15 yaşında ilkin gizli olarak başladığını ve kimseyi usta olarak kabul etmediğini belirtir. Genellikle kınacı olarak davetlere çağrıldığı yerlerde o ortamdaki insanların isteklerine göre türkölü hikâyelerini anlatmaktadır. Kendisi için; “Eski tarih olaylarını ayrıntısıyla ondan başka kimsenin bilmediğini” de belirtmektedir. Saz çalmayı ilk başlarda bilmediği için türkülerini değnek (sopa, oklava) ile icra ederken şu anda Ali Kirik tarafından verilen küçük curayı az da olsa kullanmaktadır. Kul Mustafa mahlasını kullanmaktadır.

Tezde, Düziçi’ndeki hikâyecilik geleneğini, Âşık Mustafa Çabuk ve onun hikâyeye repertuarındaki toplam 26 hikâyeden 8 tanesi (Bey Mayıl, Esmehan, Dadaloğlu, Kamberoğlu ile Senem, Genç Osman, Paşaoğlu Necip, Karacaoğlu Türköleri (7 tane) ile âşığın kendi eserleri (10 tane)) ayrıntılı olarak incelenecektir.

Âşık Mustafa Çabuk’a ait türkölü hikâyeler İsmail Gökem’e ait sözlü folklor arşivinden yararlanılarak bu tezde ele alınmaya çalışılacaktır. Ayrıca üzerinde çalışılan Mustafa Çabuk’a ait eserler Avukat Bekir İşlek tarafından sesli ve görüntölü olarak kaydedilmiştir. Böylelikle “anlatıcı-dinleyici” ilişkisi, “metin”, “musiki” ve “gelenek” gibi unsurlarla folklorun “canlı bir gösterim” olduğu gösterilecektir.

Çalışma tamamlandığında Türk Halkbilimi’ne “Türkölü Halk Hikâyeleri” açısından bir türkölü hikâyenin yeni varyantları, bugüne kadar bilinmeyen yeni türkölü hikâyeler ve en önemlisi bu zamana kadar bilim âlemi tarafından tanınmayan Âşık Mustafa Çabuk hakkında bilgiler verilerek, bu sayede yapılacak diğerk çalışmalara yeni bir bakış açısı kazandırılacaktır.

Çalışmada emeğini esirgemeyen özellikle babama ve aileme, her konuda yardımcı olmaya çalışan Avukat Bekir İşlek ve Hüseyin İşlek’e, bir anlamda moral desteğiyle yardım eden Araştırma Görevlisi Betöl Aydoğdu’ya, ziyaretine gittiğimde beni baş tacı eden Âşık Mustafa Çabuk’a ve bu çalışmayı benim yapabileceğime güvenerek benden

III

yardımını esirgemeyen ve her zaman vaktini ayıran saygıdeğer hocam İsmail Görkem'e sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

EMİNE KANAT

Kayseri - 2010

**DÜZİÇİLİ ÂŞIK MUSTAFA ÇABUK:
HİKÂYE REPERTUVARI VE TÜRKÜLÜ HİKÂYELERİ
(İNCELEME-METİN)**

EMİNE KANAT

ÖZET

Osmaniye ili Düziçi ilçesi Yazlamazlı köyünde yaşayan ve daha önce kimsenin üzerinde inceleme yapmadığı ve âşıklık geleneğinin önemini kaybettiği günümüzde bu geleneği sürdürmeye çalışan âşıklardan Mustafa Çabuk'un (Tus Mustafa) bildiği türkölü hikâyeler derlenmiştir. Bu türkölü hikâyeler Düziçi yöresinde farklı âşıklardan derlenmesine rağmen üzerinde çalışılmamıştır.

Âşık Mustafa Çabuk'un hayatı-sanatı-repertuarı hakkında bilgiler edinildikten sonra bu bilgiler hem hikâye anlatma geleneği açısından hem de Performans Teori'ye göre sınıflandırılmıştır. Derlemeler İsmail Görkem'e ait sözlü folklor arşivinden temin edilmiştir. Ayrıca hikâyelerdeki anlaşılmayan kısımlar ve bilinmeyen kelimelerin anlamları, âşığa yapılan ziyarette öğrenilmiştir.

Tezde, Düziçi'nde yaşayan türkölü hikâye anlatma geleneği, Âşık Mustafa Çabuk'un repertuarı ve bu hikâyelerden seçilen sekiz hikâyenin (Bey Mayıs, Esmehan, Dadaloğlu, Kamberoğlu ile Senem, Genç Osman, Paşaoğlu Necip, Karacaoğlu Türkölüleri ile âşığın kendi eserleri) incelenmiştir. Folklorun "canlı bir gösterim" oluşunda Âşık Mustafa Çabuk'tan derlenen ve bunların içinden seçilen türkölü hikâyelerin "anlatıcı-dinleyici" ilişkisi, "metin", "musiki" ve "gelenek" gibi unsurların bulunması ve yazıya aktarılan bu folklor ürünlerini kolektif niteliğe büründürdüğü görölmektedir.

Tezde inceleme yöntemi olarak İsmail Görkem'in "Halk Hikâyeleri Araştırmaları, Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı" adlı çalışmasında Performans Teori yöntemi, türkölü hikâyelerin yazıya geçirilmesinde uygulanan ağız araştırmaları transkripsiyon yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Düziçili Âşık Mustafa Çabuk, Halk Hikâyeciliği ve Halk Hikâyeleri, Performans Teori, Esmehan, Mayıl Bey, Paşaoğlu Necip, Âşığın Kendi Eserleri

**MİNSTREL MUSTAFA ÇABUK FROM DÜZİÇİ:
STORY REPERTOİRE AND FOLK SONG STORIES
(ANALYSIS-TEXT)**

EMİNE KANAT

ABSTRACT

The subject of this study is to examine all folk songs stories which are not examined up until now and known by Minstrel Mustafa Çabuk (Tus Mustafa) who is living in Yazlamazlı village in Osmaniye, Düziçi. He tries to maintain the minstrelsy tradition which losses the importance in these days. Although the stories are also gathered by different minstrels they are not examined till now.

After getting informations about Minstrel Mustafa Çabuk's life-performance-repertoire, there informations are categorized in terms of story telling tradition and Performance Theory. The compilations are all gotten from the verbal archieve which belongs to İsmail Gökem. Besides the delphic parts and words are learned by the minstrel when he was visited.

In this study, the story tradition in Düziçi, Minstrel Mustafa Çabuk's folk song stories repertoire and eigth of them (Bey Mayıl, Esmehan, Dadaloğlu, Kamberoğlu ile Senem, Genç Osman, Paşaoğlu Necip, Karacaoğlu Türküleri ile âşığın kendi eserleri) are examined in detail. It is seen that the reason of "alive demonstration" of folklore is that the folk songs stories which are obtained from Minstrel Mustafa Çabuk have the features of "narrator-listener" relationships, "text", "music" and "tradition". Moreover, he wraps the writing down folklore products to collective nature.

In this study, Performance Theory method which is used by İsmail Gökem in his study of "Halk Hikâyeleri Araştırmaları, Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuvarı", accent survey transcription method which is applied when puttuing folk song stories to writing are used as method of investigation.

Key Words: Düziçili Minstrel Mustafa Çabuk, Tradition of Story Writing and Folk Stories, Performance Teory, Esmehan, Mayıl Bey, Paşaoğlu Necip, Minstrel's Own Works

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XVI
1. GİRİŞ	1
1.1. ÇUKUROVA BÖLGESİ’NİN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHİ	1
1.1.1. Bölgenin Coğrafi Konumu	1
1.1.2. Bölgenin Tarihi	2
1.1.3. Araştırma Alanının Coğrafi Konumu ve Tarihi	3
1.2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN ÖZELLİKLERİ	5
1.2.1. Türkülü Hikâye İcra Geleneği ve Ürünler	5
1.2.1.1. Hikâyecilik Geleneği	5
1.2.1.2. Metin (Halk Hikâyesi/Türkülü Hikâye)	9
1.2.1.3. Anlatıcı (Hikâyeci/Âşık/Hikâyeci-Âşık)	10
1.2.1.4. Müzik/Ezgi/Ritim	11
1.2.1.5. Dinleyici/İzleyici/Seyirci Çevresi	12
1.2.1.6. Mekân	13
1.2.1.7. Performans (İcra/Gösterim) Teori	14
1.2.1.8. Performans Teori’ye Göre Halk Hikâyelerin İncelenmesi	17
1.3. ARAŞTIRMA KONUSU HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	18
1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	22
1.5. TANIMLAR	24
2. BİRİNCİ BÖLÜM: ÇUKUROVA’DA HİKÂyecİLİK GELENEĞİ VE ÂŞIK MUSTAFA ÇABUK	27
2.1. ÇUKUROVA’DA HİKÂyecİLİK, HİKÂyecİLER VE HİKÂyeler	28
2.2. OSMANİYE VE DÜZİÇİ’NDE HİKÂyecİLER VE HİKÂyeler	31
2.2.1. HİKÂyecİLİK GELENEĞİ	31
2.2.1.1. Kınacı/Davete Gitme	32

2.2.1.2. Türkü Söyleme ve Hikâye Maksudatlı Geziler	34
2.2.2. HİKÂYECİLER	34
2.2.2.1. Âşık Mustafa (=Deli Mustafa)	35
2.2.2.2. Âşık Güllü (=Güllü Kâhya)	35
2.2.2.3. Gül Ali ile Abdal Seydihan	35
2.2.2.4. Kır İsmail (=İsmail Güngör/Tab'lı İsmail/İsmail Tabak)	35
2.2.2.5. Üdülü Musduk	35
2.2.2.6. Âşık Mahmut	35
2.2.2.7. Âşık Mehmet Köse	35
2.2.2.8. Kirik Ali (Âşık Ali Altun)	36
2.2.2.9. Köroğlu (=Âşık Mehmet Demirci)	36
2.2.2.10. Âşık Mehmet Tülüce (=Kulaçkollu Mehmet Ağa)	36
2.2.2.11. Âşık Mehmet Ova	36
2.2.2.12. İspir Onbaşı	36
2.2.2.13. Âşık Mehmet İper	37
2.2.2.14. Âşık İbrahim Tülüce (=Tulug İrbâm)	37
2.2.2.15. Cennet Karı (=Maraşlı'nın Avradı)	37
2.2.2.16. Karayığit Osman	37
2.2.2.17. Âşık Mustafa Köse (=Hafız)	37
2.2.2.18. Âşık Mehmet Öztürk	38
2.2.3. ANLATILAN HİKÂYELERİN YÖRESEL ÖZELLİKLERİ	38
2.3. ÂŞIK MUSTAFA ÇABUK	40
2.3.1. Hayatı	40
2.3.2. Sanatı ve Sanatkârlığı	42
2.3.3. Repertuarı ve Bu Repertuarın Anlatıcıya Bağlı Özgün Yanları	44
3. İKİNCİ BÖLÜM: HİKÂYELERLE İLGİLİ PROBLEMLER	46
3.1. HİKÂYELERİN TEŞEKKÜLÜ VE VARYANTLARI	47
3.1.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)	47
3.1.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)	48
3.1.3. Esmehan Hikâyesi (=EH)	50
3.1.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)	52
3.1.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH)	56

3.1.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH).....	57
4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: HİKÂYELERİN TAHLİLİ	59
4.1. TAHKİYELİ KISIMLARIN TAHLİLİ.....	60
4.1.1. MOTİF HALKALARI VE OLAY ÖRGÜSÜ.....	60
4.1.1.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH).....	60
4.1.1.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH).....	62
4.1.1.3. Esmehan Hikâyesi (=EH).....	63
4.1.1.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH).....	66
4.1.1.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH).....	68
4.1.1.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH).....	70
4.1.1.7. Karacaoğlu Türküleri (=KT).....	72
4.1.1.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH).....	72
4.1.1.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE).....	73
4.1.1.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH).....	73
4.1.1.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH).....	74
4.1.1.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH).....	75
4.1.1.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH).....	76
4.1.1.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH).....	77
4.1.1.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH).....	78
4.1.1.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH).....	79
4.1.1.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH).....	81
4.1.1.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT).....	83
4.1.1.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT).....	84
4.1.2. HİKÂYELERİN TEMATİK YAPISI.....	86
4.1.2.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH).....	86
4.1.2.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH).....	86
4.1.2.3. Esmehan Hikâyesi (=EH).....	86
4.1.2.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH).....	87
4.1.2.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH).....	87
4.1.2.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH).....	87
4.1.2.7. Karacaoğlu Türküleri (=KT).....	88
4.1.2.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH).....	88

4.1.2.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE).....	88
4.1.2.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)	88
4.1.2.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)	88
4.1.2.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH).....	88
4.1.2.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)	88
4.1.2.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)	89
4.1.2.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH).....	89
4.1.2.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)	89
4.1.2.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)	89
4.1.2.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)	89
4.1.2.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)	89
4.1.3. ZAMAN	90
4.1.3.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)	90
4.1.3.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)	91
4.1.3.3. Esmehan Hikâyesi(=EH).....	91
4.1.3.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)	92
4.1.3.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH).....	92
4.1.3.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH).....	93
4.1.3.7. Karacaoğlan Türküleri (=KT)	93
4.1.3.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)	93
4.1.3.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE).....	94
4.1.3.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)	94
4.1.3.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)	94
4.1.3.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH).....	94
4.1.3.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)	94
4.1.3.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)	94
4.1.3.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH).....	95
4.1.3.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)	95
4.1.3.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)	95
4.1.3.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)	95
4.1.3.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)	96
4.1.4. MEKÂN	96
4.1.4.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)	97

4.1.4.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)	97
4.1.4.3. Esmehan Hikâyesi (=EH).....	97
4.1.4.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)	98
4.1.4.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH).....	98
4.1.4.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH).....	98
4.1.4.7. Karacaoğlu Türküleri (=KT)	98
4.1.4.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)	98
4.1.4.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE).....	99
4.1.4.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)	99
4.1.4.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)	99
4.1.4.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH).....	99
4.1.4.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)	99
4.1.4.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)	99
4.1.4.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH).....	100
4.1.4.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)	100
4.1.4.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)	100
4.1.4.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)	100
4.1.4.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)	100
4.1.5. ŞAHİS KADROSU	101
4.1.5.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)	101
4.1.5.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)	101
4.1.5.3. Esmehan Hikâyesi (=EH).....	102
4.1.5.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)	102
4.1.5.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH).....	102
4.1.5.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH).....	102
4.1.5.7. Karacaoğlu Türküleri (=KT)	103
4.1.5.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)	103
4.1.5.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE).....	103
4.1.5.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)	103
4.1.5.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)	103
4.1.5.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH).....	103
4.1.5.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)	104
4.1.5.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)	104

4.1.5.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH).....	104
4.1.5.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)	104
4.1.5.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)	104
4.1.5.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)	105
4.1.5.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)	105
4.1.6. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI	106
4.1.7. ANLATIM TARZLARI	106
4.2. TÜRKÜLERİN/ŞİİRLERİN TAHLİLİ	107
4.2.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)	108
4.2.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)	112
4.2.3. Esmehan Hikâyesi (=EH).....	115
4.2.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)	118
4.2.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH).....	119
4.2.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH).....	121
4.2.7. Karacaoğlan Türküleri (=KT)	122
4.2.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)	122
4.2.7.2. Bunu Bilen Bu Cihanı Fark Eder (=BBBCFE).....	123
4.2.7.3. Bunun Manasını Bilin Bu Hocayı (=BMBBH).....	124
4.2.7.4. Sen De Bilir Misin Vakti Zamanı? (=SBVZ)	124
4.2.7.5. Sen Onun Ettiğini Eylemeye Gör (=SOEEG).....	125
4.2.7.6. Abdest Nedir Namaz Nedir Din Nedir? (=ANNNDN).....	125
4.2.7.7. Bir Gözleri Kanlı Kukuysan Da (=BGKK).....	126
4.2.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE).....	127
4.2.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)	127
4.2.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)	128
4.2.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH).....	128
4.2.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)	129
4.2.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)	130
4.2.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH).....	131
4.2.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)	131
4.2.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH).....	132
4.2.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)	132
4.2.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)	133

5. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: HİKÂYELERİN DİL VE ANLATIM

ÖZELLİKLERİ	135
5.1. İsimler	137
5.2. Benzetmeler.....	138
5.3. Ses Taklidi (=Yansıma) Kelimeler	139
5.4. Deyimler.....	140
5.5. Atasözleri	140
5.6. Söz Kalıpları	140
5.7. Ara Sözcükler	142
5.8. Mizah	142

6. SONUÇ	143

7. BEŞİNCİ BÖLÜM: METİNLER

7.1. Bey Mayıl Hikâyesi [=BMH]	150
7.2. Dadaloğlu Hikâyesi [=DH]	174
7.3. Esmehan Hikâyesi [=EH].....	181
7.4. Genç Osman Hikâyesi [=GOH]	203
7.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi [=KSH].....	208
7.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi [=PNH].....	220
7.7. Karacaoğlu Türküleri [=KT]	226
7.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi [=ÖAH]	226
7.7.2. Bunu Bilen Bu Cihanı Fark Eder [=BBBCFE].....	228
7.7.3. Bunun Manasını Bilin Bu Hocayı [=BMBBH].....	230
7.7.4. Sen De Bilir Misin Vakti Zamanı? [=SBVZ]	231
7.7.5. Sen Onun Ettiğini Eylemeye Gör [=SOEEG].....	232
7.7.6. Abdest Nedir Namaz Nedir Din Nedir? [=ANNNDN].....	233
7.7.7. Bir Gözleri Kanlı Kukuysan Da [=BGKK].....	235
7.8. Âşığın Kendi Eserleri [=AKE].....	237
7.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi [=KGH]	237
7.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi [=İH]	240
7.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi [=AH].....	242

7.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi [=BKH]	245
7.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi [=FAH]	248
7.8.6. Mintan Hikâyesi [=MH]	252
7.8.7. Şalvar Hikâyesi [=ŞH]	255
7.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi [=ZHH]	261
7.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü [=BEAT]	265
7.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü [=AHT]	268
8. SÖZLÜK	271
9. EKLER (RESİMLER)	277
10. KAYNAKÇA	286
ÖZ GEÇMİŞ	294

KISALTMALAR

(): Metne anlatıcı-âşık tarafından eklenen yerler

[]: Metne dinleyiciler tarafından eklenen yerler

AH: Abdaloğlu Hikâyesi

AHT: Âşık Hamid'in Türküsü

AKE: Âşığın Kendi Eserleri

ANNNDN: Abdest Nedir Namaz Nedir Din Nedir?

BBBCFE: Bunu Bilen Bu Cihanı Fark Eder

BEAT: Benli Emine'nin Ahıska Türküsü

BGKK: Bir Gözleri Kanlı Kuyuysan Da

BKH: Boğazı Kurular Hikâyesi

BMBBH: Bunun Manasını Bilin Bu Hocayı

BMH: Bey Mayıl Hikâyesi

DH: Dadaloğlu Hikâyesi

EH: Esmehan Hikâyesi

FAH: Fasulye Ameleliği Hikâyesi

GOH: Genç Osman Hikâyesi

İH: İhtiyarlık Hikâyesi

KGH: Kınaya Gitme Hikâyesi

KSH: Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi

KT: Karacaoğlan Türküleri

MH: Mintan Hikâyesi

ÖAH: Ömercik Ağa Hikâyesi

PNH: Paşaoğlu Necip Hikâyesi

SBVZ: Sen De Bilir Misin Vakti Zamanı?

SOEEG: Sen Onun Ettiğini Eylemeye Gör

ŞH: Şalvar Hikâyesi

yy: Yüzyıl

ZHH: Zırt Hamza Hikâyesi

1. GİRİŞ

Düziçili Âşık Mustafa Çabuk'un hikâye repertuvarının tespiti ve incelenmesi konusu tezde ilerleyen sayfalarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Yapılan çalışmanın sağlam bir zemine oturtulabilmesi için aşağıda sırasıyla; bölgenin coğrafi konumu ve tarihi, nüfus yapısı, araştırma konusunun özellikleri, bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarla birlikte araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.1. ÇUKUROVA BÖLGESİ'NİN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHİ

1.1.1. Bölgenin Coğrafi Konumu¹

Türkiye'nin güneyinde yer alan Çukurova, Mersin'den Osmaniye iline kadar uzanan bir alan içinde bulunmaktadır. Ova; kuzeyde Bolkar Dağı ile Aladağ'ın eteklerine, doğuda Misis [=Adana] bucağının tepelerine, güneyde Karataş Burnu'na, batıda ise Erdemli [=Mersin] ilçesine kadar uzanmaktadır. Ovanın doğu-batı yönündeki uzunluğu 150 km, kuzey-güney yönündeki uzunluğu 70 km; yüzölçümü ise 3.650 km² dir.

Akdeniz Bölgesi'nin ve Çukurova'nın doğusunda yer alan Osmaniye'nin yüzölçümü ise 3.279,9 km² olup, deniz seviyesinden 121 m yüksekliktedir. Doğusunda Gaziantep, güneyinde Hatay, batısında Adana, kuzeyinde ise Kahramanmaraş illeri bulunmaktadır. Osmaniye ilinin batı kesimlerinden Adana ovasının doğusuna doğru düzlükler uzanmaktadır. Ovalık arazi en çok Merkez, Toprakkale, Kadirli ve Düziçi ilçelerinde bulunmaktadır. 2009 yılı il nüfusları verilerine göre Osmaniye 471.804 kişi ile Türkiye nüfusunun 43. üncü sırasında yer almaktadır. 2008 yılında 17.464 göç alırken, 2009

¹ Bu bilgilere İsmail Görkem, *Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuvarı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 1-4 adlı eserden ve ayrıca Osmaniye Valiliği resmî internet sitesi www.osmaniye.gov.tr adresinden ulaşılmıştır.

yılında 15.167 göç almış ve 2008 yılında 16.338 kişi göç verirken, 2009 yılında 16.319 göç vermiştir.

1.1.2. Bölgenin Tarihi²

İlk çağlarda Anadolu'nun bu yöresine "Kilikya" ismi verilmiş, bölgenin adı 15. yy. dan itibaren "Çukurova" olarak Arapça ve Türkçe kaynaklarda yer almaya başlamıştır.

Çukurova, akarsuların oluşturduğu verimli topraklar sayesinde "insan topluluklarını barındıran bir tarım ve ticaret merkezi" olma özelliğini her zaman korumuştur. Burada İslamiyet öncesi dönemde Hititlerin, Asurluların ve Perslerle Büyük İskender'in hâkimiyet kurduğu bilinmektedir. Bölgede nüfus yoğunluğu Romalılar döneminde artarken; imparatorluk ikiye bölündükten sonra Bizans İmparatorluğu'nun olmuştur. M.S. 8. yy. başlarına kadar bölgede Hristiyan hâkimiyeti devam ederken; bu tarihte Çukurova Arapların eline geçmiştir.

9. yy. da Abbasi halifesi Harunü'r-Reşid zamanında bölge tamamen "Uç Beyleri"nin yönetimine terk edilmiş, onlar da Orta Asya'dan Türk akıncılarını getirerek buraya yerleştirmişlerdir. Benzer nüfus hareketi, Selahaddin Eyyûbi döneminde de "Üç Oklu Türkmenler"nin bölgeye iskânı ile devam etmiştir. Bundan sonra, Abbasilerin zayıflaması sebebiyle tekrar Bizans hâkimiyetine girmiştir.

11. yy. başlarında, yörede bir Ermeni devleti kurulmuştur. Daha sonra yörede Osmanlı-Memluk mücadelesinin 15. yy. ın sonuna kadar devam ettiği görülmektedir. (Ramazan, Kınık, Salur, Bayındır, İğdir, Varsak, Gündüz ve Avşar Türkmenleri'nin Çukurova'ya iskân edildiği bilinmektedir). Sonunda 1516 tarihinde yöre tamamıyla Osmanlı denetimine girmiştir.

16. yy. da, konar-göçerlerin yanında, yerleşik hayata geçmiş ve çiftçilik yapan aşiret mensupları da bulunmaktadır. 16. yy. ın ilk yarısından 17. yy. ın başlarına kadar bölgede meydana gelen karışıklıklar sebebiyle yöre halkı dağılarak, 19. yy. da Derviş

² Bu bilgilere (Görkem 2000, 1-4) ve Osmaniye Valiliği resmî internet sitesi www.osmaniye.gov.tr adresinden ulaşılmıştır.

Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa önderliğindeki “Fırka-i İslâhiye” hareketine kadar Çukurova’yı “kışlak” olarak kullanılmışlardır.

II. Meşrutiyet ile birlikte “Osmaniye Cebel-i Bereket Sancağı”, Yarpuz’dan Osmaniye’nin merkezine taşınmıştır. Bu adı geçen idari yapı 1924 yılına kadar devam etmiştir. Sancak merkezinin Osmaniye’ye taşındığı sırada Osmaniye nüfusu 7000 civarındadır. “Osmaniye Vilayet” (1924–1933) olduğunda ise, Cumhuriyetin ilanı ile idari yapılanma yeniden şekillenmiş ve Osmaniye kazası vilayet yapılmıştır. Bu tarihlerde Osmaniye’nin nüfusu 10000 dolaylarındadır. Tekrar “Osmaniye Kazası” (1933–1996) haline dönüştürüldüğünde, 1933 yılına kadar vilayet olan Osmaniye bu tarihte kazaya indirilmiştir. Yeniden vilayet oluşu ise 24.10.1996 gün ve 4200 sayılı kanunla il statüsüne yeniden kavuşmuştur.

1.1.3. Araştırma Alanının Coğrafi Konumu ve Tarihi³

Düziçi ilçesi, ismini aldığı Düziçi Ovası’nın kenarında kurulmuştur. Yüzölçümü 460,90 km², deniz seviyesinden yüksekliği 350-400 m’dir. Düziçi’nin etrafı dağlarla çevrilidir.

Düziçi, ulaşım olarak Adana ilinin 125 km kuzeydoğusunda, güney ve güneybatısında Osmaniye 32 km. dir. Kuzeydoğusunda Kahramanmaraş ve doğusunda Gaziantep gibi büyük iller bulunmaktadır.

Düziçi ilçesi ve çevresinde tipik bir Akdeniz iklimi görülmektedir. Bitki örtüsü makilerden oluşmaktadır. Yalnız 700-800 m. den sonra çam ve yayvan yapraklı ağaçların oluşturduğu ormanlar bulunmaktadır.

Düziçi ilçesi, bölgenin Misis [=Adana] bucağının doğusundaki “Yukarı Çukurova” sahasında bulunmaktadır. Bu saha günümüzde yerleşik hayata geçmiş olan eski göçer evli Türkmen aşireti mensuplarının 17. yy. başlarından 19. yy. ikinci yarısına kadarki durumları bizi ilgilendirmektedir.

³ Bu bilgilere (Görkem 2000, 1-4) ve Osmaniye Valiliği resmî internet sitesi www.osmaniye.gov.tr adresinden ulaşılmıştır.

Düziçi’ndeki göçer evli aşiret mensupları, mevsimlere bağlı olarak “yaylak” ve “kışlak” yerleri arasında sürekli hareket halindedirler. Bunlar “kışlak” yerlerinde ekincilikle, “yaylak”larda ise daha çok hayvancılıkla uğraşmaktadır. Aşiret mensupları, hayvancılık yanında dokumacılık, avcılık ve dericilik sanatında da hayli ileri durumdadır. Bu yöredeki hikâyecilik geleneği, burada yaşamaya devam eden Türkmen aşireti mensuplarının geçmiş hayatları hakkında da bilgi vermektedir.

Düziçi'nin en eski tarihini Hititlere dayandığını 1947 yılından itibaren başlayan Kadirli Karatepe kazıları doğrulamaktadır. Münih Üniversitesi’nden Prof. Dr. Barthel Hrquda 1996 yılından bu yana Adana Sirkeli Höyük'te arkeolojik kazı çalışmaları yapmıştır. 1998 yılında “Eski Çağda Adana Bölgesi Tarihi” konulu bildiriye Prof. Dr. Hayat Erkanal aracılığı ile Çukurova Üniversitesi'nde düzenlenen konferansa bildiri olarak sunmuştur.

Düziçi ve çevresinin en eski döneminin Hititlere dayandırılmak istenmesinin sebeplerinden biri de çevredeki kazı çalışmalarından çıkan tarihî kalıntılardır. Bu kalıntılar şunlardır: “Çerçioğlu köyünde bulunan Domuztepe kalıntıları, Böcekli köyünde Neolitik dönemine ait olduğu düşünülen mağaralar ve yine aynı özelliklere sahip Alibozlu Mağaraları'dır”.

Düziçi'nin tipik bir Akdeniz Medeniyeti niteliği taşıdığı, genel durumuna bakıldığında görülmektedir. Bu durum, aynı bölgede hüküm süren Roma İmparatorluğu’nun kültürüne ait eserlerin Düziçi ve çevresinde sık sık görülmesinden ortaya çıkmaktadır.

Çukurova, tarih boyunca göçlere ve seferlere sahne olmuş bir bölgedir. Düziçi’ne yapılan seferlerden ilki Makedonya Kralı Büyük İskender'in Asya seferi ve diğeri de I. ve III. Haçlı Seferleri’dir. Bu Haçlı Seferleri sonucunda bölge kısa bir süre Haçlıların eline geçmiştir. Bunun sonucunda Düziçi ve çevresi etkilenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Türkölü Hikâye İcra Geleneği ve Ürünler

1.2.1.1. Hikâyecilik Geleneği

Eski çağlardan itibaren Türkler arasında topluluğun hepsini ilgilendiren sığır, şölen/toy ve yuğ törenleri yapılırdı. Bu törenlerde Şamanizm'in kalıntıları görölmektedir. Törenlerde şamanlar diğerk görevlerinin yanında “ozan ve baksılık” görevlerini de yapıyorlardı. Bu durum “ozan-baksı geleneği” halinde devam etmekteydi. İslâmiyet'in kabulünden sonraki dönemlerde ise artık “ozanlar” boy göstermeye başlamıştır. Köprölüye göre; Türkler arasında 14. yy. da “ozanlar”dan ayrı olarak “kıssahanlar” da görölmeye başlamıştır. 15. yy. da ise “meddah” terimi kıssahan ile birlikte kullanılmıştır. Bu yüzyıllarda “kıssahan”, “şehnamehan” ve “meddah” aynı anlamlarda kullanılırken; 17. yy. dan itibaren “hikâye anlatıcısı” karşılığında “meddah” kullanılmıştır. 18. yy. da ise bu meddah hikâyelerinde mahallî konulara doğru bir eğilim görölmüştür (Köprölü 1986, 361–366). İlk başlarda sözlü olarak oluşan ve aktarılan bu kültürler, teknolojinin gelişmesiyle yazılı kültüre geçiş yapmıştır. Günümüzde hâlâ bazı topluluklar sözlü kültüre ait değerlerini yaşatmaktadırlar.

Folklor ürünleri; “sözlü”, “geleneksel”, “çeşitlenme”, “anonimlik” ve “kalıplaşma” gibi bazı özelliklere sahiptir. “Tamamen sözlü” olan “Halk Edebiyatı” ürünlerinde bu beş özelliği görmek mümkündür (Yıldırım 1998, 68–69). Bu “edebî” nitelik taşıyan “sanat eser”leri “söz”, “yaratıcı”, “musikî” ve “dinleyici çevre” olmadan oluşturulamaz (Yıldırım 1998, 180). Folklor ürünlerinin icrasında “yaratıcı”, ürününü “dinleyici”lere sunarken dinleyici ile kendisi (=anlatıcı) arasında “canlı bir iletişim” ortamı sağlanır. Yani folklor ürünleri bu özellikleriyle “kolektif” bir yapıya sahiptir. Burada yapacağımız yanlış, malzemeyi sadece “anlatıcı”dan derleyerek canlı iletişim ortamını görmezden gelmemizdir (Görkem 2000, 5).

Bu bağlamda sözlü kültürle yazılı kültürü birbirinden ayırmak ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki alanın da karmaşık bir yapıya sahip olduğunu düşündüğümüzde burada söylenilmesi gereken şey her iki unsurunda birbirini kaynak bilmesidir; ancak yazılı kültürün, sözlü kültürün bilgi ve tecrübe birikiminden

faaydalanarak ortaya çıktığı da unutulmamalıdır. Yapıları ve hususiyetleri farklı olmasına rağmen, bu iki gelenek birbirleriyle karşılıklı münasebet içinde bulunurlar. Sözlü gelenekler, fertlerin gönüllü “ortak” kabulleriyle oluşur. Yazılı gelenekler ise resmi kuruluşların faaliyeti ile şekillenir (Yıldırım 1998, 76). Her iki kültürün ürünlerinin söze, kelimeye dayandığını belirtmiştik; ama sözlü kültürdeki sözlerin her anlatış esnasında teatral bir biçimde yeniden canlanmasına karşılık, yazılı kültürde yazıya geçen kelime, sabit veya değişmez bir forma kavuşması nedeniyle ölü sayılmaktadır. Sözlü kültürdeki “canlı gösterime” yazılı kültürde asla rastlayamayız.

Hikâyeci-âşık bir konu tespit edip onu gelenek dairesinde şekillendirirken hangi kısımlarına nesir hangi kısımlarına türkü yerleştireceğini düşünür. Daha sonra bunların hepsini kendi kafasında harmanlayıp ortaya hikâyesini çıkarır.

Âşıklar, usta-çırak ilişkisi ile yetişen ve elindeki sazıyla yeri geldiğinde usta malı söyleyen yeri geldiğinde ise kendine ait şiirler söyleyen ve aynı zamanda halk hikâyesi de anlatan kişilerdir. Halk hikâyeleri, hikâyeci-âşık adındaki usta anlatıcılar tarafından her sınıf ve her yaştan kişilere özellikle de erkeklere, kahvehanelerde, düğünlerde ve benzeri toplantılarda anlatılır.

Halk hikâyeleri nazım-nesir karışımı bir yapıya sahiptir. Hikâyenin anlatım ve tasvir kısmı mensur; duygu ve heyecanı ifade eden bölümler ise manzum olarak söylenir. Anlatıcı hikâyenin mensur kısmında istediği değişikliği yapabildiği gibi konuya da ekleme ve çıkarmalarda bulunabilir. Ama bu durum ana hatlardan sapmamak şartıyla yapılır. Bu şekilde sonradan ilâve edilen hikâyelere ‘karavelli’ adı verilmektedir (Boratav 1946, 51’den Alptekin 2005, 22). Hikâyeci, mensur kısmında daha serbest bir anlatmaya başvururken manzum kısmında böyle değildir. Çünkü burada şiiri olduğu gibi vermek zorundadır.

Halk hikâyelerinin konuları genellikle aşk ve kahramanlıktır. Bazen ikisi birlikte de işlenebilir. Pertev N. Boratav: “Kahramanlık hikâyelerini, içinde dövüş, vurup kırma, kabadayılık ve babayiğitlik maceraları bulunan hikâyeleri, türkülerini düşünerek, “koçaklamalı”; bunların dışında, mevzuda merkezî sıkletin aşk maceralarında bulunduğu hikâyeleri de “badeli âşıkların hikâyeleri, sevdalı hikâyeler” diye ayırmıştır. Birinci gruptaki hikâyeleri: “1. Köroğlu kolları; 2. Köroğlu hikâyelerine genellikle

bağlanan diğer kahramanlık hikâyeleri veyahut da aşk vak'alarından çok yiğitlik maceralarını mevzu edinmiş görünen hikâyeler” diye ayırırken; ikinci gruptaki hikâyeleri ise: “1. Muhayyel kahramanları olan hikâyeler; 2. Yaşadıkları, gelenek tarafından kabul edilen veya muhakkak olan âşık-şairlerin hikâyeleşmiş tercüme-i halleri” diye ayırmaktadır (Boratav 2002, 16–17).

Halk hikâyeleri gerçekçi bir yapıya sahiptir. Hikâyeci-âşıklar, hikâyenin sonunu seyircinin/dinleyicinin isteğine göre uzatıp kısaltabilmektedirler. Bu durum onun en “dinamik” tarafını göstermektedir. “Bir sözel ‘tür’e ait örneklerin sözlü kültür ortamında yaşatılmasını sağlayan, söz konusu türlerle ilgili icra/anlatım geleneğidir. Dolayısıyla burada hem ‘halk hikâyesi’ türündeki metinleri hem de tarihî ve dinî içerikli kıssaları, dinî-destanî metinleri, bu ‘tür’lerin sözlü kültür ortamı içersinde yaşamalarını sağlayan ‘temsîlî inşad’ ve ‘anlatma/nakletme’ dairesinde düşünmemiz gerekecektir” (Görkem 2007, 421–422). Yeniden üretme tarafının da var olduğunu görmekteyiz. Çünkü hikâyeci-âşık anlattığı hikâyenin içinde kendisi yaşar ve macera içinde koşan şahısların her birinin karakterini vermeye, jest ve mimiklerini hatta bazen de seslerini taklit etmeye mecburdur. Her sahneye göre farklı tavırlar takınmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki hikâyecilik geleneğini araştıran Boratav’a göre; hikâyenin kalıcı olan yeri “nazım” kısmıdır ve çok “az değişikliğe uğrar”. Bu kısım ‘lirik’ olduğu için, hikâyeyi “müzikli temsil” haline getirir. Türkölü kısımlar sevinç, keder, üzüntü ve heyecanın bulunduğu yerlerdir (Boratav 2002, 75–76; 78). Güney Türkmenleri de bu türü ‘türkölü hikâye’ olarak adlandırır. Türkölü hikâyelerin içinde koşma, semai, mani ve varsağı bulunabilir (Görkem 2007, 426). Doğu Anadolu’da anlatılan halk hikâyeleri “beş bölümde” düzenlenmektedir. Bunlar: 1. Fısıll, 2. Döşeme, 3. Asıl Konu, 4. Sonuç ve Dua, 5. Hikâye ile Organik Bağlı Olmayan Efsane.

Yukarı Çukurova ve çevresinde bazı Türkmen aşiretlerinin konar-göçer bir hayat tarzı sürdükleri bilinmektedir. Bunlar hayvancılıkla uğraşıp yazın yaylaklara göç eden aşiretlerdir. Aralarında çıkan çeşitli aşiret kavgaları sebebiyle 1865’te Fırka-ı İslâhiye ile göç ettirilmiştir. Ağır bir dilden uzak sade Türkçe ile hece veznini kullanıp göç, iskân, aşk ve akıncılık konularını işlerler (Elçin 1988, 102).

Âşıklar yaşanan hayatın hareketliliği ve akıcılığı içersinde canlı bir üslup ile şiirler söylemişlerdir. Ayrıca bu yerlerin şehirden uzak olması, ulaşımın zor olması şehir kültürünün buralara zayıf olarak yansıdığını göstermektedir. Çünkü bu gibi yerlerde yazılı ve elektronik kültürün etkileri önceki zamanlarda pek görülmemektedir.

Düziçi yöresindeki hikâyecilik geleneğinin temeli “kınacı gitme/davete gitme”ye dayanmaktadır. Bir de kışın bir ay kadar süren “türkü söyleme” ve “türkölü hikâye anlatma” maksatlı geziler de bulunmaktadır. Kınacı gitme âdeti kısaca şöyledir: “Düğün günü belirlendikten sonra kız tarafı erkek evinden bir âşık ister. Âşık düğün günü kız evine gelir ve büyük bir odada erkeklere türkölü hikâyeler anlatır. ‘Yoz türköl’ söyleyerek başlayan âşık davetlilerin isteğine göre farklı hikâyeler anlatır. Bu olay düğün boyunca devam eder. Oğlan evi gelmeye yakın âşık oradan ayrılır.” Ayrıca ‘türkü söyleme’ ve ‘hikâye anlatma maksatlı geziler’de âşıklar “Düziçi, Osmaniye, Kadirli ve Bahçe”nin bazı köylerini ziyaret ederler. “Ağa konakları”nda dinleyicinin çoğunlukla erkek olduğu topluluklarda hikâyelerini icra ederler. Kadınlar ise âşığın sesini, evin ayrı bir bölümünden dinlerler (Görkem 2000, 29–31).

Uzun yıllar yöre âşıkları düğünlerde kınacı olarak çağrılmışlar ve önemli günlerin ve törenlerin aranılan isimleri haline gelmişlerdir. Ancak onların bu özellikleri toplumun ihtiyaçlarının değişmesi elektronik kültürün yayılmasıyla geri plana itilmiştir. Böylelikle âşıklık bir meslek olmaktan çıkmış ve yaşayan birkaç âşık haricinde bu geleneği devam ettirecek yeni temsilciler bulunmamaktadır. Görkem’e göre; hikâyecilik geleneğine “sözlü anlatım” çerçevesinde bir “sosyal olay” olarak bakılacak olunursa, zamanla büyük şehir ve kasabalarda, sözlü anlatım hadisesinin “anlatıcı, dinleyici ve geleneksellik” gibi özelliklerini kaybettiği görülmektedir. İşte bu safhada halk hikâyeleri “mensur” ve “realist” bir kimliğe bürünerek “kitabîleşmiş” ve çeşitli meclislerde yazılısından okunur-dinlenir bir hal almıştır (Görkem 2000, 7). Yörede ise hikâye anlatma geleneği az da olsa birkaç âşık tarafından devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

1.2.1.2. Metin (Halk Hikâyesi/Türkülü Hikâye)

Metinler, anlatıma dayalı bütün folklor ürünlerinin yazıya geçirilmiş şeklidir. Hikâye terimi Türkçe sözlükte; “bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması; gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı, öykü; aslı olmayan söz, olay” şeklinde tanımlanır.

“Hikâyede vak’a esastır” diyen Gökem’e göre; tahkiyeli anlatımlarda olay örgüsü önemli bir yer tutmaktadır (Gökem 2000, 95).

Boratav’a göre nazım-nesir karışık olarak anlatılan ‘türkülü hikâyeler’de ‘yarı göçebe/konar-göçer’ bir yaşam hâkimdir. Halk hikâyelerinde cemiyet içindeki ‘dâhili mücadele ve isyanlar’ anlatılır ve bu tür, ‘destandan romana geçiş’in bir ürünüdür. Bu sebeple türkülü hikâyeler ‘temsilî inşad’ olarak nitelendirir (Boratav 2002).

Son dönemde yazılı veya sözlü metinlerin icra ortamları hakkında yeni görüşler ileri sürülmektedir. Dursun Yıldırım’a göre; “icra bağlamında[ki] metin”ler yaratılırken/oluşturulurken sözün ve anlatımın ezgisel akışı dikkate alınır. Metin yaratıcısı kendine özgü bir söz ve ezgi beraberliği ile metnin bütün özelliklerini dinleyici için tamamlar. Ama icrası sırasında bu metin “yeni anlatım dokusu”na dönüşür. Bu metne “icra bağlamında metin” denilmektedir. İcra bağlamındaki metinler ile sözel/yazılı edebî metinler hem farklı yapılara sahiptir hem de incelemelerinde farklı yaklaşımlar ve yöntemler izlenir. Sözel ortam yaratıcılığı icraları ile ilgili metinler üzerinde yapılan çalışmalara rastlanılmamıştır. Ancak, yazılı ortam yaratıcılığı ile ilgili icra ortamları hakkında önemli bir çalışmanın Haluk İpekten tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir. Yıldırım, sözel edebî metin ile anlatıcı ve dinleyici arasında, icra sırasında doğan yeni metin [=icra bağlamında metin] bütünleşmesini ve bu yeni terkip metni ortaya çıkaran sözel kültür yapısının bir arada incelenmesi araştırmacılara yeni ufuklar açabileceğini düşünmektedir. Ancak, bu işlemler yazılı ortam yaratıcılığına dayalı edebî eserler için de geçerli bir yaklaşım olmalıdır. Edebî yaratıcılık içinde yer alan metinler hem onların yaratılışını/tabiatını hem icra yapılarında ortaya çıkan yeni metinleri hem de anlatıcı/icracı ile dinleyici/okuyucu arasında kurulu olan iletişim ağlarının hangi kültürel dokular üzerine inşa edildiğini öğrenmeye yardım edeceği düşünülmektedir (Yıldırım 2003, 136).

Âşığın anlattığı türkölü hikâyelerde az da olsa değışen kısımlar bulunmaktadır. Bunlar genellikle bir müzik aleti (saz, cura) ya da ona benzer sopa (oklava, değnek) gibi maddelerle icra edilen türkölü kısımlarıdır. Çünkü Âşık Tus Mustafa eserini anlatırken dinleyicilerin istek ve dikkatlerine göre sıkılma gibi bir durumun başlayıp başlamadığını gözlemledikten sonra hikâyenin nesir kısmını uzatıp kısaltmaktadır. Yani her şey o anki zamana, dinleyicinin tutumuna ve ortamın şartlarına bağlıdır. Tus Mustafa, olay örgüsü ve kahramanlardan sapmamak şartıyla dinleyicilerin o anki durumuna göre kendince çeşitli eklemeler, çıkarmalar ya da o yöreye ait isimlendirmeler veyahut benzetmeler yaparak hikâyeyi renklendirmektedir. Tabii ki âşık bütün hikâyelerin nesir kısımlarını aklında tam manasıyla tutamaz ama nesir kısımları kendilerine ait ritimleriyle akılda kalır. Şiirde önemli olan ayak kısımlarını unutmamaktır.

Türkölü hikâyelerde nesir kısımları büyük önem taşımaktadır. Bu konuda Gülay Mirzaoğlu ‘türkölü hikâye’ ile ‘hikâyeli türkölü’ kavramlarını incelemiş ve ‘türkölü hikâye’ kavramını kabul etmiştir (Mirzaoğlu 2003).

Yazıda metin dışı bağlam yalnız okur değil yazar için de yoktur. Gözle görülen bir bağlamın yokluğu, gerçek bir dinleyici önünde konuşmaya oranla yazıyı genelde “çilekeş bir eyleme dön[üştü]ren” başlıca unsurdur. Yazarın hitap ettiği topluluk her zaman hayalidir (Ong 1995, 53-81).

Tezde yer alan metinlerin uzunluğu/kısalığı değışmekle birlikte, tahkiye kısımlarında âşığın bulunduğu yöreye ait unsurlar ağır basmaktadır.

1.2.1.3. Anlatıcı (Hikâyeci/Âşık/Hikâyeci-Âşık)

Türklerin İslâmiyet’ten önceki dönemlerinden başlayarak hikâyeye anlatma işini şamanlar, İslâmiyet’i kabulle birlikte ozanlar, halk dervişleri, 15. yy. da meddahlar, kıssahan, Şehnâmehan gibi kişiler üstlenmiştir (Görkem 2000, 6). Halk hikâyelerini icra edenlere de ‘hikâyeci/âşık/hikâyeci-âşık’ denilmektedir.

Günümüzde Özbek, Uygur, Türkmen, Kazak, Kalmuk, Kırgız, Tuva, Başkurt, Karakalpak ve diğer Türk boylarında hikâyeci-âşık karşılığında farklı adlandırmalar da mevcuttur (Görkem 2000, 10).

Usta âşık, irticalen türkû söyleyebilen, dinleyici çevresi tarafından anlattığı hikâyelerde usta kabul edilen, atışmalarda yenilmeyen, kendisine has bir üslup taşıyan kişidir. Bazı âşıklar usta-çırak ilişkisinde yetişmiş ve geleneği devam ettirmiş olmalarına rağmen usta-çırak ilişkisinde yetişmeyen âşıklar da vardır. Tezin konusu olan Âşık Mustafa Çabuk'un bir ustası yoktur ve gelenekten yetişmemiştir. O sadece gittiği ortamlardaki âşıkları dinleyerek kendince bir üslup oluşturmuştur.

Saz çalmak yetenek işi olsa da saz çalmadan ağzıyla ya da başka farklı nesnelerle ritim sağlayan âşıklar da mevcuttur. Her toplumda âşıkların yeri ayrıdır ve gerçek bir âşığın türkülü hikâye bilmemesi veya onu iyi sunamaması pek hoş karşılanmaz. Âşık hikâyesini kendi duygularını ifade etme yeri olarak görür. Kendi de hikâyenin bir parçasıymış gibi öyle bir anlatır ki dinleyicilere sanki o sahneyi seyreliyorlarmış izlenimi verir. 'Ezber' ve 'irtical' âşık tarzı türkücü ve hikâyecilerde yan yana yaşamaktadır (Görkem 2000, 11).

1.2.1.4. Müzik/Ezgi/Ritim

Müzik, türkülü hikâyelerdeki “deyiş/türkû”lerin anlatıcı tarafından icrasında nesir kısmının bitimiyle nazım kısmına geçildiğini gösterir. Türkülü hikâye adından da anlaşılacağı gibi içerisinde muhakkak bir türkû yani musiki unsuru yer almalıdır. Hikâyeleri anlatırken anlatıcı ‘deyiş/türkû’ bölümleri sanki onların ruhlarına girerek, onların dilinden söylemeye çalışır. Bu deyiş/türküler ‘geleneksel’ bir mahiyetle, belli makamlardan oluşmaktadır. Anlatıcının deyiş/türküleri eksik ve yanlış söylemesi dinleyiciler tarafından hoş karşılanmaz ve de buna tahammül edilemez (Görkem 2000, 11).

Walter J. Ong’a göre; sözlü kültürde kelimeler “ses”lerle sınırlandırılmıştır. İnsanlar duygu ve düşüncelerini unutmamak için “ritm”ler yoluyla akılda muhafaza etmeye çalışırken bunu “mimik hareketleri”yle yaparlar (Ong 1995, 48–52). Anlatıcı söyleyeceği türkünün ritmini genellikle cura adındaki küçük saz ile elde eder. Âşık Tus Mustafa ise ilk başlarda saz çalmayı bilmediği için eline aldığı bir oklavayla ondan ses çıkıyormuş gibi ağzıyla ritmi yakalama çalışmıştır. Daha sonra ise kendisine hediye edilen sazı pek kullanamasa da artık onunla çalmaya başlamıştır.

Türkölü hikâye anlatıcılarından Âşık Tus Mustafa, müzik unsurunu türköl kısımlarında kullanır, eğer topluluk arasında bir kargaşanın olduğu görürse halkın/seyircinin dikkatini tekrar toplamak için sazını nesir kısımlarında da kullanabilmektedir. Âşık Tus Mustafa dikkati kendi üzerinde tekrar topladıktan sonra hikâyesine kaldığı yerden devam eder. Yani türköl hikâyelerin türköl kısımları hem dinleyici hem de âşık açısından daha çok önem taşımaktadır.

1.2.1.5. Dinleyici/İzleyici/Seyirci Çevresi

Bir âşık etrafında özel gün ve gecelerde veyahut farklı toplantılarda, akşam ve arkadaş sohbetlerinde hem heyecanlanıp eğlenmek hem de bir şeyler öğrenmek için kendilerinden daha iyi türköl hikâye bilen ve âşığın anlatımı sırasında ona yön veren topluluklardır. Dinleyici/seyirci çevresi, karşılarına aldıkları âşıkların her zaman iyi anlatmalarını isterler ve bu nedenle ismi ün yapmış, iyi bilinen âşıkları tercih ederler. Kınacı/davete gitme veya türköl söyleme ve hikâye maksatlı gezilerde de gelen âşık eğer biraz ün yapmışsa ona duyulan ilgi biraz daha fazladır. Özellikle âşıklığı meslek olarak kabul etmiş insanlar bu işe dört elle sarılır ve işini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışır. Çünkü bu işten para kazanmakta ve iyi bir üne sahip bir âşığı herkes kınasına ya da sohbetlere çağırarak istemektedir. Bu sebeple de Âşık Tus Mustafa gittiği her ortamda ilkin dinleyici/seyircinin isteklerine öncelik verir. Onları memnun etmek, onları heyecanlandırarak başka ortamlara götürmek bir meziyet işidir ve herkeste de pek yoktur.

Âşık Tus Mustafa'nın anlattığı hikâyeleri çok iyi bilmesi, onun işinde ustalaştığının göstergesidir. Çünkü bu hikâyeler yenileri söylenene kadar bütün gidilen ortamlarda tekrarlanmakta ve bunu dinleyen toplulukta neredeyse hikâyenin her bölümünü ezberlemektedir. Özellikle dinleyici/seyirci çevre aynı hikâyeyi bir daha bir daha dinlemekten hiç sıkılmaz. Ama Âşık Tus Mustafa'nın yanlış hatırladığı veya yanlış söylediği yerlere hemen müdahale ederek düzeltirler. Repertuarı kalabalık olan âşıklar bazen bazı hikâyeleri birbirine karıştırabilmektedirler. Âşık Tus Mustafa da genellikle hikâye kahramanlarının isimlerini şaşırmaktadır. O sırada topluluktan biri hemen âşığa takıldığı yeri ya da unuttuğu bölümü hatırlatır. Bu da o ortamda canlı bir iletişimin olduğunu göstermektedir.

Tus Mustafa, gittiği ortamlarda en köşeye ya da topluluktan biraz daha yukarı bir yere oturur ve topluluk üzerindeki hâkimiyeti sağladıktan sonra hikâyesine başlar. Burada âşığın dinleyicileri kendine mest etmesi, dinleyicilerin onu pür dikkat dinlemesi onun ustalığını gösterir. Her yeni bir anlatım, yeni bir yaratmadır. Çünkü âşığın her yeni anlatışında dinleyici ortamı değişmekte ve âşık o ortama göre hikâyelerine yeni şekiller vermektedir. Önemli olan hoş vakit geçirmektir. Âşığın performansının beğenilmesi ile o âşığa karşı anlayış da değişir. Artık her ortamda o âşığında bulunması istenir. Çünkü dinleyiciler hikâyeyi dinledikçe sonunu merak edip heyecanlanmaktadırlar. Tus Mustafa'yı halk severek dinlemektedir.

Âşık Tus Mustafa⁴, anlattığı hikâyelerde dinleyicinin dikkatini toplamak için bazen toplumdan birine “Nerede kalmıştık?” ya da “Sonunda ne oluyordu?” diye sorular sormaktadır. Veyahut dinleyicinin isteğine göre onların istek ve taleplerini ölçer. Tabii ki âşığın unuttuğu yerler de olacaktır. Bu yerlere topluluk hemen müdahale etmektedir. Âşık o topluluk tarafından beğenilirse bu icra ortamı sabaha kadar devam edebilir.

Tus Mustafa bir gecede 7–8 hikâye anlattığını söylemektedir. Tus Mustafa genellikle erkeklerin çoğunlukta olduğu ortamlarda hikâye anlattığını ama kadınların da bir başka odadan onu dinlediklerini belirtmektedir. Bazı âşıkların sadece bayanlara hikâye anlattığını da Tus Mustafa'dan öğrenmekteyiz. Bu hikâyeler soğuk günlerde büyük odalarda yazın ise bahçe ya da üzeri açık geniş alanlarda anlatılmaktadır. Eğer âşık dinleyici çevresine karşı çıkarsa dışlanır ve kötü bir üne sahip olur. Bu nedenle sabah dahi olsa hikâyeyi bitirmeden oradan ayrılmaz.

1.2.1.6. Mekân

Yaşanılan çevrenin herkes üzerinde etkisi vardır. Ilıman iklimlerde yaşayanlar ile karasal, dağlık iklimde yaşayanlar arasında mizaç olarak farklılıklar bulunmaktadır. Yazlamazlı'da dağlık bir yer olduğu için sert, hoyratça, yiğitçe bir üslup Tus Mustafa'da da görülmektedir. Çünkü Tus Mustafa hikâyelerini yiğitçe ve yüksek bir edayla icra etmektedir⁵. Yerleşim birimi adını yaz aylarında köylünün köyde durmayıp yaylaya göçmeyi gelenek haline getirmesi üzerine Yazlamazlı olarak almıştır. Köyün yazları

⁴ Âşık Mustafa Çabuk'un dinleyici çevresi için Bk. 9. Ekler (Resimler) 3-5-6-7 nolu fotoğraflar.

⁵ Bk. 9. Ekler (Resimler) 4 nolu fotoğraf.

kurak ve sıcak geçmektedir. Yaz aylarında yaylara çıkılması sebebiyle âşığın anlatımına hem vak'a olarak hem de üslup olarak yansımaktadır. Ayrıca Âşık Tus Mustafa büyük ağa konaklarında, evlerde ve arkadaş sohbetlerinin yapıldığı büyük bahçelerde de hikâyelerini icra etmektedir.

1.2.1.7. Performans (İcra/Gösterim) Teori⁶

Halkbilimi çalışmaları, folkloru “geçmişin ürünleri” anlayışından “dinamik bir iletişimsel süreç”e dönüştürmüştür. Performans Teori yaklaşık yüz yıllık bir sürecin sonunda ortaya çıkmıştır. E. Sapir 1910’larda yaş ve cinsiyet gruplarına ve benzeri diğer özelliklere bağlı olarak değişen “konuşma ve anlatma şekilleri”ne dikkat çekmiştir. İşlevsel Kuram’ın kurucularından Malinowski ise 1926 yılında “Şüphesiz, metin çok önemlidir; fakat bağlamsız metin ölüdür” şeklinde ifadesiyle “bağlam” (context) fikrinin Performans Teori’nin en önemli kavramsal başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Kari Bühner, 1934 yılındaki çalışmasında konuşmanın, “gönderme” (reference), “dışavurum” (expression) ve “başvurma” (appeal) şeklindeki “üç işlevi”ni tespit etmiştir. Jan Mukarovski ise bunlara dördüncü işlev olarak “estetik” (aesthetic) yani dilin şiirsel kullanımını eklemiştir.

Sosyo-dilbilimcilerin dil hakkındaki düşünceleri ile bu icra veya performans fikri, folklorun doğasını ve yapısını açıklamaktadır. Böylelikle halkbilimi çalışmalarına uygulanmış ve bunun bir sonucu olarak Performans Teori ortaya çıkmış denilebilmektedir.

Roman Jacobson ise, sosyo-dilbilimsel “performans”ı yeniden yorumlamıştır. Jacobson dilin işlevi olan “dört” maddeye iki madde daha ekleyerek (=iletişim kanalsal dikkat ve şifre çözücü/kod açıklayıcı) “altı”ya çıkarmıştır. Petr Bogatrev’de 1938 yılındaki bir

⁶ Bu bilgilere Özkul Çobanoğlu, *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. 258-312 adlı eser özetlenerek, ayrıca İsmail Görkem, “Türk Halk Hikâyelerinin Canlı Gösterim (=Performance Oriented) Olarak İncelenmesi”, *Millî Folklor*, Sayı 37, 1998, s. 107-113, Ozan Tülüce, *Çukurovalı Âşık Mustafa Köse’den Derlenen Türküli Hikâyeler (İnceleme-Metin)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005, s. 8-16, Mehmet Çevik, “Türkiye’de 1980 Sonrasında Halk Anlatıları Araştırmaları”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt X, Sayı 38, 2004, s. 87-108 ve Hülya Dünder, “Âşık Ali Cemali Repertuarından Parçaların Performans Teorisi Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Millî Folklor*, Sayı 55, s. 2002, 81-95 adlı eserlerden ulaşılmıştır.

çalışmasında “folklorun aşağı yukarı tiyatroyla aynı olduğunu” düşünür. “Folklorun teatral” özelliğinden masal metninden hareketin yanlışlığına dikkati çekerek icranın önemini vurgulaması yönünden çok önemlidir.

Halkbilimi kuramlarının, henüz gelişme çağını yaşadığı bu dönemde Performans Teori’yi paradigmatic bir yapı içinde ele alıp tasnif etmek daha uygun olacaktır. Bu konuyla ilgili olarak Richard Bauman’ın “Performans Olarak Sözel Sanat” adlı çalışması (1975) yayınlanmıştır. Burada halkbiliminin hem geçmişe hem de şimdiye yönelik kültürel olguları araştırabilecek “bütüncül” bir kuramsal yapıya kavuşması görüşü savunulmuştur. Bundan sonra ise folklorun “bir iletişim biçimi” şeklinde anlaşılmasını sağlamıştır. Bu yeni anlayışa göre, folklor, anlatan ve dinleyen arasında geleneksel bir anlatı yoluyla kurulan iletişim biçimi olarak ele alınmakta ve sosyal bir olay olarak folklorun icraları incelenmektedir.

Hülya Dünder, İlhan Başgöz’ün, “Sibiry’a’dan Bir Masal Anası”na yazdığı “Giriş”te folkloru bir metin olarak incelemeyi eleştirdiğini ve onu bir “kadavra”ya benzettiğini belirtmektedir. Mark Azadovski, anlatıcının rolüne ve anlatıcı-dinleyici arasındaki ilişkiye dikkat çekerek “kişisel yaratıcılık”a önem vermiştir (Dünder 2002, 81-82).

“Metin merkezli kuram”lar olarak adlandırılan bu araştırma yöntem ve kuramları folklorun canlı ve dinamik yapısını ele almamıştır. Çobanoğlu’na göre; metin merkezli halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri doğrultusunda yapılan çalışmaların yetersizliği dikkat çekicidir.

Performans Teori bu eksikliği gidermiş, tür merkezli çalışmalarla türler üzerine yoğunlaşmıştır. İnsanın “sözel davranış biçiminde yer alan artistik veya sanatsal dışavurumlar” genişliğine ve derinliğine bütüncül bir biçimde tamamını birleştiriciliğe ulaşmıştır. Böylece, ister mit isterse toplumsal yapı içinde belirli bir insanın belirli bir durumda ağzını açtığında yapacağı “günlük konuşma”ya varıncaya dek geniş ve çeşitli türler bir yandan “sözel sanat” kavramı altında toplanmış olmakta ve bunların tamamı performans/icra olma durumunda ve yine her birisi kültüre özel yapı ve çeşitlenmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle kültürlerin taşıdıkları özellikler araştırılıp ortaya konulabilir ve incelenebilir hale gelmiştir.

Bu bağlamda “Performans’ın Doğasına” dair yapılmış olan tespitler ele alındığında performans esnasında anlatıcı, konuşmasındaki sesi ve dili kullanım biçiminden “ciddi”, “şaka” veya “normal” tavırlarla dinleyiciye bazı mesajlar vermektedir. Bu bir anlamda konuşmacının dinleyiciye bütün edebi sanatları duyurmasıdır. Bu durumun tespiti, performansın “yorumcul bir çerçeve”sini (interpretative frame) oluştururken; karşıtı olarak da “gerçek anlamsal çerçeve”yi (literal frame) oluşturmaktadır.

Performansın bir “çerçeve” (frame) oluşu ve “gerçek anlamsal çerçeve” olarak belirlenmesinden sonra Çobanoğlu “Performans Çerçeve Tipleri”ni “dolaylı anlatım, şaka, taklit, aktarma ve alıntılama” şeklinde sıralamıştır. Burada sıralanan performans çerçevesi örneklerinin sayıları çok fazladır. Ancak bunlar her zaman bir icrada tek başına bulunmazken; bazı icralarda bunların bir kaçının bir arada bulunabileceği görülmektedir. Bir âşık hikâyesini dinlemeye giden bir dinleyici için âşığın hikâyesinde ne söyleyeceğinden ve hikâyeyi nasıl anlatacağından çok bunu neyle bağdaştıracığı ve nasıl yorumlayacağı önemlidir.

A. Dundes 1964 yılında yayımladığı “Sözel Doku, Metin ve Bağlam” adlı çalışmasında, sözeldokusal özelliklerin dil ile ilgili olduğunu söylemektedir. Dundes’e göre (1964) bir folklor ürününün metni (text) esası itibariyle masalın bir versiyonu veya tek bir anlatımı, bir atasözünün yeniden söylenmesi, bir halk türküsünün okunmasıdır. İnceleme amacına yönelik olarak metin, sözeldokusundan bağımsız olarak ele alınabilir. Bununla birlikte sözeldoku bütün olarak çevrilemezken, metin çevrilebilir. Halk bilimcilerin çoğunun çalışması metinle ilgilidir.

Sosyal içerikli bu araştırmacıların ortak görüşü; “folklorun bir gösterim, canlı bir anlatım ve tiyatro gibi oynama olduğudur” (Dündar 2002, 81).

Sözeldoku, dilbilimcilerin ilgisine bırakılırken, bağlam (context) neredeyse ihmal edilmiştir. Bağlam ve işlevi birbirinden ayırmada işlev, özü itibariyle belli sayıda bağlama dayanarak oluşturulan bir soyutlamadır. İşlev, çoğunlukla ele alınan bir folklor türünün kullanımı veya amacı hakkında bir araştırmacı/incelemecinin ne düşündüğüdür. Buna göre mitin işlevinden biri günümüzdeki bir harekete kutsallık sağlamakken atasözlerinin işlevlerinden biri ise günümüzdeki bir harekete kutsal olmayan, din dışı bir anlam kazandırmaktır. Yani mit veya atasözünün kullanıldığı gerçek bir sosyal durumla

bu işlevler aynı değildir. Anlatım esnasında ortaya konan geleneğin icrası bize “bağlam”ı verir. Bu olmadan yapılan metin derlemeleri bize sadece o metnin işlevi hakkında bilgi verirken canlılığı ve icrası hakkında ortaya somut bir ürün koyamaz. Özellikle çeviri metinlerde sözeldokunun kaybolması normalken kaybolmaması gereken bağlamın ihmal edilmesi başka dillerde de o metnin değerinin olmamasına neden olmaktadır.

1.2.1.8. Performans Teori’ye Göre Halk Hikâyelerinin İncelenmesi⁷

Performans Teori’nin işlerlik kazanmasıyla folklor bir olay, yapılan ve gerçekleşen bir süreç olarak algılanmaya başlamıştır. Buna göre sözlü bir anlatımın gerçekleşmesi için “anlatan, dinleyen ve anlatılanın sahneye konması” şeklinde üç temel unsura ihtiyacı vardır. Halkbilimi “sözlü (verbal), sözsüz (nonverbal) ve maddî kültür (material culture) unsurları”nın hepsini içermektedir.

Performans (İcra/Gösterim) Yöntemi’ne göre, bir halk hikâyesinin incelenmesindeki en gelişmiş modellerden birisi Robert A. Georges’in “Hikâye Anlatma Olayının Anlaşılmasına Doğru” adlı makalesidir. Georges’e göre; her bir hikâyenin anlatımı esnasında bir anlatıcı ve bir de mesajı alıp anlamlandırıcı bulunmaktadır. Türkül hikâyede anlatıcı, “hikâyeyi anlatan, âşık, meddah” olurken; çözümleyici ise “dinleyici/dinleyiciler”dir. Mesajı vermek ve çözümlemek işi dil vasıtasıyla ve de mimik hareketleriyle yapılmaktadır. Karşılıklı mesaj alış-verişi hikâye anlatımı sırasında devam etmektedir. Her hikâye anlatım olayı bir sosyal olaydır ve tektir. Onun tam anlamda bir benzeri bulunmamaktadır. İcraya katılanlar, kendi kimliklerinin yanında anlatıcı ve dinleyici sosyal kimliklerine bürünürler. Burada zaman, mekân ve bağlam kavramları değişmiştir. Anlatan ve dinleyenler aynı olsa bile icranın tam olarak bir diğerine benzemesi mümkün değildir. Çünkü her hikâye anlatım olayında anlatıcı ile dinleyici arasında karşılıklı olarak bir etkileşim meydana gelir. Bu karşılıklı etkileşim elbette hikâye anlatımı da etkiler. Yani hikâye anlatımı, anlatıcının, dinleyicinin ve hikâyenin birleştiği “ortak nokta”da belirir. Bununla birlikte folklorun eğlendirme, vakit geçirme, bir ders verme gibi sosyal işlevselliği de gerçekleşmiş olur. (Başgöz 1992, 31).

⁷ Bu bilgilere (Çobanoğlu 1999, 258-312) adlı eser özetlenerek, ayrıca (Görkem 1998, 107-113), (Tülüce 2005, 8-16), (Çevik 2004, 87-108) ve (Dündar 2002, 81-95) adlı eserlerden ulaşılmıştır.

Folklor her ne kadar bir “milletin ortak ürünü” olarak kabul edilmiş olsa da, türkölü hikâyeye anlatımı sırasında âşığın “bireysel yeteneği” ve “üslubu” ile ilgilidir. Bu hikâyelerin incelenmesinde, hikâyeye anlatım olayının gerçekleştiği yer ve sosyal çevre şartları (context) göz önünde bulundurularak hikâyenin anlatıldığı kültürel bağlam incelenmelidir. Ayrıca âşığın repertuarı ile sosyal kişiliği arasındaki ilişkilere yani “bireysel bağlamı”na bakılmalıdır. Âşığın büyüdüğü sosyal çevre, etkilendiği ya da etkilediği kişiler de araştırılmalıdır. (Korkmaz 2003, 36-37). Aslında bir hikâyenin dinleyicisi olmadan geleneksel türkölü hikâyeye anlatımı da gerçekleşmemektedir. Anlatıcı âşık ile dinleyici arasında iletişim, hikâyenin uzunluğunu ve kısalığını tayin etmede önemli bir yer tutmaktadır.

Görkem “metin” yerine “olay bütününü”nün incelenmesini savunmaktadır (Görkem 1998). Mehmet Çevik “Türkiye’de 1980 Sonrasında Halk Anlatıları Araştırmaları” adlı çalışmasında günümüzdeki Performans Teori’ye değinen araştırmacılara yer vermiştir. Ayrıca araştırmacıları üç ana başlık altında incelemiştir. “Metne yönelik halkbilimi kuramlarına dayanan çalışmalar”, “bağlama yönelik halk bilimi kuramlarına dayanan çalışmalar” ve “diğer çalışmalar” şeklinde incelemiştir (Çevik 2004, 87-108).

Görkem, türkölü hikâyelerin bir “sosyal olay/gösterim” (performance) olduğunu ve “gelenek, anlatıcı, söz/metin, müzik ve dinleyici” unsurlarına bağlı olduğunu belirtmektedir. Sadece metin üzerinde yapılan çalışmaların eksik olacağını, bu nedenle de bu beş unsurun göz önüne alınarak araştırmaların yapılması gereğini önemle vurgulamaktadır (Görkem 2000, 6-12). Gelenek dâhilinde kahvehane, köy odası, düğün evi vb. dışında rastgele yerlerde hikâyeye icrası yapılmadığından “mekân” ve “zaman”ı da bunlara ilave etmemiz mümkündür. Halk hikâyesi incelemelerinde, bu yedi unsurun göz önünde bulundurulması önemlidir (Korkmaz 2003, 37).

1.3. ARAŞTIRMA KONUSU HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Canlı gösterim olayı “anlatıcı, dinleyici, metin ve müzik” olmadan olmaz. Tezin bu bölümünde araştırma konusu hakkında yapılan bilimsel çalışmalar hakkında kronolojik sıraya bağlı kalınarak bilgiler verilecektir. Özellikle de çalışma alanının dışına çıkmamak için sadece türkölü hikâyeler ve yöre ile ilgili yapılan çalışmalara yer

verilmeye çalışılacaktır. Son dönemde yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunu üniversite öğrencilerine ait tez çalışmaları oluşturmaktadır.

Yapılan çalışmalardan tezin konusu açısından en önemli kaynaklardan birisi, Pertev Naili Boratav'ın 1946 yılında ilk baskısının yapıldığı “Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği” isimli çalışmasıdır (Boratav 2002). Eserde Doğu Anadolu Bölgesi'nde hayatını devam ettiren sözlü geleneğin içindeki halk hikâyeleri bulunmaktadır. Eserde hikâyecilik geleneği, hikâyeciler, hikâyelerin gelenek içerisindeki anlatımı, halk hikâyelerin doğuşu ve gelişimi ile konu, şekil, üslup ve tür meselelerine değinilmiştir.

İkinci çalışma İlhan Başgöz'e ait bir doktora tezidir. Bu tez biyografik halk hikâyelerini içermektedir (Başgöz 1949). Tezde altı âşık ve onların hayatları etrafında oluşan halk hikâyeleri, “türkölü biyografik halk hikâyesi” kavramı etrafında incelenmiştir.

Wolfram Eberhard'ın 1955'te ilk baskısı yapılan “Güneydoğu Anadolu'dan Âşık Hikâyeleri” adlı eserinde Elbeylioğlu, Ali Paşa, Köroğlu kolları, Hurşid ile Mahımihri ve Kazanoğlu metinlerini dikkate alarak o bölgedeki “saz şairliğinin sosyal fonksiyonu, hikâyeci âşıkların anlattığı hikâyeler, hikâyelerin kendilerine has çevre ve zaman içerisinde sözlü nakilleri ve hikâyelerde sözden yazıya intikal sırasında meydana gelen değişimler”e yer verilmiştir (Çevirisi için Bk. Eberhard 2002).

Salim Güven'in “Düziçi Yöresinde Halk Hikâyeleri/Derleme ve İnceleme” adlı bitirme tezinde “Esmen ile Zevcen [=Asuman ile Zeycan], Ali ile Fatma, Kamberoğlu ve Elbeğöğlu [=Elbeylioğlu]” hikâyeleri Düziçi'nden derlenmiştir (Güven 1991).

Gülay Mirzaoğlu 1994 yılındaki “Çukurova'da Yaşayan Cerit Türkmenlerinde Halk Hikâyeciliği ve Halk Hikâyeleri” yüksek lisans tezinde Çukurova'da yaşamış Ahmetçe'nin sanatkarlığı hakkında bilgiler vermiş, yörede yaşayan ya da vefat etmiş olan ve de kendilerini Ahmetçe'nin çırağı olarak kabul eden yedi hikâyeciden bahsetmiştir. Bunlar: Süleyman Kartal, Abdullah Mirzaoğlu, Ahmet Cerit, Emekoğlu, Mustafa Kartal, Abdurrahman Avcı ve İsmail Kartal'dır. Bu kişilerden Deli Boran, Elbeylioğlu, Gündeşlioğlu, Yazıcıoğlu, Öksüz Ali, Köroğlu'nun Gürcistan Seferi, Bey Mayıl ve Ali Paşa hikâyelerini derlemiştir (Tülüce 2005). Ayrıca 2003'te “Çukurova Bozlağı” isimli eserini de yayınlamıştır.

Tezde en çok yararlandığımız ana kaynak İsmail Gökem'in "Halk Hikâyeleri Araştırmaları, Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı"dır (Gökem 2000). Eserde Çukurova ve çevre yörelerdeki hikâyecilik, hikâyeciler ve hikâyeler konusunda ayrıntılı bilgi verilmiş ve Düziçi yöresindeki hikâyecilik ve buradaki hikâyecilerin anlattıkları hikâyeler incelenmiştir. Yörede geleneği en iyi temsil ettiği düşünülen Âşık Mustafa Köse'nin hayatı, soyu, sanatı ve repertuvarları hakkında da bilgiler verilmiştir. Âşık Mustafa Köse'den derlenen beş türkölü hikâye (Güzel Ahmet, Han Mahmut, Bal Böyrek, Helvacı Güzeli ve Âşık Halil) "icra/gösterim teorisi"ne göre incelenmiş ve hikâyelerle ilgili problemler, hikâyelerin tahlilleri, dil ve anlatım özellikleri bilimsel sonuçlara ulaşmıştır. Tezde genellikle Gökem'e ait bu eserden yararlanılmasının yanında Gökem'in bu konuyla ilgili birçok makalesi de bulunmaktadır. 1998'deki makalesinde türkölü hikâyelerin canlı gösterim olarak nasıl incelenebileceğini, 1999'dakinde Yukarı Çukurova'nın önemli âşıklarından Âşık Mustafa Köse'nin de yakın arkadaşı olan ve anlattığı Köroğlu hikâyeleriyle tanınan Köroğlu Âşık Mehmet Demirci hakkında bir bildiri sunmuştur. 2005'te ise "Yazıcıoğlu ile Senem" adlı türkölü hikâyenin anlam ve nesne dünyasındaki ilişkileri farklı bakış açısıyla açıklamıştır. 2008'de Ozan Tülüce ile birlikte "Biyografik Türkölü Hikâye: Çukurovalı Karacaoğlu (Osmaniye-Düziçi Rivayetleri/İspir Onbaşı-Karayiğit Osman)" isimli eserle Osmaniye-Düziçi Rivayetleri ile İspir Onbaşı ve Karayiğit Osman'ın türkölü hikâyelerini bir kitapta toplamışlardır (Gökem; Tülüce 2008).

Tezin araştırma alanını ilgilendirmesi açısından yöreyle ilgili yapılan çalışmalardan diğer önemli bir isim ise Ali Rıza Yalın'dır. "Cenupta Türkmen Oymakları I-II" isimli eserinde 1930'lu yıllarda derlediği folklor ürünlerini beş cilt halinde 1931-1935 arasında yayınlamıştır. Bölgeyi aşiret aşiret dolaşarak derlemiştir (Yalın 2000).

Son zamanlarda yapılan çalışmaların çoğu üniversitelerdeki tezlerdir. Bunlardan Refiye Okuşluk'un "Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği" adlı doktora çalışması Anadolu ve Adana halk hikâyeciliği hakkında bilgi vermektedir. Toplam yirmi hikâye bulunmakla birlikte bunlardan on üç tanesi Düziçi ile ilgilidir. Bu on üç hikâye: "Köroğlu'nun Ortaya Çıkması, Ayvaz'ın Kaçırılması, Ayvazın Esir Olması, Köroğlu ile Hasan Paşa, Köroğlu'nun Gürcistan Seferi, Köroğlu'nun Yemen Seferi, Köroğlu'nun Kırklara Karışması, Ali Paşa Hikâyesi, Âşık Halil Hikâyesi, Önsüz Ali Hikâyesi,

Gündeşlioğlu, Ahmet Bey ile Güler Hanım Hikâyesi, Senem ile Tanır Hikâyesi”dir (Okuşluk 2000). Adana türkölü hikâyelerinin biçim ve içerik konuları açıklanıp, bu yirmi türkölü hikâye tezin metinler kısmında verilmiştir.

Doktora çalışmalarından bir diğeri ise Kürşat M. Korkmaz’a ait olan “Çukurovalı Âşık Mehmet Demirci (Köroğlu)’nin Hikâye Anlatıcılığı Üzerine Bir Araştırma”dır. Tezde Âşık Mehmet Demirci’ye ait hikâye repertuarı ve Performans Teori kavramları ayrıntılı olarak açıklamıştır. Toplam on dört hikâye incelenmiştir. Bunlar: “Köroğlu’nun Zuhuru Hikâyesi, Ayaz Kolu, Ayaz’ın Esir Olması, Köroğlu ile Hasan Paşa Hikâyesi, Moskof Kolu, Gürcistan Seferi, Turna Teli Kolu, Yemen Kolu, Köroğlu’nun Son Kolu, Köroğlu’nun Zuhuru (İkinci Anlatım), Esmehan ile Zevcen Hikâyesi, Ali ile Fatma Hikâyesi, Öksüz Ali Hikâyesi ve Âşık Halil Hikâyesi” incelenmiş ve tezin son kısmında bazı türkülerin notaları verilmiştir (Korkmaz 2003).

Ozan Tülüce’ye ait “Hurşit ile Mahı Mihri Hikâyesi” bitirme tezi ile “Çukurovalı Âşık Mustafa Köse’den Derlenen Türkölü Hikâyeler (İnceleme-Metinler)” adlı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Tülüce bitirme tezinde Düziçili Âşık Ali Altun (=Kirik Ali)’dan, İsmail Gökem tarafından derlenen “Hurşit ile Mahı Mihri” adlı türkölü hikâyeyi “Gösterim Teorisi” ne göre değerlendirmiştir. Hikâyedeki deyişler ve türküler incelenip tahlilleri modern hikâye tahlil yöntemine göre yapılmıştır (Tülüce 2001). Tülüce yüksek lisans tezinde ise “Elbeylioğlu, Gündeşlioğlu, Güheri, Köroğlu’nun Gürcistan Seferi, Köroğlu’nun Horasan Seferi, Köroğlu’nun Turna Teli Seferi ve Köroğlu’nun Şam Seferi”ni ele almıştır (Tülüce 2005).

Avukat Bekir İşlek’in “Tekeden Teleme Çalmak: Bir Folklor Gönüllüsünün Derleme Macerası” (İşlek 2009) adlı eserinde yazar, Düziçi-Çukurova yöresindeki folklor derlemelerinden bir kısmı ve bu derleme maceralarıyla ilgili bazı yorum ve denemeler de bulunmaktadır. Özellikle İspir Onbaşı, Âşık Karayiğit Osman ve Âşık Mustafa Çabuk [=tezin konusu] üzerinde durmuştur. İşlek’in “Bir Cerene Av Olmak” adlı eserinde ise, Düziçi’ndeki âşıklardan bahsederek onların eserlerine yer vermiştir (İşlek 2010).

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın konusunu Osmaniye'nin Düziçi ilçesindeki hikâyecilik geleneği, oraya ait belli başlı hikâyeci ve hikâyeleri oluşturmaktadır. Daha sonra ise genelden özele inilerek Düziçi'ne bağlı Yazlamazlı Köyü'nden Âşık Mustafa Çabuk'un (Tus Mustafa) yöredeki hikâyecilik geleneğindeki yeri ortaya konulacaktır. Canlı bir gösterim olarak âşığa ait yirmi altı hikâyeden sekiz tanesi “anlatıcı-dinleyici”, “metin”, “müzik” ve “gelenek” açısından incelenecektir.

Tezde âşığın bütün hikâyelerin listesi verilecektir. Bu hikâyelerin içinde kendisine ait eserler de bulunmaktadır. Âşık Tus Mustafa; “Köroğlu'nun Turna Teli, Horasan Seferi, Şam Seferi, Moskof Seferi, Dağıstan Seferi, Yemen Seferi, Köroğlu'nun Esir Düşmesi, Köroğlu'nun Ayvazı Kaçırması, Asuman ile Zeycan Hikâyesi, Helvacı Güzeli Hikâyesi, Güzeli Ahmet Hikâyesi, Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi, Dadaloğlu Hikâyesi, Esmahan Hikâyesi, Âşık Halil Hikâyesi, Han Mahmut Hikâyesi, Bey Böyreğ Hikâyesi, Güheri Hikâyesi, Hurşit ve Mahımihri Hikâyesi, Elbeylioğlu Hikâyesi, Paşaoğlu Necip Hikâyesi, Öksüz Ali Hikâyesi, Genç Osman Hikâyesi, Bey Mayıl Hikâyesi, Karacaoğlan Türküleri (7 tane) ile âşığın kendi eserleri (10 tane)” adlı yirmi altı tane türkölü hikâye bilmektedir.

Tezde incelenecek bu sekiz hikâye; “Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi, Karacaoğlan Türküleri (7 tane), Dadaloğlu Hikâyesi, Genç Osman Hikâyesi, Paşaoğlu Necip Hikâyesi, Esmahan Hikâyesi, âşığın kendi eserleri (10 tane) ile Bey Mayıl Hikâyesi” Performans Teori'ye göre ele alınacaktır. Bunun sebebi ise; bu hikâyelerin yörede farklı âşıklardan derlenmesine rağmen üzerinde çalışılmamış olmasıdır. Âşığın usta malı söylediği hikâyelerinin yanında kendine ait bestelediği türkülerinin de olduğu görülmektedir.

Âşık Mustafa Çabuk'a ait bu hikâye repertuvarına Görkem'in sözlü folklor arşivinden ulaşılmıştır. Âşık burada her bir hikâyeyi belli bir izleyici/dinleyici çevre içerisinde, bir evde toplanarak ve eline aldığı oklava⁸ ile geleneğini canlı bir gösterim şeklinde hikâyeleri sunmuştur. Bu güzel ortam kamera kaydı ile cdlere aktarılmış ve bu sayede

⁸ Bk. 9. Ekler (Resimler) 2 nolu fotoğraf.

de bize ulaştırılmıştır. Ayrıca cdler tarafımızdan dinlenip yazıya geçirildikten sonra anlaşılmayan yerlerin öğrenilmesi ve yazar hakkında daha fazla ayrıntılı bilgi için Yazlamazlı Köyü'ne gidilmiştir. Âşık, ziyaretine gittiğimiz zamanda bize bu sekiz hikâyeyi kısada olsa türküleriyle beraber anlatmıştır. Diğer zamanlarda olduğu gibi yine onu dinleyen birçok kişi ile birlikte canlı bir gösterim ortamı oluşturup sunmuştur.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, araştırmanın teorik çerçevesi Gökem'in yaptığı sınıflandırma göz önünde bulundurularak yapılacaktır (Gökem 2000).

- a) Genel olarak Çukurova bölgesinde ve özel olarak da Düziçi'nde hikâyecilik geleneği ve hikâyeciler.
- b) Araştırma sahasındaki hikâyeciler ve dinleyici üzerindeki etkileri.
- c) Âşık Mustafa Çabuk (Tus Mustafa)'un yirmi altı hikâyesinden seçilen sekiz hikâyenin tahkiye ve deyiş (=türkü) kısımlarının incelenmesi ve bu sekiz hikâyenin tahlili.
- d) Âşığın kendi eserlerinin incelenmesi.
- e) Düziçi'nde hikâyecilik geleneğinin bugünkü durumu (1997–2010 dönemi).

Genel olarak Çukurova bölgesi ve özel olarak Osmaniye'nin Düziçi ilçesi ve köylerindeki hikâyecilik geleneği hikâyeciler ve hikâyeleri tespit etmeyi hedefleyen bu çalışmada:

- a) Konu ve Âşık Mustafa Çabuk ile onun türkölü hikâyeleri hakkında yapılmış derleme, araştırma ve incelemeler tespit edilip, incelenerek değerlendirilmiştir.
- b) Çalışma, araştırma alanı olarak seçilen Osmaniye'nin Düziçi ilçesi ve ilçeye bağlı Yazlamazlı Köyü'nde 'saha araştırması' yapılarak gerçekleştirilmiştir.
- c) Saha araştırması sırasında 'katılımlı gözlem tekniği'nin kullanıldığı çekilen kamera görüntülerinden de anlaşılmaktadır.
- d) Derlenen metinler yazıya geçirildikten sonra şüpheli görülen ya da anlaşılmayan kısımların aydınlığa kavuşturulması için âşıkla daha sonradan doğrudan konuşma ve görüşme yolu takip edilmiştir.
- e) Tezin sonunda yer alan sözlük kısmında, sözcüklerin manası âşık tarafından tanımlanmıştır.

f) Teknik araç ve gereç olarak, kamera, ses kayıt cihazı ile fotoğraf makinesi kullanılmıştır (Görkem 2000).

1.5. TANIMLAR⁹

Acem: Şimdiki İran ülkesi.

Afşar/Avşar: Bir Oğuz-Türkmen boyu.

Al-i Osman: Osmanogulları.

Ahıska: Gürcistan topraklarında bir kale.

Anavarza (=Aynzarba): Adana'ya bağlı bir köy, “eski bir şehir harabesi”.

Andırın: Kahramanmaraş ilinin bir ilçesi.

Atalan: Daha önce Cumalar olan köyün adı.

Bey (=Boybeyi): Boyun idarî işlerini yürüten kişidir.

Binboğa: Kadirli ilçesinin bir köyü.

Boy: Kabile, taife.

Cebel-i Bereket: Osmaniye ilinin eski ismi.

Cerid Aşireti: Çukurova ve Ceyhan nehrinde kışlayıp, Uzunyayla'da yaylayan bir Türkmen aşiretidir.

⁹ Tanımların açıklanmasında İsmail Görkem, *Türk Edebiyatında Ağıtlar –Çukurova Ağıtları- (İnceleme-metin)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001b, s. 388-398, İsmail Görkem, *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu ve Şiirleri*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2006, s. 447-471 ve Betül Aydoğdu, *Fahri Bilge'nin Kayseri Yöresi Türk Halk Bilimi Çalışmaları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005, s. 23-27 ile birlikte www.tdkterim.gov.tr internet adresinden yararlanılmıştır.

Ceyhan: Adana'nın ilçesi, nehir.

Dümbürdek: Düziçi ilçesinin bir köyü.

Ellek: Osmaniye ili, Düziçi ilçesi, merkez bucağına bağlı bir yerleşim birimi.

Erzin: Dört Yol (Hatay) ilçesinin bir nahiyesi.

Everek: Develi'nin (Kayseri) eski ismi.

Fırka-i İslâhiye: İskenderun'dan Maraş ve Elbistan'a, Kilis'ten Niğde ve Kayseri'ye, Adana sahillerinden Sivas eyaleti hududuna kadar olan sahanın ıslahına memur "askerî fırka"nın ismidir.

Gâvur Dağları: Bugünkü Amanos Dağları.

Hoğdu/Holdu: Osmaniye'de bir yayla.

Karalar: Bir Türkmen aşireti.

Kozan: Kuzeyden Sivas, güneyden Adana eyaletleri, doğudan Maraş, batıdan Kayseri ve Niğde sancaklarıyla çevrili bölgedir.

Kozan Dağları: Toros Dağları'nın Kozan havalisindeki kısımlardır.

Kozanoğulları: Kozan bölgesinin derebeyleri ve taraftarlarıdır.

Mursaloğlu/Mürseloğlu: Reyhanlı Türkmen aşireti boy beyi.

Rakka: Eski Halep vilayeti topraklarına yakın bir kasaba.

Tecirli (=Tacirli/Tüccarlı): Çukurova ve Ceyhan nehrinde kışlayıp, Uzunyayla'da yaylayan bir Türkmen aşiretidir.

Tüysüz: Osmaniye ilinin bğir köyü.

Yarsuvat: Ceyhan ilçesinin eski adı.

2. BİRİNCİ BÖLÜM:

**ÇUKUROVA'DA HİKÂyecİLİK GELENEĞİ
VE
ÂŞIK MUSTAFA ÇABUK**

2. BİRİNCİ BÖLÜM:

ÇUKUROVA'DA HİKÂyecİLİK GELENEĞİ VE ÂŞIK MUSTAFA ÇABUK

2.1. ÇUKUROVA'DA HİKÂyecİLİK, HİKÂyecİLER VE HİKÂyeler

Çukurova bölgesine ait hikâyecilik geleneğine ait bilgilere Ali Rıza [Yalgın], Pertev Naili Boratav, Wolfram Eberhard ve Kurt Reinhard gibi araştırmacıların yaptığı çalışmalardan ulaşmamız mümkündür. Birçok mecmua, makale, dergi ve kitaplarda derledikleri bu hikâyeleri yayınlamışlardır. Çukurova ile ilgili en çok Ali Rıza [Yalgın] derlemeler yapmış ve derlediği bu malzemeyi “Cenupta Türkmen Oymakları” adlı eserinde parça parça yayımladığı görülmektedir. Ayrıca “Tarsus Gazetesi”nde yayınladığı birçok hikâyeyi de neşretmiştir. Görkem’e göre Yalgın’ın 1923–1942 yılları arasında yaptığı derleme çalışmalarındaki eksikliği, derlemiş olduğu hikâye metinlerinde “şahsî tasarruflarda bulunmuş” olmasındandır (Görkem 2000, 21–22).

Yalgın’dan sonraki yıllarda Hasan Çavuş birçok hikâyeyi neşretmiştir (Çavuş 1937; 1940). Mustafa Uz (Uz 1954) ve Şükrü Elçin (Elçin 1963)’de derlemeler yapmışlardır (Görkem 2000, 23).

Osman Bahadırılı “Sürmeli Bey” hikâyesini 1940’ta, Taha Toros ise “Hurşid Bey Hikâyesi”ni 1940 yılında neşretmiştir (Görkem 2000, 22).

Pertev Naili Boratav “Halk Hikâyeciliği ve Halk Hikâyeleri” (1947) adlı eserinde birden fazla hikâyeyi kaydetmiştir. (Boratav 2002).

Wolfram Eberhard ise “Adana-Kozan-Gaziantep Üçgeni” arasında yaşayan hikâyecilik geleneğini araştırmıştır. Eberhard, “Arslanlı Ali, Ali Tekerek, Hüseyin Bozdoğan, Mehmet Göçün” gibi ustalardan derlemeler yapmıştır (Görkem 2000, 22).

Kurt Reinhard “Günümüzde Türkiye’de Hikâye Anlatma Uygulaması” adlı tebliğinde yaptığı araştırma hakkında bilgiler vermiştir (Görkem 2000, 23). Ayrıca Gülay Mirzaoglu’nun hazırlamış olduğu tezde yörenin ünlü hikâyeci-âşıklarından Ahmetçe hakkında farklı bilgiler de derlenmiştir.

Ahmet Kılıç, “Gâvurdağı Türküleri” isimli eserinde Osmaniye’den derlediği hikâyelere ait metinleri neşretmiştir (Kılıç 1976).

M. Nuri Mingan ve Mustafa Hızlı (Mingan 1978, 27-42; Hızlı 1980, 87-90) mezuniyet tezlerinde “Han Mahmut” ile “Ali Paşa Hikâyesi [=Yeğen Ali]”ni derleyip yazıya geçirmişlerdir (Görkem 2000, 24).

İbrahim Davutluoğlu ise 1981 yılında “Öksüz Ali, Gündeşlioğlu ve Deli Boran” hikâyelerini yayınlamıştır (Davutluoğlu 1981a; 1981b; 1982’den Görkem 2000, 24).

Borataş yöredeki çalışmaların çoğunu 1947 yılında Ceyhan ve civarında yapmıştır. Yörenin hikâyecilik geleneği hakkında bazı tespitlerde bulunmuştur. Bu köydeki diğer kaynak şahıslarla görüşerek on iki tane “büyük türkölü hikâye” tespit etmiştir. Bunlar: “Yeğenli Ali (=Ali Paşa), Karacaoğlu, İlbeylioğlu, Sefil Abdurrahman, Hurşit, Köroğlu, Asuman ile Zeycan, Öksüzöğlan, Şah Mayıl, Emrah, Deli Boran ve Ahmet Bey (=Ahmet Paşa) ile Guharî”dir (Borataş 1982, 267).

Esmâ Şimşek’in yüksek lisans tezinde varyantların yapı mukayesesi, şiirlerin epizotlara göre tahlili, hikâyenin motif yapısı ve metinler Kadirli’den derlenen “Arzu ile Kanber” hikâyesinde incelenmiştir (Şimşek 1987).

Salim Güven, “Esmen ile Zevcen [=Asuman ile Zeycan], Ali ile Fatma, Kamberoğlu ve Elbeğöğlu [=Elbeylioğlu]” hikâyelerini Düziçi’nden derleyerek 1991 yılında mezuniyet tezi olarak yayınlamıştır (Güven 1991).

Kazım Çimen ise “Güzel Ahmet” ve “Esmâ Han” hikâyesini Kadirli ilçesinden derlemiştir (Çimen 1994).

Yöreye ilgili Yaşar Kemal’in de bazı çalışmaları vardır. Osmaniye’nin Araplı beldesinden “Öksüz Oğlan” türkölü hikâyesini çok söyleyen bazı kişilerle karşılaştığını belirtir. Bunlar: Çolak Ökkeş; Gebeli’li [=Osmaniye] Murtaza, Küçük Mehmet, Kazmacalı [=Kadirli] Güdemen Ahmet, Haruniye’li [=Düziçi] Gök [=Kır] İsmail’dir.

Ayrıca Harkaçtığı [=Kadirli] köyünden İsmail Uz'dan “Deli Boran” hikâyesini de neşretmiştir (Görkem 2000, 23).

İsmail Görkem “Halk Hikâyeleri Araştırmaları Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı” adlı eserinde “Güzel Ahmet, Han Mahmut, Bey Böğrek, Helvacı Güzeli, Âşık Halil” isimli hikâyeleri incelemiştir (Görkem 2000).

Mirzaoğlu 1994 yılındaki “Çukurova’da Yaşayan Cerit Türkmenleri’nde Halk Hikâyeciliği ve Halk Hikâyeleri” isimli yüksek lisans tezinde Ahmetçe hakkında çok farklı bilgiler vermiştir. Ayrıca kendilerini Ahmetçe’nin çırağı olarak kabul edilen yedi hikâyeciden “Süleyman Kartal, Abdullah Mirzaoğlu, Ahmet Cerit, Emekoğlu, Mustafa Kartal, Abdurrahman Avcı ve İsmail Kartal”dan da bahsetmektedir. Bu kişilerden; “Deli Boran”, “Elbeylioğlu”, “Gündeşlioğlu”, “Yazıcıoğlu”, “Öksüz Ali”, “Köroğlu’nun Gürcistan Seferi”, “Bey Mayıl” ve “Ali Paşa” hikâyelerini derlemiştir. Mirzaoğlu “Çukurova Bozlağı” adlı eserinde ise yöre âşıkları ve “bozlak” kavramı hakkında bilgiler vermiştir (Mirzaoğlu 2003). Bozlak kavramı, bozlak geleneği ve yapısı, bozlak icracıları ve icra ortamları, dinleyici çevresi, metin özellikleri, ezgileri v.s. hakkında bilimsel açıklamalarda bulunmuştur. Burada ise Ahmetçe, Abdurrahman Avcı, Âşık Duran, Mustafa İncedil, Ahmet İmat, Cennet Mirzaoğlu, Aziz Üresin ve Tahsin Okatar gibi ün salmış âşıklardan bozlaklar derlenmiştir.

Günümüze gelindiğinde yöreyle ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmını mezuniyet, yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Kemal Çopuroğlu, hikâyecilerin yanında yörede yetişmiş âşıklardan da bahsetmiştir. En önemli temsilcileri olarak Karacaoğlu, Dadaloğlu, İlbeylioğlu, Gündeşlioğlu, Cingözoğlu Seyit Osman, Kul Halil, Hacı Nabi Bey’i göstermiştir (Çopuroğlu 1998, 33-39).

Çukurova’daki hikâyecilere ayrıca Refiye Okuşluk (Okuşluk 2000) ve Kemal Çopuroğlu’nun (Çopuroğlu 1998) eserlerinden de ulaşılmaktadır. Yörede adı duyulmuş diğer âşıklar ise: Ceyhan-Gümürdülü Köyünden Âşık Kara Mehmet (=Mehmet Siligünlü), Âşık Şihlioğlu, Feke-Günümüze Köyünden Âşık Eyyubi (=Eyüp Tadil), Tokmaklı Köyünden Hacı Karakılçık, İmamoğlu-Soygeçit Köyü’nden Âşık Fidani, Kadirli-Azaplı Köyü’nden Âşık Feymani (Osman Taşkaya), Kozan’dan Arslan Ali

(=Ali Soylu), Mansurlu Köyü'nden Âşık Nizami, Gökçeli Köyü'nden Âşık Tanrıkulu (=İsmail Hakkı Tanrı Kulu), Kadirli-Araplı Köyünden İbrahim Karalı, Raziyeler Köyü'nden Ömer Koca (Okuşluk 2000, 534).

Ozan Tülüce 2005 yılında Âşık Mustafa Köse'den yedi hikâyeyi Performans Teori'ye göre yüksek lisans tezinde incelemiştir. 2001'de ise Çukurova yöresine ait hikâyeyi bitirme tezi olarak sunmuştur (Tülüce 2001; 2005). Daha sonra İsmail Görkem ile Ozan Tülüce birlikte Osmaniye-Düziçi Rivayetleri ile İspir Onbaşı ve Karayiğit Osman'ın türkölü hikâyelerini bir kitapta toplamışlardır (Görkem; Tülüce 2008).

Avukat Bekir İşlek 2009 yılındaki eserinde Düziçi-Çukurova yöresine ait folklor derlemelerinde bulunmuştur. Özellikle İspir Onbaşı, Âşık Karayiğit Osman ve Âşık Mustafa Çabuk [=tezin konusu] üzerinde durmuştur. İşlek, 2010 yılındaki eserinde ise, Düziçi'ndeki bazı âşıklar ve onların eserlerine yer vermiştir (İşlek 2009; 2010).

2.2. OSMANIYE VE DÜZİÇİ'NDE HİKÂyecİLER VE HİKÂyeler

Yörede hâlâ elektronik kültürden uzak durmaya çalışan âşıklar, geleneği az da olsa devam ettirmektedirler. Eskiden beri gelişerek gelen ama son zamanlarda durağanlaşmaya başlayan bu geleneği yörede sayılı âşık yaşatmaya çalışmaktadır. Eberhard'ın ifade ettiği gibi Düziçi ilçesi “hikâyecilik geleneği”nin orta merkezidir (Görkem 2000, 27). Ama şu son dönemde gençler âşıklık mesleğine pek sıcak bakmamakta ve âşıklık sanatına da bu sebeple yenileri eklenememektedir. Tabii ki isteğimiz bu yöredeki âşıklık geleneğinin yeni âşıklarla devam ettirilmesidir.

2.2.1. HİKÂyecİLİK GELENEĞİ

Âşıklar icralarını sundukları topluma iyi hâkim oldukları takdirde ve anlatım yönünden zengin olduklarında o yöre insanını tarafından sevilip sayılırlar. Âşık Tus Mustafa, türkü ya da hikâyesi icra ederken canlı bir gösterim ortamı oluşur. Dinleyici çevreye hâkimiyeti söz konusu olduğunda ise âşık, kendisinin söze başlamasını engelleyenlere kendince uyarır ya da o kişinin söylediğine göre bir maniyle söze başlar. Böylelikle

ortamda sessizliği sağlamış olur. Tabii ki âşık söze başlamadan dinleyici çevreden de ona övgüler gelebilir. Bu da âşığın daha fazla coşmasını sağlar.

2.2.1.1. Kınacı/Davete Gitme

Yörede âşıklar genellikle düğünlerde kendilerini gösterebilmektedirler. Âşık Tus Mustafa'da Düziçi ve yakın köylerdeki gittiği düğünlerde türkölü hikâyelerini icra etmektedir.

Kınacı/davete gitme işi çok yaygın yapılmaktayken elektronik kültürün gelmesiyle artık düğünler org, elektronik saz eşliğinde ya da o bölgeye ait düğün salonlarında yapılamaya başlanmıştır.

Eskiden yörede olan bir düğün için ilkin kız tarafından düğüne gelecek âşık belirlenir ve bu isteği kızın babası erkek evine belirtirken ilkin düğün için “iki tane davar” ve düğüne gelecek “âşığın ismini” söyler (Görkem 2000, 29).

Âşık Tus Mustafa'nın bize anlattıklarına göre: “Eğer istenilen âşığı getirmezlerse, düğünün yapılmayacağı erkek evine bir tehdit niteliğinde belirtilir” diye söylemektedir. Genellikle o yörede isim yapmış âşıklar istenmektedir. Âşık Tus Mustafa kınacı gittiği düğünlerde; düğün başlayınca kına günü âşık sabahtan düğün evine varıp, erkek evi gelen kadar çalıp söylemektedir. Kınacıların beraberinde getirdikleri hayvanlar kesip pişirildikten sonra kız evinin misafirlerine “ayak hizmetlerinde” bulunmaktadır. Çay demleme, sigara, şeker tutma ve su dağıtma gibi (Görkem 2000, 29). Cuma öğleyin başlayan düğünde âşık eğer mevsim kışsa evin en büyük odasında, yaz ise bahçede dinleyicilerine hikâyelerini anlatır. Aşığa bu kına için genellikle 100 TL-200 TL arası para, kilim, örölmüş ya da dokunmuş heybeye benzer çanta, gömlek, çorap vb. verilir. Âşıklar bu evlere genellikle yürüyerek gittikleri için uzak olan köylere ise kınadan bir gün önce yola çıkmaktadırlar. Eğer âşık cumartesinden sonra gelirse o halk tarafından iyi karşılanmaz ve parası da verilmez.

Âşık Tus Mustafa, boş olan bir odanın/bahçenin başköşesine oturur ve etrafına insanlar dizilir. Kadınlar ise ya diğer odadan ya da bahçenin uç kısmından âşığı dinlerler. Herkes

âşığı dinlemeye hazır bekliyordur. Çünkü elektronik kültürden uzak olan bu ortamların en önemli eğlencesi âşığı dinlemektir. Onun hikâyelerini dinlerken hem eğlenirler hem de bilgilenirler. Odada topluluk içinden “en yaşlı” olan temsilci seçilir. Bu temsilci topluluğun isteklerini âşığa bildirir o da onu çalışıp söyler. Bu arda âşığın istenilen her türkülü hikâyeyi bilmesi onun mevkisini yüceltir. Bilemediği takdirde pek rağbet görmez ve bu kötü ün hemen yayılır böylece diğer düğünlere de çağrılmaz olur (Görkem 2000, 30).

Âşık Tus Mustafa, gelini almaya gelen erkek evini görene kadar çalıp söylemeye devam eder. Yörede âşıklar genellikle küçük saz (=cura) çalmaktadır. Ama bu curayı çalmayı bilmeyenler de oklava ya da uzun bir sopayı saz gibi tutarak onunla ritim sağlamaya çalışırlar. Âşıklar ilkin bir “yoz türkü”yle icraya başlarlar. Bu kısma “başlangıç” ya da “fasıl” denir. Bunlar Karacaoğlu, Dadaloğlu, Köroğlu’na ait “ahiret”, “sevda” ve “yiğitlik” gibi “usta malı” eserlerdir (Görkem 2000, 30). Eğer âşığın kendi eserleri varsa onu da söyletirler.

Yoz türkülerden sonra Âşık Tus Mustafa topluluğa ne istediklerini sorar. Seçilen kişi ya ne istersen onu söyle ya da istedikleri hikâyelerin isimleri art ardına sıralar. Âşığın bunları muhakkak bilmesi gerekir. Yoksa iyi bir izlenim bırakmamış olur. Bazen bu hikâyelerin sabaha kadar sürdüğü de görülmektedir ve topluluk o hikâye bitmeden ortamı terk etmez. Eğer hikâyeler kısa ise iki, üç, hatta dört tane bile türkülü hikâye anlatıldığı da görülmüştür.

Âşık Tus Mustafa, genellikle hikâyeyi anlatırken bir havlu ya da mendil, bir bardak su/çay ve hikâyelerin daha canlı olmasını sağlamak için uzun bir sopayı yanında bulundurur. Çünkü bu hikâyeler sabahlara kadar sürdüğü için âşık hem susar hem de terler. Ayrıca da hikâyede silah, kürek vb. aletleri canlandırmak için ya sazını kullanır ya da yanındaki uzun sopayı kullanır. Âşık yorulsa da halk ondan daha çok türkülü hikâye isteyebilir, bunu da olumlu karşılaması gerekir.

Bekir İşlek ise, düğün gecelerinin sabahında çalınan “Dan [=Tan] davulu” ile uyandıklarını ve bu sesin onu çok etkilediğini açıklamaktadır (İşlek 2009, 23). Çocukken gittikleri kız evinde düğünün üç günün sürdüğünü, dövme pilavıyla “loş”un

yenildiğini, akşam uykuları gelene kadar türkölü hikâye dinlediklerini ve kınacı gelen kişilere yapılan eziyetlerle eğlendiklerini belirtir. Pazar günü ise giden gelinin arkasından hüzünlendiklerinin söylemektedir (İşlek 2010, 19-20).

2.2.1.2. Türkü Söyleme ve Hikâye Maksatlı Geziler

Yöredeki âşıklar daha önceki dönemlerde özellikle kış aylarında “bir ay”lık bir geziye çıkarlar. Çünkü âşıklık ikinci işleri olduğu için yazın genellikle çiftçilik yaptıklarından kışın boş vakitleri çok olmaktadır. Âşık Tus Mustafa’da genellikle zengin ağaların konaklarına ya da tanıdık variyeti yerinde olan arkadaşlarının evine aylık hikâye anlatma ziyaretleri yapmaktadır.

Genellikle Düziçi, Osmaniye, Bahçe ve Kadirli’nin yakın köylerine gidilmek, bu ağı konaklarında bir ay boyunca gelen misafirlere türkölü hikâyelerini icra etmektedirler. Kadınlar ise yine başka odadan dinlemektedir (Görkem 2000, 31). Yörede bu gelenek artık yaşamasa da bazı arkadaş oturmalarında az da olsa gelenek sürdürölmeye çalışılmaktadır.

Elektronik kültürün yaygınlaşmasıyla yok olmaya yüz tutan âşıklık geleneğinin yerini Osmaniye’de faaliyet gösteren ve yöresel bir televizyon kanalı olan ORT [Osmaniye Radyo Televizyon] aralıklarla yörede yaşayan âşıkları yayına çıkarmaktadır. Âşıklar yine buradan eserlerini kısıtlı bir süre içerisinde de olsa icra etmeye çalışmaktadırlar. Âşık Tus Mustafa’ya da teklif gelmesine rağmen sesinin eskisi kadar gür olmaması nedeniyle bu teklifi kabul etmemiştir. Yayınlanan bu program sayesinde unutulmuş âşıklar tekrar gündeme gelip hatırlanmakta, yine bir nevi eskisi gibi olmasa da eserlerini icra etmenin zevkine varmaktadırlar.

2.2.2. HİKÂyecİLER

Âşıklar hikâyelerini anlatırken onlara has üslupları vardır. Onların bu jest, mimik ve farklı hareketleri izleyici tarafından ilgi çekici olarak görülür.

2.2.2.1. Âşık Mustafa (=Deli Mustafa)

Düziçi'nin Yazlamazlı köyündeki “en meşhur” âşıklardandır. Köroğlu (=Mehmet Demirci)'ye göre; 1920-1930'lu yıllarda vefat etmiş olmalıdır (Görkem 2000, 32).

2.2.2.2. Âşık Güllü (=Güllü Kâhya)

Düziçi'nin Zindeğan köyünden döneminin repertuar yönünden “en güçlü” şahsiyetlerindendir. 1960'lı yıllarda vefat etmiştir (Görkem 2000, 32).

2.2.2.3. Gül Ali ve Abdal Seydihan

Her ikisi de aslen Düziçili olmamakla birlikte “abdal” denilen pek çok yörede davul zurna çalan, türkölü hikâye söyleyen kişilerdir. Türkölü söylerken “aptalsıtmamaları” [=abdal ağzıyla/tavırla söylememeleri] sayesinde sevilip dinlenmişlerdir. Gül Ali 1970'li yıllarda, Abdal Seydihan ise 1989'da vefat etmiştir (Görkem 2000, 33).

2.2.2.4. Kır İsmail (=İsmail Güngör/Tab'lı İsmail/İsmail Tabak)

Gökçayır köyünün Tabaklar mahallesindendir. “Kır İsmail” lakabı saçlarının siyah, sakallarının ise beyaz olmasından verilmiştir. 1970'li yıllarda vefat etmiştir (Görkem 2000, 33). Yabancı araştırmalar tarafından birçok derleme yapılan hikâyeci-âşıklardandır.

2.2.2.5. Üdölü Musduk

Düziçi'nin Çamiçi mahallesindendir. Cura çalmasını bilen ve Âşık Veysel'le bizzat görüşen ünlü bir âşıktır. “Elbeylioğlu” hikâyesini anlatmasıyla ün salmış ve 1970'li yıllarda vefat etmiştir (Görkem 2000, 33–34).

2.2.2.6. Âşık Mahmut

Düziçi'nin Göllüler köyündendir. “İçkiye düşkünlüğü”yle tanınır. “Han Mahmut” hikâyesini anlatmakla meşhur olmuştur. 1975'te vefat etmiştir (Görkem 2000, 34).

2.2.2.7. Âşık Mehmet Köse

Düziçi'nin Karkın mahallesindendir. “Değnek “ kullanarak türkölü hikâye anlatan ve “soru-cevap tarzındaki deyişmeler”iyle meşhurdur (Görkem 2000, 34). Babasına ait bir

kitabın olduğunu ve bildiği türkölü hikâyeleri o kitaptan öğrendiğini belirtmiştir (Tölüce 2005, 34). 1982 yılında vefat etmiştir.

2.2.2.8. Kirik Ali (=Âşık Ali Altun)

Düziçi'nin Böcekli köyündendir. Teninin “boz”a yakın bir renkte olması ona “kirik” sıfatının verilmesine sebep olmuştur. Tölüce'nin bitirme tezinde yer alan metni Gökem 1990'da derlenmiş ve tez o metin üzerine inşa edilmiştir. Ayrıca yine Gökem 1986'da Kirik Ali'den bir kına gecesinde doğal ortamda derlemiş olduğu “Yazıcıoğlu” adlı hikâyeyi de 2005'te yayınlamıştır (Tölüce 2005, 34). 2001'de vefat etmiştir.

2.2.2.9. Köroğlu (=Âşık Mehmet Demirci)

Düziçi'nin Gökçayır köyündendir. “Köroğlu” hikâyelerini söyleyip anlattığı için meşhur olmuştur. Köroğlu kollarını “Âşık Nedim”den öğrenmiştir. Yöredeki en iyi âşıktan biri olduğu söylenmektedir. Çırak yetiştirmeye çalışsa da çıraklar bu işin devamını getirmemişlerdir. Gökem, ona ait türkülerin tamamına yakınına derlemiş durumdadır. Köroğlu kolları toplam yedi hikâyeden oluşmaktadır. Ayrıca Kürşat Korkmaz, Köroğlu (=Âşık Mehmet Demirci) hakkında tez yapmış (Korkmaz 2003), Gökem ise bir bildiri sunmuştur (Gökem 1999). Âşık 1998 yılında vefat etmiştir (Gökem 2000, 35–36).

2.2.2.10. Âşık Mehmet Tölüce (=Kulaçkollu Mehmet Ağa)

Osmaniye'nin Kurmacalı köyündendir. Âşıklığı meslek olarak değil “hobi” olarak görenlerdendir. Âşıklığı ve sanatkârlığı araştırmacılarca tespit edilememiştir. 1990'da vefat etmiştir (Tölüce 2005, 35).

2.2.2.11. Âşık Mehmet Ova

Düziçi'nin Gökçayır köyündendir. Çalgı aleti olarak “bağlama”yı kullanmıştır. Günümüzde yaşayan âşıklardandır (Tölüce 2005, 35).

2.2.2.12. İspir Onbaşı (=İspir Mehmet Koç)

1925 Düziçi-Farsak doğumlu olan İspir Onbaşı, evli ve 10 çocuk babasıdır. Herhangi bir eğitim görmemiştir. Askerlikteki onbaşı rütbesi sebebiyle bu unvanı almıştır. Âşıklığı, babasının arkadaşı Güllü Kâhya, Kır İsmail, Mehmet Ova ve yörenin diğer

nl ıklarından öğrenmiştir. En iyi Karacaoğlan’a ait hikyeleri bilmektedir. Günümüzde yaşayan ıklardandır (Görkem; Tlce 2008, 33-34).

2.2.2.13. ık Mehmet İper

Düziçi’nin otlu köyündendir. Birçok hikyeyi bilmektedir (Tlce 2005, 36).

2.2.2.14. ık İbrahim Tlce (=Tulug İrbam)

Osmaniye’nin Kırmacılı köyündendir. “Tulug” lakabını teninin beyazlığından almıştır. Günümüzde yaşayan ıklardandır (Tlce 2005, 37).

2.2.2.15. Cennet Karı (=Maralı’nın Avradı)

Kurtlar köyündendir. Düğünlerde hem “kadınlara” hem de erkeklere” “ağıt” türü türküler söyler. Düziçi’nin sözlü gelenek içerisinde “kadın sanatkrları” da barındırdığı görülmektedir (Görkem 2000, 37).

2.2.2.16. Karayığıt Osman (=Osman İper)

itli (=Karayığıt) köyündendir. 1954 doğumlu evli ve 6 ocuk sahibidir. Okuma-yazmayı kendi kendine öğrenmiştir. 1964 yılında saz almaya balamıtır. ık İsmail Tabak, ık Mehmet Demirci, ık Mehmet Ova, ık Mehmet Kılıç, ık Ali Demirci, ık Yakup Hoca, ık Mahmut, ık Mehmet oban, ık mer Zincir, ık Ali Kirik, ık Mehmet ztrk, ık Seydagan, ık Mehmet İnce, ık Mustafa imper ve ık Mehmet Demirci’yi kendisine hoca olarak görmektedir. Türküleri söylerken sazını ve sesini ustalıkla kullanmaktadır. Düziçi’nde FM bandından yayın yapan “mahalli radyo”da belli günlerde program yapmaktadır. Yörede, ıklık geleneğinin “son temsilci”lerinden sayılmaktadır (Görkem; Tlce 2008, 34-37).

2.2.2.17. ık Mustafa Köse (=Hafız)

Düziçi’nin Karkın mahallesindendir. 1974’te çalıştığı kireç ocağındaki patlama nedeniyle “iki gözünü” kaybetmiştir. m olması sebebiyle ıklığı “birinci meslek” olarak grmtir. Hikyelerini babasına ait bir kitaptan öğrendiğini belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Görkem 2000)

2.2.2.18. Âşık Mehmet Öztürk

Bekir İşlek'in kitabında yer alan ve hakkında pek bilgi verilmeyen âşıktır. Sadece üç hikâyesinin ismi geçmektedir (İşlek 2009, 71; 2010, 244).

2.2.3. ANLATILAN HİKÂYELERİN YÖRESEL ÖZELLİKLERİ

Âşıkların anlattığı hikâyeler genellikle hikâye kahramanlarının (baş kahramanın) adıyla bilinmektedir. Hikâyeyi dinleyenler bu kahramanların yaşadıklarına inanmaktadırlar. Ayrıca âşığın anlatırken bahsettiği bazı çevreler kendi tanıdık/bildik çevreler olduğu için dinleyiciler kendilerini onların yaşadıkları yönünde inandırmak isterler. Âşıktaki kullandığı tanıdık bu mekânlar sayesinde icrasına canlılık katmış olur.

Âşıkların bazen de en iyi anlattıkları hikâye kahramanlarının adlarıyla anıldıklarını söyleyen Âşık Tus Mustafa, hikâyelerin süresini hikâyenin uzunluğuna göre bir saatle beş saat arası değişebileceğini belirtmektedir. Genellikle yöredeki âşıklar türkölü hikâyelerini cura denilen küçük sazla ya da oklava, değnek gibi aletleri kullanarak ritmi yakalamaya çalışırlar. Âşık Tus Mustafa'da ilk önceleri saz çalmayı bilmediği için küçük bir oklavayı kullanırken daha sonra kendine hediye edilen sazla (tam da çalamasa da) müzik unsurunu yerine getirmeye çalışmaktadır.

Anlatılan hikâyeler “türkölü” (=nazım) ile “türkösüz” (=nesir) kısımlarından oluşur (Görkem 2000, 39). Tabii ki türkösü olmayan sadece nesirden oluşan “kara hikâye”ler de mevcuttur. Âşık Tus Mustafa'nın anlattığı hikâyelerin türkölü kısımları pek değişmesede nesir kısımları o anki topluluğun istek ve arzularına göre farklılıklar arz edebilir. Her şey âşığın elindedir. Çünkü Âşık Tus Mustafa dinleyicilerin sıkıldıklarını fark ederse hemen kısa yoldan hikâyenin sonuna varır ama dinleyici iştah ve zevkle onu dinliyor ve bitmesini istemiyorsa âşık farklı ekleme ve çıkarmalar yaparak hikâyeyi uzatabilir. Âşık Tus Mustafa, dinleyici çevresini inandırmada ve hayallerinde canlandırmasını sağlamak için hikâye kahramanlarının yaşadığı ve ziyaret ettikleri yerleri o toplumun bildiği coğrafi mekânlardan seçer. Böylelikle dinleyiciler kendi bildikleri mekânlar olduğu için daha dikkatli dinlerler.

Yörede halk hikâyeleri “aşk” ve “kahramanlık” hikâyeleri olarak iki sınıfta toplamıştır. Aşk hikâyeleri “Âşık Garip, Âşık Halil, Güneri, Âşık Ömer, Güzel Ahmet, Bey Böyrek, Helvacı Güzeli, Asuman ile Zeycan, Esmehan, Paşaoğlu Necip, Bey Mayıl, Han Mahmut vs.”dir. Kahramanlık hikâyeleri ise; “Köroğlu kolları, Elbeylioğlu, Gündeşlioğlu, Dadaloğlu, Genç Osman vs.”dir. Bunların sayıları çoğaltılabilmektedir. Bu hikâyeleri anlatan âşıklar, sözlü gelenekte nasıl öğrendilerse öyle icra etmektedirler. Tabi bazı hikâyelerin önceden masal olduğunu düşünenler de bulunmaktadır.

Yöredeki hikâyeleri bugüne kadar derleyen birçok kişi olmuştur. Bunlar Kır İsmail’den 1939’da “Köroğlu’nun Gürcistan Seferi” (Yalgın 1940) ve 1952’de “Hurşid” (Eberhard 2002); Köroğlu’ndan 1991’de “Âşık Garip, Ali Paşa ve Hurşid”; Kirik Ali’den “Elbeylioğlu”; Hüseyin Kaplan’dan “Kamberoğlu” ve Mehmet Demirci’den “Asuman ile Zeycan” ile “Ali ile Fatma” hikâyeleri (Güven 1991)’de derlenmiştir (Görkem 2000, 39).

Görkem’in derlediği hikâye metinleri ise; Kirik Ali’den “Hurşit, Yazıcıoğlu”, Âşık Mustafa Köse’den “Güzel Ahmet, Han Mahmut, Bal Böyrek, Helvacı Güzeli, Âşık Halil” (Görkem 2000).

Okuşluk’un derlediği hikâye metinleri: Âşık Mehmet Demirci’den “Köroğlu’nun Ortaya Çıkması, Ayvaz’ın Kaçırılması, Ayvaz’ın Esir Olması, Köroğlu ile Hasan Paşa, Köroğlu’nun Gürcistan Seferi, Köroğlu’nun Yemen Seferi, Köroğlu’nun Kırklara Karışması, Âşık Halil”, Mehmet Ova’dan “Ali Paşa Hikâyesi”, Âşık Mehmet İper’den “Öksüz Ali, Gündeşlioğlu, Ahmet Bey ile Güher Hanım, Senem ile Tanır” (Okuşluk 2000).

Korkmaz’ın Âşık Mehmet Demirci’den derlediği hikâyeler: “Köroğlu’nun Zuhuru, Ayvaz Kolu, Ayvaz’ın Yesir Olması, Ayvaz’ın Dolu Beye Tutsak Olması, Gürcistan Seferi, Moskoflar Savaşı, Turna Teli Kolu, Yemen Kolu, Köroğlu’nun Son Kolu, Esmehan ile Zevcen, Ali ile Fatma, Âşık Halil, Öksüz Oğlan” (Korkmaz 2003).

Tülücü’nin 2001’de Tulug İbrahim’den derlediği hikâye metinleri: “Köroğlu’nun Zuhuru, Ayvaz Kolu, Turna Teli Kolu, Öksüz Halil” hikâyesi; 2005’te ise Âşık Mustafa

Köse'den “Gürcistan Seferi, Turna Teli, Horasan Seferi, Şam Seferi, Gündeşlioğlu, Güheri, Elbeylioğlu” hikâyeleridir (Tülüce 2001; 2005).

Bekir İşlek 2009'da İspir Onbaşı'dan “Kaplıca Hikâyesi, Sonu Gelen'in Hikâyesi, Bezirgân Hikâyesi, Kan Kalesi Cengi”ni, Düziçili diğer âşıklardan ise, “Öksüz Ali Türküleri”ni, Dadaloğlu ve Dadaloğlu'nun Son Kolu”nu, Âşık Mehmet Demirci'den “[=Köroğlu] Karacaoğlu Türküsü, Karacaoğlu Türküsünün “Heykâsi” Hikâyesi”ni ayrıca “Âşık Hacı Hikâyesi ve Düldül Dağının Türküsü”nü derlemiştir (İşlek 2009).

Anlatılan hikâyelerin “türkölü” (=nazım) ile “türküsüz” (=nesir) kısımları bulunmaktadır. Hikâyelerin yörede sevilmesinde türkölü kısımlarının olması yer alır ve türkölü güzel söyleyen âşıklar daha çok rağbet görürler.

Yöredeki âşıklar “bozlak makamı”, “ağıt havası”, “Barak havası”, “yüksek hava/kaba makam”, “engin hava/engin makam” gibi makamlarla söylemektedirler. Bozlak makamı, hikâyelerde yer alan “11 heceli” türkülerde bulunan uzun hava tarzındaki türkülerdir. Bozlaklar aşiret, coğrafya ve âşıkların isimlerine göre “Cerit Bozlağı, Urum Bozlağı, Karacaoğlu Bozlağı” gibi isimler alır (Görkem 2000, 41).

2.3. ÂŞIK MUSTAFA ÇABUK¹⁰

2.3.1. Hayatı

Âşık Mustafa Çabuk (=Tus Mustafa), Osmaniye ilinin Düziçi ilçesine bağlı Yazlamazlı köyünde 1934'te doğmuştur. Babası 1941'de vefat etmiş, bu nedenle öksüz büyümüş ve daha sonra amcası yanına alarak onu yetiştirmiştir. Şimdiye kadar olan hayatı Yazlamazlı köyünde geçmiştir. Âşığın yaşadığı bu köy ilçeye 9 km. uzaklıkta olup, yaz aylarında köylünün köyde durmayıp yaylaya göçmeyi gelenek haline getirmesi üzerine Yazlamazlı adını almıştır. Köyde 330 hane bulunmakta ve köyden KKTC'ye göç edenler de görülmektedir.

¹⁰ Bk. 9. Ekler (Resimler) 1 ve 2 nolu fotoğraflar.

İle ve ilçeye genellikle toplu ulaşım araçları ile gidildiği için ulaşım sorunu yoktur. Köyde yazlar sıcak ve kurak geçmektedir. Verimli arazilere sahip Yazlamazlı'da buğday, yer fıstığı, pamuk, mısır, susam, karpuz ve arpa yetiştirilmektedir. Ayrıca hayvancılık ta önemli bir geçim kaynağıdır.

Köyde yaşayan genç nesil özellikle inşaat sektörüyle uğraşmaktadır. Köyde daha çok betonarme ve ahşap evler görülmektedir. Âşık Mustafa Çabuk, köyde kendi yaptığı ve şu an depremden az da olsa zarar görmüş olan, taş duvarlı evi¹¹nde yaşamaktadır. Evi küçüktür ve bahçesi yoktur ama sadece girişte bir avlusu vardır. Âşığın bağı, bahçesi veya herhangi bir küçük/büyük baş hayvanı yoktur. Yani âşıklıktan başka bir geçim kaynağı bulunmamaktadır.

Âşığın evinde telefonu yoktur, sadece eski bir televizyon vardır. Burada âşığın teknolojiiden uzak yaşadığını belirtmek gerekir. Âşık hâlâ arkadaşlarıyla birlikte bazı günler evlerde toplanıp hikâyeler anlatmaktadır. Bütün bu özellikler âşığın geleneğin taşıyıcılığını hâlâ devam ettirdiğinin göstergesidir.

Âşığın 10 çocuğu vardır: 6 kız, 4 erkek. Eşi vefat edeli 15 yıl olmuştur. Çocuklarının hiç biri âşıklığa heveslenmemiştir. Çocuklarının hepsini âşıklıktan kazandığı parayla evlendirdiğini belirten âşık, torun sayısını bilmemekle birlikte sadece 30 yıldır evli olduğunu söylemektedir.

Askerliğini 1955–1956 arasında ilk önce Mardin Jandarma Okulu'nda daha sonra Ankara Kalecik'te 1957'de iki buçuk sene olarak tamamladığını belirtmektedir. Okula hiç gitmemiştir. Okuma yazması yoktur ama daha sonra bir akrabası ona okuma-yazmayı öğretmiştir.

Soyunun Tecirli (=Tacirli, tüccar, çiftçi) olduğunu belirten âşığa göre; bunlar alıcı-vurucu bir millettir. Asıllarının Kahraman Maraş Karalar'dan gelme olduğunu söylemektedir. Oymak halinde gelmişler ve hâlâ bunlardan bazılarının Kahraman Maraş'ta olduğunu belirtmektedir. Artık günümüzde gelenek zayıfladığı için kınacılık ve düğün geleneği yoluyla kazanç sağlayamamaktadır.

¹¹ Bk. 9. Ekler (Resimler) 12 nolu fotoğraf.

2.3.2. Sanatı ve Sanatkârlığı¹²

Âşık Tus Mustafa, 15 yaşında âşıklığa başladığını ve bu işe “heveslendiği” için âşık meclislerinde bulunduğunu söylemektedir. Bu işi ilkin gizli gizli yaptığını, daha sonraları iyice öğrenince 20–25 yaşındayken tam olarak söylemeye başladığını belirten âşık, askerden geldikten sonra ise türkölü hikâyeleri artık her ortamda söylediğini belirtmektedir.

Kendisinin gittiği kınalarda büyük ağa ve beylere hikâyeler anlattığını ve bu hikâyelerin anlatımının sabaha kadar sürdüğünü söylemektedir. Her gittiği yerde isteğe bağlı olarak Hurşit, Güzel Ahmet, Esme Han, Âşık Halil, Elbeylioğlu, Asuman ile Zeycan, Bey Bögrek, Helvacı Güzeli, Dadaloğlu ve Köroğlu’nun 7–8 kolunu anlatmıştır.

Kendince ufak türkölü diye nitelendirdiklerinden de Kamberoğlu, Karacaoğlu, Âşık Garip’i söylemiştir. O zamanlar müzik âletleri bilinmediği için, âşıklara verilen önemin daha fazla olduğunu ve bu nedenle kendisinin de buna heveslenip birçok ağayla oturup türkölü söylediğini açıklamaktadır. Usta olarak kimseyi kabul etmemektedir. Âşık Mustafa Çabuk, bütün hikâyeleri en ince ayrıntısına kadar anlattığını söyleyip ve “hiçbir zaman (ayrıntılarıyla) sonuna kadar anlatmadan oradan kalkmam” diye belirtmektedir.

İşlek ise, Âşık Tus Mustafa’nın 30 yıl önce dinlediği bir kayıttaki “sesini ve üslubunu” Âşık Mahmut’unkine benzetmiştir. Hikâyeye kayıtlarını seyredip dinledikçe, âşığın ilkin kamera karşısında çok heyecanlandığını, sazı olmadığı için oklava istediğini, sonraki zamanlarda ise artık rahat davrandığını ve bir de saz kullandığını (Âşık Ali Kirik hediye etmiştir) söylemektedir. “Köroğlu’nun Şam’a Gidişi”nin baş kısmındaki türkölüyü çok güzel söylediğini belirten İşlek, derleme için gidildiğinde âşığın çok mutlu olduğunu anlatmaktadır (İşlek 2009, 61-62).

Âşık Tus Mustafa, bildiği hikâyelerin birçoğunu Mehmet Hurşit Ağa’ya (Gaziantep) ait bir âşıktan, diğer hikâyelerin bir kaçını Göllüler’deki (belde) Âşık Mahmut’tan, kalanını

¹² Bu kısımlar ayrıntılı olarak 5. Dördüncü Bölüm: Hikâyelerin Dil ve Anlatım Özellikleri’nde incelenmiştir.

da Kahramanmaraş'la Adana arasında ünü duyulmuş bir âşıktan öğrendiğini söylemektedir. “Âşık Mahmut ve Âşık Köroğlu'ndan sonra buralarda benim kadar bilen yok” demekte ve yine “Eski tarih olaylarını benden başka ayrıntısıyla bilen olmaz” diye hep yinelemektedir. Âşık Mahmut hakkında herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Babası ve dayılarının da türkü söylediğini belirten âşığa “Niçin Tus Mustafa?” diye anıldığını sorduğumuzda, çocukken bir sene yel sıtması çektiğini ve karnının davul gibi şiştiğini bu yüzden de ölür diye pek önemsenmediğini belirtmektedir. Fakat yaşı ilerledikçe şişliğin indiğini ve hastalığının geçtiğini söyleyen âşık, genelde “Âşık Mustafa” diye tanındığını belirtmektedir.

Kınacı olarak gittiği ilk yıllardaki evlerden âşığa para yerine yeni dokunmuş heybeler verilmiştir. Daha sonraki yıllarda 5 liradan 10'a, sonraları ise verdikleri bu para 30, 50 ve 100 liraya kadar çıkmıştır.

Tus Mustafa rüyasında hiçbir şekilde bade içmediğini söyleyen âşık, saz çalmayı bilmediği için elinde bir değnek (sopa, oklava) ile türkülerini söylemektedir. Ama şimdi akrabası (=Ali Kirik) tarafından verilen küçük curayı az da olsa kullanmaktadır.

Düziçi'nde bulunan âşıklar arasında atışmanın yapılmadığını söylemektedir. Onların bir yerde toplanıp sadece türkölü hikâyeler söylediklerini belirtir. Âşık Tus Mustafa, türkölü hikâyelerini kınacı olarak gittiği evin erkeklerine anlatırken, bu sırada ayrı bir yerde de kadınların oturup onu dinlediğini belirtmektedir. Anlatılan hikâyenin bir gecede bitmediğini, o nedenle hikâyeye ertesi gün de devam edildiğini söylemektedir. Ya da uzun olan hikâyelerde sabaha kadar devam edildiği de görülmüştür. Kısalarda ise biri bitince hemen diğerine başlanırmış. Bir gecede en az iki hikâye anlatılır ve bitmeden kalkılmazmış. Genellikle büyük ağalara söylenirmiş.

Topluğunun isteklerinin hikâyeyi anlatmada önemli olduğunu belirten Âşık Tus Mustafa, türküyeye başlarken boğazını ıslatmak için az şekerli sıcak su içer ve yanında muhakkak bir havlu bulundurmuş. Gittiği yerlerde gördüğü ve yaşadığı olayları hikâyeleştirerek anlattığı da olmuştur. “Kul Mustafa” mahlâsını kullanan âşık, bu

mahlâsı kendisi uygun görmüştür. Söylediklerinin toplansa bir kitap olacak kadar çok olduğunu belirtmektedir.

Tus Mustafa anlattığı hikâyelerde, ilk olarak hikâye kısmını en ince ayrıntısına kadar anlatıp, daha sonra türküsünü söylediğini açıklamaktadır. Hikâyelerin aralarına milleti az da olsun eğlendirmek, o hüznü havadan çıkarmak için araya fıkralar kattığını söylemekte ve kendi tabirince “Araya reklâmlar giriyor” diye belirtmektedir.

Âşık Tus Mustafa hiçbir hikâyeyi geçiştirerek ya da eksik bir şekilde anlatmamıştır. Âşık şimdiki atışmaları beğenmemekte ve onlardan pek hoşlanmamaktadır. 5–6 senedir kınaya dahi gitmediğini ve artık bu mesleğe eski ilginin kalmadığını söylemektedir. Artık köylerde düğün haricinde sadece arkadaşlarıyla oturup söylediğini belirtmektedir. Gençlerden bu işe heveslenen kimsenin olmadığına da üzülmemektedir. Hikâye anlatmaya başka şehirlere gitmediğini söyleyen âşık “Osmaniye’den istek oldu ama gitmedim” demektedir ve sebebini sesinin bozulmasına bağlamıştır. Çünkü âşık çok fazla tütün içmektedir.

2.3.3. Repertuarı ve Bu Repertuarın Anlatıcıya Bağlı Özgün Yanları

Âşık Mustafa Çabuk bildiği türkölü hikâyelerin tamamını gençken gittiği âşık oturmalarından ve kınalara gelen âşıklardan öğrenmiştir. Toplam yirmi altı tane türkölü hikâyeden oluşan geniş bir repertuvara sahiptir. Bu hikâyelerin içinde kendine ait olan eserler de bulunmaktadır. Tezde bu yirmi altı hikâyeden sekiz tanesi incelenecektir. Bunalar; “Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH), Dadaloğlu Hikâyesi (=DH), Esmehan Hikâyesi (=EH), Genç Osman Hikâyesi (=GOH), Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH), Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH), Karacaoğlu Türkölüleri¹³ (7 tane) (=KT) ve âşığın kendi eserleri¹⁴ (10 tane) (=AKE)” Performans Teori’ye göre incelenecektir. Bunun sebebi ise; bu hikâyelerin yörede farklı âşıklardan derlenmesine rağmen üzerinde çalışılmamış olmasıdır.

¹³ Bk. 7. Beşinci Bölüm: Metinler, Karacaoğlu Türkölüleri [=KT] (7 tane).

¹⁴ Bk. 7. Beşinci Bölüm: Metinler, Âşığın Kendi Eserleri [=AKE] (10 tane).

Âşık Tus Mustafa, anlattığı hikâyelerin nesir kısımlarını en ince ayrıntısına kadar anlattığı, aralarda bulunan türkülerini önceden oklava ile şimdi ise hediye edilen cura ile söylendiğini belirtmektedir. Eskiden kınacı olarak gittiği kız evlerinde ve âşık oturmalarında bu türkülerini söylemiştir. Sadece tütün içen âşık eski sesinin artık olmadığını ve ORT televizyonundan program yapmak için haber gelmesine rağmen sesinin eskisi gibi olmadığını düşünerek red cevabı vermiştir.

Âşığa göre “Âşık Mahmut ve Âşık Köroğlu’ndan sonra (ikisi de vefat etmiştir) buralarda benim kadar bilen yok” demekte ve “Eski tarih olaylarını benden başka ayrıntısıyla bilen olmaz” diye yenilemektedir. Âşık şimdiki atışmaları beğenmemekte ve onlardan pek hoşlanmamaktadır. 5–6 senedir kınaya gitmediğini ve ayrıca da bu mesleğe eski ilginin kalmadığını söylemektedir. Artık köylerde düğün haricinde sadece arkadaşlarıyla oturup söylediklerini belirten Tus Mustafa gençlerden bu işe heveslenen kimsenin olmadığını da üzülmemektedir.

Âşık Tus Mustafa, hikâyelerin bir gecede bitmediğini o nedenle hikâyeye ertesi gün de devam ettiği belirtmektedir. Ayrıca uzun olan hikâyelerin gece saat üçlere kadar sürdüğünü, kısıalarda ise biri bittiğinde diğerine başladığını ve bir gecede en az iki hikâye anlatılabileceğini söylemektedir. Genellikle büyük ağaların evlerdeki toplantılarda söylediğini ve hikâye bitmeyince kalkmadığını açıklar. Topluluğun isteklerinin hikâyeyi anlatmada önemli olduğunu belirten âşık, türküyü başlarken boğazını ıslatmak için az şekerli sıcak su içtiğini ve yanında muhakkak bir havlu bulundurduğunu söyler.

Gittiği yerlerde gördüğü ve yaşadığı olayları hikâyeleştirerek anlattığı da olmuştur. ‘Kul Mustafa’ mahlasını kullanan âşık, mahlasını kendisi bulmuştur. Kendi söylediklerinin toplansa koca bir kitap olacak kadar çok olduğunu belirtmektedir.

3. İKİNCİ BÖLÜM:

HİKÂYELERLE İLGİLİ PROBLEMLER

3. İKİNCİ BÖLÜM: HİKÂYELERLE İLGİLİ PROBLEMLER

3.1. HİKÂYELERİN TEŞEKKÜLÜ VE VARYANTLARI

3.1.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)

Ali Rıza Yalgın “Mayıl Bey”i Tarsus Gazetesi 1923’te yayınlamıştır. Ahmet Kılıç “Gâvurdağı Türküleri” adlı eserinde Gâvurdağı’nda doğmuş, yaşamış, barınmış veya gelip gitmiş âşıkların, türkülerini sırasına göre yazmıştır. Bunların içerisinde yer alan Mayıl, bir padişahın oğludur ve türkülerini Gâvurdağı’nda (=Osmaniye) çok tutunur. Kılıç’a göre: “Mayıl dışında diğer âşıklar hakikidir. Ancak Mayıl’ın türkülerini masalımsıdır (Kılıç 1976, 5).

Kılıç, ilkin Mehmet Çetin’den derlediği Mayıl’a ait türküyü başlar ve daha sonra hikâyeyi anlatır. Hikâyenin devamında Ömer Okur’dan derlediği kızın Mayıl’a söylediği türküyü verir. Tezdeki Bey Mayıl hikâyesiyle benzerlik gösterse de hikâyenin sonu getirilmemiştir. Kılıç’ın kitabında yer alan sonda ise Köse Ökkeş’ten derlediği Mayıl’a ait bir türküyü bitirir. Yani hikâyenin sonunda kahramanlar kavuşmamıştır. Tezde incelenen hikâyede âşıklar kavuşurken burada sanki yarıda kesilmiş gibi hava sezilenmektedir. Metin kısımları, Kılıç’ın da dediği gibi masalımsıdır ama halk hikâyesi unsurlarına da rastlanılmaktadır.

Pertev Naili Boratav “Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği” (1947) isimli eserinde “basılmış metinler” başlığı altında Mayıl Bey Hikâyesi’ni kaydetmiştir (Boratav 2002, 7).

Ahmet Caferoğlu’nun “Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar-Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları” adlı eserinde “Âşık Şah Mayıldan” adlı hikâye yer almaktadır. Caferoğlu bu hikâyeyi Gaziantep’in Çapal köyünden Behzad Aymas’tan derlenmiştir. Tezde yer alan Bey Mayıl Hikâyesi’yle benzerlik göstermektedir (Caferoğlu 1995, 208–218).

Yaşar Kemal'in "Sarı Defterdekiler" adlı eserinde "Şah İsmail Hikâyesi" yer almaktadır. 11 Kasım 1949'da İbrahim İnekçi'den derlenmiştir. Bu hikâye Bey Mayıl Hikâyesi'yle benzerlik göstermektedir (Göğçeli 1997, 365–381).

Refiye Okuşluk'un doktora tezinde yer alan "Şah İsmail" hikâyesi de tezde yer alan Bey Mayıl Hikâyesi'yle benzerlik göstermektedir (Okuşluk 2000, 336–370).

Gülay Mirzaoğlu, "Çukurova Bozlağı" adlı eserinde Çukurova'da tanınmış Âşık Duran'ın bant kaydından aldığı ve kayıtta hikâyeyi anlatanın Âşık Duran, Bey Mayıl türküsünü söyleyenin ise Mustafa İncedil olduğu "Bey Mayıl Bozlağı"na yer vermiştir (Mirzaoğlu 2003, 171–172). Diğerlerine göre daha kısa olan ve sadece iki türkünün yer aldığı bir bozlaktır. Tezde yer alan Bey Mayıl türkülü hikâyesiyle içerik olarak az da olsa uygunluk göstermektedir. Ayrıca Mirzaoğlu kitabının son kısmında "Bey Mayıl Bozlağı"nın notalandırılmış haline yer vermiş ve bu türkünün Türk Halk Müziğinde "Müstezat" olarak adlandırılmakta olduğunu, Geleneksel Türk Sanat Müziğinde ise "Nikriz" makamında yer aldığını belirtmektedir (Mirzaoğlu 2003, 196–197).

Osmaniye Folklor Araştırma Derneği'nin internet sitesinden de "Bey Mayıl Hikâyesi"ne ulaşmıştır. OFAD Arşivi kaynak kişi olarak Nihat Akıcı'yı göstermiştir (www.ofad.org.tr).

3.1.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)

Ahmet Kılıç'ın "Gâvurdağı Türküleri" adlı eserinde Dadaloğlu'yla ilgili şiir ve türkülü hikâyelere yer verilmiştir. Köseninoğlu Ökkeş'in ilettiği Dadaloğlu'ndan "Ceren" adlı türkünün Balkanlararası bir yarışmada ödül aldığı belirtilmiştir. Dadaloğlu'na ait yedi türkü yer almakta ve en son türküyü iletenin Ahmet Kılıç olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Dadaloğlu'na ait "Mürseloğlu ile Kozanoğlu Harbi" adlı türkülü hikâyeye yer verilmiş ve bunu iletenin yine Alhanlı Ahmet Kılıç olduğu yazılmıştır. Daha sonra "Tecirli-Avşar Harbi" adlı türkülü hikâyeyi iletenin yine Alhanlı Ahmet Kılıç olduğu belirtilmektedir (Kılıç 1976, 38–46).

Hilmi Dulkadir'e ait "Dadaloğlu'nun Kavgasındaki Gerçek" adlı makalede Avşarlar ve onların kavgasındaki sebep izah edilmektedir (Dulkadir 1990).

Saim Sakaoğlu'nun "Dadaloğlu'nun Hayatı Etrafında Tasnif Edilmiş Hikâye Var Mıdır?" isimli bildirisinde Boratav ve Öztelli'nin "Hurşit ile Mah Mihri" hikâyesinin Dadaloğlu'na ait olmadığını belirtilmektedir (Sakaoğlu 1991, 247). Sakaoğlu daha sonra Dadaloğlu ile ilgili hikâyeleri iki bölüme ayırarak incelemiştir. Sakaoğlu'na göre; o şiirlerin yaratıcısı ve şiirlerdeki olayların kahramanıdır. Hakkındaki hikâyeler de sonradan "yazılmış" yani "tasnif edilmemiş" hikâyelerdir diye belirtmektedir. Ayrıca şiirlerden örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır.

Tahir Kutsi Makal'a ait "Dadaloğlu'nun, Kayseri'nin Pınarbaşı İlçesine İskânı" adlı bildirisinde Dadaloğlu'nun "Afşar oymağından" olduğu ve "iskân politikası" nedeniyle yurtlarından göç ettirildiklerinden bahsetmektedir. Dadaloğlu'nun bu iskân sırasında söylediği türküleri de vererek açıklamaya çalışmıştır. Dadaloğlu'nun Pınarbaşı'na yerleştikten sonra kendi yaşadığı yerlere özlemini belirttiği dizelere de örnekler vererek yaşadığı sıkıntıları göstermeye çalışmıştır (Makal 1991, 253).

Refiye Okuşluk'a ait "Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği Geleneği" adlı doktora tezinde "Dadaloğlu ve Cerit Beyinin Savaşı" adlı metin Ömer Koca'dan Osmaniye'de ses kayıt aracı ile derlenmiştir (Okuşluk 2000, 330).

Ali Rıza Yalın'a ait "Cenupta Türkmen Oymakları I-II'de "Dadaloğlu" ile ilgili kısımlar bulunmaktadır. Yalın, "Cenupta Türkmen Oymakları-I" (2000, 41-42; 103-105; 122-123) ve "Cenupta Türkmen Oymakları-II" (2000, 5-6; 52-77; 135-137; 264; 270; 294-299; 452-453; 527) adlı eserlerinde Dadaloğlu hakkında biyografik bilgi vermiş ve söylemiş olduğu hikâyelerin isimlerini vermiştir (Yalın 2000).

Boratav "Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği" adlı eserinde Ali Rıza Yalın'ın Dadaloğlu'nun hikâyesi olarak gördüğü Genç Osman rivayetini "tam bir hikâye" halini almamış olduğu, belki "Genç Osman Türküleri'nin döşemesi şeklinde dilden dile dolaştığını belirtmektedir. Ayrıca bazı şiirlerde Dadaloğlu'nun adının bulunmasını da ona izafe edilmiş olabileceğini düşünmektedir. Yine araştırmaları esnasında kendilerine

“yaranmak” isteyen âşık ve hikâyecilerin, her şeyi Dadaloğlu’na mal etmiş olabileceği olasılığını da gözler önüne sermektedir. “Hurşid ile Mahmihri” ile “Han Mahmut” hikâyelerinin Dadaloğlu’na ait olmadığını ortaya koymuştur (Boratav 2002, 116–117). Ayrıca Boratav Ali Rıza Yalın ile Taha Toros’un pek çok hikâyenin musannifi olarak Dadaloğlu’nu göstermelerindeki yanlışlığı üzerinde durmaktadır (Boratav 2002, 118).

3.1.3. Esmehan Hikâyesi (=EH)

M. Zeki Korgunal’a ait “Eski Bir Vak’a” adlı makalede anlatılanlar Esmehan Hikâyesi’ne benzemektedir. Sadece kişi isimleri değişiktir ve olay biraz daha kısadır (Korgunal 1934, 267–270).

M. Adil Özder’e ait “Muhibbî ile Esmehan Hikâyesi” adlı eser hakkında Türk Dili Dergisi’nde yayınlanan tanıtım yazısında Muzaffer Uyguner tarafından bazı görüşler bildirmiştir. Uyguner’e göre; “Adil Özder, kendi köyünün iki sanatçısının yaşamı ile koşullarını bu öykü çerçevesi içinde saptamış bulun”maktadır (Uyguner 1977, 91). Özder’in kitabında tanıttığı Muhibbî’nin usta bir sanatçı olduğu ve burada Muhibbî’nin daha ön plana çıkarıldığı görülmektedir (Özder 1976).

Doğan Kaya’ya ait “Esmehan” adlı makalede ise, Adana’nın Kadirli ilçesinin Bekereci köyü nüfusuna kayıtlı Yusuf Sıra’dan derlenmiştir. Kaya Esmehan hikâyesinin kim tarafından ne zaman tasnif edildiğinin belli olmadığını belirtmektedir. Her ne kadar hikâye özellikleri ağır basmakta ise de ağaçtaki Esmehan’ın güzelliğinin suya vurması, hain kişinin (=Molla) üç çocuğunu kesmesi gibi unsurlar masal özelliği göstermektedir. Akıcı bir üsluba sahip hikâye, manzum ve mensur bir yapıya sahiptir. Kaya hikâyeli formeller, renk motifleri, sayı motifleri, belde-mekânlar, tasvir ve benzetme, abartma, atasözü ve deyimler olarak inceledikten sonra metnin aslını vermiştir. Ayrıca Kaya’ya göre hikâyede günümüze ait bazı kelimelerin de kullanıldığı görülmektedir. “Almış kavalını eline son sistem öttürüyor; sabaha karşı alarm vurdu vb.”. Hikâyede şiirler genellikle Esmehan (=Hürü/Keloğlan) ile diğerleri arasında karşılaşma ya da müstakil olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaya 1998).

Kazım Çimen’in “Yusuf Sıra’dan Derlemeler (Adana)” adlı mezuniyet tezinde Kadirli ilçesinden “Esmehan Hikâyesi”ni derlemiştir (Çimen 1994). Ayrıca Gökem’in eserinde yer alan “Helvacı Güzeli Hikâyesi” metninden başka hikâyelere de Helvacı Güzeli masalının kaynaklık ettiği anlaşılmaktadır. Kadirli [=Osmaniye]’den derlenen -kısmen masallaşmış- “Esme Han Hikâyesi” ile İç Anadolu Bölgesi’nde bilinen ve 1930’lu yıllarda neşredilen “Çiçekli Bey ve Huri” isimli bir kız arasındaki maceraların anlattığı türkölü hikâyeye, bu nev’idendir (Gökem 2000, 56). (Bk. Çimen 1994, 16–73; Korgunal 1934, 267–270).

Boratav’ın “Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği” adlı eserinde “basılmış metinler” başlığı altında “Esmehan” olarak değil de “Hürü” olarak kaydetmiştir (Boratav 2002, 5). Boratav’ın da belirttiği Ali Dehri’ye ait “Çankırı Masalları” adlı eserin içinde “Hürü Hikâyesi” olarak yer almaktadır.

Dehri Dilçin’in “Çankırı Masalları” adlı eserin ön sözünde Ahmet Talat Onay “Hürü” hakkında ve bu masalın Çankırı’ya aitliği bakımından bazı yorumlarda bulunmuştur. Onay’a göre “başka muhitlerde nakledildiğini işitmediğimiz bu hikâyeye, sırf Çankırı’ya mahsus ve Çankırı mahsulüdür” (Dilçin 2002, 215). Hikâyeye tezde ve diğer incelenen Esmehan hikâyelerine oranla daha uzundur. Talat’ın da dediği gibi hikâyeye Çankırı’ya ait yerlerde cereyan etmektedir. Tezde yer alan kişiler birbirine uymasına rağmen burada hikâyeye birkaç kişi daha eklenmiştir. İsimler de farklılık arz etmektedir (Dilçin 2002, 213–264). Dilçin ve Doğan Kaya (1998), hikâyeyeyle ilgili bilinmeyen kelimelere de yer vermişlerdir.

Ayrıca farklı internet erişim sitelerindeki araştırmalarda bulduğumuz bazı Hürü hikâyeleri de Esmehan Hikâyesi’yle benzerlik göstermektedir. Bunlardan ilki İsmail Desteli’nin internet sitesinde paylaştığı “Hürü Masalı”dır. İsmail Desteli, ilkin kendi yöresine ait olduğunu düşündüğü bu masalın daha sonra Hürü’nün önemli bir masal olup her yörede söylendiğini belirtmiştir. Desteli, bazı yerlerini unuttuğu bu masalı kız kardeşi Hafize Sakman’dan derlenmiştir. Ama derleme tarihi olarak kesin bir bilgi vermemekte ve “Bundan 55 yıl kadar önce, belki bilemediğiniz biraz daha evveli” diye belirtmektedir. Desteli’nin yayınladığı bu masal manzum ve mensur kısımlardan oluşur.

Masala başlarken masal unsurlarından yararlanmıştır. “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...”. (www.kilistra.org.tr).

İkinci olarak yine internet sitesinden eriştiğimiz “Hürü Masalı” Avanos (=Nevşehir) yöresine aittir. Hacer Yavşan tarafından derlenen bu masal manzum ve mensur kısımlardan oluşur. Diğerlerinden farklı olarak masalın bitiminde dua edilip “Hürü’nün oğlu ve kızının dirilmiş” olmasıdır. Esmehan ve diğer Hürü masallarında herhangi bir dirilme olayı olmamasına rağmen Hürü’nün sadece oğlu olması ve bu masalda bir de “kızının” varlığı masala farklılıklar kazandırmıştır. Bitiş formelleri de farklıdır (www.altipinar.blogcu.com.tr).

Hakkı Duran’ın “Hürü Masalı ve Çankırı” başlıklı yazısının yer aldığı internet sitesinde Duran, bazı bilgiler vererek değerlendirmede bulunmuştur. Dilçin, Çankırlı anlatıcı kadınların ağzından dinlediği masalları 1932–1933 yıllarında Duygu Gazetesi’nde tefrika etmiştir. Bunlardan Çankırı’ya özgü olan Hürü masalı mekân, şahıs kadrosu, tarihi gerçeklerle önemli ölçüde uyum gösterdiğini belirtmektedir. Duran yazısında Onay’ın Hürü hikâyesinin bazı kısımlarını özetlerken, anlatan ve dinleyenlerin bazı bölümlerde ağladıklarını belirtmektedir. Duran ayrıca “aile unvanları, mevki adları, dinî terim ve motifler, mahallî deyim ve atasözleri, âdet ve kıyafet, alkış ve kargışlar” olarak masalı daha ayrıntılı olarak değerlendirmiştir. Belirttiği üzere de adı geçen yerler, Çankırı’ya ait gerçek mekânlardır. Ayrıca Duran yazısındaki bir notta bu masalın Çerkeş’te anlatılan bir versiyonuna da rastladığını ama başka bir yazıda ele alacağını belirtmiştir. Fakat araştırmalar sonucu şu an öyle bir yazıya ulaşılamamıştır (www.cansaati.org.tr).

3.1.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)

Fuat Köprülü’ye ait “Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi” adlı eserde Genç Osman’ın “Sultan Genç Osman” olmadığını belirtmiştir. Genç Osman Hikâyesi’ne ait Adana Türkmen aşiretleri arasındaki rivayetleri, Çankırı, Karaman, Mudurnu, Konya ve Bağdat rivayetlerini tespit, tahlil ve mukayese etmiştir. Köprülü, Çankırı, Karaman, Mudurnu, Konya rivayetlerinin aynı kaynaktan çıktığını söylemektedir. Adana Türkmenleri’yle Bağdat’taki rivayetlerin izahının zor olduğunu belirten Köprülü, devam

eden rivayetlerle birlikte “Kul Mustafa”nın şiiri unutulmuş onun yerine “Dadaloğlu”nun manzumelerinin hikâyeyi süslediğini söylemektedir. Bağdat rivayetlerin zengin olduğunu ve bu rivayetlerin birbirine benzediğini ama bazı kısımlarının farklı olduğunu belirtmekten Köprülü, “Bağdat rivayeti sonradan Bağdat’ın fethine ait sair halk an’aneleriyle birleşerek, ordu arasında Genç Osman hakkında bir “menkabe” oluşmuş ve bu menkabe Bağdat rivayetinin esasını teşkil ettiği gibi, Kul Mustafa’nın manzumesine de bir kaynak olmuştur” (Köprülü 1930, 54).

Mehmet Fuat Köprülü “Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi Hakkında Yeni Vesikalar” adlı makalesinde belirttiği üzere “Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi” adlı eserinde 16’ncı asra ait Genç Osman’a ait muhtelif halk rivayetlerini (Adana Türkmen aşiretleri arasındaki rivayetlerle, Çankırı, Karaman, Mudurnu, Konya, Bağdat rivayetlerini) tespit, tahlil ve mukayese etmiştir. Bu yeni makalede ise onlara ilave olarak (Ilgın, Niğde, Safranbolu, Kırım) rivayetleriyle, Adana Türkmen aşiretleri arasındaki diğer rivayetler tetkik edilmiştir. “Türkmen rivayeti Anadolu rivayetlerinin en eskisi yani Kul Mustafa’nın manzumesine en yakın olan Çankırı rivayetleriyle tetabuk ediyor” demektedir. Makalede yer alan “Bazı ilave ve tahsisler” başlığı altında Genç Osman’ın köyünün “Kara Burçlu” olduğunu, Genç Osman türkülerinin “Benderi” denilen makama ait olduğunu, Genç Osman Hikâyesi’nin Konya ve Bağdat rivayetlerinde bir tarak fıkrası olduğunu belirtmektedir. Köprülü “Osman Zeybek” maddesinde ise Osman Zeybek türküsünün Genç Osman’ın Ilgın rivayetleriyle bunun Osman Zeybek’e ait bazı türkölü parçalarının karışmasından meydana geldiği belirtmiştir (Köprülü 1932, 245).

Mahmut Ragıp Kösemihaloğlu’nun “Bir Genç Osman Rivayeti” isimli makalesinde rivayet ettiği Genç Osman “mevzî” bir yigittir, diğer Genç Osman ise millî bir kahramandır demektedir (Kösemihaloğlu 1939, 201-202).

Vehbi Evinç’in “Genç Osman” adlı makalesinde 1938–1939 yıllarında Balıkesir’in Susıgırlık kazası köylerinde (Karaköy) Topal İbrahim’den bu rivayeti not ettiğini belirtmiştir. Evinç o zamana kadar çıkan yazılardan bahsederek konusunu açıklamaya çalışmıştır. Dört ayrı yazı ile kendi naklettiği Genç Osman Hikâyesi’ni karşılaştırıp görüşlerini belirtmiştir. Daha sonra Evinç, Topal İbrahim’in ağzından hikâyeyi

nakleder. Hikâyenin belli bir yerine geldikten sonra “devam edecek” diyerek bitirip daha sonra “Sayı 102’den Devam” diye başka sayfalarda hikâyeye devam etmiştir. Tezde incelenen Genç Osman Hikâyesi’nden birçok yönden farklılık göstermektedir (Evinç 1940, 154-158; 171-177).

“Genç Osman İçin Yazılan Bir Ağıt ve Bir Mersiye” adlı makalesinde Mustafa İsen, adına ağıt yakılan kişinin Genç Osman olarak tanınan II. Osman (1604–1622) olduğunu belirtir. Yazının tez konumuzla ilgili olmadığı görülmektedir (İsen 1997, 453-465).

“Çukurova Türküleri-I” de Halil Atılğan Çukurova türkülerini dört ana başlık altında incelemeye çalışmıştır. Bunlardan “Düziçi, Bahçe, Osmaniye, Dört Yol (=Amanoslar) Bölgesi” adı içerisinde “Genç Osman Hikâyesi”ne yer vermiştir. Atılğan 1986 yılında Düziçi’nin Gökçayır köyünden Osman İriş’ten derlediği Genç Osman türküsünü, 14.04.1934 tarihinde Ali Rıza Yalın’ın Haruniye’de Osman İriş’le aynı köylü Kır İsmail’den derlediğini belirtmektedir (Atılğan 1998, 4). Ayrıca Yalın’ın 1934’te Adana’da yayınlanan Kırkpınar Derneği’nin 13. sayısında “Osmanlı Tarihi’nin Unuttuğu Bir Nefes: Genç Osman” başlığıyla yayınladığı yazıyı aynen vermiştir. Bu yazıda bilindiği gibi bıyıkları tarak tutmayacak kadar toy olan ama IV. Murat’ın ordusuna katılıp Bağdat zapt edilirken “İsmi saltanatın ihtirasları arasında uful etmiş bir Türk neferidir” (Atılğan 1998, 4). Genç Osman’ın Gaziantep’in İslâhiye kazasında Karaburçlu köyünde doğmuş olduğunu belirtir. Atılğan ayrıca Bahçe kazasının Haruniye nahiyesinden Kır İsmail’den yeni bir Genç Osman türküsünün daha olduğunu ama bu türkü de Genç Osman’dan başka bir de Köçekçioğlu adında bir kahramanı tanıtmaktadır. Yalnız bu türküde ismi geçen Genç Osman’ın Everekli olduğuna işaret edilmektedir. Atılğan’a göre; Kul Abdurrahman belki de Everekli olduğu için Genç Osman’ı memleketine mal etmek istemiş olduğunu ya da “Everekli olan Köçekçioğlu ile Genç Osman’ın kahramanlıklarını teşbihen karıştırmış” olabileceğini söylemektedir (Atılğan 1998, 6). Yalın’ın 1987’de derlediği Genç Osman destanının şiirinin Âşık Abdurrahman’a ait olduğunu belirtmektedir. Adı geçen Abdurrahman’ın da “Ceylan’ın Hürüuşağı (=Türk Şükriye) köyünden, 1870 yılında vefat eden Hürüoğlu Âşık Abdurrahman Ağa” olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca 1936’da Macar Müzikolog Belâ Bartók’ta aynı kaynak kişiden derlemeler yapmasına rağmen Genç Osman türküsü

kayıtlarda görünmemektedir. Bu da Bartók'un derlediği türkülerin çoğunun uzun hava olduğunu belirtmektedir (Atılğan 1998, 6–7).

Halil Atılğan'a ait "Ceyhan'ın Hürüuşağı Köyün'den Âşık Abdurrahman ve Genç Osman Destanı" makalede önemli olan şeyin Genç Osman adına yazılmış birkaç destanın olduğu ve de bunlardan birinin Ceyhan'ın Hürüuşağı köyünden Hürüoğlu Abdurrahman'a ait olmasıdır. Atılğan Veysel Erdem Bozdoğanil'den derlediği ve biraz daha detaylı olarak gördüğü Genç Osman rivayetini vermiştir. Ama tezde incelenen Genç Osman'a pek benzememektedir. Ayrıca Atılğan TRT repertuvarındaki sözlerin çok yaygın olmasına rağmen Fuat Köprülü'nün Kayıkçı Kul Mustafa'ya ait olduğunu iddia ettiği dörtlükten farklı olduğunu belirtmektedir (Atılğan 1999, 127). Atılğan'a göre: "Âşık Abdurrahman'ın yazmış olduğu dörtlükler Kul Mustafa'ya mal edilmiş olabilir". Şimdiye kadar yazılanların Kayıkçı Kul Mustafa'ya mal edilmiş olduğunu, dörtlüklerde Abdurrahman mahlasıyla tapşırın Ceyhan'ın Hürüuşağı Köyün'den Âşık Abdurrahman Ağa'nın varlığından dahi bahsedilmediğini (Ali Rıza Yalgın hariç) belirtmektedir (Atılğan 1999, 138). Atılğan Âşık Abdurrahman ve Kayıkçı Kul Mustafa'nın yanında üç de Genç Osman türküsü tespit ettiğini belirtir. İlki Konya'dan Darül Elhan tarafından derlenmiş ezgi yapısı farklı olan, ikincisi Aydın'dan Muzaffer Sarıözen tarafından derlenerek TRT repertuvarına kazandırılmış olandır. Diğerleri ise Osmaniye-Düziçi'nden derlediği Genç Osman türküleridir ki bunlar gerek ezgi, gerekse form itibarıyla oldukça zıttır. Atılğan'ın derlediği "uzun hava" formunda, diğerleri ise "kırık hava" formundadır. İlaveten "Genç Osman makamıyla" okunmakta diye belirtmektedir (Atılğan 1999, 139). Ayrıca da Köprülü'nün tespit ettiği Çankırı, Karaman, Konya, Mudurnu rivayetlerinde Genç Osman Hikâyesi'ne ait sözlerin hiçbirinde Kul Mustafa tapşırmasının da olmadığını belirtmektedir. Atılğan daha sonra Genç Osman'a ait türkülerini notalarıyla birlikte kimden, ne zaman, nerede derlediğini açıklamıştır.

Ensar Aslan'ın "Dadaloğlu ve Kayıkçı Kul Mustafa'nın Genç Osman Destanları" adlı makalesinde Genç Osman destanının Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde bilinip söylendiğini göstermektedir. Genellikle sözlü gelenekte yaşadığı için ağızlarda söylene söylene bazı farklar meydana gelse de aslında hepsi aynı destanın kalıntılarıdır. Bu hikâye 19.yy. şairi Dadaloğlu'na kadar gelmiş ve hatta bu şair tarafından bölgesel

renklerle süslenip, küçük bir hikâye şeklinde yeniden anlatılarak günümüze kadar gelmiştir. “Dadaloğlu, tasnif ettiği bu küçük hikâyede olayın dışında kalmış, kahramanı konuşturmuş ve şiirde de kahramanın adını vermiştir. Son kısımda da hikâyenin musannifinin ismi geçmektedir. Bu da bu hikâyenin daha uzun bir hikâyeden koptuğunu göstermektedir” (Aslan 1999, 52). Ayrıca halk arasında yaygın olan, evliyalara ve gazilere yakıştırılan bir inanış olan “kesik baş” konusunun da Genç Osman destanına girdiği görülmektedir. Bağdat’ın fethi sırasında kellesi koltuğunda üç gün savaşması gibi efsanevi unsurlar bulunmaktadır. Aslan’a göre Kul Mustafa’nın söz konusu destanını kaynak olarak Genç Osman destanını söyleyen sonraki şairler “olayları karıştırmış” ve “esas olayla ilgili olmayan birçok unsuru” destana sokmuşlardır (Aslan 1999, 56).

Ali Rıza Yalın’ın “Cenupta Türkmen Oymakları-I” (2000, 17-18; 44-46; 101-102) ve “Cenupta Türkmen Oymakları-II” (2000, 294-299; 408) adlı eserlerinde Genç Osman’a ait bazı kısımlar yer almaktadır. Yalın’ın Abdal’dan kaydettiği türküde 1860 tarihinde Bin Sait’le Eybeyliler arasında geçen bir dövüşü anlatır. Bunu Benderi makamıyla Genç Osman’dan okur (Yalın 2000, 17-18). Yine bu kitapta Kara Hasan Efendi’den Genç Osman’a ait Dadaloğlu’nun bazı türkülleri olduğunu fakat onları hatırlamadığı, ancak Genç Osman Hikâyesi’ni hatırladığı belirtilmiştir (Yalın 2000, 44-46). Ayrıca Keferğani köyünden Meçikoğlu Mehmet Ağa’dan da Genç Osman’a ait türküyü nakletmiştir (Yalın 2000, 101-102).

3.1.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH)

Kamberoğlu ile ilgili araştırılan kaynaklarda araştırma alanıyla ilgili o bölgede tezde yer alan “Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi”yle aynı doğrultuda olan başka yazılı eserlere rastlanılmamıştır. Fakat sadece Salim Güven’in “Düziçi Yöresinden Halk Hikâyeleri/Derleme ve İnceleme” adlı mezuniyet tezinde Kamberoğlu’na rastlanılmaktadır. Güven’in mezuniyet tezinde yer alan “Kamberoğlu” isimli hikâye çok az bazı farklılıklar göstersede tezde yer alan “Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi”yle benzerlikler göstermektedir. Güven, bu hikâyeyi Ellek kasabasından 75 yaşındaki Hüseyin Kaplan’dan nakletmiştir (Güven 1991, 155-169).

3.1.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH)

Mehmet Halit Bayrı'nın “Âşık Necip” adlı makalesinde meydan şairlerinden olan Âşık Necip'i anlatmaktadır. Bu âşığın nerede doğduğu anne-babasının kimler olduğu bilinmemektedir. Ama 1940'ta vefat etmiş olan âşık, konuşmayı çok seven yazdığı manzumeleri herkese okumayan sadece bir iki arkadaşına okuyan bir kişidir. Sarıyer'de oturduğu evine herkesi davet eden âşığın, bir gün birkaç manzumesini söylediği sırada Bayrı'nın o manzumeyi bir kâğıda yazdığını belirtir. Bayrı daha sonra bu manzumeyi “Düşünce” dergisinde 27 Nisan 1922'de yayınlamıştır. Bunun üzerine âşığın çok hiddetlendiğini ve kendisiyle münasebeti kestiğini söylemektedir. Hâlâ şiir defterinin nerede olduğunu bilmediğini belirtmektedir (Bayrı 1958, 1748–1749). Tezde yer alan Paşaoğlu Necip Hikâye'si ile ilgisi olmayan bir makaledir.

Mahmut Işıtman' a ait “Sır Kâtibi Âşık Necip” adlı makalede Âşık Necip'in tahminen 19. asrın ortalarında Yozgat'ta yaşamış ve Çapanoğullarının Sır Kâtibi olduğu belirtilmiştir. Işıtman, âşığın öz geçmişi hakkında bilginin olmadığını sadece “135 sene evvel Yozgat'ta yazılmış bir cönkte Necip'in Yozgatlı Apti Ağa Zade'lerden olduğu yazılıdır” diye belirtmektedir (Işıtman 1968, 4774). Işıtman âşığın tahsilli biri olduğunu, hece ve aruz vezninin hâkim olduğu şiirler verdiğini söylemektedir. Ayrıca birkaç kişinin eserine tarih düşürmüş ve nazire yazmış olduğu belirtilmektedir. Ailevî sebeplerden dolayı çektiği sıkıntılar sebebiyle halk hikâyelerine konu olduğunu, Yozgat ve civarındaki masalcıların ve ozanların bu hikâyeyi anlattıkları söylenmektedir. Makalede yer alan hikâye tezdeki Paşaoğlu Necip Hikâyesi ile benzerlik göstermesine rağmen birçok yönden de farklılıklar taşımaktadır. Hikâyenin sonu aynı hüsrarla bitmektedir. Işıtman ayrıca Âşık Necip'e ait “Şarkı”, “Şarkı'ı Necib'i Bîçare”, “Şarkı'ı Bîçare”, “Necib' ten Şarkı” isimli dört şiire de yer vermiştir. Makalede Mehmet Halit Bayrı'nın makalesinde bahsettiği 1940'ta vefat eden mülkiye mezunu ve kaymakamlık yapmış olan Âşık Neciple bu yazıda yer alan kişinin aynı olmadığına da değinilmiştir (Işıtman 1968, 4775).

Ahmet Caferoğlu'nun “Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalılar-Kars, Erzurum, Çoruh, İlbaylıkları Ağızları” adlı eserinde “Necibin Türküsü” isimli hikâye yer almaktadır. Caferoğlu hikâyeyi Kars-Sarıkamış'ın Gara Urğannı nahiyesinden Akif

Doğan'dan nakletmiştir. Tezde yer alan Paşaoğlu Necip Hikâyesi'yle benzerlik göstermektedir. Biraz kısa da olsa hikâyenin ana hatları benzerdir (Caferoğlu 1995, 160-163).

Refiye Okuşluk 'a ait “Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği Geleneği” adlı doktora tezinde yer alan Necip Bey Hikâyesi tezde yer alan Necip Bey Hikâyesi ile benzerlik göstermektedir. Okuşluk bu hikâyeyi 20.09.1999 tarihinde Osmaniye'den Ömer Koca'dan derlemiştir. Olayın ana hatlarının az da olsa benzerlik göstermesine rağmen çok fazla benzerlik taşımamaktadır (Okuşluk 2000, 517–522).

Tezde, Âşık Tus Mustafa'nın “Karacaoğlan Türküleri” ile “âşığın kendi eserleri” olarak adlandırdığı metinler, tam manasıyla türkölü hikâye özellikleri göstermediği için değerlendirmede bulunulmayacaktır.

4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

HİKÂYELERİN TAHLİLİ

4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: HİKÂYELERİN TAHLİLİ

4.1. TAHKİYELİ KISIMLARIN TAHLİLİ

4.1.1. MOTİF HALKALARI VE OLAY ÖRGÜSÜ

4.1.1.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)

Giriş Bölümü

1. İsvan (İsfahan) şehrinde yaşayan padişahın çocuğunun olmaması ve fakir komşunun mutluluklarını kıskanması.
2. Padişahın veziriyle birlikte kıyafet değiştirerek, dertlerine derman aramak için yollara düşmesi.
3. Bir pınar başında sefil bir adamla karşılaşmaları, bu adamın padişah veziri tanınması ve onlara bir elma vermesi.
4. Padişahın elmayı hanımıyla birlikte yemesi, kabuğunu kısırağın ahırına atması ve hanımla kısıtağın hamile kalması.
5. Doğan çocuğa “Mayıl” isminin konması.
6. Bir emzikçiye verilip, on beş yaşına kadar orada büyütülmesi.

Gelişme Bölümü

1. Padişahın oğlunun (=Mayıl) vezirin oğlu ile kavga etmeleri.
2. Mayıl’ın okula giderken bir kadının cerağını (=testisini) taşla kırması ve kadının ona “Ab-u Güneş’in hışmından gidesin” diye beddua etmesi.
3. Babasının sarayındaki kırkıncı odada Ab-u Güneş’in resmini görmesi ve oraya bayılması.
4. Has bahçeye bütün kızların toplanması ve Mayıl’ın hiç birini beğenmemesi.
5. Mayıl’ı ava diyerek Korku Dağı’nda tek başına bırakmaları.
6. Hızır Aleyhisselam’ın gelerek Hint padişahının kızı Ab-u Güneş’i Mayıl uyurken onun yanına getirmesi ve sonra alıp gitmesi.
7. Kızın Mayıl’a hediye olarak altın tarağını bırakması.
8. Mayıl’ın Hindistan’da Ağa Kız ile tanışması ve kızın onu uyarması.

9. Mayıl'ın Ağa Kız'ın ağabeylerini yenmesi ve emri altına alması.
10. Hindistan'da Ab-u Güneş'i almak için Kara Duman ile savaşıp onu yenmesi.
11. Ab-u Güneş'i ararken bir eve misafir olmaları, kadının Ab-u Güneş'i bulmalarında onlara yardımcı olması.
12. Ab-u Güneş'e ulaştıktan sonra kadının ona altın tırağı göstermesi.
13. Kızın Kara Duman'ı Mayıl'ın yanında görünce korkması.
14. Hep birlikte Mayıl'ın babasının toprağına gidilmesi.
15. Babasının Mayıl'ı öldürmek için yemeğıne koyduğu zehiri ilkin köpeğıne yedirmesi ve köpeğın ölmesi.
16. Babasıyla Mayıl'ın satranç oynayıp hile ile elini bağlatması ve bunun üzerine Mayıl'ın ipleri kopartması.
17. Mayıl'ın atının kuyruğının altındaki kılla elini bağlayınca kollarını açamaması.
18. Bunun üzerine Kara Duman'ın savaş meydanında herkesi öldürmesi.
19. Gözü oyulan Mayıl'ın zindanda kalıp gardiyandan izin alıp bahçeye çıkması.
20. Allah'ın isteğıyle kuşların Mayıl'ın gözünü açması.
21. Ordan kaçan Mayıl'ın köyün birindeki kasabın evine sığınması.
22. Kasabın kendi yerine Mayıl'ı harbe göndermesi.
23. Mayıl'ın, padişahın oğlunun atını ve kılıcını istemesi.

Sonuç Bölümü

1. Padişahın oğlunun (=Mayıl) karısını alacağını söylemesi.
2. Mayıl'ın Kara Duman'la savaş meydanında karşılaşması.
3. Kara Duman'ın padişahı, Mayıl'ın da veziri öldürmesi.
4. Mayıl'ın halka kendisini padişah olarak ilan etmesi.
5. Kara Duman ile Kara Kız'ı evlendirmesi.

Bir “sergüzeşt” hikâyesi karakterindeki metnin olay örgüsü uzundur. Hikâyede başkahraman sergüzeştten sergüzeşte koşmaktadır. Hikâyenin en önemli birimleri; Mayıl'ın doğumu, Ab-u Güneş'e âşık olması, babasının gözlerini oydurması, memleketine döndüğünde babasıyla olan mücadelesi.

Olay örgüsü “arzu etmek” fiilinden doğmaktadır. Padişahın çocuğının olmasını arzu etmesi, Mayıl'ın Ab-u Güneş'i arzu etmesi, Kara Duman'ın Ab-u Güneş'i arzu etmesi,

Kara Kız'ın Mayıl'ı arzu etmesi, memlekete döndüklerinde padişahın Ab-u Güneş'i arzu etmesi, Mayıl'ın memleketini ve ana-babasını arzu etmesi şeklindedir.

Hikâye'de asıl çatışma, padişah ile Mayıl arasında, Kara Duman'la Mayıl arasındadır. Metin, “aşk-kahramanlık” konulu bir hikâye olduğu için, hikâyede “haricî” ve “fiilî” çatışma geniş yer tutmaktadır.

Olay örgüsünde; elma, derviş, Hızır, altın tarak, Korku Dağı, Hızır ışıması, Allah'ın isteğiyle gözlerinin açılması, atının kılıyla elinin bağlanması ve onu koparamaması gibi olağanüstü güçler büyük yer tutmaktadır. Mayıl'ın hayatında sık sık “imtihan” motifi yer almaktadır. Mayıl'ın Ab-u Güneş'e kavuşması ve padişah olması imtihan sonucundadır.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir. Ama hikâye kahramanları birbirinden ayrıldıklarında vak'a iki kola ayrılmaktadır.

4.1.1.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)

Giriş Bölümü

1. Silsüfiroğlu isminde bir beyin ölmesi ve yerine Ali Bey'i “bey” tayin etmesi.
2. Ali Bey'in bir kızı istemesi ve kızı vermemeleri.
3. Kızı alamayınca Çukurova'ya doğru yola çıkması.

Gelişme Bölümü

1. Irak'ın Rakka şehrinden Mardin üzerinden Antep'in Nizib'e varması.
2. Nizip'ten İslâhiye gelmesi orada Mursaloğlu'nun olması.
3. Mursaloğlu'nun “Ceritler'de güzel kız olur” diyerek onlardan birisini istemesi.
4. Mursaloğlu'nun askerini harap etmeleri.
5. Oradan Ceyhan Yarsuvak'a gelmeleri.
6. Çukurova'nın dört sahibinin olması: Alı Osmanoğlu, Zülgadiroğlu, Gözanoğlu, Dadaloğlu.
7. Dadaloğlu'nun savaş için arkadaşlarından yardım istemesi.
8. Zülgadiroğlu, Gözanoğlu'nun savaşa katılmamak için bahaneler uydurması.

9. Ali Osmanoglu ile Dadaloglu'nun atışmaları.
10. Dadaloglu'nun tek başına savaşa girmesi.
11. Dadaloglu'nun yenik düşmesi.
12. Mursaloglu'ndan yardım için İslâhiye'ye gitmesi.
13. Onun askerlerinin de kötü durumda olduğunu görmesi.

Sonuç Bölümü

1. Dadaloglu'nun umudu kesip Binboğa'ya dönmesi.
2. Adamlarının Dadaloglu'na kaygı etmemelerini söylemesi.
3. Dadaloglu'nun Binboğa'ya gitmesi.

Hikâyenin olay örgüsü “kahramanlık” teması ekseninde ve büyük ölçüde tek bir çizgi halinde şekillenmiştir. Olay örgüsünü var eden dinamizm “arzu etmek” fiilidir. “Ali Bey'in “bey” olarak seçildikten sonra bir kızı istemesi, bu kızın verilmemesi üzerine Çukurova'ya göç etmesi, Mursaloglu'nu yenmek istemesi, Dadaloglu'nun arkadaşlarından yardım istemesi”. “Karşı güç” olarak Ali Bey görülmektedir. Genellikle Dadaloglu'nun Ali Bey'e karşı savaşta yanına çağırdığı arkadaşlarını “imtihan” etmesi ve sonunda her birinin bahaneler uydurarak onu yalnız bıraktıkları görülmektedir. Tek başına yaptığı savaş onun kahramanlığını, yiğitliğini, korkusuzluğunu ortaya koymaktadır. Savaş sonunda Dadaloglu'nun yenilmesinde ise arkadaşlarının yardım etmemesi durumu söz konusudur. Olayda karşılıklı deyişme tarzında diyaloglar da bulunmaktadır.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” olarak işlenmektedir.

4.1.1.3. Esmehan Hikâyesi (=EH)

Giriş Bölümü

1. Şam'da yaşayan bir hocanın camide bulunduğu erkek çocuğunu evlatlık alması.
2. Hoca, eşi ve oğlunun hacca giderken kızlarını evlatlarına bırakması.
3. Molla'nın kızı göz koymas ve bunun için yaşlı bir kadını ayarlaması.
4. Yaşlı kadınla kızı tuzak kurup hamama kapatmaları.

5. Molla'yla birlikte hamamda yalnız kalan kızın Molla'yı yıkama bahanesiyle Molla'yı dövüp oradan kaçması.

Gelişme Bölümü

1. Molla'dan kaçan kızın eve gelip saklanması.
2. Molla'nın hoca kızın kötü yola düştüğünü söyleyen bir mektup göndermesi.
3. Mektubu alan hocanın oğlunu Şam'a gönderip kızı öldürmesini istemesi.
4. Oğlanın eve geldiğinde kızın kapıyı açmaması.
5. Daha sonra kızın abisine kapıyı açması.
6. Abisinin kızı kandırıp Korku Dağı'na götürmesi.
7. Korku Dağı'nda yalnız kalan kızı evrenlerin (=yılanların) yutmaya başlaması.
8. Evrenlerden kurtulan kızın kaçıp bir ağaca saklanması.
9. Ağabeyin bir köpek yavrusunu kesip kızın gömleğini kana bulaması.
10. Kana bulanmış gömleği hacdaki babasına götürmesi.
11. Kızın bir ağacın tepesine sığınması.
12. Molla'nın kız hakkında iftiralar söylemesi.
13. Bağdat padişahının oğlunu evlendirmek istemesi.
14. Ülkedeki bütün kızların has bahçe de toplanması.
15. Devlet kuşunun kızın bulunduğu ağaca konması.
16. Padişah oğlunun devlet kuşunun konduğu ağaca gitmesi.
17. Kızı ağaçtan indirip ülkesine götürmesi.
18. Kızla evlenmesi ve üç oğlunun olması.
19. Kızın hiç kimseyle konuşmaması.
20. Küçük oğluna ninni söylerken kayınvalidesinin duyması.
21. Kayınvalidesinin oğluna gelinin kavuştuğunu söylemesi.
22. Padişah oğlunun hanımıyla konuşup dertleşmesi.
23. Kızın (=Esmehan) memleket özlemini söylemesi.
24. Padişah oğlunun yanında çalışan Arap ile hanımını ve üç çocuğunu memleketine göndermesi.
25. Yolda giderken Arap'ın geline göz koyması.
26. Arap'ın kızı ikna etmesi için üç oğlunu öldürmesi.
27. Kızın (=Esmehan) kurtulmak için tuvaleti bahane edip kaçması.
28. Arap'ın bütün askerlere gelinin çocuklarını öldürüp kaçtığını söylemesi.

29. Esmahan'ın bir çobanla karşılaşması.
30. Kestirdiği koyunun karnını başına takıp, çobanın kıyafetini giymesi.
31. Keloğlan kıyafeti içerisinde Şam'a gitmesi.
32. Bir lokantada işe başlaması ve yemeklerinin ününün her yere duyulması.
33. Padişahın oğlunun üç sene sonra eşini Arap ile aramaya çıkması.
34. Şam'a geldiklerinde karınları doyurmak için yer aramaları.
35. Camiye gittiklerinde hocanın onları eve davet etmesi.
36. Eve giderken Esmehan'ın (=Keloğlan) çalıştığı lokantadan yemek istemesi.
37. Hocanın evine gittikten sonra Esmehan'ın (=Keloğlan) yemekleri getirmesi.
38. Misafirlerin Keloğlan'dan hikâye anlatmasını istemesi.

Sonuç Bölümü

1. Esmehan'ın kendi hikâyesini Keloğlan'a aitmiş gibi anlatmaya başlaması.
2. Hikâyeyi anlatırken Arap'ın Esmehan'ı tanıması üzerine adadan çıkmak istemesi.
3. Padişah oğlunun Arap'ın çıkmasına izin vermemesi.
4. Daha sonra Molla'nın izin istemesine rağmen padişah oğlunun izin vermemesi.
5. Keloğlan'ın hikâyeyi bitirmesi üzerine gerçeklerin ortaya çıkması.
6. Gerçeği öğrenen padişah oğlunun Arap'ı öldürmesi ve Şam halkının Molla'yı öldürmesi.
7. Bütün ailenin mutlu bir şekilde kaynaşması.
8. Esmehan ile padişah oğlunun Bağdat'a geri dönmeleri.

Bir “sergüzeşt” hikâyesi karakterdeki metnin olay örgüsünün bir hayli uzun olduğu görülmektedir. Hikâyenin kahramanı olaydan olaya sürüklenmektedir. Hikâyenin en önemli birimleri; Esmehan'ın hacca giden babası ve annesi tarafından üvey kardeşi Molla'ya emanet edilmesi, Molla'nın kıza göz koyması, Mollanın kıza iftira etmesi, abinin gelip kızı Evren dağına bırakması kızın bir ağaca sığınması, Bağdat padişahı oğlunun devlet kuşunu ararken kızı bulması, onunla evlenip üç çocuğunun olması, hiç konuşmayan kızın sesini kayıinvalidesinin duyması, kocasına memleketini söylemesi, Arapla beraber yola çıkmaları, yolda çocuklarını öldüren Arap'ın kıza göz koyması...

Olay örgüsünde “arzu etmek” fiili çok fazla karşımıza çıkmaktadır. Molla'nın Esmehan'ı, padişah oğlunun Esmehan'ı, Arap'ın Esmahan'ı arzu etmesi ve Esmahan'ın

memleketini arzu etmesi “Karşı güç” olarak Molla ve Arap gelmektedir. Metin, “aşk-kahramanlık” konulu bir hikâye olduğu için, “harici” ve “fili” çatışma geniş yer tutmaktadır.

Olay genelde tek zincirli olarak ilerlemektedir. Karşılıklı deyişmeler geniş yer tutmaktadır. Molla ve Arap’ın kıskançlıkları karşı güç olarak da alınabilir.

Hikâyenin sonuç bölümünde sevenlerin birbirine kavuşması ve kötülerin cezalandırılması ile sonuçlanır.

4.1.1.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)

Giriş Bölümü

1. Sultan Murat zamanında Bağdat’a savaş açılması.
2. Askere sakalı tarak tutanların alınması.
3. Genç Osman ismindeki gencin askere gitmek istemesi.
4. Bu nedenle tarağı dudak üstüne bastırması.
5. Genç Osman’ın annesinin oğlunu askere göndermek istememesi.
6. Kumandanın annesine oğlunu “Getiririm” demesi ama “İnşallah” dememesi.

Gelişme Bölümü

1. Kumanda’nın yolda genç Osman’ı denemek için bazı sorular sorması.
2. Askere Genç Osman’ın yanında arkadaşı Köçekçioğlu’nun da gitmesi.
3. Genç Osman’ın kumandana askerin ayağının çıplak olduğunu söylemesi.
4. Kumandanın Genç Osman’ın sözünün önemini anlaması.
5. Kumandanın tekrar sorusu üzerine askerin karnının aç olduğu söylemesi.
6. Kumandanın askerlerin karnını doyurması.
7. Bağdat hükümetinin olduğu yere çadırların kurulması.
8. Akşam olunca Osman’ın çadırdan çıkıp hendeğin kıyısına gitmesi.
9. Osman’ın kıyafet değiştirerek düşman karargâhına girmeye çalışması.
10. Yumurta satma bahanesiyle düşman karargâhına girmesi.
11. Yumurtaları satması ve kendisine hayran bırakması.
12. Osman’ın bir kadının evine gitmesi.

13. Kadının Osman'ı saklamak için süt dolu bir leğenin üzerine tahtaya oturtması.
14. Düşmanların Genç Osman'ı ev ev aramaları.
15. Falcıların sütün üstünde oturan Osman'ı bir türlü bulamamaları.
16. Adamların Genç Osman'ı göremedikleri için boyunlarının kestirilmesi.
17. Osman'ın kadının evinden ayrılması.
18. Karargâha döndüğünde hendekten karşıya sıçraması.
19. Düşman tarafına sıçrayınca diğer askerlerinde ona bakarak sıçraması.
20. Düşmanla savaşın başlaması.

Sonuç Bölümü

1. Öğleye doğru savaş yerinde Genç Osman'ın boynuna bir kılıç darbesinin gelmesi.
2. Osman'ın boynunun tamamının düşman tarafından düşürülmesi.
3. Üç gün savaşın devam etmesi.
4. Genç Osman ve arkadaşı Köçekçioğlu'nun şehit olması.
5. Askerin Bağdat'tan dönmesi.
6. Genç Osman'ın annesinin oğlunu görmek için yollara düşmesi.
7. Askerin içinde oğlunu görememesi.
8. Kumandan kadına oğlunun şehit olduğunu söylemede zorlanması.
9. Kadının oğlunun şehit olduğunu anlaması.
10. İstanbul'a askerin savaşı kazanarak gitmesi.
11. Sultan Murat'ın Genç Osman'ı sorması.
12. Savaşın kahramanının şehit olduğunu söylemeleri.

Hikâyenin olay örgüsü “kahramanlık” teması ekseninin de ve büyük ölçüde tek bir çizgi halinde şekillenmiştir. Olay örgüsünü var eden dinamizm “arzu etmek” fiilidir. Genç Osman'ın askere gitmek istemesi, askeri yenmek istemesi, “Karşı güç” olarak düşman askerleri görülmektedir. Genellikle kumandanın Genç Osman'ı “imtihan” etmesi şeklinde olay gerçekleşir. İmtihanlar onun kahramanlığını, bilginliğini, korkusuzluğunu ortaya koymaktadır. Genç Osman'ın hendeği atlaması, kellesi koltuğunda savaşması olağan üstü şekildedir.

Hikâyede olay örgüsünün büyük ölçüde “tek zincirli” olarak işlenmektedir.

4.1.1.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH)

Giriş Bölümü

1. Halep'te öksüz bir çocuğun olması.
2. Kamberoğlu ismindeki çocuğun sadece yaşlı bir annesinin olması.
3. Davarları (=hayvanları) gütmesi.
4. Komşusunun hayvanlarından bir tanesini kaybetmesi.
5. Annesinin çocuğu korkutması.
6. Kamberoğlu'nun korkuyla Halep'ten çıkması.

Gelişme Bölümü

1. Kamberoğlu'nun Acem'e varması.
2. Acem'de bir bakkalın ona iş konusunda yardımcı olması.
3. Şahın yanına gitmesi ve şaha Kamberoğlu'ndan bahsetmesi.
4. Acem şahının Kamberoğlu'nu yanına alması.
5. Kamberoğlu'na nereli olduğunu sorması.
6. Onu kendi çiftliğinde çiftçilerin azıkçısı yapması.
7. Çiftçilerin Kamberoğlu'ndan çok memnun olması.
8. Şahın bu durumdan memnun olması.
9. Daha sonra koyunların başına çoban olarak yerleştirmesi.
10. Koyunların sayısının Kamberoğlu'nun çoban olduktan sonra çok artması.
11. Şahın Kamberoğlu'nda bir keramet olduğuna inanması.
12. Aradığı adamın o olduğuna inanması.
13. Akşam olunca eşine Kamberoğlu'ndan bahsetmesi.
14. Kızına Kamberoğlu ile evlenmek isteyip istemediğini sorması.
15. Senem'in babasına gönülsüzde olsa evet demesi.
16. Kamberoğlu ile Senem'in evlenmesi.
17. Kamberoğlu'nun memleketini özlemesi.
18. Kırk atlı seçerek onlara yardımcı olarak vermesi.
19. Kamberoğlu ile Senem'in kırk atlı ile Haleb'e doğru yol alması.
20. Acem ile Halep arasında Beyoğlu şehrinde konaklamaları.
21. Beyoğlu beyinin Senem'e göz koyması.
22. Kızında beye göz koyması.

23. Kızın beyoğluyla birlikte olmak için planlar kurması.
24. Beyoğlu ile Senem'in Kamberoğlu'na pusu kurmaları.
25. Kamberoğlunu kıllı bir haralın (=çuvalın) içerisine soyarak konulması.
26. Beyoğlu ile Senem'in birlikte olması.
27. Beyoğlu ile Senem'in uyurken tavanda asılı olan Kamberoğlu'nun su istemesi.
28. Senem'in Kamberoğluna su vermemesi.
29. Kamberoğlunun otuz dokuz gün aç ve susuz kalması.
30. Kamberoğlu'nun ölmesi.

Sonuç Bölümü

1. Garip cenazesi diyerek tellal çağırması.
2. Acem şahının pastası Bezirgânın Beyoğlu şehrine gelmesi.
3. Cenazeyi merak edip mezarlığa gitmesi.
4. Haraldan (=çuvaldan) cesedin çıkmaması.
5. Bezirgân'ın konuşması üzerine teninin haralı bırakması.
6. Cesetten herkesin korkması.
7. Bezirgânla Kamberoğlu'nun ruhunun dertleşmesi.
8. Kamberoğlu'nun başından geçenleri bezirgânla birlikte Acem şahına haber göndermesi.
9. Bezirgânın Acem şahına haber vermesi.
10. Şahın Beyoğlu şehrine varıp kızının gözünü oydurması.
11. Kızın götürülüp ormana bırakılması.
12. Ormana gelenlerin kızı dövüp eşyaların alınması.
13. Senem'in bir köylüye yalvarıp Kamberoğlu'nun mezarına gitmesi.
14. Senem'in Kamberoğlu'na yalvarması.
15. Kamberoğlu'nun şefaet vermemesi.
16. Senem'de Kamberoğlu'nun mezarına sırtı dönük girmesi ve arada engelin olması.
17. İkisinin de ruhunu teslim etmesi.

Bir “sergüzeşt” hikâyesi karakterindeki metin olay örgüsünün bir hayli uzun olduğu görülmektedir. Hikâyenin en önemli birimleri; Acem padişahının Kamberoğlu'na çiftliği emanet etmesi, çobanlık yaptırması, kızın vermesi, kızın başka bir paşaya gönül vermesi, Kamberoğlu'nun ölmesi, kızın babasının kızı ormana bırakması.

Olay örgüsünü var eden dinamizm, “arzu etmek” fiilinden doğmaktadır. Senem’in Paşaoğlu’nu arzu etmesi, Acem Şahı’nın Kamberoğlu’nu işlerinin başına geçirmek istemesi, Hikâyede “karşı güç” Paşaoğlu’dur. Metin “aşk” konulu bir hikâyedir. Hikâyede “harici” ve “fiili” çatışma geniş yer tutmaktadır.

Olay örgüsünde; Kamberoğlu’nun cesedinin mezardan konuşması, ambarda unun çoğalması, koyunların çoğalması gibi olağanüstü durumlar bulunmaktadır. Ayrıca Acem Şah’ın Kamberoğlu’nu “imtihan” etmesi de yer almaktadır. Kamberoğlu’nun işlerin başına teker teker getirip imtihan etmesi. Olay örgüsünün genelde tek zincirli olduğu görülmektedir. Hikâyede karşılıklı konuşmalar diyaloglar halindedir. Sonunda hikâye kahramanlarının ölümü, aynı mezara yatış ve aralarında engelin oluşu önemli unsurlardandır.

4.1.1.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH)

Giriş Bölümü

1. Paşa’nın oğlunun Molla isminde arkadaşlarıyla çok samimi olması.
2. Samimi olan bu arkadaşlarının hep beraber gezmeleri.
3. Bir evin önünden geçerken kızın birisiyle konuşması.
4. Necip’in eve döndüğünde babasına o kızı istediğini söylemesi.

Gelişme Bölümü

1. Paşanın kızı istemeye gitmesi.
2. Kızın babasının Necip için cahil demesi.
3. Israrlar üzerine kızın Necip’e verilmesi.
4. Paşa’ya günler sonra İstanbul’dan haber gelmesi.
5. Paşa’nın İstanbul’a gitme isteği üzerine Necip’in de babasıyla gitmek istemesi.
6. Yeni gelinin kime bırakılacağının düşünülmesi.
7. Molla’ya yeni gelinin emanet edilmesi.
8. Necip ile babasının İstanbul’a gitmesi.
9. Molla’nın yeni gelinin ihtiyaçlarını eve getirip bırakması.
10. Molla’nın geline göz koyması.

11. Geline aldıklarını verirken pencereden kolunu tutup bırakmaması.
12. Kızın kurtulmak için Molla'yı kandırması.
13. istediğini alamayan Molla'nın İstanbul'a mektup göndermesi.
14. Mektubu okuyan Necip'in çok üzülməsi.
15. Necip'in kıza mektup yazıp boşadığını söylemesi.
16. Gelinin bunun üzerine ağabeylerinin yanına gitmesi.
17. Necip'in İstanbul'da üzüntüden hastalanması.
18. Necip'in hastalığının ağırlaşması.
19. Gelininin zorlada olsa Molla'ya vermeleri.
20. Necip'in memleketinde ölmek isteyip oraya gelmesi.
21. Memleketine dönen Necip'in eski eşine haber göndermesi.
22. Necip'in eski eşini görmek istemesi.
23. Kızın ağabeylerine haber göndermesi.
24. Büyük ağabeyin Molla'ya gelip kızı Necip'e göndermek için izin istemesi.
25. Molla'nın bu duruma karşı çıkması.
26. Necip'in ortanca kardeşten gelini getirmek için izin istemesi.
27. Ortanca kardeşin Molla'dan kızı götürmek için izin istemesi.
28. Molla'nın ortanca kardeşi de kovması.
29. Necip'in son çare olarak küçük kardeşine başvurması.
30. Küçük kardeşin Molla'ya gelmesi ve Molla'dan izin istemesi.
31. Molla'nın küçük kardeşi de kovması.
32. Kızın yanına gelen küçük kardeşin Molla görmeden kızı Necip'e götürmesi.

Sonuç Bölümü

1. Kızın Necip'in yanına gelmesi ve kapıdan Necip'e bakması.
2. Necip'i gören kızın çok üzülp ağlaması.
3. Kızın Necip'in ısrarına rağmen başından geçenleri ilk başta anlatmaması.
4. Karşılıklı konuşmalardan sonra her ikisinin de başından geçenleri anlatması.
5. Molla'nın suçlu olduğunun anlaşılması.
6. Kızla Necip'in başlarına gelenleri söylemesinden sonra Necip'in ruhunu teslim etmesi.
7. Necip'in ölmesi üzerine kızında kendisini bıçakla öldürmesi.
8. Gelinin küçük kardeşinin durumu öğrenmesi.

9. Molla'nın yanına gidip Molla'yı öldürmesi.

Bir “aşk” hikâyesi şeklinde olan metnin çok uzun olmadığı görülmektedir. “Arzu etmek” fiili ön plandadır. Necip'in gördüğü güzeli arzulaması, Necip'in babasıyla İstanbul'a gitmeyi arzulaması, Molla'nın kızı arzulaması, kızın eski kocasını (=Necip) arzulaması şeklindedir. Tabii olarak “arzu etmek” fiili kahramanın arzusu istikametinde koşturmaktadır. Bu arzu hikâyesinin olay örgüsüne zemin hazırlamaktadır.

Hikâyede “karşı güç” olarak Molla gelmektedir. Bu karşı güç çoğunlukla “kıskançlık”tan kaynaklanmaktadır. Olayda karşılıklı deyişme tarzında diyaloglar bulunmaktadır. Sonuçta Necip ve kızın kendisini öldürmesiyle hikâye biter ve kötüye (=Molla) cezasını da kızın küçük ağabeyi verir.

4.1.1.7. Karacaoğlan Türküleri (=KT)¹⁵

4.1.1.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)

Giriş bölümü

1. Omarık (=Ömercik) isminde bir cerrahın olması.
2. Hamit Koca'nın (=Hoca) Omarığa durumunu anlatması.

Gelişme bölümü

1. Omarığın ona hasta bir oğlak vermesi.
2. Hamit Koca'nın eve getirdiği oğlağın ölmesi.
3. Buna çok üzülen Hamit Koca'nın Omarığa türkü söylemesi.
4. Hamit Koca'nın Omar Ağa'ya verdiği oğlak öldüğü için iyisini vermesini söylemesi.
5. O oğlağı eve getirirken taşıyamadığı için eşeğe bindirdiğini söylemesi.

Sonuç bölümü

1. Omar Ağa'nın derdinden derdinden anlamasını istemesi.
2. Hamit'in geze geze yorulması.

¹⁵ 7.7. Karacaoğlan Türküleri [=KT] başlığı altında bulunan diğer altı türkünün hikâye kısmı bulunmamaktadır. Bu nedenle bunlardan ilki olan (Karacaoğlan Türküsü kabul edilen) 7.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi [=ÖAH] incelenecektir. (Bk. 7. Beşinci Bölüm: Metinler).

3. Omar Ağa'dan yeni bir oğlak istemesi.

Hikâye çok kısa olmakla birlikte Hamit adındaki adamın zor durumda olması üzerine kurulmuştur. “Arzu etmek” fiili Hamit’in Omarcık’tan iyi bir oğlak almak istemesidir. Ömerciğin verdiği kuzunun ölmesi üzerine hikâyenin sonu mutsuz bitmektedir. Olağanüstü bir olay söz konusu değildir.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

4.1.1.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE)

4.1.1.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)

Giriş Bölümü

1. Âşığın köyün birine kınaya gitmesi.
2. Gece yarısı bir köylünün evinde kalması
3. Evin hanımının gelen misafirlerden pek hoşnut olmaması.
4. Yattığı yorganın kokması.

Gelişme Bölümü

1. Sabaha kadar kokudan uyuyamaması.
2. Horozlar öterken yataktan kalkması.
3. Mutfaktaki bulâşığın çokluğunu görmesi.
4. Evin sahiplerinin de uyanması.
5. Âşığın gitmek istemesi ama ev sahiplerinin izin vermemesi.
6. Kahvaltıda sevdiği halde çayı içememesi.
7. Zorla da olsa çayı içince boğazının yanması.

Sonuç Bölümü

1. Kaldığı evden ayrılması.
2. Düğün evine gelmesi.
3. Akşam kaldığı evde başından geçenleri türküyle anlatması.
4. Düğün evinde oturanların bu ev sahibinin kim olduğunu sorması.

5. Âşığın cevap vermemesi.

Âşığın başından geçen kısa bir olay anlatılmaktadır. Bir günlük Burada “arzu etmek” fiili yorgun olan âşığın bir an önce yatmak istemesidir. Misafir gittikleri evin hanımının koku yorgan vermesi üzerine sabahın hemen olmasını arzulamaktadır. Olay örgüsünde âşığın gittiği kız evinde başından geçenleri hikâye şeklinde anlatması üzerine kurulmuştur.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

4.1.1.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)

Giriş Bölümü

1. Yaşı doksana yaklaşmış bir adamın olması.
2. Belinin, ayağının ve gözünün ağrması

Gelişme Bölümü

1. On beş yaşında cahil gönlünün uyanması.
2. Otuz yaşında kendisine güvenmesi.
3. Dünyadan ne gördüğünü sorması.
4. Onun tertibinden kimlerin kaldığını sorması.
5. Hepsinin toprak olduğunu söylemesi.
6. Artık gözünün de görmez olduğunu söylemesi.
7. Anne-babası ölen çocuklarının tek kalması.
8. Ağrıyan bacaklarıyla ayakta duramaması.

Sonuç Bölümü

1. Dünyanın kimlere kalacağı.
2. Ne kadar yaşarsan yaşa sonun hep aynı olacağı.
3. Düşünüp kafasını yormasını istemesi.

Yaşlı bir adamın âşıkla karşılaşp dertleşmesini konu edinir. Her tarafının ağrıdığı belirten yaşlı adama âşığın çıkışması konu edilir. “Arzu etmek” fiili yaşlı adamın gençler gibi olmayı arzulaması üzerine inşa edilmiştir. Hikâye çok kısadır.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

4.1.1.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH)

Giriş Bölümü

1. Kızın kimseyi beğenmemesi
2. Abdal’ın yeni yetme bir oğlunun olması
3. Abdal’ın oğlunun elbisesinin olmaması üzerine başkalarından elbise bulması.

Gelişme bölümü

1. Oğlanın kızın evinin yanındaki çeşmeye gitmesi.
2. Kızın suyla doldurduğu helkeyi ağırlığından kaldıramaması.
3. Abdaloğlu’nun bunu kendini görmek için yaptığını sanması.
4. Abdaloğlu’nun kızı kendine âşık etmek için türkü söylemesi.
5. Kıza başköşede yerinin olacağını sandık sandık kumaşlarının olacağını söylemesi.
6. Kızın Abdaloğlu’nu Hint Cemal Padişahı’nın oğlu zannetmesi.
7. Kızla oğlanın anlaşması.
8. Abdaloğlu’nun kızı götürürken davulun sesinin duyulmasından ve kızın çıplakları görüp geri dönmesinden korkması.
9. Kıza bir yerde oturmalarını teklif etmesi.
10. Kıza kendisine Abdal denildiğini söylemesi.
11. Kendi hayat hikâyesinden bahsetmesi.
12. Annesinin ekmek yaptığını, on tane körlerinin olduğunu, çadırlarının olduğunu, eski bir çula sahip olduklarını söylemesi.

Sonuç bölümü

1. Kızın onun Hint Cemal Padişahı’nın oğlu olmadığını anlaması.
2. Hemen oğlanın yanından ayrılması.
3. Oğlanın kızı alamaması.

4. Kızın oğlanı terk etmesi.

Hikâye çok kısa olmamakla birlikte bir “aşk” hikâyesini anlatmaktadır. “Arzu Etmek” fiili Abdaloğlu’nun kızı arzulaması, kızın daha sonra Abdaloğlu’nu arzulaması. “Karşı güç” olarak Abdaloğlu’nun ailesinden ve etrafındakilerin durumlarından çekinmesi kabul edilebilir. Kızın anlatılanlar üzerine oğlanın yanından ayrılmasıyla hikâye mutsuz bir şekilde bitmektedir.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

4.1.1.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)

Giriş bölümü

1. Beş altı adamın bir grup oluşturup gittikleri evlerdeki çayı şekeri bitirmek istemeleri.
2. Bu adamları evlere tek tek gelmesi.
3. Âşığın kara gedikten kınadan gelmesi.
4. O adamlarının birinin âşığın yanına gelerek onuda davet etmesi.
5. Âşığın yorgun olduğunu söylemesi.

Gelişme bölümü

1. Adamların Osman Çavuş’un evine gitmeleri.
2. Evdeki boz düveye tüccar getirip çay şeker karşılığında satmak istemeleri.
3. Osman Çavuş’un kök çıkarma işini tam bilememesi ve yeterince para kazanamaması.
4. Adamların Osman Çavuş’un evinde çayı bitirene kadar çay içmeleri.
5. Âşığın gidelim demesine karşın “daha gevrek ekmek yiyeceğiz” demeleri.
6. Âşığın Osman Çavuş’a “bunlara türkü söyleyimde başından salayım” demesi.
7. Osman Çavuş’un ayıp olacağını düşünmesi.
8. Âşığın adamlara hergün gelmemelerini türkü ile söylemesi.
9. Âşığın adamlara “hergün on bardak çay içtiklerini bu evin onların karnını doyuramayacağını şekerle çayın ne kadar odlunu bilmediklerini” söylemesi.

Sonuç bölümü

1. Beş altı boğazı kurunun Osman Çavuş’un evinden gitmeleri için türkü söylemesi.

2. Bu türkünün etrafa yayılması üzerine adamların bir daha eve gelmemesi.
3. Osman Çavuş'un bundan sonra durumunun gitigde düzelmesi.

Kısa bir hikâye olan ve beş altı adamın gittikleri evlerdeki çay ve şekeri bitirmek istemeleri üzerine kurulmuştur. “Arzu etmek” fiili adamların çay ve şekeri bitirmek istemeleri, Osman Çavuş'un ve eşinin adamları evinden göndermek istemeleridir. Olay örgüsünde olağanüstü bir durum söz konusu değildir. “Karşı güç” olarak adamların karşısında âşık gösterilmektedir. Âşık onların arzularını kısıtlamaktadır. Hikâye mutlu bir şekilde bitmektedir.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir

4.1.1.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)

Giriş bölümü

1. Dört Yol'un Yeni Yurt köyünün ilerisindeki Erzin tarafından bir adamın gelmesi.
2. Adamın ameliye (=amele) araması.
3. Âşıktan kendisine amele bulmasını istemesi.
4. Âşığın ona bulma konusunda söz vermesi.

Gelişme bölümü

1. Kadını birinin âşıktan yöğmiye sorması.
2. Âşığın onu öğrenmek için adamın yanına gitmesi.
3. Gittiği yolun çok uzun olup sonunda adamı bulması.
4. Eve geri döndüğünde bazı amelelerin işe gitmekten vazgeçmesi.
5. Buna sinirlenen âşığın adamları koyup İkizler'e kınaya gitmesi.
6. Ertesi gün Süleyman Emmi'nin köye gelip âşığı sorması.
7. Âşığın kızlarının olan biteni Süleyman Emmi'ye anlatması.
8. Süleyman Emmi'nin kızlara para verip babalarına ameleleri geri getirmesini söyletmesi.
9. Âşığın eve dönünce kızların olayı anlatması.
10. Âşığın ameliye bulması için kahveye gitmesi.
11. Kahvedekilerin âşıktan türkü istemesi.

12. Bunun üzerine âşığın başından geçenleri türkölü hikâye olarak anlatması.
13. Hikâyeyi dinleyenlerin âşığa kendilerini kandıranları söylemesi.
14. Âşığın olanlarla ilgilenmeyip sabah ameleliğe gitmek için kalkması.
15. Kahvedeki adamların sekizinin onunla gelmek istemesi.

Sonuç bölümü

1. Gelen adamlarla toplam on altı kişinin olması.
2. Köye varmadan söylediği türkünün ününün yayılması.
3. Süleyman Emmi'nin âşıktan o türküyü istemesi.
4. Adamların çok iyi çalışması.

Hikâye işçi olarak fasulye ameleliğine gitmek için adam bulma üzerine kurulmuş. “Arzu etmek” fiili burada iş üzerinde yoğunlaşmaktadır. Daha fazla nasıl para alınabilir diye düşünmektedirler. Âşığın adamları ikna etmesi daha sonra onların başkaları tarafından kandırılması “karşı güç” olarak gösterilmektedir. Hikâyede olağanüstü hiçbir şey yoktur. Hikâyenin sonu mutlu şekilde bitmektedir.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek Zinciri”dir.

4.1.1.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH)

Giriş Bölümü

1. Çiftlikteki Hacı Mulla'nın oğlunun evlenmesi.
2. Âşığın onun kınasına gitmesi.
3. Düğünden sonra aradan bir iki ayın geçmesi.

Gelişme Bölümü

1. Keyçi adındaki adamın hanımının âşığa bir mintan koyduğunu söylemesi.
2. Kadının Hacı Mulla'ya mintanı âşığa verip vermediğini sorması.
3. Âşığın Keyçi Hoca'yla bacanak olması.
4. Keyçi Hoca'nın âşığa mintanı alıp amdağını sorması.
5. Âşığın mintanı almadığını söylemesi.
6. Bunun üzerinden iki ayın geçmesi.

7. Âşığın Tüysüz'e kınaya gitmesi.
8. Orada kadının âşığa mintanı vermeyenin Hacı Mulla olduğunu söylemesi.
9. Daha sonraki günlerde âşığın kahveye gittinde mintandan söz edilmesi.
10. Âşıktan bu mintan üzerine bir türkü söylemesini istemeleri.
11. Âşığın onlar için hayır gelmez demesi.
12. Âşığın türküyü söylerken diğerlerinin onun sesini teyibe kaydetmeleri.
13. Sonra bu sesi âşığa dinletmeleri.
14. Hasancan'ın evine davete giden âşığın yanına Hacı Mulla'nın gelmesi.
15. Hacı Mulla'nın âşıklardan hoşlanmadığını söylemesi.

Sonuç Bölümü

1. Âşığın hanımının hasta olduğu için oradan erken kalkmak istemesi.
2. Evden çıkarken bir gazeteye sarılı üç metre kedin entarisi, bir çift çorap ve bir peşkiri âşığa vermesi.
3. Âşığın daha sonra onunla barışması.

Hikâye kısa olmakla birlikte Hacı Mulla'nın oğlunun düğününe âşığın gitmesiyle başlamaktadır. Keyçi adındaki adamın hanımının âşığa bir mintan koyduğunu söylemesi. Kadının Hacı Mulla'ya mintanı âşığa verip vermediğini sorması ile “arzu etmek” fiili burada âşığın mintanı istemesidir. Hikâyede olağanüstü herhangi bir olay yoktur. “karşı güç” olarak Hacı Mulla gösterilebilir. Hikâye mutlu bir şekilde bitmektedir.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

4.1.1.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)

Giriş Bölümü

1. Çerçi Memmet isminde bir adamın olması.
2. Bu adamın oğlunun çiftlikte Hasancan'ın davarını gütmesi.
3. Çerçi Memmet'in oğluna yardım etmek için ondan önce davara gitmesi.

Gelişme Bölümü

1. Davara gittinde elindeki şalvarın üzerine oturması.

2. Davarın ilerlemesi üzerine aniden kalkan Çerçi Memmet'in şalvarı orada unutması.
3. Davarı eve getirdikten sonra karısından şalvarı istemesi.
4. Karısının şalvarı aramasına rağmen bulamaması.
5. Hacı Memmet'in daha sora şalvarı nerde unuttuğunu hatırlaması.
6. Eşinden korktuğu için bunu ona söylememesi.
7. Âşığın ağıl yapmak için çalı kesmeden geliyor olması.
8. Kadının âşığı görünce ondan şalvarı bulmasını istemesi.
9. Âşığın yorgun odlunu söyleyip daha sonra arayacağını söylemesi.
10. Bunun üzerine yzın gelmesi.
11. Kel Ahmet ismindeki adamın her sene bir dam yaptırması.
12. Bu adamın eşinin ateşi yakınca evinin alev alması.
13. Herkesin yanan eve yardıma koşması.
14. Kadının kocası Kel Ahmet'ten korkması.
15. Âşığın biraderinin biçilmiş ekinin otunu yakmak istemesi.
16. Harman yerinin yanması üzerine burayı yakındaki gölün suyuyla södürmeleri.
17. Keçi Arıza denen adamın âşığı biraderiyle dalga geçmesi.
18. Akşehir'de oturan Keçi Hasan ismindeki adamın ziyarete geldiği yerdeki kişilere bir isim koyması.
19. Ceritlerin olduğu yere "Tabgıç" (=düzdaban) demesi.
20. Deli Mustafalar'a "Uykucak" demesi.
21. Süleyman Ağa'ya gevrek ekmek yediği için "gevrek ekmek yiyen ağa" demesi.
22. Çelik Hasan'a "Gırşehar" demesi.
23. Âşığının emmisinin boynunun eğri olması üzerine ona da "Eğro" demesi.
23. Mustafalı denilen adamın dik yürümesi üzerine ona da "Gazalan" demesi.
24. Erzinli İhsan'ın hayvanları yakalamak için tuzak kurması üzerine ona da "Duzzaklı" demesi.
25. Keyçi (=Çerçi) Memmet'in yan basması üzerine ona da "Yan Basan" demesi.
26. Âşığın saydığı bu mahallelerden şalvarı araması.
27. Kel Ahmet'in dağdan gelmesi ve damı yanmış olarak görmesi üzerine hanımı Fadime'ye bir türkü söylemesi.
28. Türküyle şalvarın orda olup olmadığını sorması.

Sonuç Bölümü

1. Kadına şalvarı eşinin kaybettiğini ve ormanda bulduklarını söylemesi.
2. Bu türkünün Çerçi Memmet'in oğullarının kulağına gitmesi.
3. Çerçi Memmet'in buna çok sinirlenmesi.
4. Oğlunun ısrarı üzerine türküyü Çerçi Memmet'in de dinlemesi.
5. Âşığın Çerçi Memmet'i ikna etmesi.

Hikâye Çerçi Memmet'in oğluna yardım etmek için davara gidip elindeki şalvarı kaybetmesi ile başlar. “Arzu etmek” fiilini kaybolan şalvarın aranmasında görmekteyiz. Kaybolan şalvarı ararken aradığı yerlere farklı isimler verilmesi hikâyeye değişik bir hava katmıştır. Çerçi Memmet'in hanımından korkup şalvarı unuttuğu yeri söyleyememesi burada eşini “karşı güç” olarak göstermektedir. Hikâyede herhangi bir olağanüstü olay gerçekleşmemektedir. Hikâye şalvarın bulunmasıyla birlikte mutlu sonla biter.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

4.1.1.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)

Giriş Bölümü

1. Kırk suyun bucağında Zırt Hamza isminde delikanlının darı sulaması.
2. Darı sularken aşağıdan bir göçün gittiğini görmesi.
3. Göçün başını çeken kıza âşık olması.
4. Darıyı bırakıp kızın peşinden gitmesi.

Gelişme Bölümü

1. Göçün bir yere konması.
2. Bu konak yerinin etrafında zırt hamzanın dolanması.
3. Yörüklerin ağasının diğerlerini toplayıp bu delikanlı hakkında bilgi edinmeye çalışması.
4. Zırt Hamza'yı yanlarına çağırmaları.
5. Ona sorular sorup hakkında bilgi edinmeleri.
6. Mallarına (=hayvanlarına) kendileri gidinceye kadar çobanlık etmesini istemeleri.

7. Yörük ağasının Zırt Hamza'yı çadırında misafir etmesi.
8. Çadıra giren Hamza'nın peşine düşüp geldiği kızı görmesi.
9. Kızın da Zırt Hamza'dan hoşlanması ama belli etmemesi.
10. Zırt Hamza'nın davaları gütmesi ve kızın onları sağmaya gelmesi.
11. Zırt Hamza'nın kıza bir türlü açılmaması.
12. Gitmelerine bir gün kala davaları sağmaya gelen kıza konuşamayıp, kıza dokunması.
13. Bunun üzerine kızın Hamza'ya neler olduğunu sorması.
14. Hamza'nın kıza derdini anlatması.
15. Bunun üzerine kızın da Hamza'ya açılması.
16. Hamza'yla kızın kaçmaya karar vermeleri.
17. Kayanın dibinde buluşan âşıkların her şeylerini birbirlerine anlatması.
18. Hamza'nın kıza ilgilenmemesi üzerine kızın Hamza'ya depik atması.
19. Kızın Hamza'nın yanından ayrılması.
20. Sabah olduğunda göçün başka yere gitmesi
21. Hamza'nın kıza geçen günlerini hatırlaması ve bunun üzerine bir türkü söylemesi.
22. Kızı hatırlayarak kendisi anıp anmadığını düşünmesi.

Sonuç Bölümü

1. Kız gittikten sonra tekrar darının başına varması.
2. Tecirli'nin mallarının darıyı yok etmeleri.
3. Küreği almaya çalışırken zorlanması.
4. Bir şeker dikenini bulup hincini ondan alması.

Hikâye Hamza'nın bir kızı görüp ona âşık olmasıyla başlamaktadır. Bir “aşk” niteliğinde olan hikâyede “arzu etmek” fiili kız üzerine yoğunlaşmıştır. Daha sonra kızın da Hamza'yı arzuladığı görülmektedir. “Karşı güç” olarak göçün başka yere gitmesi gösterilebilir. Kızın Hamza'yla kaçtıklarında onu istememesi üzerine ondan ayrılan Hamza'nın üzüntüsüyle hikâye sonlanır. Mutsuz bir şekilde biten hikâyede olağanüstü bir durum söz konusu değildir.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

4.1.1.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)

Giriş bölümü

1. Sultan Murad zamanında Akıska (=Ahıska) diye bir yerin olması.
2. Gâvurların burayı almak istemeleri.
3. Savaş çıkınca genç neslin hepsini öldürmeleri.
4. Kırk tane kızı kendilerine seçmeleri.

Gelişme bölümü

1. Bu kırk kızın kırk tane krala verilmesi.
2. Adetleri üzerine kırk gün izin istemeleri.
3. Akıska'nın başındaki Murad Paşa'nın gâvurlardan tarafta olması.
4. Kızlardan birinin Sultan Murad'a bir mektup yazması.
5. Bu mektubu götürmesi için yarı akıllı birini çağırması.
6. Kızın o deliye gideceği ve orada yapması gerekenleri anlatması.
7. Delinin aynen kızın dediği gibi yapması.
8. Kızın mektupta başlarına gelen olayı ayrıntılarıyla anlatması.
9. Esir olduklarını ve Murad Paşa'nın diğer taraftan olduğunu söylemesi.

Sonuç bölümü

1. Benli Emine'nin yazdığı mektubu Sultan Murad'ın okuması.
2. Askerin hazırlanması emrini vermesi.
3. Savaşın tekrardan açılması.
4. Gâvurların yenilip kızların kurtulması.

Hikâye Akıksa'nın ele geçirilmesi üzerine kırk tane kızın esir oluşunu anlatmaktadır. “arzu etmek” fiili burada kırk kralın kırk kızı istemesi, kırk kızında Sultan Murad'dan yardım dileyip kurtulmak istemesi şeklindedir. Hikâyede mutlu sonla bitmektedir.

Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

4.1.1.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)

Giriş bölümü

1. Dümbirek'te Hayat Hoca isminde birisini olması.
2. Dellan'ın kahvesinde oturması.

Gelişme bölümü

1. Âşığın öylediği türküyü kahve halkının tam anlamaması.
2. Bunun anlamını Hayat Hoca'ya sormaları.
3. Âşığın söylediği türkünün manasını bilmemesi
4. Hayat Hoca'nın kahve halkının anlamadıkları yerleri açıklaması.
5. Âşığın Ellek'te türkü söylerken çözmelerini istemeleri.
6. Âşığın onu çözememesi.

Sonuç bölümü

1. Oraya gelen Dönük Hüsseyin'in türküyü çömesi.
2. Ölüm, iman ve din gibi konular üzerine türkü söylemesi.

Hikâye âşığın türküyü çözememesi üzerine başlamaktadır. Daha sonra yanlarına gelen hayat hoca'nın bunu çözmesi üzerine bitmektedir. Yoz türkü olduğu için kısa bir hikâyedir. Hikâyede olay örgüsü büyük ölçüde “tek zincirli” dir.

* * *

*

Hikâyelere olay örgüleri açısından bakıldığında “sergüzeşt”in esas olduğu görülür. Folklor ürünlerindeki bu sergüzeşt Axel Olrik'e göre “tek entrika”nın hâkim olduğunu göstermektedir (Olrik 1975, 25–26).

Hikâyelerin olay örgüleri, büyük ölçüde hikâyeye adını veren başkahramanlarla ilgilidir. Bu nedenle anlatıcı ve dinleyicilerin ilgileri hikâyenin başkahramanının üzerindedir. Bazen de ikinci kahramana yani genellikle arzu edilen kadına da ilginin yöneldiği

görülmektedir. Bu da folklor ürünlerinde “dikkati başkahraman üstünde toplama”da görülen bir özelliktir (Olrik 1975, 26).

Hikâyelerin olay örgülerinin “giriş”, “gelişme” ve “sonuç” bölümlerinden oluştuğu görülmektedir.

Giriş bölümünde hikâye kahramanının doğumu, çocukluğu, okul çağı ve arzu edilen (=kızla) karşılaşması anlatılır. İncelenen hikâyelerden sadece Bey Mayıl Hikâyesi’nde padişah olan babaların çocuksuzluk nedeniyle dertlerine derman aramak için yollara düşmeleri anlatılır. Burada “yardımcı” fonksiyonda derviş kılığındaki Hızır Aleyhisselam onlara yardımcı olur. Genellikle bir elma vermektedir. Bu elmayı bölüşmelerini ve kabuğunu kısırağın ayağının altına atmalarını ister.

Hikâye kahramanının ergenlik çağına ve arzu edilenin peşine düşmesiyle “gelişme” bölümü başlar.

“Sergüzeşt” bu noktada başlamakta ve hikâyenin sonuna kadar devam etmektedir. Arzu edilen farklı yollarla hikâyenin kahramanına hissettirilir. Bey Mayıl hikâyesinde arzu edileni tanıma bir kadın sayesinde. Cereğini (=testisini) kırdığı kadın Bey Mayıl’a Ab-u Güneş’in ismini söyler. Arzu edilen kadınlar bütün hikâyelerde farklı özellikte ve güzelliكتedir. Hikâyelerde bazı bölümler tekrar niteliğindedir. Çünkü folklor ürünleri “ayrıntılara inme tekniğinden yoksun oldukları için” ilgi çeken sahneler anlatıcı tarafından tekrarlanır (Olrik 1975, 20–21).

Halk hikâyelerindeki “üçler kuralı” incelenen hikâyelerde de az da olsa yer almaktadır.

Sonuç bölümünde en belirgin taraf, hikâye kahramanının karşısındaki engelleri aşarak arzu edilene ulaşmasıdır. İncelenen hikâyelerin hepsi mutlulukla bitmemektedir. Genellikle kahramanların ölümüyle biter.

Hikâyelerin olay örgüleri genellikle bir güzeli arzu etmesinden doğar, gelişir ve sonuçlanır. Böylelikle arzu edilene yönelme büyük önem taşımaktadır. Arzu edilene ulaşmada “karşı güçler”le çatışma yer alır. Bu çatışmalar “harici çatışma” şeklindedir.

Karşı güçler genellikle insanlardır. Karşı güçlerin yenilmesinde hikâye kahramanının cesaretini, becerisini, bilginliğini ve gücünü kullanması ön plandadır.

Hikâyenin kahramanı, hedefine ulaşmada kolay kolay çıkmaza düşmez ve umutsuzluğa kapılmaz. Hikâyelerin genellikle sergüzeşt şeklinde olması ve olayların hikâye kahramanına bağlı olarak gelişmesi onun “tek çizgi” halinde şekillenmesine ve ileri doğru akıcı bir şekilde ilerlemesini sağlamaktadır. Olayda kahramanlar birbirinden kapınca, anlatıcı, ilkin birine daha sonra diğerine geri dönmeler yaparak olay örgüsünü bağlar.

4.1.2. HİKÂYELERİN TEMATİK YAPISI

4.1.2.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)

Bey Mayıl Hikâyesi’nin tek bir teması yoktur. Uzun olan bu hikâyede sergüzeştin daha çok yer kapladığı görülmektedir. Bu sergüzeştin içinde de farklı farklı temaların varlığı söz konusudur. Hikâyede var olan temalar: “yiğitlik/kahramanlık (=özellikle başkahraman Bey Mayıl)”, “sevgi (=Ab-u Güneş, Kara Kız)”, “misafirperverlik (=Kara Kız’ın Bey Mayıl’i misafir etmesi)”, “ihtiras (=Bey Mayıl’ın babasının Ab-u Güneş ve Kara Kız’ı elde etmek istemesi)”, “Allah’ın iyi kullarına ihsanı ve bundaki Hızır’ın rolü”, “beddua (=kadının Bey Mayıl’a Ab-u Güneş hakkında beddua etmesi)” şeklindedir.

4.1.2.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)

Dadaloğlu Hikâyesi’nde asıl tema “yer kavgası”dır. “Yiğitlik/kahramanlık” temasının yanında “kıskançlık”, “yarışma”, “arkadaşların birbirine yardım etmemesi” gibi durumlarda görülmektedir.

4.1.2.3. Esmehan Hikâyesi (=EH)

Esmehan Hikâyesi uzun olmakla beraber birçok tema bulunmaktadır. Hikâyede aslolan sergüzeştir ve bunun içerisinde farklı temalar da yer almaktadır. Hikâye de Esmehan’ın

sonunda ailesiyle kavuşması asıl temadır. Hikâyedeki diğer temalar; “sevgi (=Esmehan’ın padişahın oğluna olan sevgisi/aşkı)”, “yiğitlik/kahramanlık (=özellikle padişah oğlu)”, “ihtiras (=Molla ve Arap’ın Esmehan’a göz koyması)”, kavuşma (=Esmehan’la padişah oğlunun)”, “ayrılık (=Esmehan’ın Arap’tan kaçması)”, “İslam’ın üstünlüğü”, “iftira” şeklindedir.

4.1.2.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)

Genç Osman Hikâyesi’nde “kahramanlık” ana temadır. Genç Osman’ın savaşması ve yiğitliğini göstermesiyle diğer temalar birbirine bağlıdır. Diğer temalar “muradına erme (=Savaşın kazanılması)”, “İslam’ın üstünlüğü”, “Allah’ın iyi kullarına ihsanı”, “Allah’a şükretme”, “şehit olma” şeklindedir.

4.1.2.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH)

Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi’nde de sergüzeştin büyük bir yer aldığı görülmektedir. Hikâye uzun olmakla beraber diğer temalara bakıldığında, “Allah’ın iyi kullarına ihsanı”, “İslam’ın üstünlüğü”, “misafirperverlik (=Kamberoğlu’nun memleketine giderken paşanın konağında kalmaları)”, “aldatma (=Senem’in paşa ile birlikte olması)”, “İhtiras (=Senem’in paşayı elde etmesi)”, “Beddua (=babasının Senem’e)”, “tuzak (=Senem ile paşanın Kamberoğlu’na)”, “kötülük edenlerin cezasını bulmasını”, “çalışkanlık” şeklindedir.

4.1.2.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH)

Paşaoğlu Necip Hikâyesi “aşk” teması üzerine kurulmuştur. Hikâye Necip’in kıza olan aşkı sonunda hastalanmasıyla devam eder. Diğer temalar ise, “Sevgi (=Necip’in kıza âşık olması)”, “kıskançlık (=Molla’nın kıza göz koyması)”, “ayrılık (=Necip’in İstanbul’a gitmesi)”, “kavuşma (=Necip ölürken kızın gelmesi)”, “kötülerin cezalandırılması”, “ölüm”, “iftira” şeklindedir.

4.1.2.7. Karacaoğlan Türküleri (=KT)¹⁶

4.1.2.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)

Hikâyenin temasını “ihanete uğrama”, “güven” ve “dostluk” oluşturmaktadır.

4.1.2.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE)

4.1.2.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)

Kına Hikâyesi’nde tema “âşığın gece bir evde misafir olması”, diğer temalar; “misafirperverlik”, “pasaklılık”, “kıssadan hisse” şeklindedir.

4.1.2.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)

Hastalık hikayesi’nde tema “yaşlı bir adamın durumundan yakınması”, “âşığın ona kendi yaşlıtlarının öldüğünü söylemesi”, “yaşlılık” ve “kıssadan hisse” şeklindedir.

4.1.2.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH)

Hikâyenin temasını “Abdaloğlu’nun gördüğü kızı kendine âşık etmeye çalışması”, “kızın Abdaloğlu’nun dumunu öğrenince onu terk etmesi”, “ihanete uğrama”, “kıssadan hisse” ve “terk edilme” oluşturmaktadır.

4.1.2.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)

Hikâyenin temasını “aç gözlülük”, “sinsilik” oluştururken diğer temalar; “parasızlık” ve “arkadaşlık” oluşmaktadır.

¹⁶ 7.7. Karacaoğlan Türküleri [=KT] başlığı altında bulunan diğer altı türkünün hikâye kısmı bulunmamaktadır. Bu nedenle bunlardan ilki olan (Karacaoğlan Türküsü kabul edilen) 7.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi [=ÖAH] incelenecektir. (Bk. 7. Beşinci Bölüm: Metinler).

4.1.2.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)

Hikâyenin temasını “güven” oluşturmaktadır. Diğer temalar ise; “yarı yolda bırakma”, “inanma” ve “arakadaşlık” oluşturmaktadır.

4.1.2.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH)

Hikâyenin temasını “inanma”, “unutkanlık”, “hediye” ve “ikram” oluşturmaktadır.

4.1.2.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)

Hikâyenin temasını “kayıp şalvar”, “arayış”, “isim verme” ve “eğlence” oluşturmaktadır.

4.1.2.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)

Zırt Hamza Hikâyesi’nde asıl tema “âşık olma”dır. Diğer temalar ise; “sevdiğine ulaşma duygusu”, “karşılık bulamama”, “reddediliş” ve “terk edilme”den oluşmaktadır.

4.1.2.8.9. Benli Emine’nin Ahıska Türküsü (=BEAT)

Hikâyenin asıl temasını kızların “yalvarışı” oluşturmaktadır. Diğer temalar; “ihnet” (=Murad Paşa’nın gâvurlar tarafını tutması), “güven” (=kızların deliye güvenmeleri), “inanç” (=kızların kurtulacaklarına inanmaları) ve “sevinç” (=kızların kurtulması) şeklindedir.

4.1.2.8.10. Âşık Hamid’in Türküsü (=AHT)

Hikâye teması “el elden üstündür” şeklinde açıklanabilir. Ayrıca “âşığın hikâyeyi çözememesi” de hikâyenin konusunu oluşturmaktadır.

* * *

*

Hikâyelerin genelinde “kıssadan hisse” çıkarma ve böylece dinleyicileri eğitme düşüncesi bulunmaktadır. Hikâyeler sonunda kötüler cezasını bulmaktadır. Hoşça vakit geçirme düşüncesi en çok sergüzeşlerde karşımıza çıkmaktadır. Anlatıcı, böylelikle hikâye sayesinde dinleyicileri farklı farklı maceralara sürükler. Ayrıca hikâyeler dinleyicilere belli bir güzellik duygusu ve estetik haz da verir. Bu estetik haz metnin genelini kaplamaktadır. Hikâyeler genellikle birkaç tema ve konu etrafında şekillenmiştir. Hikâyelerde pek çok benzerlik olduğu görülmektedir. Genellikle çocuk sahibi olamamanın üzüntüsü, bu sebeple yapılan yolculuklar, gençlerin sevdiklerini elde etme arzusu, bu sebeple başkalarıyla çatışmaları, sonunda kötülerin cezalandırılması ortaktır.

4.1.3. ZAMAN

Tahkiyeli edebî eserlerin “metin halka”larında dört farklı zaman kavramı vardır. Bunlardan ilki olayın meydana geldiği zaman, ikincisi anlatıcının olayı öğrenmesi ve onu anlatması için geçen süre, üçüncüsü eserin yazılma zamanı, dördüncüsü ise okuyucunun eseri okuma zamanıdır. “Olay (=vak’a)” ve “anlatma zamanı diğer ikisinden farklıdır (Aktaş 1984, 103-104; 117-118’den Görkem 2000, 115). Tezde incelen hikâyeler canlı bir gösterim olarak sözlü gelenekte icra edildikleri için hikâye metinlerinde “yazma” ve “okuma” zamanlarının varlığını düşünmek zordur. Bunların yerine “anlatma-icra zamanı” ve “dinleme-seyretme zamanı” kavramlarını düşünmek gerekmektedir (Görkem 2000, 115). Türkülü hikâyelerde zaman tam olarak ifade edilemez. Hikâye içersinde yaşanan olayların zaman aralıkları süre olarak belirtilmektedir. Tarih olarak ifade edilmez (=Esmehan’ın yedi sene evli kalması). Metinlerin iç zamanını âşık okuyucuya bırakır. Âşık Tus Mustafa, dinleyicilerin hikâyenin zamanını anlamaları için o tarihte yaşamış reel kişiliği olan tarihî kişilerden örnekler vererek hikâyenin hangi devirde olduğunun ipuçlarını verebilmektedir.

4.1.3.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)

Bey Mayıl Hikâyesi’nde vak’a (=olay) zamanı oldukça uzundur. Padişahın çocuğunun olmaması üzerine çocuk arayışıyla başlar. Hızır’ın verdiği elma ile çocukları olan aile

bu çocuğu okul çağına getirir. Okul çağındaki Mayıl'ın bir kadının cırağına taş atıp kırmasıyla bedduasını alır ve Hint padişahının kızı Ab-u Güneş'i bulmaya gider. Âşık Tus Mustafa, hikâyede gün, ay ya da yıl kavramını pek kullanmamaktadır. Ancak bu zaman dilimleri “zaman adacıkları”nda yoğunlaşmaktadır (Görkem 2000, 116). Bey Mayıl'ın doğumu öncesinden hikâyenin sonuna kadar en az 35-40 yıllık bir vak'a zamanın söz konusu olduğu söylenebilir. Bu geçen sürede aslolan dilimler kısadır. Sadece konu veya kahramanın kimliğı bakımından önemli olan zaman dilimleri ayrıntılı olarak âşık tarafından anlatılırken diğerkısımlar özetlenerek anlatılmıştır. Hikâyenin sonunda mutlu bir son yaşanmaktadır. Hikâyeden anlaşılacağı üzere uzun bir sürenin geçtiğı görölmektedir.

4.1.3.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)

Dadaloğlu Hikâyesi bir yer alma kavgasını anlattığı için uzun bir vak'a zamanına sahiptir. Ali Bey'in “bey” olarak seçildikten sonra istediğı kızın verilmemesi üzerine yollara düşmesi uzun bir zamandır. Rakka şehrinden Nizip'e Mursaloğlu'nun yanına gelmesi, onu yendikten sonra Yarsuvak'a gelmesi, Dadaloğlu'nun arkadaşlarından yarım istemesi ve her birinin bahaneler uydurması, sonunda da Dadaloğlu'nun yenilmesi zamanın uzun olduğı göstermektedir. Âşık savaşın üç saat sürdüğünü ve de iki yüz beş senesi diyerek o tarihi hatırlatmaya çalışmaktadır. Binboğa'ya varıncaya kadar geçen süre anlatılmaktadır.

4.1.3.3. Esmehan Hikâyesi (=EH)

Esmehan Hikâyesi'nde uzun bir vak'a zamanı yer almaktadır. Mulla'nın evlatlık olarak alınmasıyla başlayan hikâye kızın anne-babasının hac mevsiminde hacca gitmesi ve Mulla'nın ona göz koyması şeklinde devam eder. Hacdən dönmeye yakın aradan geçen sürede kızın karşılık vermemesi üzerine Mulla'nın bir mektup göndermesi. O uzun yollardan gelen ağabeyin kızı Evren Dağı'nda bırakması burada kaç günün geçtiğı hakkında pek bilgi bulunmamakla beraber âşık kız ile padişah oğlunun evliliğinin yedi yıl sürdüğünü belirtir. Yedi yıl sonra kızın başından geçen olaylar sonunda babasının memleketinde Keloğlan kılığında işe başlaması ve her şeyin ortaya çıkması ise üç yıl kadar bir zaman almaktadır. Vak'a zamanında “entrik unsur” birkaç noktada en yükseğe

ulaşmaktadır (Görkem 2000, 116). Bu sayede hikâye dinleyicide çok farklı duygular yaşatmaktadır. Esmehan'a göz koyan Mulla ile Arap'ın yaptığı planlar ile Arap'ın çocuklarını kesmesi dinleyicide merak unsurunu ayakta tutmaktadır. Hikâye kötülerin cezalandırılması ve kahramanların tekrar kavuşması şeklinde biter. Olayın 30-35 yıllık bir zaman dilimini anlattığı düşünülmektedir.

4.1.3.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)

Genç Osman Hikâyesi'nde vak'a zamanı uzundur. Sultan Murad zamanını anlatan hikâye Bağdat'a düzenlenen sefer sayesinde Genç Osman'ın askere gitmek istemesiyle başlar. Uzun olan hikâyede komutanın yolda Genç Osman'ı sınaması için yaptığı imtihanlar ve Bağdat'a vardıklarında düşmanları tanımak için geçen süre uzundur. Düşman askerlerinin Genç Osman'ı bulmak için günlerce aradıkları belirtilmektedir. Daha sonra hendeği atlaması üzerine savaşın başlaması ve kellesi koltuğunda savaşması da ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Bağdat'ın alınmasıyla tekrar yollara düşen askerlerin yolunu Genç Osman'ın annesi günlerce gözlemiştir. Vak'a uzun olmasına rağmen âşık bazen özetlemelerde bulunmuştur. Şehit olan oğlunun üzüntüsüyle kahrolan annenin ve savaşın kahramanını isteyen Sultan Murad'ın onu övmesiyle hikâye biter.

4.1.3.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH)

Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi'nde vak'a zamanı uzundur. Kamberoğlu'nun kaybettiği hayvan yüzünden komşusundan korkup memleketini terk etmesi ile olay başlar. Şam'a gelmesiyle günlerce iş araması ve bir paşanın yanında işe başlamasıyla onda bir keramet olduğuna inanılması arasında geçen süre bir hayli uzundur. İlk azıkçılık yapması, sonra hayvanları gütmesi ve ambarın başına geçmesi arasında birkaç yıl vardır. Bu işlerin hepsinde çok iyi olması sebebiyle paşanın kızıyla evlenmesi süresi de uzundur. Daha sonra evini özlemiyle asıl olay başlamaktadır. Senem'i de yanına alıp memleket yolunda Beyoğlu şehrine uğramaları ve eşinin onu Beyoğlu ile aldatması arasında geçen zaman uzundur. Senem'in Beyoğlu ile plan yapıp kılı haralın içinde 40 gün bekletmeleri ise geçen sürenin varlığından haberdar etmektedir. Âşık bu olayı ayrıntısıyla anlatarak olayın gidişatı hakkında bilgi vermektedir. Hikâyenin sonunda

gözleri oyulan Senem'in Kamberoğlu'nun mezarına gelerek onun ruhuyla konuşması ve mezara onun yanına yatmasıyla hikâye biter.

4.1.3.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH)

Paşaoğlu Necip Hikâyesi'de vak'a zamanı uzundur. Necip'in yolda bir kızı görüp ona âşık olmasıyla başlayan hikâye ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Necip'in kızla evlenmesi babasıyla İstanbul'a gitmesi arasında az da olsa uzun bir zaman vardır. Babasıyla İstanbul'a gidişi ve karısına Mulla'nın göz koyması arasında epey bir süre geçmektedir. İstanbul'dan bir türlü dönemeyen Necip daha sonra Mulla'nın gönderdiği mektup üzerine hastalanır. Hastalığın artması ile geçen zamanda uzundur. Öleceğini anlayınca memleketine dönen Necip'in boşadığı eski eşini, görmek istemesi üzerine Mulla'nın karşı çıkması ve kızın küçük kardeşinin onu ikna etmesinde geçen süre uzundur. Âşık bazı kısımları özet şeklinde anlatmaktadır. Hikâye sonunda mutsuz bir şekilde iki kahramanın ölümüyle sonuçlanır.

4.1.3.7. Karacaoğlan Türküleri (=KT)¹⁷

4.1.3.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)

Hikâyede vak'a zamanı kısadır. Ömercik Ağa'nın Hamit Koca'ya oğlağı vermesiyle oğlağın ölmesi arasındaki zaman saatlik bir olaydır. Hamit Koca'nın Ömercik'e sinirlenip, türküler söylemesi de kısa bir zamanda yer almaktadır. Hikâyenin sonu oğlağın ölüşüyle mutsuz biter.

¹⁷ 7.7. Karacaoğlan Türküleri [=KT] başlığı altında bulunan diğer altı türkünün hikâye kısmı bulunmamaktadır. Bu nedenle bunlardan ilki olan (Karacaoğlan Türküsü kabul edilen) 7.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi [=ÖAH] incelenecektir. (Bk. 7. Beşinci Bölüm: Metinler).

4.1.3.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE)

4.1.3.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)

Kına hikayesi'nde vak'a zamanı kısadır. İki günlük bir olaydır. Âşığın kına gitmesi ve gece kalacak yer bulması üzerinde şekillenmiştir. Gece bir evde kalması ve sabah erkenden kız evine tekrar kınaya gitmesi bir günlüktür.

4.1.3.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)

Hikâye çok kısa bir zamanda geçmektedir. Adamların karşılıklı konuşması şeklinde bir saatlik bir süreyi içermektedir.

4.1.3.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH)

Abdaloğlu'nun Hikâyesi kısa bir zamanda geçmektedir. Abdaloğlu'nun kızı görüp beğenmesi ve aralarında geçen konuşma ile devam etmektedir. Kızın Abdaloğlu'nun hayat hikâyesini öğrendikten sonraki geçen süre yine kısadır. Hikâye mutsuz bir şekilde bitmektedir.

4.1.3.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)

Hikâyede bir kaç günlük bir vak'a zamanı yer almaktadır. Osman Çavuş'un evindeki çayı ve şekeri bitirmeyi düşünenlerin her gün Osman Çavuş'un evine varmalarıyla âşığın onlara türkü söyleyip göndermesi arasında geçen süre çok uzun değildir.

4.1.3.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)

Hikâyede vak'a zamanı beş altı günlük bir zamandır. Süleyman Emmi'nin ameliye bulmak için köye gelmesi ve âşıktan bulmasını istemesi bir günlük bir olayken; âşığın adamalrı ikna etmesi iki üç günlük bir zamandır. Adamaların gitemekten vazgeçmeleri de yine bir günlük bir zamandır. Hikâyenin sonunda az sayıda da olsa on altı kişiyle ameleliğe gitme şeklinde bitmektedir.

4.1.3.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH)

Hikâyede vak'a zamanı uzundur. Âşığın kınaya gittiği evin sahibinin mintanı unutup vermemesi üzerine aradan bir yaz mevsiminin geçmesi ve daha sonra mintanın verilmesi şeklindedir. Yani dokuz on aylık bir zamandır. Hikâye âşığın mintanı almasıyla mutlu şekilde bitmektedir.

4.1.3.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)

Hikâyede vak'a zamanı kısadır. Şalvarın kaybolması ve ismini saydığı yerleden şalvarın aranması olayı da uzundur. Şalvarın bulunmasına kadar ahmat'ın evinin yanması olayının anlatılışı da uzun sürmektedir. Hikâye şalvarın ormanda bulunmasıyla mutlu bir şekilde bitmektedir.

4.1.3.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)

Hikâyede vak'a zamanı uzundur. Hamza'nın kızı görüp peşinden gitmesi ve göç yerine varması ile aradan üç ayın geçip göçün kalkama zamanın arasında geçen zaman dört ay kadardır. Hamza'nın kıza sevdiğini söylemesi ise son gündür. Kızla oğlanın kaçması ve kızın sonradan onu terk etmesi bir günlük bir olaydır. Hamza'nın evine geri dönmesi de yine birkaç günlük bir zamandır. Hikâye mutsuz bitmektedir.

4.1.3.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)

Hikâyede vak'a zamanı uzundur. Ahıska'nın gâvurların eline düşmesi ve kırk tane kızın kırk krala verilmesi olayı uzun zaman almaktadır. Savaşın kaç gün sürdüğü bilinmemektedir. Kızların krallardan kırk gün istemesi ve Sultan Murad'a bir deli ile mektup göndermesi arasında geçen süre üç dört günlük bir zaman dilimidir. Mektubu okuyan Sultan Murad'ın askerleri hazırlayıp Ahıska'ya gelerek orada savaşması ve kızları kurtarması olayı belirtilmemiştir. Hikâye mutlu bir şekilde bitmektedir.

4.1.3.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)

Hikâyede vak'a zamanı yaşlı adamala âşığın konuşması bitene kadar sürmektedir. Yarım günlük bir olaydır.

* * *

*

Hikâyelerin geneli birbirine yakın bir vak'a zamanı uzunluğu içersindedir. Âşık Tus Mustafa'nın anlattığı her hikâye kendi sergüzeştinin sahibi kahramanın hayatındaki belli bir dönemi kapsayan zaman dilimi üzerinde durmaktadır. Bu zaman dilimi kahramanın doğum öncesi ve sonrası, çocukluk ve okul yılları, arzu edilen nesnenin fakına varmasıyla ona yönelik ve onun için mücadele ediş ile sonunda mutlu/mutsuz bir şekilde bitmesi olayı sıralı olarak birbirini takip eder.

Bey Mayıl Hikâyesi dışında diğerlerinde çocukların doğum öncesi anlatılmamaktadır. Bey Mayıl'da ise babaların çocukları olmaması üzerine yollara düşmesi ile hikâye başlamaktadır.

Hikâyelerdeki "giriş" kısımları asıl olaya hazırlayış safhasıdır. Hikâyelerin genelinde geçen 25-30 yıllık vak'a zamanının en önemli kısımları ise "gelişme" ile "sonuç" bölümlerinden oluşmaktadır. Kahraman bu kısımlarında arzu edilene yönelir ve onun için yaptığı mücadeleler anlatılır. Âşık Tus Mustafa'nın bazı kısımları özetleyerek anlattığı da görülmektedir. Hikâye anlatılırken âşık bazı geri dönüşlerde yapmaktadır. "Bu burda duradursun biz bakalım ...'ya/Biz alalım ...'dan haberi" şeklindedir. Ayrıca âşık hikâyelerde "görülen geçmiş zaman (=di)" fiil kipini kullanmaktadır. Doğrudan kahramanları konuşturmaktadır.

4.1.4. MEKÂN

Tahkiyeli eserlerde mekân kavramı iki şekildedir. Birincisi âşığın sanatkârlığını gösterdiği seyircinin de dâhil olduğu yerler "dış mekân"dır. İkincisi ise hikâyenin içinde geçen ve herkesin zihninde canlanan yerler "iç mekân"dır (Korkmaz 2003, 221). Sadık Tural'a göre halk hikâyeleri: "Yaşanan gerçeklere ait zaman, mekân, durum ve

olaylar”ın bir milletin idrakinden geçerek sözlü gelenekte yeni bir bütünlüğe kavuşması hadisesidir (Tural 1993, 3).

4.1.4.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)

Bey Mayıl Hikâyesi’nde geniş mekân olarak İsvan şehri ile Hindistan (BMH, 5-105) verilmektedir. Ayrıca yeri belli olmayan Korku Dağı’da geçmektedir. Bunlar reel mekânlar olmakla beraber sadece isimden öteye gidememişlerdir. Dar mekân olarak görülen Ağa Kız’ın sarayının olduğu yer, has bahçe ve Korku Dağı (=Santır Dağı) tasviri yapılan yerlerdendir ve ayrıca da açık mekânlardır (BMH, 185, 245, 285). Mayıl’ın gözleri oyulduktan sonra zindana atıldığı yer kapalı mekân olarak görülmektedir.(BMH, 595).

4.1.4.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)

Dadaloğlu Hikâyesi’nde geniş mekânlar olarak Irak’ın Rakka şehri, Mardin, Antep’in Nizip’i, İslâhiye, Ceyhan Yarsuvak, Çukurova, Maraş, Urum, Ğırım, Gözan, İncirli, Binboğa (DH, 5-20, 30-35, 45, 145, 155-165). Bunlar reel mekânlar olmakla beraber sadece isimden öteye gidememişlerdir. Hikâyenin geneli açık mekânlarda geçmektedir. Bu yerler savaş meydanı olarak kullanılmakta ve çok fazla tasvirleri yapılmamıştır.

4.1.4.3. Esmehan Hikâyesi (=EH)

Esmehan Hikâyesi’nde geniş mekânlar olarak Şam, Hicaz, Bağdat (EH, 5, 15, 245) verilmektedir. Bunlar reel mekânlar olmakla beraber sadece isimden öteye gidememişlerdir. Evren Dağı, has bahçe, kirazlı dağ ise hem dar mekân hem de açık mekânlardır. Esmehan’ın Keloğlan kılığına girip çalıştığı lokanta, padişahın oğluyla evlenince kaldığı saray, hamam, Şam’daki baba evi hep kapalı (=iç mekân) mekânlardandır.

4.1.4.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)

Genç Osman Hikâyesi'nde geniş mekânlar Siverek (=Everek), Bağdat, İstanbul (GOH, 5-10, 115-120). Bunlar reel mekânlar olmakla beraber sadece isimden öteye gidememişlerdir. Âşık Genç Osman'ın düşman karargâhına girişi, bir kadının evinde saklanması, kendi karargâhları dar mekânlardandır. Bu hikâyede çok fazla yer ismi bulunmamaktadır.

4.1.4.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH)

Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi'nde geniş mekânlar Halep, Acem, Beyoğlu Şehri (KİSH, 5-15, 105). Bunlar reel mekânlar olmakla beraber sadece isimden öteye gidememişlerdir. Kamberoğlu'nun şahın yanında işe başladığı çiftlik, evlendiğinde Senem ile kaldığı saray, Beyoğlu'nun sarayı, mezarlık dar mekânlar olarak görülmektedir.

4.1.4.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH)

Paşaoğlu Necip Hikâyesi'nde geniş mekânlar sadece İstanbul geçmektedir (PNH, 15-20). Bu reel mekân olmakla beraber sadece isimden öteye gidememiştir. Âşık hikâyenin başında hangi şehirde olduklarını belirtmemiştir. Hikâyede Necip'in evi, kızın evi kapalı mekânlar olarak tasvir edilir. Ayrıca Necip'in İstanbul'dan aldığı ev tasvir edilerek anlatılır.

4.1.4.7. Karacaoğlan Türküleri (=KT)¹⁸

4.1.4.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)

Hikâyede köy ismi ve herhangi bir yer verilmemiştir. Sadece Ömercik Ağa'nın evi kapalı mekân olarak verilmiştir.

¹⁸ 7.7. Karacaoğlan Türküleri [=KT] başlığı altında bulunan diğer altı türkünün hikâye kısmı bulunmamaktadır. Bu nedenle bunlardan ilki olan (Karacaoğlan Türküsü kabul edilen) 7.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi [=ÖAH] incelenecektir. (Bk. 7. Beşinci Bölüm: Metinler).

4.1.4.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE)

4.1.4.8.1. Kınaya Gıtme Hikâyesi (=KGH)

Kına Hikâyesi'nde dar mekânlar olarak kına evi ve misafir kaldığı ev gösterilmektedir. Hikâyede geniş mekân belirtilmemiş sadece köyün birinde denilmiştir. Misafirliğe gittiği ev ayrıntılı olarak tasvir edilmektedir.

4.1.4.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)

Hastalık Hikâyesi'nde mekân hiç belirtilmemiştir. Hikâyenin geçtiği yerin açık havada olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.4.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH)

Abdaloğlu Hikâyesi'nde köyün yeri ve ismi belirtilmemiştir. Kızın konkladıklrı yerde belirtilmemiştir. Açık mekân olarak çeşme başı gösterilmektedir. Kızla oğlanın konuştukları yerde açık mekân olarak verilmektedir.

4.1.4.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)

Hikâyede köyün adı belirtilmemektedir. Osman Çavuş'un evi kapalı mekân olarak görülmektedir. Mekân olarak başka bir yer verilmemiştir.

4.1.4.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)

Hikâyede Dört yolu'un Yeniyurt köyü ve Erzin geniş mekân olarak gösterilmektedir. Âşığın Düziçi, Osmaniye ve Erzin üçgeninde dolanarak köye varması da açık mekân olarak gösterilmektedir. Kahvehane ve âşığın evi dar mekânlar olarak verilmektedir. İkizler köyü'ne kınaya gitmesi açık mekân olarak bilinmektedir. Ameliyeliğe gittikleri yer ise açık mekân olarak verilmektedir.

4.1.4.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH)

Hikâyede açık mekân olarak çiftlik verilmiştir. Geniş mekân olarak Keyçi ve Tüysüz köyü belirtilmektedir. Kına yeri ve Keyçi'nin yolu açık mekân olarak verilmektedir. Kahvehane ve ev kapalı mekânlardır.

4.1.4.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)

Hikâyede Yazlamazlı köyü geniş mekân olarak geçmektedir. Hayvanların yaylamak için gidilen orman ve kapının önü açık mekânlardır. Çerçi Memmed'in evi dar mekândır. Dikeç kırılan yer, Kel Ahmet'in evinin yandığı yer, biraderin evi, patos harmanının yapıldığı tarla, dağ ve derenin içi açık mekân olarak gösterilebilmektedir. Ayrıca hikâyede bazı yer isimleri de geçmektedir: Akşehir, Ceritlerin bulunduğu yer, Tabgıç, Uykucak, Karahedik, gevrek ekmek yiyen ağanın bulunduğu yer, Gırşehir, Duzzakılı, Yanbasan, Eğro, Sulkan, Gazalan ve Erzin açık mekânlardandır.

4.1.4.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)

Hikâyede “Kırk Su’yun bucağı” denilen yer açık mekândır. Kızın göçünün konduğu yer açık mekân olarak görülmektedir. Ayrıca oğlanın kızın peşinden gittiği yerler, daha sonra kızla buluştuğu dağdaki kaya açık mekân olarak görülmektedir. Hamza'nın evi tek kapalı mekândır.

4.1.4.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)

Hikâyede Ahıska ve Sultan Murad'ın bulunduğu şehir geniş mekânlardandır. Kızların tutulduğu yer ve Sultan Murad'ın sarayı kapalı mekânlar olarak verilmektedir.

4.1.4.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)

Hikâyede Dümbirek, Kerbela ve Ellek geniş mekân olarak gösterilmektedir. Başka kapalı ve dar alan verilmemektedir.

* * *

*

Âşık Tus Mustafa, hikâyelerde geçen dış veya iç mekânları hem kendisinin hem de dinleyicilerin anlayacağı reel mekânlara dönüştürmeye çalışmıştır. Anlaşılması zor olarak düşündüğü yerlerin tasvirini de yakından tanıdığı yerlerle benzerlikler kurarak anlatmıştır. Dinleyicinin ve anlatıcının tam olarak bilmediği yerler de hikâyede isim olmaktan öteye gidememişlerdir. Kısada olsa bazı mekân tasvirlerine rastlamak mümkündür.

4.1.5. ŞAHİS KADROSU

4.1.5.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)

Bey Mayıl Hikâyesi'nin başkahramanı hikâyeye adını veren Bey Mayıl'dır. Hikâye Bey Mayıl'ın hayatındaki sergüzeştler üzerine kurulmuştur. Bütün olaylar buna bağlı olarak gelişir. Hikâyede karşı güç olarak Kara Duman ve Bey Mayıl'ın babası yer almaktadır. Ab-u Güneş ise Bey Mayıl için “arzu edilen nesne” konumundadır. Hikâyede adı geçenlerin zaman zaman Bey Mayıl'ın yönlendirdikleri görülmektedir. Ab-u Güneş'in Bey Mayıl' babasının verdiği ziyafette ilkin yemeği köpeğe yedirmesini istemesi. Yardımcı kişi olarak Kara Duman görülmektedir.

4.1.5.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)

Dadaloğlu Hikâyesi'nde hikâyeye ismini veren başkahraman Dadaloğlu'dur. Kahramanlıkta dolu olan bu hikâyede Dadaloğlu'nun diğer beylerle olan mücadelesi anlatılmaktadır. “Arzu edilen nesne” olarak Ali Bey'in gördüğü kızı istemesi, Çukurova'ya yerleşmek istemesi, Mursaloğlu'nun Ceritlerin güzel kızlarından birini istemesi gelmektedir. Hikâyede “karşı güç” olarak Ali Bey gelmektedir. Yardımcı kişi olarak ise Alı Osmanoğlu, Zülğadiroğlu, Gözanoğlu, Mursaloğlu gelmektedir. Yönlendirici güç Dadaloğlu'dur.

4.1.5.3. Esmehan Hikâyesi (=EH)

Esmehan Hikâyesi'nin başkahramanı Esmehan'dır. Hikâyeye de kendi ismini vermiştir. Uzun bir hikâye olan Esmehan da her şey sergüzeştlere üzerine kurulmuştur. İkinci derece kahramanlar Molla ve Esmehan'ın eşidir. Hikâyede “karşı güç” olarak araç ve Molla'yı görmekteyiz. Padişahın oğlu için Esmehan “arzu edilen nesne” konumundadır. Bütün olay örgüsü Esmehan'ın yaşadıklarına bağlı olarak gelişmektedir. Hikâyede Esmehan'ın abisi yardımcı kişi konumundadır. Kız kardeşine kıyamayıp babasına başka bir kanlı gömlek götürmüştür.

4.1.5.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)

Genç Osman Hikâyesi'nde, hikâyeye de ismini veren başkahraman Genç Osman'dır. Kahramanlıkta dolu olan hikâye Genç Osman'ın başarılarını anlatır. “Arzu edilen nesne” Genç Osman'ın askere gitmek istemesi, Bağdat'ı fethetmek istemesidir. Hikâyede “karşı güç” olarak düşman askerleri görülmektedir. Yönlendirici güç yine Genç Osman'dır. Çünkü kumandanı onu sınamak istediğinde farklı cevaplar vererek kumandanını yönlendirir. Yardımcı olarak ise arkadaşı gösterilmektedir.

4.1.5.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH)

Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi'nde asıl kahraman Kamberoğlu olarak görülmektedir. Senem'de Kamberoğlu kadar olmasa da başkahramana yakın bir konumdadır. Hikâye Kamberoğlu'nun hayatı etrafında teşekkül etmektedir. “Arzu edilen nesne” olarak Senem'in babasının Kamberoğlu'nu, Senem'in ise paşayı arzu etmesidir. “Karşı güç” olarak paşa, Senem gösterilmektedir. Yönlendirici olarak padişah gelmektedir. Yardımcı olarak ise Bezirgân hikâyede yer almaktadır.

4.1.5.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH)

Paşaoğlu Necip Hikâyesi'nde başkahraman Necip'tir. Hikâye Necip'in hayatı üzerine konulmuştur. “Arzu edilen nesne” olarak Necip'in kıza âşık olması ve Molla'nın

Necip'in karısına göz koymasıdır. Hikâyede “karşı güç” olarak Molla yer almaktadır. Yönlendirici ise kızın küçük abisidir. Çünkü Necip hastalandığında Molla'nın izin vermemesine rağmen kızı Necip'in yanına götürmüştür. Yardımcı olarak kızın üç ağabeyi gelmektedir. Diğer kahramanlar alıcı durumundadır.

4.1.5.7. Karacaoğlan Türküleri (=KT)¹⁹

4.1.5.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)

Hikâyenin başkahramanı Omarcık adındaki cerrahdır. Ona yardımcı rolde Hamit Koca gelmektedir. Hikâye ismi başkahramandan almıştır.

4.1.5.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE)

4.1.5.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi(=KGH)

Kına Hikâyesi'nde başkahraman âşığın kendisidir. Yardımcılar ise evine misafirlige götüren ev sahibidir. “Karşı güç” ev sahibinin karısıdır.

4.1.5.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)

Hikâyede başkahraman yaşlı adamdır. Yardımcı olarak ise âşık gelmektedir.

4.1.5.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH)

Başkahraman Abdaloğlu'dur. Ona yardımcı olarak âşık olduğu kız gelmektedir. Hikâyeye ismini veren başkahramandır.

¹⁹ 7.7. Karacaoğlan Türküleri [=KT] başlığı altında bulunan diğer altı türkünün hikâye kısmı bulunmamaktadır. Bu nedenle bunlardan ilki olan (Karacaoğlan Türküsü kabul edilen) 7.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi [=ÖAH] incelenecektir. (Bk. 7. Beşinci Bölüm: Metinler).

4.1.5.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)

Hikâyenin başkahramanları isimleri belli olmayan beş altı adamdır. Onlara yardımcı olarak Osman Çavuş ve eşi ile birlikte âşık gelmektedir. Hikâyeye ismini veren bu beş altı adamın hareketleridir. Köy halkının insanlarıdır.

4.1.5.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)

Hikâyenin başkahramanı âşıktır. Yardımcı kişi olarak âşığın kızları, Süleyman Emmi ile ameleliğe gidecek kişiler gösterilmektedir. Hikâyeye yaşanan olayın konusu başlık olarak verilmiştir.

4.1.5.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH)

Hikâyeye başkahraman olarak Keyçi Hoca gösterilirken; ona yardımcı olarak Keyçi Hoca'nın eşi, âşık, âşığın bacanağı gösterilmektedir. Hikâyeye ismini veren yaşanan olaydır.

4.1.5.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)

Hikâyenin başkahramanı Çerçi Memmet'tir. Hikâyede yardımcı kişi olarak Çerçi Memmet'in eşi ve âşık gelmektedir. Hikâyede ismi geçen diğer şahıslar ise. Hasanca, Kel Ahmet, Sülü, Keçi Arıza, Keçi Hasan, Deli Mustafa, Süleyman Ağa, Çelik Hasan, Mustafalı, Erzinli İhsan, Güllü ve Fadime'dir. Hikâyeye yaşanan olayın ismi verilmiştir.

4.1.5.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)

Hikâyenin başkahramanı Zırt hamza'dır. Yardımcı olarak âşık olduğu kız ve Yörük ağası gelmektedir. Hikâyeye ismini başkahraman vermiştir.

4.1.5.8.9. Benli Emine'nin Ahıska Türküsü (=BEAT)

Hikâyenin başkahramanı kırk kızın içindeki Benli Emine'dir. Yardımcı olarak deli ve Sultan Murad gelmektedir. “Karşı güç” olarak ise Murad Paşa ve gâvurlar gösterilmektedir.

4.1.5.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)

Hikâyenin başkahramanı Hayat Hoca'dır. Yardımcı olarak âşık ve kahvede oturlar gelmektedir.

* * *

*

Hikâyelerdeki şahıs kadroları fazla kalabalık olmamakla birlikte hikâyeler başkahraman etrafında şekillendirilmiştir. En çok dikkat çeken hikâyeye isimlerini veren başkahramanlardır. Olay örgüleri genellikle bu başkahramanlar etrafında şekillenir. Hikâyeler “tek kahramanlı” olarak kabul edilmektedir. Hikâyelerde yer alan başkahramanların arzu edilen kahramana ulaşması, engelleri imtihan yoluyla geçmesi en önemli görevleridir. Hikâyelerde başkahramanı yönlendiren ve ona yardımcı olan birçok kişi yer almaktadır. Hikâyelerde yer alan kişiler Kamberoğlu, Abdaloğlu, Zırt Hamza ve Genç Osman hariç hep üst mertebeden insanlardır. Sosyal hayat seviyeleri yüksektir. Çünkü padişah, paşa, padişah çocukları ve hanımları yer almaktadır. Kadın karakterler karşı cins/arzu edilen konumundadır. Kahramanların çoğu üst seviyeden olduğu için okul çağında “mektep”e giderler (Genç Osman, Abdaloğlu, Zırt Hamza, Dadaloğlu ve Kamberoğlu hariç). Hikâyelerde erkek kahramanların üstünlüğü görülmektedir. Hikâyelerde kahramanların psikolojileri ciddi bir tahlile tabi tutulmamıştır. Kahramanın söylediği “deyiş/türkü”ler iç dünyasını yansıtmasında kullanılır.

4.1.6. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICISI

İncelenen hikâyelerde anlatma tarzı, büyük ölçüde “hâkim bakış açısı ve anlatıcı”nı düşündürmektedir. Özellikle hikâyeler yazılı metin haline geldiği zaman bu durum açıkça görülmektedir. Âşık anlattığı hikâyenin gerçek dünyasına hâkimdir. Her şeyi bilmesi ve duymasının yanında hikâye kahramanların duygularını, aklından geçen düşünceleri ve görüşleri de bilmektedir. Anlatımda genelde “3. tekil şahıs ağzı” kullanılmıştır.

Hikâyelerde anlatıcı âşık zaman zaman hikâye anlatma yetkisini kahramanlara bıraktığı da görülmüştür.

Âşık Tus Mustafa, diyalogları ve deyiş/türküleri kahramana bırakır. Anlatma işine çeşitlilik kazandıran deyişlerde, kahramanların ruh tahlillerine ait izlerin varlığı görülmektedir. Bu kısımları genellikle “kahraman anlatıcı”nın naklettiği kısımlar olduğu görülmektedir. Diyalog özelliği gösteren deyişmeler “karşılıklı deyişmeler”in bazılarını, “kahraman anlatıcı”nın olayları nakletme vasıtası olarak kullandığı görülmektedir.

4.1.7. ANLATIM TARZLARI

Hikâyelerde en belirgin ve ilk plandaki anlatım tarzı, “tahkiye/anlatma”dır. Anlatıcı, hikâyesini genellikle tahkiye yöntemiyle dinleyicisine aktarır. Böyle bir yöntem tercih edilmesinde “sözlü kültür geleneği”nin ağır bastığı görülür. Sözlü kültür geleneği sözlü anlatım ve anlatıcının kültür seviyesini şekillendirmektedir. “Sergüzeşt”in varlığı da tahkiye tarzının kullanışını kolaylaştırmıştır.

Hikâyelerde görülen ikinci anlatım tarzı “diyalog”tur. Anlatıcı bu kısımda sözü hikâyenin kahramanlarına bırakır. Böylece hikâye kahramanı da dinleyicilerle iç içe olur.

4.2. TÜRKÜLERİN/ŞİİRLERİN TAHLİLİ

Sözlü gelenek içerisinde Düziçi’nde devam etmeye çalışan “hikâyecilik geleneği” “anlatıcı, dinleyici, metin ve müzik” unsurunun oluşturduğu “canlı bir gösterim” olarak ele alınmalıdır. Görkem’e göre; “Hikâyecilik geleneği çerçevesinde, anlatıcılar hikâyedeki şiirlere “türkü” adını vermektedir. Fakat türkü ismi ezgiyle söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için kullanılmaktadır. Bu sebeple hikâyelerdeki şiirleri, “deyişler” adı altında incelemenin daha doğru olacağı kanaatindedir” (Görkem 2000, 69).

Tezde yer alan türkölü hikâyeler ya 11’li ya da 8’li hece vezniyle söylenmiş koşmalardan oluşmaktadır. Muhtevası kahramanlık üzerine kurulu olan koşmalar 11’li; aşk ve güzellik üzerine kurulu olan koşmalar ise 8’li heceyle söylenmiştir. Koşmalar dörder mısradan oluşmaktadır. Fakat Tus Mustafa’nın türkölü hikâyeleri, anlatımında kendine özgü bazı yanları mevcuttur. Tüm hikâyelerde geçen deyişlerin hemen hemen tamamında son iki dizeyi tekrar okuyan Âşık Tus Mustafa’nın, bu kısımlarda genellikle bazı kelime değişikliğine gittiği görülmektedir. Yani son iki dize her deyişte aynen tekrar yerine bazı değişikliklere uğrayarak tekrar edilmektedir. Bu özellik Âşık Tus Mustafa’nın kültürel birikimini, kelime hazinesini, sanatçı yönünü ve âşıklıktaki ustalığını göstermektedir.

Tezde metinler kısmı anlatılırken icra gösterimine uygun olarak âşığın tüm söyleyişleri parantezle de olsa aktarılmaya çalışılmıştır. Aynen hecenin bozulduğu yerler tespit edilip o kısımlarla aşağıın tekrar ettiği son iki dizeler de dipnotlar halinde verilmiştir. Bunu yapmamızın temel sebebi âşığın hem nesir kısmına hem de deyişlere neler kattığını göstermektir.

Hikâyelerde yer alan deyişlerin çoğu koşmalardan oluşmaktadır. Bu koşmaların 11’li olanları 6+5 duraklı olduğu gibi 4+4+3 duraklı olanları da vardır. 8’li koşmalar ise 4+4 ve 5+3 duraklıdır. Duraklarda ve hece sayılarda nadiren sapmalar görülmektedir. Bu sapmalarda genellikle âşığın kendi eklemelerinden kaynaklanmaktadır.

Hikâyelerde yer alan deyişler muhteva bakımından ya aşk ya da kahramanlık üzerinedir.

Bir şiir metni, “ahenk”, “estetik tefekkür” ve “nazım şekli” gibi unsurlarla değerlendirilmelidir. Ahenk; armoni, ritim, asonans, vezin, aliterasyon, kafiye ve rediflerle gerçekleştirilir. Estetik tefekkür ise; “ferdî, millî, beşerî ve toplumsal nitelikleri olan hayal, duygu ve fikir ile dil” sayesinde olacaktır. (Görkem 2000, 61). Bu hikâyelerde yer alan şiirlerin tamamı canlı gösterim olarak ele alınacaktır.

4.2.1. Bey Mayıl Hikâyesi (=BMH)

Nr. 1 (BMH, 130–170)

6 dörtlükten oluşan bu şiir, 11’li hece vezniyle yazılmıştır. Bazı mısraları 4+4+3 ve 6+5 duraklı olarak söylenmiştir. Mayıl’ın babasının “karşılıklı deyişme” (Günay 1992, 26) niteliğindeki dörtlüklerinde aaan-bbbn-cccn şeklinde bir kafiye örgüsünün varlığından söz edilebilir.

Şiir dörtlüklerden oluşmuş “türkü” özelliğini göstermektedir. Ahengin sağlanmasında nakaratlar, bazı mısralarda görülen yarım ve tam kafiye ile redifler önemli yer tutmaktadır (Görkem 2000, 62).

Mayıl’ın kırkinci kapıyı açıp bayılmasıyla babası oğluna “derdinin ne olduğunu” sorar; Mayıl’da 2. dörtlükte “derdini söylemez”; 4. dörtlükte derdinin “Ab-u Güneş” olduğunu sorularıyla çözmeye çalışır. Mayıl’da bir kadının cereğine taş attığını ve kadının onun aklına Ab-u Güneş’i düşürdüğünü söyler. Babası kaygılanır ve onun bu laflara inanmamasını, kendini bilmez bir kadının söylediği bir kadının bu laflarını umursamaması gerektiğini belirtir. Ama Mayıl Ab-u Güneş’e olan aşkını, onun fiziksel özellikleriyle anlatır.

Diyalog tarzındaki bu metinde, tahkiyeli bir anlatım tercih edilmiştir.

Nr. 2 (BMH, 225–235)

3 dörtlükten oluşmaktadırd. 11’li hece lsyle yazılmış ve 6+5 ile 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb şeklindedir. Ahenk genellikle rediflerle ve tam kafiyeyle sağlanmıştır.

Mayıl’ın Korku Dağı’nda tek başına kaldıktan sonra onu bırakıp giden (ava beraber gittiği) adamlara söyledikleri yer almaktadır. Mayıl Korku Dağı’nda tek başına kalmıştır. Adamlar geriye döndü m diye merak eder ve “Allah’tan yardım” ister. Sabah bir türlü olmamaktadır ve korkudan bir türlü uyamamaktadır. Mayıl gece yolu da bilmediği için Allah’a yalvarır. Kendi bildiği dağların olmayışı ve Korku Dağı’nda olduğu için ağlayarak Allah’tan yardım ister.

Hikye kahramanının ferd kaygıları dile getirilmiş ve tahkiyeli bir tarzda söylenmiştir.

Nr. 3 (BMH, 255–275)

5 dörtlükten oluşmuştur. 11’li hece lsyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb-eeeb-fffb şeklindedir. Ahenk rediflerle yarım, tam kafiye ile sağlanmıştır.

Mayıl uyurken Hızır Aleyhisselam’ın kızı başına getirmesiyle kız Mayıl’a konuşur. Kız Mayıl’a üç saat geldiği yolun aslında aylık yol olduğunu söyler. Derdini sorar ve kendisinin geldiğini söyler. Mayıl’a “uyan gadan alayım” diye haykırır. Mayıl’ın yattığı yeri tasvir eder. Yassı bir taşa başını koyup yattığını ve kalkıp Ab-u Güneş’e bakmasını, uyanmasını ister. Daha sonra Mayıl’a niçin Santır Dağı’nda yattığını sorar, herkesin zevk sefa içinde olduğunu ve uyanmasını söyler. Mayıl’a uyanması için kalk sarılıp sarmalaşalım diye söyler, Mayıl’ı yine tasvir etmeye devam eder. Ayın doğuşunu ve şavkının pencereye vurduğunu söyler. Uykusuz mu kaldığını sorar ve Mayıl’a uyanmasını söyler.

Bu şiir kızın ferd kaygılarıyla tahkiyeli bir tarzda yazılmıştır.

Nr. 4 (BMH, 315–335)

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lşsyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Gittiği şehirde karşılaştığı Ağa Kız’ın söylediği karşılıklı deyişme tarzındaki dörtlükler aaan-cccn şeklindeyken, Mayıl’ın söylediği dörtlükler aaan-bbbn şeklindeyken, Ahenk nakaratlar, redifler ve tam, zengin kafiyelerle sağlanmıştır.

Adına Ağa Kız dediklerini ve Mayıl’dan çok hoşlandığını, bu yüzden de atının arkasına alıp götürmesini ister. Mayıl’da kıza kendisinden hiç hoşlanmadığını bu nedenle de atının arkasına alamayacağını, yaslı olduğunu belirtir. Bunun zerine kız kendi yaşadığı bölgede avcılarının çok olduğunu, ellerinde demirden yay olduğunu yani korkması gerektiğini söyler. Mayıl ise ince bir derde düştüğünü, Ab-u Güneş’in Hintli bir yerde olduğunu bu nedenle yaslı olduğunu belirtir.

Dörtlükler diyalog halinde olup, tahkiyeli bir anlatım vardır.

Nr. 5 (BMH, 465–475)

2 dörtlükten oluşmuştur. 11’li hece lşs kullanılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Ab-u Güneş ile kadının karşılıklı deyişme şeklindeyken, Ab-u Güneş’e ait dörtlük aaan, kadına ait dörtlükte aaan şeklinde kafiyeleşmiştir.

Ab-u Güneş kadına yalvarmaktadır. Nazlı yrinin yerini söylemesi için yönünü evirmemesini ister ve tarağın sahibini ister. Kadın ise çok yorulduğunu, dizlerinin tutmadığını, gözlerinin görmediğini söyler. Ayrıca “o kendi oğlumsa sen de kendi kızımsın, tarağın sahibi evde bekliyor” diyerek kıza oğlanın yerini belirtmektedir.

Dörtlükler diyalog halinde olup, tahkiyeli bir anlatım vardır.

Nr. 6 (BMH, 485–495)

2 dörtlükten oluşmuş ve 11’li hece lşsyle yazılmıştır. 4+4+3 ve 6+5 duraklar halinde söylenmiştir. Karşılıklı deyişme şeklinde Ab-u Güneş ile Mayıl arasında söylenmiştir.

Ab-u Güneş'in söylediği dörtlük aaan; Mayıl'ın söylediği dörtlük ise aaan şeklinde kafiyeleşmiştir. Ahenk nakaratlar, redifler ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Ab-u Güneş, Mayıl'ı uyarmak için yollarda haramilerin olduğunu ve bunların canlar aldığını söyler. Aynı bu haramilerin benzerine de Kara Duman dediklerini söyler ve “Geliyor mu?” diye sorar. Mayıl'da küçüklükten belli başının belada olduğunu, kıza üzülmeyp ağlamamasını söyler. Kara Duman'ın onun “kardeşi” olduğunu ve kendisiyle gelip gelmeyeceğini sorar.

Bu şiir kızın oğlanı uyarma maksatlı söylediği bir şiir olmakla birlikte, tahkiyeli bir tarzla söylenmiştir.

Nr. 7 (BMH, 570–585)

4 dörtlükten oluşmaktadır. 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4+3 ve 6+5 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb-eeeb şeklinde oluşmuştur. Ahenk, nakaratlar, redifler ve tam ve yarım kafiyelerle sağlanmıştır.

Mayıl oyunda babasına yenildiğinden dolayı başına neler geleceğini bilemez. Babası Mayıl'ın gözlerini “oyun” dediğinde Mayıl korkusunu şiirle belirtir. Babasına “düşmanların laflarına uymaması” gerektiğini, “evlat katili” olmamasını ve bir insanın öz evladına nasıl kıyabileceğini sorar ve oradakilerden yardım ister. Daha sonra babasından kendisinden bu haline acımasını, başının tacı olduğunu söyleyerek yanındakilerden medet umar. Kimselere halinden bahsedemediğini eğer alırsa nazlı yârinden vazgeçebileceğini söyler ve yalvarır. Son dörtlükte ise çektiği sıkıntılara dağların bile dayanamadığını, Kara Duman'ın haberinin olup gelmesini ister ve yanındakilere yalvarır.

Dörtlükler Mayıl'ın yalvarışlarıyla doludur ve tahkiyeli bir tarzda söylenmiştir.

Nr. 8 (BMH, 670–705)

5 dörtlükten oluşmuştur. 11’li hece veznesiyle yazılmış, 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Mayıl ile Kara Duman arasında karşılıklı deyişme tarzında olan Kara Duman’a ait dörtlükler aaan-cden-fffn; Mayıl’ın ki ise aaan-bbbn şeklinde kafiyelenmiştir. Ahenk, nakaratlar, redifler ve tam ve yarım kafiyelerle sağlanmıştır. Kafiye rgs pek sağlam değildir.

Kara Duman gelen kişiye biraz orda beklemesini, kendisinin yanına geleceğini söyler ve ondan can kardeşini ne yapığını sorar. Mayıl’da başına geleni anlatır. İki cellatın bir araya aldığını, yorulana kadar kılıç salladıklarını ve bir gece can kardeşini gördüğünü söyler. Kara duman ise her hünerini göstereceğini söyler ve Mevlâ’nın ne olduğunu sorar. Mayıl karanlık yerlerde yattığını, perişan gönlünü buralarda geçirdiğini ve “Koç Kara Duman ne yaptın nazlı yârimi?” diye sorar. Kara Duman ise onun evini beklediğini ve kimseye dokundurmadığını söyler.

4.2.2. Dadaloğlu Hikâyesi (=DH)

Nr. 1 (DH, 40–65)

4 dörtlükten oluşmuştur. 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abxb-dddb-eeeb-fffb şeklinde-dir. Ahenk genellikle nakaratlarla rediflerle ve tam, zengin kafiyelerle sağlanmaktadır.

Dadaloğlu tek başına kalınca Ceritoğlu’na Ceritlerin Rakka’dan yola çıktığını ve yönünü Urum’a dnderdiğini, Urum’da ise Avşarların olduğunu o nedenle atının yönünü Kırım’a dndermesini söylemiştir. Sonra Ceritoğlu’nu tehdit etmektedir. Eğer sözünü tutmazsa, Yönünü Kırım’a doğru çevireceğini söyler. Dulkadiroğlu’nun askeri azgın, Ali Osmanlu’nun askerinin düzgün olduğunu ve evvelden kızgın olduğunu söyler. “Dadaloğlu diyor ki burası bizim yurdumuz, Ali Osmanlu’da asıl kurdumuz” demektedir ve Dlkadiroğlu Kazanoğlu dördünün birlikte olduğunu söyler.

Dörtlükler Dadaloğlunun tehdidi şeklinde ve tahkiyeli olarak söylenmiştir.

Nr. 2 (DH,75–95)

4 dörtlükten oluşmuştur. 11’li hece lsyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abab-cccb-dddb-eeeb şeklindedir. Ahenk; nakaratlarla, rediflerle ve tam kafiyeyle sağlanmaktadır.

Dadaloğlu’nun tehdidine karşın Ceritoğlu Ali Bey ona karşılık vermiştir. Dadaloğlu’na “Bu tehdidin bana mı?” diye sorar. “lm sana mı bana mı?” dedikten sonra bir harp yapmak niyetinde olduğunu söyler. Kavgaya buyur eder ve Ceritler’in başınızın belası olduğunu söyler. Kozan’dan da bir yer almak niyetinde olduğunu belirtir. “Bahane retmeyin de kavgaya buyurun” der. Malcı olduğunu ve akan suyu bile durdurmak niyetinde olduğunu söyler.

Dörtlükler Ceritoğlu’nun tehdidi şeklinde ve tahkiyeli olarak söylenmiştir.

Nr. 3 (DH, 100–120)

4 dörtlükten oluşmuştur. 11’li hece lsyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abxb-cccb-dddb-eeeb şeklindedir. Ahenk; nakaratlarla, rediflerle, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Dadaloğlu Kozanoğlu’na dönerek yiğitse sözünde durmasını söyler. Davulcuların havayı yüksek vurduğunu, ko yiğitlerin Allah a dua ettiklerini söyler ve Çukurova’yı düşmana vermemeleri gerektiğini belirtir. Daha sonra davulun sesinin uzaktan duyulduğunu ko yiğitlerin bu havaya bayıldığını, Ali Osmanoğlu’nun öz kardeşi sayıldığını söyler. Dadaloğlu aslının buralı olduğunu ve yanındakilere ileri diyerek onları kavgaya davet etmiştir.

Dörtlükler Dadaloğlu’nun Kozanoğlu’nu ikna etmesi şeklinde tahkiyeli olarak yazılmıştır.

Nr. 4 (DH, 135–155)

4 dörtlükten oluşmuş ve 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4+3 ve 6+5 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abxb-cccb-dddb-eeeb şeklindedir. Ahenk; nakaratlarla, rediflerle ve tam kafiyeyle sağlanmıştır.

Üç saat savaş yapıldıktan sonra yenilen Dadaloğlu arkadaşı Mürseloğlu’ndan yardım istemeye gider. Ama onların harap olduklarını görür ve Mürseloğluna savaş olduğundan bahseder kesilen başların sayısını bilmediğini ve arkadaşlarının savaşa girmediğini, bir tarafa çekildiklerini söyler. Öğle ile ikindi arasında bir anda İncirli ve Yarsuvak arasının kan olduğunu söyler. Dadaloğlu “Nice yiğitlerin beli büküldüğünü, üç yüz atlı ile harbe girdiğini ama sonunda yüz tanesinin kaldığını” söylemektedir.

Dörtlüklerde Kozanoğlu’na karşı bir sitem vardır ve tahkiyeli bir şekilde yazılmıştır.

Nr. 5 (DH, 165-195)

5 dörtlükten oluşmuştur. 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abxb-cccb-dddb-eeeb-fffb şeklindedir. Ahenk; nakaratlarla, rediflerle ve tam kafiyeyle sağlanmıştır.

Dadaloğlu yenilgiyi hazmedememiştir. O kadar çok üzölmüştür ki gözünden yaşlar akmıştır. Kime ne diyeceğini düşünmektedir. Ölen insanlara üzölmekte ve yavruların yetim kaldığını söylenmektedir. Dadaloğlu çocuklar “Hani babam?” derse “Ne deyim” diye düşünmektedir. Binboğa’nın harap olduğunu, odaların ıssız, karalı gelinlerin fessiz olduğunu bu yüzden de ne diyeceğini düşünür. İki yüz beş senesinin kara gün olduğunu, koç yiğit Kenan’ın Elif anasının yollara çıkıp sorduğunu söylemektedir. Dadaloğlu şehidine dikemediği taşlar için üzölmektedir. “Herkes Yarsuvak’ta ne olduğunu sorsa, kalan sağlar hakkında ne diyeceğim?” diye düşünmekte ve üzölmektedir.

Dörtlükte Dadaloğlu’nun çok üzöldüğünü tahkiyeli bir şekilde görmekteyiz.

4.2.3. Esmehan Hikâyesi (=EH)

Nr. 1 (EH, 100–125)

4 dörtlükten oluşmaktadır. 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4+3 ve 6+5 duraklı olarak söylenmiştir. Esmehan ile kardeşinin karşılıklı deyişme şeklinde dörtlüklerinden oluşmuştur. Kardeşine ait dörtlükler aaan-cccn; Esmehan’a ait dörtlükler ise aaan-bbbn şeklinde kafiyelenmiştir. Şiir dörtlüklerden oluşmuş “türkü” özelliği göstermektedir. Ahenk unsurlarını nakaratlar, redifler, zengin ve yarım kafiyeler sağlanmıştır.

Molla’nın Hicaz’a gönderdiği mektup üzerine eve dönen ağabeyi, kapıyı açması için Esmehan’ı ikna etmeye çalışmaktadır. Kendisinin uzak yollardan geldiğini ve kapıya oturduğunu ve aklını yitirdiğini, anne ve babasından mektup getirdiğini bu nedenle de kapıyı açmasını söylemiştir. Esmehan ise bu yalan dünyada çok fazla şeyin olduğunu bu dünyanın fani olduğunu ve ona dar geldiğini anne-baba olanın böyle mi olduğunu sorup, kapıyı açmayacağını bu nedenle de gitmesini ister. Daha sonra ağabeyi de bacasına böyle söylememesini bunun kendisini çok üzdüğünü söyler. Aralarını bozan şeyi sorar ve anne-babasının geldiğini onu beklediklerini bu sebeple de kapıyı açmasını ister. Esmehan ise mutsuz olduğunu, yüzünün gülmediğini çok ağladığını ve kendisine inanmadığını söyleyip gitmesini ister.

Dörtlüklerde ağabeyin Esmehan’ı ikna etmek için gösterdiği çabada tahkiyeli bir anlatım görülmektedir. Hikâyenin kahramanının iç dünyasını ve ruh halini (=psikolojisini) bulmaktayız.

Nr. 2 (EH, 160–215)

8 dörtlükten oluşmaktadır. 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 5+3 ve 4+4 duraklı olarak söylenmiştir. Esmehan ile ağabeyi arasındaki karşılıklı deyişme şeklinde oluşturulmuştur. Ahenk nakaratlarla, redifler, yarım, tam ve zengin kafiyelerle sağlanmıştır. Kafiye şeması Esmehan’a ait olan aaan-cccn-dddn-eeen şeklinde iken ağabeyine ait olan ise aaan-bbbn-cccn-dddn şeklinde kafiyelenmiştir.

Evrenin (=yılan) ağzında olduğunu gören Esmahan, ağabeyine kendisini kurtarması için yalvarmaktadır. Ağabeyine kendisine ne yaptığını ve niçin evrenin ağzından almadığını sorar ve ölmek üzere olduğunu belirtir. Bunun üzerine ağabeyi kızın çektiği acıya dayanamadığını ama burada koymak zorunda olduğunu ve evrenin ağzından alamayacağını söyler. Esmahan ise ağabeyine kendisini bırakıp gitmemesini, niçin bu durumu onun suçu saydığını sorar. Kendisini koyup gitmemesi için Kâbe-i Şerif'in başı için yalvarmaktadır. O böyle yalvarınca ağabeyi kendisini anlamasını ister ve babasından emir aldığını söyler. Kız ise öldürülmesini ve bu dünyadan kurtulmayı ister. Oraya varınca da anne ve babasına öldüğünü söylemesini söyler. Ağabeyi de bu duruma çok üzüldüğünü ve kendi isteğiyle gelmediğini ve kimsenin halinden anlamadığını ve bu yüzden de hacılığının kabul edilmeyeceğini söyler. Kız ise ağabeyine “kurban olayım, öldür beni” demektedir. Yoksa çok acı çektiğini çünkü evrenin onu yutmakta olduğunu söyler. Ağabeyi de “uymuşsun atanın sözüne” diyerek bıçağı oraya koyar ve “evrenin ağzından alamam” diyerek gider.

Dörtlüklerde hikâye kahramanın feryadı yer almakta ve tahkiyeli bir anlatım yer görülmektedir.

Nr. 3 (EH, 285–305)

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-eeeb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyeyle sağlanmıştır.

Esmahan ağaçtan inmeden önce onu bulan padişahın oğluna kendisin insanoğlu olduğunu, birçok derdinin olduğunu ve büyük kentten buraya geldiğini söylemiştir. Daha sonra hiç yorulmayan deli gönlünün yorulduğunu, dolu olmayan gönlünü doldurduğunu ve yardan ayrıldığını gözlerinden akan yaşı göstererek söylemektedir. Anasından ve sılasından ayrıldığını, bu genç yaşta beladan kurtulmadığını ve uykuda bile yârinin rüyasına girdiğini söyler. Daha sonra ise Esmahan “Allah’ın yollarına kurban olayım” diye seslenmektedir. Daha sonra ise “Bana kötü davranmayın” demekte ve “Peşime düşmeyin” diye yalvarmaktadır.

Bu şiirde kızın başından geçenler tahkiyeli bir şekilde anlatılmıştır.

Nr. 4 (EH, 330–345)

4 dörtlükten oluşmuş ve 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 5+3 ve 4+4 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb-eeeb şeklindedir. Ahenk genellikle nakaratlarla, rediflerle ve yarım kafiyelerle sağlanmıştır.

Esmehan çocuğunu sallarken kimselerin halden anlamadığını “Alim nenni Velim nenni” diyerek anlatmaktadır. Gönlünün dolup taşıdığını, memleketinin aklına düştüğünü söyler. Kayın validesinin en küçük çocuğuna elma vermeyişi onun çok zoruna gittiği için “biri de sana çok muydu?” diyerek sitem etmiştir. Derdini kimseye söyleyemediğinden yakınmaktadır. Ali’sine “Yatta neni söyleyeyim” diyerek ağlar.

Şiirde hikâyede kahramanın feryadından bahsedilmektedir. Tahkiyeli bir anlatıma başvurulmuştur.

Nr. 5 (EH, 445–465)

4 dörtlükten oluşmaktadır. 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 ve 5+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaxa-bbxb-ccxc-ddxd şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım, tam ve zengin kafiyelerle sağlanmıştır.

Arap’ın çocukları kesmesiyle Esmehan çok üzölmüştür. Ağlayarak feryat etmeye başlamıştır. Yıldızların parladığını ve hepsinin bir birine denk olduğunu, üç oğlunun da akşam sağ olduğunu söyler. Gördüğü yıldızların sarı olduğunu, o üç yavrunun da gözlerinin nuru olduğunu onları “öyle görmeden keşke evren yutsaydı” demektedir. Yuvasını kurmanın hak olduğunu, Arap’a “gâvur mu?” olduğunu sorar ve “insanın bari bir tanesini koyması” gerektiğini feryat eder. Esmehan artık yorulmakta olduğunu, kollarının tutmadığını, yavrularına hakkını helal ettiğini söyleyip onlardan ayrılmaktadır.

Dörtlükte hikâyenin kahramanın yavrularından ayrılırken ki feryadı dile getirilmektedir. Bu feryat ise tahkiyeli bir şekilde anlatılmıştır.

Nr. 6 (EH, 635–665)

6 dörtlükte oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb-eeeb-fffb-gggb şeklindedir. Ahenk; nakaratlar, rediflerle, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Keloğlan kılığına giren Esmehan odada bulunanlara başından geçeni türkü halinde anlatmaya başlamıştır. Odadakilere dinlemelerini söyler ve anlattıklarının “ciğerlerini bile dağılayacak derecede üzücü” olduğunu söyler. “Anne ve babasından gizli mi diyeyim?” diye sorduktan sonra “karşısında oturanın Molla olup olmadığını?” sorar. Dizlerine biraz daha dayanmasını ve gözlerinin kanla dolduğunu söyler. Götürüp evrenin ağzına koyanın “karşısında oturan kardeşinin olup olmadığını?” sorar. Odadakilere “dünyada böyle bir olay olup olmadığını?” sorar. Daha sonra karalar giyiniş boynunu eğen annesinin kara yas içinde bağrını dövdüğünü ve yolu gözlediğini söyler. Arap’a sıra geldiğinde ise kendisinin genç yaşında ciğerini dağıdığını, üç yavrusundan ve nazlı yârinden ettiğini söyler. En son dörtlükte ise insanın başına her işin gelebileceğini ve “karşısında oturanın beyinin olup olmadığını?” sorar.

Dörtlükler hikâye kahramanının soru sorma tarzında karşındakilere gerçekleri açıklamasıyla son bulur. Hikâyenin sonunda insanın başına her şeyin gelebileceği fikri verilir. Şiir tahkiyeli ve tahlili bir anlatıma sahiptir.

4.2.4. Genç Osman Hikâyesi (=GOH)

Nr. 1 (GOH, 135–155)

5 dörtlükten oluşmaktadır. 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abab-cccb-dddb-eeeb-fffb şeklindedir. Ahenk, nakaratlarla, rediflerle, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Genç Osman'ın savaşta şehit olmasından sonra Sultan Murad, Bağdat'a sefer düzenlediğini, burada şehrin etrafındaki hendeği Genç Osman'ın atlayıp geçtiğini, sonra gâvurların sancağını vurup yıktığını ve sonunda oraya bayrağı diktiğini söyler. Bağdat'ın kapısında bir gülün açıldığını, kokusunun cümle âleme yayıldığını, Everek'ten iki yiğit seçildiğini ve bunarın birinin Köçekoğlu, birinin de Genç Osman olduğunu söylemiştir. Daha sonra Bağdat'ın kapısını koparıp açtığını, görenlerin her birinin şaştığını, kellesi kolunda üç gün savaştığını söyler. Genç Osman'ın Bağdat seferinde “Allah Allah!” diye açtığını ve orayı fethetildiğini söyler. Sultan Murad son dörtlükte Genç Osman'ı çağırarak ve görmek istemektedir. “Nasıl bir adammış” tanımak istemekte, “Eğer isterse de üç tuğ vereyim” demektedir.

Dörtlüklerde Sultan Murad'ın Genç Osman'ın şehit olmasına duyduğu üzüntü ve feryat tahkiyeli bir biçimde söylemiştir.

4.2.5. Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi (=KSH)

Nr. 1 (KSH, 155-180)

5 dörtlükten oluşan şiir 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 ve 5+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb-eeeb-fffb şeklindedir. Ahenk nakaratlarla, rediflerle, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Kamberoğlu kılı haralın (=kılı çuval) içinde can çekişirken Senem'den bir bardak su istemektedir. Bunu da ilk olarak Acem Şahı'na yalvararak anlatır. Acem Şahı'na düştüğü bu halleri görmesini, kollarının bağlı olduğunu söyler ve Senem'den su ister. Senem'e “Sana ne oldu da böyle yapıyorsun?” diye sorar ve çok susadığını, içinin yandığını söyler. Sonunda yine Senem'e su vermesi için yalvarır. Senem'e kendisinin başının tacı olduğunu ve bir su vermesini ister. Kamberoğlu kadere seslenerek kırk gün olduğunu ve bu kılı haralda teninin yani canın bittiğini söylemekte ve de su istemektedir. Kendisine Kamberoğlu dediklerini, hiç böyle olmadığını “ölürüm hanım nolursun” diyerek ve tekrar su istemektedir.

Kamberoğlu'nun yalvarış dolu bir şiirdir.

Nr. 2 (KSH, 225-245)

4 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece lşyle yazılmıştır. 4+4 ve 5+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abab-cccb-dddb-eeeb şeklindedir. Ahenk, nakaratlarla, rediflerle, tam ve yarım kafiyelerle sağlanmıştır.

Kamberoğlu’nun isteği zerine Bezirgân kalem ve defter çıkarır. Kamberoğlu’nun dediklerini yazmaya başlar. Kamberoğlu Acem’den gelen Bezirgân’a elinden tutup mezardan kaldırmasını ister. Teninin teneşir üstünde olduğunu, bu durumu gidince şah’a haber vermesini söyler. Bezirgân’a eğer şah kendisini sorarsa ve Acem’e de yolu düşerse, halini bildirmesini ister. Bezirga’nın geldiğini, konağa yerleştiğini söyleyerek “burda da bir garip öldü” diyeceklerini bu nedenle şahı’na durumu anlatmasını ister. Kamberoğlu daha sonra “Kamberoğlu’yum dirilmedim” diyerek hâlâ l olduğunu, dünyada burasının neresi olduğunu, böyle de zalim bir kız görmediğini ve böylece kendisinden intikam aldığını söyler.

şiirin dörtlükleri genel anlamda Bezirgân’a yalvarış ve ona dert yanmayla geçmektedir.

Nr. 3 (KSH, 295-325)

4 dörtlükten oluşmuş ve 8’li hece lşyle yazılan karşılıklı deyişme tarzındaki şiir, 4+4 ve 5+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması Senem’e ait kısımlar aaan-cccn şeklindeyken; Kamberoğlu’na ait olan kısım ise aaan-bbbn şeklinde kafiyelenmiştir. Ahenk, nakaratlarla, rediflerle, yarım ve tam kafiyelerle söylenmiştir.

Senem’in Kamberoğlu’nun mezarına varmasıyla canlanan ruhla konuşması yer almaktadır. Senem mezar başında ağlayarak Kamberoğlu’na seslenir. Ağladığını söyleyerek akan gözyaşlarına bakmasını söyler ve başına birçok işin geldiğini söyler ve kendisinden “imdat” diyerek yardım ister. Kamberoğlu ise “Aynadan da arı olsun” diyerek ne kadar iyi ve temiz olursa olsun “Cennetteki Hürü bile olsa” onu artık almayacağını söyler. Senem yine yalvarmaya devam eder. Yüzünü Kamberoğlu’na çevirdiğini, kalbini Allah aşkıyla yaktığını, babasının da gözlerini oyduşduğunu

söyleyerek Kamberoğlu'ndan yardım ister. Kamberoğlu ısrarla “yol üstünde pınar olsan”, “her gün beni anar olsan da” diyerek bir daha onu anmayacağını söyler.

Şiir genellikle Senem'in yalvarışını ve Kamberoğlu'nun hayır cevabı üzerine inşa edilmiştir.

Nr. 4 (KSH, 330-350)

4 dörtlük ve 8'li hece ölçüsünden oluşan şiir, 4+4 ve 5+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccd-eeed-fffd şeklindedir. Kafiye örgüsü biraz bozuk olmakla birlikte ahenk, nakarat, redif ve tam kafiyeyle sağlanmıştır.

Senem kendisine babasından dünyada ve ahirette şefaatin olmadığı yalnızca Kamberoğlu'dan olduğunu ve de dağda kaldığını söyler. Bunun üzerine Kamberoğlu “öyleyse gel şu mezara gir” der ve söylemeye başlar. “Yolun sağına sapanlar”, “sıtk ile mevlâya tapanlar” ve de “bir iki kayayla ev yapanlar” diyerek “işte gelin burada uyuyor” demektedir. Hakkın divanına durduğunda, nasıl sual vereceğini ve Sırat Köprüsü'ne varınca iyice her şeyi göreceğini söyler. Haram helal demeden koştuğunu, yanılıp yolunu şaşırdığını ve cehennem kazanına düşünce iyice yanacağını söyler. “Ne oldu Kamberoğlu?” diyerek kendine sorar. Sararıp gül benzinin solduğunu söyler ve Ab-u kevserden bir dolu geldiğini onu içip öldüğünü söyler.

Bu şiir genelde Kamberoğlu'nun başından geçenleri anlatmasıyla bitmektedir.

4.2.6. Paşaoğlu Necip Hikâyesi (=PNH)

Nr. 1 (PNH, 80-130)

7 dörtlükten şiir, 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Karşılıklı deyişme şeklinde olan şiirde Necip'e ait kısımlar aaan-dddn-eeen- şeklindeyken; kıza ait olan kısımlar ise aaan-bbbn-cccn şeklinde kafiyeleşmiştir. Ahenk, nakaratlarla, rediflerle, tam ve yarım kafiyeyle sağlanmıştır.

Necip'in hastalanıp yataklara düşmesi üzerine kızın kardeşleri Molla'ya demeden kızı Necip'in yanına getirirler. Kızı gören Necip yükünü yüklediğini ve gücünün gidiyor olduğunu yani ölümün yaklaştığını söyler. Kimin suçlu olduğunu kimsenin bilmediğini söyler ve Necip'i niye ziyaret etmediğini sorar. Necip'in ona kurban olabileceğini ve kendisine doğru söylenmesini ister. Kız ise, kendisinin gittiğinden beri evinden çıkmadığını, al eline kınalar yakmadığını, Necip'e "yârim" deyip kimselere bakmadığını, bir sözüne küstüğünü ve bu nedenle söylemeyeceğini belirtir. Necip ise, İstanbul'un başına ev yaptığını, kızın gözünden akan yaşına kurban olacağına, beyaz göğsüne altın düğme aldığını ve bu nedenle de kendisine ne olduğunu söylemesini ister. Kız ise, içinin yandığını ve dostlarını ağlatıp düşmanlarını güldürdüğünü "Ne dedim de boşama haberini gönderdin?" diyerek Necip'e küstüğünü bu yüzden de söylemeyeceğini belirtir. Necip, evi İstanbul'un uzağına yaptığını, kızın söylediklerine kurban olduğunu, ince beline de altın kemer aldığını ve yalvararak neler olduğunu söylemesini ister. Daha sonra şiirde sıra değişir ve tekrar söz Necip'e geçer. Necip kıza; "İstanbul'a gidenler gelmez mi sandın?", "Ağlayan bebeği gülmez mi sandın?" diye sorar ve "Necip'i de bu dertten ölmez mi sandın?" diyerek yine kıza yalvarır. Kız sonunda "Varıyom Necibim" diyerek, kendilerini bu duruma düşürenlerin kuruyup çürümelerini istemekte ve "Sen ölürsünde ben de geri de mi kalırım" diyerek, "Kurban olayım işte söyledim" der. Kız da sonunda kendini öldürmüştür.

Şiir Necip'in kıza yalvarması ve kızın sonunda gerçekleri söylemesi şeklindedir. Mutsuz sonla biten hikâyede Molla'ya da cezası kızın kardeşleri tarafından verilir.

4.2.7. Karacaoğlan Türküleri (=KT)

4.2.7.1. Ömercik Ağa Hikâyesi (=ÖAH)

Nr. 1 (ÖAH, 15-30)

4 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab—cccb—dddb—eeeb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Omar (=Ömer) Ağa'nın Hamit Ağa'ya verdiği oğlağın ölmesi üzerine işinden gücünden olduğunu, oğlağın sürüye ulaşamadığını bu nedenle iyisini vermesini istemektedir. Oğlağı çekerek getirdiğini, yürümesini bilmediği için kucağına aldığını, cerrah olduğunu ve derdinden anlamasını istemektedir. Hayvanın kötüleştiğini, Omar Ağa'nın bunu duyunca derisini kellesine sarmasını istemektedir.

Şiir kısa olmakla beraber Hamit Koca'nın feryadı anlatılmaktadır.

4.2.7.2. Bunu Bilen Bu Cihanı Fark Eder (=BBBCFE)

Nr. 1 (BBBCFE, 5-35)

6 dörtlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cbdb-efgb-hhkh-lllb-mmmn şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır. Kafiye örgüsü çok bozuktur.

Önce dünyaya bir kişinin geldiğini, Allah'ın emriyle her işin üstünden geldiğini, bunu iyice bilen bu cihanı fark ettiğini söyler. Bir kuşa uğradığını ve kuşun mekânını söylediğinde her yerin nur olduğunu söyler. Kendi küçük ama kanadı uzun olduğu için mahşer günü gölge edeceğini belirtmektedir. Sırat yolarına kıldanince dediklerini, hakkın kullarının doğru yolu bulmaları gerektiğini söylemektedir. Erenlerin oturup bir loklma yediklerini, onların giydiği şeylerin yeşilli allı olduğunu, sırat köprüsüne çok çetin dediklerini, gittiğinde incecik bir yol olduğunu görmüştür. Karacaoğlan kendisine “Var mı ola sözüm hatası?” diye sormaktadır. Evliyanın ötesinin Umman'dan geldiğini, yok mu anası ile atası diyerek şu dünyayı kendilerine vermelerini istemektedir.

Şiir kısa olmakla birlikte ahret gününden bahsetmektedir.

4.2.7.3. Bunun Manasını Bilin Bu Hocayı (=BMBBH)

Nr. 1 (BMBBH, 5-25)

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lşsyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abab-cccb-ddd-eeeb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Hocaların oturup derslerini çalıştığına, okuyup ince dilden bilenin ancak manayı anlayanın olduğuna, Yezid’in başına atın teptiğini, bir kırsrağın tayını emdiğini söyleyip manasını hocaya sormaktadır. Erenlerin inceden bir yolunun olduğunu, dört kapının iki yanında dilinin olduğunu ve bir kuşun ayağında nalının olduğunu söyleyip anlamını hocaya sormaktadır. Sefil Abdal’ın ryan gezdiğini, sulara karşı gitmesine rağmen sonunun olmadığını, cesetinin kanının olup canının olmadığının ne anlama geldiğinin hocaya sorar.

şiir kısa olmakla beraber hocaya şiirde geçen din konusunda anlamadıklarını sormaktadır.

4.2.7.4. Sen De Bilir Misin Vakti Zamanı? (=SBVZ)

Nr. 1 (SBVZ, 5-20)

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece lşsyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abbb-cccb-dddb-eeeb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Yemen ellerinden gelen kırlanęıa neden Yemen’i terk ettiğini sormaktadır. “Sen bilir misin vakti zamanı?” diyerek soru sormaktadır. Yemen ellerinden beri geldiğini gönlünün gamını aldığını, dünyanın fani olduğunu söylemektedir. Yaşar Peygamber’in havaya uçtuğunu, İdris Peygamber’in derin hayaller kurduğunu, dünyadan seksen bin evliya geçtiğini ve onların da ahir zamanı beklediğini söylemektedir. Kendisine

Karacaoğlan dediklerini ve halinin nice olduğunu, gün geçtikçe ayakta duramadığını ve aihrete karşı imanını götürmesini istemektedir.

Şiir kısa olmakla birlikte dünyanın faniliğinden bahsetmektedir.

4.2.7.5. Sen Onun Ettiğini Eylemeye Gör (=SOEEG)

Nr. 1 (SOEEG, 5-25)

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abxb-cccb-dddb-eeeb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Bir yiğidin gurbete gittiğinde yolunda oyalanmaması gerektiğini, kötülük yapanlara iyilik yapması gerektiğini ve başkalarının yaptıklarını yapmaması gerektiğini belirtmektedir. Allah Allah diyerek yüklendiğini, hak diyen ellerin nerelere yeteceğini, dünyadan ışık almayınca hepsinin biteceğini, “muhanet sözünü söylemeye gör” demektedir. Gönül sancısının gezdiği yerleri, aşkın kavgasının büyüklüğünün denizler kadar olduğunu, “muhanet kanadının gölgesi” diyerek bir karlı dağ olduğunu “onu yaylamaya gör” demektedir. Bütün kırkların Âdem’in adını onların koyduklarını, cennete girmeye rızalarının olmadığını, “comardın kolunu bağlamıya gör” şeklinde belirtmektedirler.

Şiir kısa olmakla beraber Allah aşkını dile getirmektedir.

4.2.7.6. Abdest Nedir Namaz Nedir Din Nedir? (=ANNNDN)

Nr. 1 (ANNNDN, 20-45)

5 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması abab-cccb-dddb-eeeb-fffb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Her sabah ezan sesinin olduğunu, niçin yolda durduğunu, hocanın ince dilden bildiğini “abdes nedir, namaz ve din nedir” diye sormaktadır. Dininin hak dini olduğunu taptığının Muhammet olduğunu, mevlanın yaptığı yapının yıkılmayacağını, on iki bahçede kırk sekiz kapının olduğunu ve orada “eşiği bekleyen kul nedir?” diye sormaktadır. Evvelinin Muhammet ahirinin Ali olduğunu, sıratın yolunun kıldan ince olduğunu, üç yüz almış selvinin dalının budağında biten gülün ne olduğunu sormaktadır. Cennetin kapısını üç sabunun beklediğini, meleklerin gökyüzünde saf saf olduğunu, “Hocam ism-i şeriflerin biri nedir?” diye sormaktadır. Karacaoğlan bunun kendisine az olduğunu, ceylanın içinde bir balığın bulunduğunu, balığın karnında üçlü tuğ olduğunu, bunlarında ikisini bildiğini ama diğerinin ne olduğunu sormaktadır.

Şiir kısa olmakla birlikte konusu din hakkındadır.

4.2.7.7. Bir Gözleri Kanlı Kuyuysan Da (=BGKK)

Nr. 1 (BGKK, 5-50)

7 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Karacaoğlan’a ait kısımlar aaan-dddn-eeen-fffn şeklindeyken; kıza ait olan kısımlar ise aaan-bbbn-cccn şeklinde kafiyelenmiştir. Ahenk, nakaratlarla, rediflerle, tam ve yarım kafiyelerle sağlanmıştır

Yalan gözünü sevdiğim dilber diyarak onun güzellerin mahı olduğunu, gözleri kanlı kuyu olsada onu yüksek havada indireceğini söylemektedir. Kız ise Karacaoğlan’a onun bu sözüne küseceğini, saçını alıp onun keline asacağını, Küfer Kalesi’nde kendisinin hisar olduğunu, Ali bile olsa üstüne gelmemesi gerektiğini söylemektedir. Karacaoğlan ise onun kalesini yıkacağını, taşını toprağını birbirine katacağını, yüksekte bir de köprü yapacağını, Tuna nehrinin seli bile olsa geçeceğini belirtmektedir. Kız da ona babasının bunu duyup Karacaoğlan’ı öldüreceğini, kendisinden evvel padişaha bildireceğini, en sonunda yaprağını solduracağını, isterse mevlanın sevgili kulu olsa bile bunları yapacağını söyler. Karacaoğlan’da kıza bu sözüne şaşıtığını belirterek, karlı dağ olsa üzerinden aşacağını, on iki padişah kızı olsa da “ahtı olsun onu alıp boşayacağını” söylemektedir. Oğlana onu kaleme çaldıracağını, kendi firkatine dayanamayacağına,

kendisini halka rezil rüsva etmemesine, deli de olsan “Gel oğlan sarılıp” barışalım demektedir. Karacaoğlan ise kızın bu lafına bunun ne olduğunu sormakta ve üç yanının karlı dağ olduğunu, ötesini yokladığını ama bir şeyinin olmadığını, gördüğünün Hürü’de olsa onu almayacağını söylemektedir.

Şiir uzun olamakla birlikte Karacaoğlan ile kızın karşılıklı deyişmelerinden oluşmaktadır.

4.2.8. Âşığın Kendi Eserleri (=AKE)

4.2.8.1. Kınaya Gitme Hikâyesi (=KGH)

Nr. 1 (KGH, 35-60)

5 dörtlükten oluşmaktadır. 11’li hece ölçüsüyle yazılmış, 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb-eeeb-fffb şeklindedir. Ahenk, nakaratlar, redifler, tam ve yarım kafiyelerden oluşmuştur.

Âşık kız evinde kınadan çıktıktan sonra onu dinleyenlerden birinin zorlaması üzerine o gece onun evinde yatar. O evde kaldığında gördükleri üzerine ev sahibinin eşi için evlerinde kadınları yok mu, onların ismini kimler koymuş çünkü yaptıkları ekmek de yenmiyor diyerek bulâşığın kokusunun kendi sinisini sokup durduğunu söyler. Evlerine vardığında kendisine “Âşık mısın?” diye sorduklarını, akşam yatarken üzerine yorgan verdiklerini ve bu verdikleri yorganın kokmakta olduğunu belirtir. Yatınca kalkıp gitmeye zorlandığını, o sırada horozların ötmeye başladığını ve kokudan neredeyse öleceğini sabahta evin hanımının azgın azgın baktığını belirtmektedir. Âşık sabah olduğunda erkenden kalkıp gitmek ister. Çünkü gece yatamamıştır ve sırtı terlidir. Sabah hanım bir bardak çay vermiştir onu da birden içince içini (boğazını) yakmıştır ve bir saatten beri yanıp durmaktadır. Daha sonra Kul Mustafa bunu kimseye demediğini, insanın bir misafiri elin adımı da olsa kapıda koymaması gerektiğini ve misafir geldiğinde de yüzünü azdırmaması gerektiğini söyler.

Şiir kısa olmakla beraber âşığın bir gecede yaşadıklarından oluşmaktadır.

4.2.8.2. İhtiyarlık Hikâyesi (=İH)

Nr. 1 (İH, 10-35)

5 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab–cccb–dddb–eeeb–fffb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Yolda karşılaştığı yaşlı bir adamın hastalıklarından şikâyet etmesi üzerine âşık bu şiiri söylemiştir. On beş yaşında cahil gönlünün uyandığını, otuzuna geldiğinde kendisine güvendiğini, daha yaşının doksana dayandığını bu nedenle de dünyadan ne gördüğünü sorar. Askerdeki tertiplerinden kimsenin kalmadığını hepsinin öldüğünü ve kendi yaşlılarının hep toprak olduğunu eğer inanmıyorsa karşısında oturana sormasını ister. Yine kendi yarasını açtığını, gönlünün arz eyleyip gözünün de görmez olduğunu, “görebiliyorsan haydi görsene” diyerek söylenmektedir. Genellikle Halil diye anıldığını, anne-babası ölünce tek evlatlarının kaldığını, şimdi de belinin ağrıyıp bacaklarının sızladığını söyleyerek “durabiliyorsan haydi dursana” demektedir. “Kul Mustafa söylemeyin nolur, bakalım bu dünya kimlere kalır, ne kadar yaşarsan yaşa sonu hep ölümdür, azıcık düşünüp de sen kafanı yorsana” demektedir.

Şiirde âşığın yaşlı ve hasta olan adama tavsiyelerini görmekteyiz.

4.2.8.3. Abdaloğlu Hikâyesi (=AH)

Nr. 1 (AH, 20-45)

5 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 ve 5+3 şeklinde duraklardan oluşmaktadır. Kafiye şeması abab–cccb–dddb–eeeb–fffb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Abdaloğlu’nun kızı ikna etmek için çabalamasıyla başlar. Kıza başköşede yerinin olduğunu, sandık sandık bezlerinin olduğunu, nazlı yârinin tel sardığını, “koyun kuya

karıştı” diyerek herkesin birbirine alıştığını, kır atın evde bağlı olduğunu ve kılıcının belinde olduğunu söyleyerek gücünü göstermeye çalışır. Boyunun boyuna uyduğunu gelip sarmasını istemektedir. .

Şiir kısa olmakla beraber âşığın bir günde yaşadıklarından oluşmaktadır.

Nr. 2 (AH, 55-80)

5 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 ve 5+3 şeklinde duraklardan oluşmaktadır. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb-eeeb-fffb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyeyle sağlanmıştır.

Kızın oğlanı hint padişahı’nın oğlu sanması ve yanında yürümeye başlaması üzerine Abdaloğlu kıza dolanıp yanına geldiğini, eğlenip yanında kaldığını ve değirmenden geldiğini söyler. Annesinin elinden sacı bırakmadığını, ekmeğin kuru, soğanın acı olduğunu ve Abdal diye tanındıklarını söyler. Evlerinde ekmek yapıldığında çocukların kapıştıklarını, bazılarının topal olduğunu söyler ve beş on körlerinin bulunduğunu, çadırda yaşadıklarını ve hepsinin birlikte bir yerde yattığı belirtir. Kara günlerin böyle geçtiğini ve şamatan, gürültüden kafasının ağrdığını söylemesi üzerine kız bunu terk eder.

Şiir kısa olmakla beraber âşığın kıza kendi hayatını anlatmasından oluşmaktadır.

4.2.8.4. Boğazı Kurular Hikâyesi (=BKH)

Nr. 1 (BKH, 50-85)

5 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 ve 5+3 şeklinde duraklardan oluşmaktadır. Karşılıklı deyişme şeklinde olan şiirde hanıma ait kısımlar aaan-dddn-eeen şeklindeyken; Çavuş’a ait olan kısımlar ise aaan-bbbn şeklinde kafiyeleşmiştir. Ahenk; nakaratlarla, rediflerle, tam ve yarım kafiyeyle sağlanmıştır.

Eve her gün gelen beş altı adamdan bıkan kadın birinin gezip daha sonra diğerinin de geldiğini, “bir gün gelmeseler n olur” diye yalvarmakta ve yine şimid akşam olmakta olduğunu görüp yatmayı düşünmektedir. Çavuş ise memleket memlket gezdiğini, derdini deftere yazdığı söyler. Hanım adamaların dolnıp dolnıp geldiğinden, her gün on bardak çay içtiğinden bir de sırf dem içtiğinden yakınmaktadır. Çavuş ise, şekerin ve unun pahalı olduğundan bu adamlar böyle gelirlerse hiç yüzünün gülmeyeceğinden bahsetmektedir. Sonunda beş altı boğazı kuruyu öklüremeyeceğini söyler.

Şiir kısa olmakla birlikte Çavuş ve hanımının eve gelen misafirlerden yakınmasını konu edinmektedir.

4.2.8.5. Fasulye Ameleliği Hikâyesi (=FAH)

Nr. 1 (FAH, 65-90)

5 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab–cccb–dddb–eeeb–fffb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Âşığın ameleliğe götüreceği adamların gitmekten vazgeçmeleri üzerine “Duydunuz mu? diye söyleyerek yakınmaya başlamaktadır. Hepsinin toplanıp gidelim dedikten sonra Erzin’den Dört yol’dan dolanıp gdince hepsinin vazgeçtiğini belirtir. Sabah yola erken çıktığını ve yövmiyenin elli lira olduğunu öğrenince kazmanın sapından tutmayacaklarını söylerini belirtir. Âşık, birkaç eve tekrar tekrar vardığını ama yinede bunların burada yatmak istemediklerinden bahsetmektedir. Bu nedenle bir sürü para harcadığını ve bu yüzden derdine çare araması gerektiğini söyler. Sonunda da âşık onlara beddua ederek, onların yemeklerinin bal olsada o yemeklerden yemeyeceklerini belirtir.

Şiir kısa olmakla birlikte âşığın adamlardan yakınmasını konu edinmektedir.

4.2.8.6. Mintan Hikâyesi (=MH)

Nr. 1 (MH, 35-55)

4 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab–cccb–dddb–eeeb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Âşığın mintanı alması üzerine on para etmediklerini, bir domatesi iki kişinin yemesinden hayır gelmediğini, âşığı evvelden gördüklerinde halını hatırını sorduklarını ve “beş on kuruş para verdik”lerini bundan hayır çıkmayacağını belirtir. Âşığın hakkını ahiret gününe bırakandan “hayır çıkar mı?” diye sormaktadır. Malını yiyemediğini çünkü dişlerinin tutmadığını söyler ve bunlardan hayır gelemeyeceğini belirtir.

Şiir kısa olmakla birlikte âşığın hakkını araması ve ona miltanı vermemelerinden yakınmasını anlatmaktadır.

4.2.8.7. Şalvar Hikâyesi (=ŞH)

Nr. 1 (ŞH, 105-160)

11 dörtlükten oluşan şiir 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4+4 ve 5+3 şeklinde duraklardan oluşmaktadır. Kafiye şeması aaab–cccb–ddxb–eeeb–fffb–gggb–hhhb–ıııb–ııııb–jjjxj–kkkb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır. Kafiye tam bir düzen yoktur.

Kel Ahmet’in damının yanması üzerine hanımı Fadime’nin ondan korktuğunu, bu yüzden de hastalandığını belirtmektedir. Ahmet ustanın damı yandığı için yasta olduğunu ve şalvarın oraya varıp varmadığını sormaktadır. Evin içini iyi aramaları gerektiğini Tabgıç’taki Mehmet Cerit’e söylemektedir. Bu şalvarı kimlerin bulduğunu, kaybedenin beynin delik olduğunu, Uykucak’taki Musa Çelik’e sormaktadır. Gece kalkıp davara gittiğini ve gevrek ejmek yiyen ağaya şalvarı sormaktadır. Kulağının sese alıştığını, ayağının yavaş yavaş bastığını kırşehir’deki doktor köse’ye şalvarı

sormaktadır. Köçek’inen eve vardıklarını, ayağı yan basana da şalvarı sormaktadır. “Akılı mı deli mi?” diye gittiği yolu bilmediğini söyleyerek Gazalan’daki Mustafalı’ya şalvarı sormaktadır. Kul Mustafa noldu? diye çok yer gezip yorulduklarını ve şalvarı yarinin kaybettiği ve arayıp ormanda bulduklarını söylemektedir.

Şiir uzun olmakla beraber, âşığın şalvarı araması ve her yerden sorması şeklindedir.

4.2.8.8. Zırt Hamza Hikâyesi (=ZHH)

Nr. 1 (ZHH, 70-90)

5 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab–cccb–dddb–eeeb–fffb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Kızın göçünün kalkmasıyla terk edilişinin üzüntüsünü yaşayan Hamza ay yüzlü sevdiğinin sılayı terk ettiğini, uzun boylu olup ince belli olduğunu söylemektedir. Göçünün kalkıp vatanına gittiğini, ayrılığın şerbetinden tattığını, seyir deyip gittiğini, Kiraz’dan kalkınca Tapan’a konmalarını söyler, Tapan’dan kalkınca Kırk Su’ya konmalarını ister. Ordan ileriye dostun yollarının gittiğini söyler. “Deve calağından eve göçünce” ordan Gün Burnu’ndan Cihan Suyu’na geçince ve çayır ağzınan evleri konunca kızın kendisini anıp anmadığını sormaktadır.

Şiir kısa olmakla beraber âşığın kızıdan ayrılışına üzüldüğünü ve kendisini anıp anmadığını merak etmektedir.

4.2.8.9. Benli Emine’nin Ahıska Türküsü (=BEAT)

Nr. 1 (BEAT, 45-75)

5 dörtlükten oluşan şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab–cccb–dddb–eeeb–fffb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

İlk akşamdan bir sarı yıldızın doğduğunu, üç savaş yaptıklarını, yazılı deftere kayıtlı on iki bin kızın olduğunu ve bu Ahıska denilen yerin güzellerinin esir gittiğini belirtmektedir. Ahıska'nın arkasının dağ olduğunu böyle esir olmaktansa ölümün onlara yeni olacağını ve bu durmun padişaha mağlûm olmasını dilemektedirler. Bunları çevirip bir kayada bulduklarını, Ahıska'nın tüm genç erkeklerini öldüklerini, bu kızların her birini bir krala verdiklerini padişaha mağlûm olmasını istemektedirler. Ahıska'nın kızlarının esir olmasından Murad Paşa'yı sorumlu tutarak kör olmasını istemektedirler. Ahıska'nın yeşil tütünlerinin yine çıktığını, dinî bütünlerin savaş yaptığını ve gün görmedik kadınların esir olduğunu feryad etmektedir. Adının Benli Emine olduğunu, kollarına altın burma bilezik taktığını, Sultan Selim'e selam gönderdiğini söyleyerek ona bu durumun mağlûm olmasını istemektedir.

Şiir kısa olmakla birlikte Ahıska kızlarının esir düştüklerindeki feryadlarına yer vermektedir.

4.2.8.10. Âşık Hamid'in Türküsü (=AHT)

Nr. 1 (AHT, 35-75)

8 dördlükten oluşan şiir 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6+5 ve 4+4+3 duraklı olarak söylenmiştir. Kafiye şeması aaab-cccb-dddb-eeeb-fffb-gggg-hhbb-kkkb şeklindedir. Ahenk nakaratlar, redifler, yarım ve tam kafiyelerle sağlanmıştır.

Hakiket diliyle konuşursan dilin içinde çok keramet olduğunu söylemektedir. Kimseye sırrını söylememesi gerektiği bildirerek ağızdan öçtıktan sonra bir daha geri alınamayacağını bildirir. Sevgili habibinin kıymetini bilmek gerektiğini, methinden insanla meleşin aciz olduğunu ve (peygamberimizin) Muhammet'in kulun içinden seçildiğini söylemektedir. İki gözün yaşın aktığını, çektiği ahın göğe yetişse orayı yakacağını, onun Resullullah'ı olduğunu ve onun kokusunu gülün içinde bulunduğunu söylemektedir. Cafer'in genç yaşta kanat taktığını, bülbüllerin bağına konup öttüğünü, Hazreti Hamza'nın Uhud dağında şehit odlunu söylemektedir. Kimlerin bu dünyanın işinden memnun olduğunu sorar, kendi yaşadığı gibi ölümünde takip ettiğini söyler.

Hazreti Ali'nin başından yaralandığını, kanlarının başından aktığını belirtmektedir. Eğer âşık olduysan ahının göğ'e çıkması gerektiğini, o şahın ismini kalbinde taşıması gerektiğini, Hüseyin Şahı'nın Kerbela'da şehit olduğunu söylemektedir. Gönlüne seslenerek eninde sonunda öleceğini, canını alırlarken zorlanacağını, kabire koyduklarında üstüne kerpiç öreceklerini ve içinde yalnız kalacağını söylemektedir. Âşık hamit'in kabire vardığında o karanlık yerde korkunun olacağını, bir taraftan azap çekeceğini bir taraftan da sorgunun devam edeceğini söyleyerek bu durumun nasıl olacağını sormaktadır.

Şiir uzun olmakla birlikte peygamber sevgisi konu edilmektedir.

5. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

HİKÂYELERİN DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

5. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: HİKÂYELERİN DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Dil, folklor ürünlerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında yardımcı olmaktadır. Tus Mustafa'nın hikâyeleri anlatırken kullandığı dil, Çukurova yöresine ait özellikle de Düziçi ilçesine has, ağız/diyalekt olduğu görülmektedir.

Türkölü hikâye anlatan hikâyeci-âşıklar icra/gösterim sırasında dinleyici çevrenin dikkatini hikâye üzerine toplamak için kullandıkları dile dikkat ederler. Âşık Tus Mustafa anlattığı hikâye kahramanını dinleyicilere sevdirmeye çalışır. Dinleyicilerin kendi kullandıkları dille hikâyeyi anlatarak kahramanlarla dinleyiciyi “özdeşleştirmeye” gayret eder. Çünkü ne kadar onların kendi aralarında konuştukları kelimeleri kullanırsa o kadar dinleyiciyle içli dışlı olacaktır (Tülüce 2005, 106).

Âşık Tus Mustafa, yörede sevilen bir âşıktır. Anlattığı hikâyeleri esprili ve yeri geldiğinde hüzünlü bir şekilde anlatması halkın ilgisini çekmiştir. Özellikle hikâyelerin kahramanlarını anlatırken bir anda farklı bir dünyayı dinleyicinin önüne sermektedir. Kahramanların iç ve dış özelliklerini anlatırken hem yaşadığı çevrede onlara benzeyen insanlardan örnekler vererek açıklamakta hem de kullandığı el, kol ve mimik hareketleri dinleyicilerin dikkatini üzerine çekmektedir. Bunu yaparken sesini yeri geldiğinde alçaltıp yükseltmekte, ayağa kalkmakta, elindeki sopayı kılıç gibi kullanmakta ve elindeki mendile gerektiğinde farklı figürler vermektedir. Dinleyicilerin daha da hikâyeyle bir bütün olmalarını sağlamak için kahramanlara ‘seninki’, ‘bizimki’ gibi ifadeler kullanarak hikâyenin içine çekmektedir. Âşık Tus Mustafa'nın sesinin yanık olması ve uzun hikâyeler anlatması yörenin başarılı âşıklarından birisi olduğunu göstermektedir.

Türkölü hikâyeler ‘nazım’ ve ‘nesir’ olarak iki türlü anlatım şekline sahiptir. Bu bölümde nesir kısımlarının anlatım özelliklerine yer verilecektir.

5.1. İSİMLER

Sözlü gelenek ürünleri içinde yaşatıldığı toplumların değer yargılarını, kültür birikimlerini, dünya görüşlerini ve estetik zevklerini yansıtan ürünlerdir. Türkölü hikâyelerin dil ve anlatım özelliklerine bakıldığında, hikâyenin teşekköl ettiğı ve şu an yaşatıldığı bölgenin özelliklerini yansıttığı görölmektedir. Bu hikâyelerde kullanılan isimlerin hem ortaya çıktığı bölgeye hem de şu an kullanıldığı yerin özelliklerine bağılı isimler olduğı görölmektedir. Hikâyelerde en fazla bey ve paşa isimleri kullanılmaktadır. Bu da hikâyelerin doğup geliştiğı toplumsal yapıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca Âşık Tus Mustafa hikâyelerde şahıs kadrolarının fonksiyonel özelliklerine sadece sergüzeşt hikâyelerde yer vermiş, diğerk hikâyelerde buna pek değinmemiştir. Kahramanların sosyal statülerini sadece padişah, bey ve paşa oğı/kızı ya da çoban gibi kişilerden seçmektedir.

Âşık Tus Mustafa'nın anlattığı hikâyelerde; Mayıl (BMH, 45), Ab-u Güneş (BMH, 105), Ğara Duman (BMH, 380), Silsüfüroğılu, Dadaloğılu, Ali Bey, Mursaloğılu, Alı Osmanoğılu, Zülğadiroğılu, Ğozanoğılu (DH, 5-30), Esmehan, Mulla (EH, 20), Osman, Köçekçioğılu (GOH, 10-20), Kamberoğılu, Senem (KİSH, 5, 75), Necip, Mulla (PNH, 5-10), Karacaoğılan (KT, 15-20), Abdaloğılu (AH, 5-10), Ahmet (AH, 5-10), Mehmet, (AH, 5-10), Osman Çavuş (BKH, 15), Süleyman Emmi (FAH, 45-50), Süleyman Durgun (FA, 20), Omarcık Ağı (ÖAH, 15), Hamit Koca (=Hoca) (ÖAH, 5), Hasanca (MH, 60-65; şH, 5), Halil (HH, 25), Sölü (şH, 45-50), Süleyman Ağı (şH, 65-70), Mustafalı (şH, 80), Erzinli İhsan (şH, 80-85), Güllü (şH, 90-95), Fadime (şH, 100-105), Murad Paşa (BEAT, 5) ve Hayat Hoca (AHT, 5) gibi isimlerin yanında "sıfat+(özel) isim" şeklinde kurulmuş isimler de bulunmaktadır. Bunlar: Genç Osman (GOH, 105), Bey Mayıl (BMH, 45-50), Sultan Murad (GOH, 5; BEAT, 5), Keyçi Hoca (MH, 5-10), Hacı Murad (MH, 10-15), Çerçi Memmet (şH, 5), Kel Ahmet (şH, 35), Keçi Hasan (şH, 55-60), Çelik Hasan (şH, 70-75), Zirt Hamza (ZH, 5), Benli Emine (BEAT, 70-75), Dönük Hössüyün (AHT, 20-25), Hacı Mulla (MH, 5), Kör Koca (AH, 5-10), Kul Mustafa (KT, 55-60; HH, 30)'dır.

"Sıfat+(cins) isim" şeklinde kurulmuş isimler de bulunmaktadır: Ağı Ğız (BMH, 295), Evren Dağı (EH, 130-135), Keçi Arıza (şH, 50-55).

Hikâyelerde geçen yer adları gerçek dünyada var olan yerlerdir. Bunlar: İsvan şehri ile Hindistan (BMH, 5-105), Irak'ın Rakka şehri, Mardin, Antep'in Nizip'i, İslâhiye, Ceyhan Yarsuvak, Çukurova, Maraş, Urum, Gırım, Gözan, İncirli, Binboğa (DH, 5-20, 30-35, 45, 145, 155-165), Şam, Hicaz, Bağdat (EH, 5, 15, 245), Siverek (=Everek), Bağdat, İstanbul (GOH, 5-10, 115-120), Halep, Acem, Beyoğlu Şehri (KİSH, 5-15, 105), İstanbul (PNH, 15-20), Ellek (AH, 15), Yazlamazlı (FAH, 30), Dört Yol (FAH, 10-15), Yeniyut Köyü (FAH, 5), Erzin (FAH, 15-65), Osmaniye (FAH, 25), Düziçi (FAH, 25), Toprakkale (FAH, 65), İkizler Köyü (FAH, 40-50), Çiftlik, Keyçi Köyü (MH, 5), Tüysüz Köyü (MH, 15), Akşehir (ŞH, 55), “Tabgıç (ŞH, 55), Uykucak (ŞH, 55), Gırşehir (ŞH, 70), Eğro (ŞH, 70), Sulkan (ŞH, 75), Gazalan (ŞH, 80), Duzzak (ŞH, 85), Yan Basan (ŞH, 110)”²⁰, Kâbe (KT, 65), Yemen (KT, 5-10), Dümbürdek (AHT, 5), Ahıska (BEAT, 5-10), Gars (KT, 55), Andırın (KT, 55) ve Siirt (KT, 55-60) geçmektedir.

Hikâyelerde hiçbir şekilde olağanüstü yer adlarına rastlanılmamaktadır. Kahramanların isimleri ise onlara yüklenen özelliklerle bağdaşmaktadır. (Genç Osman sakalı yeni çıkmış bir gençtir). Bazı isimler ise yakıştırmayla oluşturulmuştur. Paşaoğlu Necip’de babası gerçekten paşadır.

5.2. BENZETMELER

Türkçe’de “gibi” edatıyla yapılan benzetmeler genellikle somutlaştırmak için kullanılır. Bu özellik dinleyicinin söylenilen şeyi daha iyi anlamasına yardımcı olmaktadır. Türkçenin deyim yönünden zengin oluşu benzetmelerinde deyimleşmiş şekilde bulunmasını sağlamıştır. Yerleşen bu benzetmeler genellikle gibi veya gimi (=gımı) olarak kullanılmaktadır. Bu da kullanıldığı yörenin ağız/diyalekt özelliğine bağlıdır.

Hikâye metinlerinde görülen benzetmelerin çoğu âşğın yaşadığı çevreyle, tabiatla, hayvan, bitki ve eşyalarla ilgilidir.

²⁰ Şalvar Hikâyesi’nde [=ŞH] (Bk. Metinler) âşğın hikâye içinde şalvarı aramaya gittiği mahalle isimleri. (Bu mahalle isimlerini orada yaşayan kişilere bezeterek kendisi koymuştur).

Benzetmeler örnek verilecek olunursa: “nur topu gimi bir oğlan çocuğu” (BMH, 60-65), “pahuls (=aniden, hızlıca) gimi varmak” (BMH, 480-485), “Erzurum göyünü gimi besili mal” (BMH, 50), “ğırmızı kiraz gimi” (BMH, 500-505), “sen gimi bir insanoğlu” (BMH, 585-590), “bizim gimi tahavvıt (=yaşlı, ihtiyar)” (BMH, 665), “gözlerinin fidiret gözü gimi cayır cayır yanması” (EH, 75-80), “ip yumağı gimi” (EH, 270), “üzerinde şal gimi bi şey var” (EH, 275), “sizin gimi bir insanoğluyum” (EH, 275-280), “aynı şimdikiler gimi” (EH, 310-315), “kiraz dağı gimi bir yer” (EH, 380-385), “gecenin garanlığı zindan gimi” (EH, 410-415), “fişek gimi gediyo yoldan” (EH, 520), “zahar bizim gibi” (EH, 605-610), “ğavır tırnağı gimi şişti” (GOH, 40-45), “Âşık Halil gimi otuz göyünü önüne gatti” (GOH, 50-55), “gız ay gimi böyle” (GOH, 105), “neçe senin gimi cenezeler görüdüm” (GOH, 195-200), “sıçan yiyoğ gimi” (ŞH, 65), “herif şey gimi kakarsa” (ZHH, 95-100) şeklindedir.

5.3. SES TAKLİDİ (=YANSIMA) KELİMELELER

Yansıma sesler, insan zihninde anımsatma yapmak ya da somutlaştırma yapmak için kullanılan anlamsız ama insan zihninde belli bir anlama sahip kelimeler olarak kabul edilebilir. Burada önemli olan ses açısından “gerçek bir benzerlik” taşımasıdır (Görkem 2000, 138). Bunlar anlatıma ayrı bir güzellik, ses ve ifade zenginliği katmaktadır.

Hikâyelerden örnek verecek olursak; “gözün maza maze bakamsı” (BMH, 75-80), “gözünün birini pürtede çıkardı” (BMH, 85-90), “cerağı homur homur itmesi” (BMH, 95-100), “Mayıl’ın önünden tıram tıram geçtiler” (BMH, 175), “birinci hamlede güp attan düştü” (BMH, 325), “vurdukça ğarı viyy viyy ediyo” (BMH, 410-415), “calp calp ediyo darak” (BMH, 415), “ğıgırt dedi öküzü durdurdu” (BMH, 480-485), “ğıgırt dedi oda seyirtti” (BMH, 485-490), “heytt dedi ğarı” (EH, 35), “harmanın içine dıhlımışlar cumbur cumbur çimişiyolar” (EH, 55), “gız ğapıyı hart dedi çekti” (EH, 70), gözün cayır cayır yanması” (EH, 75), “süre süre bir gün ahşamınan geldi” (EH, 95), “gızın yüyeği ğırt dedi” (EH, 140), “gözlerinden yaşlar tapır tapır akmaya durdu” (EH), “ısbatanlar uğur uğur ediyo” (EH, 230), “dırtmanı dırtmanı çınarın başına çıktı” (EH, 240), “çadırın ğaralığını getirir güpürdete gitti” (EH, 410), “asğer zıp zıp vardı ki” (EH, 420), “bakkal makkal” (EH, 530), “tabaklar pır pır” (EH, 495), “heytt dediler Mulla’ya” (EH, 590), “yürağ güp güp ediyo” (EH, 615), “ğarının cızırt şak vurdu yire”

(EH, 665), “hılım hılım bir elbise giydi” (GOH, 35-40), “üstü başı hılım hılım” (GOH, 40-45), “hendeğe vurularsa cart geçti öteyanna” (GOH, 80-85), “Osman’ın boynu tak düştü” (GOH, 85-90), “ğumandanı şarp yakaladı” (GOH, 95), “avratlar gürrada ayağa kalktı” (KSH, 125), “ğarının biri güp döşüne vurdu” (KSH, 115), “mezar tarkıda yarıldı” (KSH, 285), “Mulla şurdan şak tuttu” (PNH, 35), “Mulla göğsünü şahılatı” (PNH, 60), “ğapıyı lak kitledi” (PNH, 140), “ğapıya lan lan vuruyor” (KGH, 5-10), “çaydanlık fırk fırk kaynıyor” (BKH, 25), “kibrit ılgıman ılgıman bir yandı” (ŞH, 40), “eline cıda almış güp güp vuruyo” (ŞH, 45), “ekmağı getirir kit kit sıçan yiyoğ gimî” (ŞH, 65), “hırr boynuna geçer” (ŞH, 85), “govulamuyo movulamaya hacet dağel” (ŞH, 85), “cart gız sağar gider” (ZHH, 25), “tak eşağın hörgücüne tokandı” (AHT, 80-85), “yasak dedi herif küt itiyo” (BEAT, 30) şeklindedir.

5.4. DEYİMLER

Deyimler, bir milletin dünya görüşünü, hayat tarzını, gelenek görenek ve örf adetlerini ifade etmeye yaramaktadır. Âşığın hikâyelerde kullandığı deyimlerin çoğu yaşadığı hayatla ilişkilidir:

“Önü az gabarmaya durmak” (BMH, 55-60), “berk eliyen vermek” (BMH, 60-65), “pabucu çitlemek” (BMH, 70-75), “ayağının üstüne dikmek” (BMH, 80-85), “aklı başına gelmek” (EH, 10), “canına minnet etmek” (EH), “boğazı dohluğuna çalışmak” (EH, 490), “su dökmeğe gitmek” (EH, 580), “yakasından geçirmek” (EH, 585), “pırava etmek” (EH), “uruhunu teslim etti” (PNH, 130) ve “it ölümüne öldürmek” (PNH, 155) dir.

5.5. ATASÖZLERİ

Âşık Tus Mustafa anlattığı hikâyelerde atasözü kullanmamıştır.

5.6. SÖZ KALIPLARI

Halk hikâyelerinin kendine has belli başlı söz kalıpları vardır. Bunlar hikâye başlarken, biterken ve nesir kısımlarından deyiş/türkülere geçerken kullanılmaktadır. Kullanılan bu

söz kalıpları, hikâyelerin uygun yerlerinde anlatıcı tarafından söylenerek “mizah unsuru”nun gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır. Âşığın kullandığı bu söz kalıpları ile kendi “söyleyiş”i birleşince ortaya “espri”li bir ortam çıkmaktadır (Görkem 2000, 152). Tus Mustafa’nın hikâyelerinde ders çıkarma, ibret alma, nasihat verme mizahi kaygı taşıma vs. gibi söz kalıpları kullanılmıştır.

Aşağıda verilen söz kalıplarından aynı olanlar tekrar edilmeden verilmeye çalışılmıştır.

“Şimdi ...” (BMH, 5), “Oturdu başına bakıyım ne söyler” (BMH, 115-120), “bakalım ne söylüyo, ağlar bizden ne dinliyo” (BMH, 230-235), bakalım ... ne söylüyo, ...’da/de ne cevap verecek” (BMH, 280-285), “onlar orda gede dursun, biz hindistan’dan alak haberi” (BMH, 340-345), “şimdi oraya geçek” (BMH, 340-345), “o zaman ... doparlandı” (BMH, 445), “onlar öyle muradlarına erdi. Siz de böyle ersiniz. Benim bildiklerim bu gadar” (BMH, 670), “dilene sağlık” (BMH, 670), “Şimdi ... şehrinde” (DH, 5), “o zaman ... sazını çekti bakıyım, ... ‘ya/ye ne söylücek şimdi” (DH, 35-40), “böyle oldu bu da” (DH, 195), “o zaman ...” (DH, 160), “şimdi vahtın zamanında ...” (EH, 5), “o zaman ... oturdu hemen sazını gücana çekti, bakıyım” (EH, 95), “ğardaşına ne söylüyo, ğardaşı ne cevap verecek” (EH, 155), “böyle söyledikten sonra” (EH, 215-305), “hemi ağlayı hemi de söylemeye durdu” (EH, 445), “böyle dedi” (EH, 465), “böyle oldu” (EH, 680), “o zaman ... bakım ne söylüyo” (GOH, 120), “... ‘da böyle oldu” (GOH, 155), “beş on gün geçtükten sonra ...” (KSH, 10), “ver elini ...” (KSH, 255), “bakıyım yavaş yavaş ne söylüyo” (KSH, 145-150), “o zaman kakıyi virdi” (KSH, 175-180), “ne diyecek öteki ne cevap verecek” (KSH, 265-270), “şimdi ... vardı” (PNH, 5), “ordan ağalar dinlesin, buradan ...” (PNH, 75), “böyle der demez ...” (PNH, 130), “emme eyi oldu” (PNH, 155), “böyle olmuş ...’nın hikâyesi” (AH, 80), “bakıyım söyleyimde siz de dinleyin” (BKH, 45), “ilk önce aldı ...” (BKH, 50), “buradakiler neler demiş, şimdi türküde anlaşılır” (FAH, 60), “ben böyle söyleyince ...” (FAH, 90), “... neler söylemiş dinliyek” (OAH, 10), “o da böyle demiş adama böyle” (OAH, 35), “şimdi bir zaman ...” (MH, 5), “sazı elimize aldık bakalım” (MH, 30), “ben bunu söylerken ...” (MH, 55), “bizim ... derler” (ŞH, 5), “bakalım ne söylücek şimdi ağalar dinlesin buradan” (ZHH, 65), “bitti” (ZHH, 100), “burda böyle demiş ...” (KT, 50), “bu burada bitti yani” (KT, 155), “ahiret üstüne olsun” (KT), “şimdi dedim ki ...” (AHT), “onu da dediydi ama aklımdan çıktı” (AHT), “şimdi ...’da söylüyordum” (AHT), “ağlar

buradan ne dinlemiş” (KGH, 20-25), “bakalım şimdi ben söyleyem siz dinleyin” (HH, 5),”böyle dedik adama” (HH, 35) şeklindedir.

5.7. ARASÖZLER

Başgöz, hikâye anlatıcısının ferdi duygu ve düşüncelerini anlatan arasözleri üçe ayırmıştır. Bunlar “kanaat, yorum ve tenkit”, “açıklayıcı ve öğretici” ve “kendine sitem ve hayıflanma” şeklindedir (Görkem 2000, 144-148). Âşık Tus Mustafa’nın hikâyelerinde arasözler pek fazla kullanılmamıştır.

5.8. MİZAH

Hikâyeci-âşık icra gösterimi sırasında dinleyiciyi etkilemek ve hikâyeden kopmasını engellemek için bazı hareketlere komiklikler katabilir. Bu anlatıcının kişisel yeteneklerine bağlıdır. Bu genellikle jest, mimik ve ses tonuyla yapmaktadır. Mizah içinde yer alan nüktenin asıl amacı Tural’a göre: “Toplumun idrakine, kültürün bir değerini, bir normunu hatırlatma fonksiyonu”dur (Tural 1993, 119).

Âşık Tus Mustafa’nın hikâyelerinde mizah unsuru olarak kullanılan kelime sayısı yok denecek kadar azdır. O genellikle argo kelimelerle mizahı yakalamaya çalışmıştır.

6. SONUÇ

Halkın kültürüne ait ürünlerin en önemli özelliklerinden birisi; bir milletin ulusal düşünce sistemini, hayatı algılama tarzını, acı ve sevinçlerini yani bütün ortak değerlerini nesilden nesile aktarmaktır. Bunlar belirli kültür taşıyıcıları ile günümüze kadar gelen birer millî hazinedir. Ama ne yazık ki bu kültür taşıyıcılarının sayısı gün geçtikçe azalmakta ve birçoğu adı bile duyulmadan yok olmaktadır. Aslında kaynak kişilerin azalması bu ürünlerin önemini daha da artırmaktadır. Bu nedenle yakın zamanda kaynak kişilere verilen önem belirli ölçüde artmıştır. Onlardan elde edilen bilgilerin kayda geçirilmesi son dönemde ağırlık kazanmıştır. 1923'ten günümüze kadar Güneydoğu Anadolu bölgesinden derlenen halk hikâyelerinin varlığı bilinmektedir.

Çukurova Bölgesi'ne ait hikâyecilik geleneği ve anlatılan hikâyeler hakkında Ali Rıza Yalın, Pertev Naili Boratav, Wolfram Eberhard, Bel'a Bartok ve Kurt Reinhard yöreden derledikleri hikâyeleri metin olarak neşretmiş ve değerlendirmişlerdir. Osmaniye-Düziçi yöresinde Cumhuriyet döneminde 1920'li yıllardan bugüne kadar pek çok derleme ve araştırma çalışmaları yapılmıştır. Yörenin Türk Halkbilimi açısından zengin kaynaklara sahip olması birçok bilim adamının da ilgisini buraya çekmiştir. Bu kaynaklar genellikle sözlü olarak icra edilmeye devam etmektedir. Bizim de alanımızı oluşturan türkölü hikâyeler üzerinde en önemli çalışmayı İsmail Görkem yapmıştır. Ayrıca yörede bu konuyla ilgili derleme ve araştırma yapan birçok yerli ve yabancı bilim adamı vardır. Bunlardan bazıları: Ali Rıza Yalın, Pertev Naili Boratav, Bel'a Bartok, Kurt Reinhard, Wolfram Eberhard, Kürşat M. Korkmaz, Refiye Okuşluk, Bekir İşlek, Salim Güven ve Ozan Tülüce'dir (Bk. 10. Kaynakça).

Düziçi yöresindeki hikâyecilik geleneğinin temelini “kınacı gitme/davete gitme”ye oluşturmaktadır. Ayrıca kışın bir ay kadar süren “türkü söyleme” ve “türkülü hikâye anlatma” maksatlı geziler de bulunmaktadır.

Halk hikâyeleri gerçekçi bir yapıya sahiptir. Hikâyeci-âşıklar, anlattıkları hikâyeleri seyirci/dinleyicinin isteğine göre uzatıp kısaltabilmektedirler. Bu durum onun en dinamik tarafını göstermektedir. “Bir sözel ‘tür’e ait örneklerin sözlü kültür ortamında yaşatılmasını sağlayan, söz konusu türlerle ilgili icra/anlatım geleneğidir. Dolayısıyla

burada hem ‘halk hikâyesi’ türündeki metinleri hem de tarihî ve dinî içerikli kıssaları, dinî-destanî metinleri, bu ‘tür’lerin sözlü kültür ortamı içersinde yaşamalarını sağlayan ‘temsîlî inşad’ ve ‘anlatma/nakletme’ dairelerinde düşünmemiz gerekecektir” (Görkem 2007, 421–422). Hikâyeci-âşıklar her ne kadar anlattıkları hikâyelere bir katkı yapmadıklarını söyleseler de bu doğru değildir. Çünkü Âşık Tus Mustafa, anlattığı hikâyenin içinde kendisi yaşar ve macera içinde koşan şahısların her birinin karakterini vermeye, jest ve mimiklerini hatta bazen de seslerini taklit etmeye mecburdur. Her role ve ortama göre farklı tavırlar takınmaktadır. Bu da âşığın her anlatışının birbirinden farklı olmasını sağlamaktadır.

Âşıklar, usta-çırak ilişkisi ile yetişen ve elindeki sazıyla yeri geldiğinde usta malı söyleyen yeri geldiğinde ise kendine ait şiirler söyleyen ve aynı zamanda halk hikâyesi de anlatan kişilerdir. Halk hikâyeleri, hikâyeci-âşık adındaki usta anlatıcılar tarafından her sınıf ve her yaştan kişilere özellikle de erkeklere, kahvehanelerde, düğünlerde ve benzeri toplantılarda anlatılır.

1970’li yıllarda Performans Teori’yle birlikte her bir folklor olayının bir icra/gösterim olduğu ortaya konmuştur. Böylelikle halk hikâyelerinde bir anlatıcı, mesaj gönderici, mesajı alıp anlamlandırıcı ile çözümleyici bulunmaktadır. Çünkü her hikâye anlatımı bir sosyal olaydır.

Halk hikâyesi âşığın kişisel yeteneğinden oluşmuştur. Bu nedenle hikâyeci âşığın (Tus Mustafa) yetiştiği çevre, repertuar, icra kabiliyeti ve sanatkârlığı üzerinde durulmuştur. Türkülü halk hikâyelerinin bir sosyal olay olduğu bu sebeple de “gelenek, anlatıcı, söz/metin, müzik ve dinleyici çevre” ile zaman ve mekân unsurlarına dayandığı tespit edilmiştir.

Performans Teori sayesinde halkbilimi çalışmalarına farklı bir bakış açısı kazandırılmıştır. Ülkemizde yapılan derleme çalışmaları ‘metin merkezli’ olarak değerlendirilip neşredilmiştir. Görkem’in çalışması dışındakilerin icra bağlamından uzak metin merkezli olduğu görülmüştür (Görkem 2000). Daha sonraki dönemlerde Refiye Okuşluk ve Kürşat Kormaz da çalışmalarını bu yöntemle oluşturmuşlardır (Okuşluk 2000; Korkmaz 2003).

Elektronik kültür ortamıyla artık konar-göçer kültürün hâkim olduğu yerler de şehir kültürünün etkisi altındadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, köyden kente göçün sık olmasıdır. Çünkü şehir, içinde barındırdığı diğer kültürleri de yavaş yavaş eritmektedir. Böylelikle kırsal kesimlerdeki kültürler modern dünyaya uyum sağlamak için değişmeye başlamıştır. Düziçi’nde az da olsa bir kaç âşığın “âşıklık” mesleğini sürdürdüğü görülmektedir. Ayrıca bu geleneği sürdürecektelikli gençlerin bulunmaması da âşıklık mesleğinin sona yaklaştığını göstermektedir. Hikâyecilikteki bu zayıflama sebebiyle âşıkların biçim ve içerik yönünden zayıfladıkları da görülmektedir.

Elektronik kültür ortamıyla gelişen bu yeni ortamda kaynak kişilerin geleneği icra etme olanakları azalmakta ve böylelikle usta-çırak ilişkisi de yok olmaya doğru hızla ilerlemektedir. Düziçi yöresinde âşıklık geleneğinin son temsilcilerinden olan Âşık Mustafa Çabuk’un bugüne kadar söylediği bütün hikâyeleri derleyip, bunların yörede farklı âşıklardan derlenmesine rağmen üzerinde çalışılmamış olanlarını Türk Halkbilimi’ne kazandırmak amaçlanmıştır. Böylece bu hikâyelerin kalıcılığını sağlayıp, bu eserleri gün ışığına çıkararak, gelecek nesillere aktarmak tezin hem amacını hem de önemini ortaya koymaktadır.

Âşık Mustafa Çabuk hakkında edinilen bilgiler ışığında ortaya çıkan sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Elektronik kültürün etkisiyle zayıflayan âşıklık geleneği, Düziçi yöresinde yaşatılmaya çalışılmaktadır.
2. Âşıklığın bir meslek olarak benimsendiği dönemlerde yöredeki âşıklar arasında rekabetler görülmektedir. (Tus Mustafa kendisinden iyi olan bazı âşıkları kıskanmaktadır).
3. Âşık Mustafa Çabuk’un (=Tus Mustafa) saz-cura çalmada fazla başarılı olmadığı ve sazı hediye edilmeden önce küçük bir oklava ile hikâyelerini icra ettiği görülmektedir. Oklavasını (şimdi ise curasını) eline almadan hiçbir hikâyeyi anlatmadığı, bu oklavayı anlattığı hikâyeye göre silah, kılıç ve bazen de sessizliği sağlamak için kullandığı

görülmektedir. Bu davranışlar onun sanatçılık özelliğini ortaya koymaktadır. Âşık Tus Mustafa, yaptığı canlandırmalarla, verdiği örneklerle ve espiri yeteneği (genelde argo kelimeler) ile dinleyici çevresiyle uyumlu bir iletişim içersindedir.

4. Âşık Tus Mustafa'dan derlenen hikâyelerdeki türkülerde/deyişlerde genellikle 8'li ve 11'li hece ölçüsünün kullanıldığı görülmektedir. Bu türküler koşma ve mani şeklindedir. Türkülerde/deyişlerde en çok yarım ve tam kafiye kullanılmakta ama asıl ahengi redifler sağlamaktadır. Hikâyelerin tamamında türkülerin son iki dizesi az da olsa bazı değişikliklerle tekrarlanmaktadır. Âşığın söylediği türkülerin tamamı hikâyeye kahramanlarının ağzıyla ve bunların büyük çoğunluğu da ana kahramanların dilinden söylenmektedir.

5. Düziçi'nde âşıklık artık bir meslek olmaktan çıktığı için hoşça vakit geçirme maksatlı olarak bazı toplantılar (arkadaş oturmaları) yapılmaktadır. Âşık Mustafa Çabuk, bütün hikâyelerini en ince ayrıntısına kadar anlattığını ve hiçbir zaman (ayrıntlarıyla) sonuna kadar anlatmadan oradan kalkmadığını belirtmektedir.

6. Âşık Mustafa Çabuk'un anlattığı hikâyelerin zamanı, kahramanların hayatlarıyla sınırlıdır. Hikâyelerin başlangıç tarihleri tam olarak bilinmemektedir. Genelde “vaktin/zamanın birisinde” gibi belirsiz zaman kavramlarıyla hikâyeye başlamaktadır.

7. Âşık Mustafa Çabuk'un hikâyelerinde karşılaşılan mekân isimleri, reel dünyada bilinen yerlerdir. Olağanüstü her hangi bir yerden bahsedilmemiştir.

8. Hikâyelerin çoğunda kahramanlar mutlu sona ermektedir. Ancak Paşaoğlu Necip Hikâyesi, Genç Osman Hikâyesi, Zırt Hamza Hikâyesi, Abdaloğlu Hikâyesi, Kamberoğlu ile Senem Hikâyesi'nde ise hikâyeler mutsuz sonla bitmektedir.

9. İncelenen hikâyelerdeki anlatım tarzlatı “tahkiye”, diyalog”, “tasvir ve “tahlil” şeklindedir. Âşık Tus Mustafa genellikle “hâkim bakış açısı ve anlatıcısı” tarzını kullanmıştır. Diyalog ve manzum parçalarda “kahraman bakış açısı”nı kullandığı görülmektedir.

10. Âşık Mustafa Çabuk'un hayatı, yaşadığı yöre, sanatı ve repertuarı hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek onun geleneğin neresinde olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yöredeki diğer âşıklar hakkında da bilgiler verilmiştir.

11. Hikâyelerin tahlili modern hikâye tahlil metotlarına göre yapılmış, hikâyelerin dil ve anlatım özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Böylelikle Âşık Mustafa Çabuk'un sanatkârlığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Âşık Mustafa Köse, Âşık Karayığit Osman, Âşık İspir Onbaşı, Âşık Mehmet Demirci vd. nin yanında Âşık Tus Mustafa'nın da önemli olduğu görülmektedir. Düziçi'ndeki hikâyecilik geleneği ve türkölü hikâye anlatımı Âşık Mustafa Çabuk örneğinde "gelenek, anlatıcı, dinleyici, metin, musikî, zaman ve mekân" yönünden "canlı bir gösterim" halinde icra etmeye devam ettiği görülmektedir.

7. BEŞİNCİ BÖLÜM:

METİNLER

AÇIKLAMALAR

1. Âşık Mustafa Çabuk’a ait sekiz “türkölü hikâye” en eski tarihlisinden başlanarak en son anlattığı hikâyeye kadar bir sıralamaya tabi tutlmıştır.
2. Hikâyelerde yer alan parantez () içindeki kısımlar anlatıcının şahsi duygu ve düşüncelerini gösterirken; eğik şekildeki köşeli parantez [] içersinde yer alanlar ise dinleyici çevresinin ekledikleri bilgileri göstermektedir.
3. Hikâye isimlerinin hemen altında yer alan isimler hikâyelerin kısaltmalarını, sayfaların sol tarafındaki rakamlar ise satır numaralarını göstermektedir.
4. Hikâyelerdeki türküler, -her metnin başından sonuna kadar- köşeli parantezle numaralandırılmıştır.
5. Hikâye metinlerinin yazıya aktarımında “Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi”nde var olan aşağıda gösterilen işaretler ve harfler kullnılmıştır:

ÜNLÜLER

-.....: Ünlüler üzerine uzunluk işaretidir.

ā

ē

ī

ō

ū

/ : Kalın ünlüler üzerinde yarı inceltme işaretidir.

á : a-e arası ünlü

í : ı-i arası ünlü

ó : o-ö arası ünlü

ú : u-ü arası ünlü

ÜNSÜZLER

ğ : Arka damak g’si

ŋ : Nazal n

7. BEŞİNCİ BÖLÜM:

METİNLER

7.1. BEY MAYİL HİKÂYESİ*

[=BMH]

5 Şimdi İsvan (=İsfahan) şehrinde bir padişah varıdı. Millete de asiydi devlete de asiydi. Bu adam tahtında oturuken yakınında bir fakir bir gönşusu varıdı. Onlarda şimdik şamatalar çıktı, gülüşmeler çıktı. Dedi ki: “Sultan get bakıyım şunlar acından ölen bir insanlar, fakirler. Biz görüyon mu gös göca padişah olduğumuz halde bizde niye bu şenlik yok?”

10

Hanım kaktı ordan vardı gıapıyı doğdı. İçeri girince ses kesildi. Tabi gös göca padişah hanımı bu. *[Tabi]*. Bacım dedi: “Bu şenliğiniz ney?” O zaman dedi ki: “Bacım, bizim bir çocuğumuz vardı, kâh babasına atılıyordu kâh baña atılıyordu da şenliğimiz oydu. Acaba sizi irahatsız mı ettik?” dedi. Ulân böyle deyince hanım zorsundu, geri döndü.

15

Padişahın oraya gelince “Neymiş sultan?” “Onların bir çocuğu varmış, kâh babasına atılırmış kâh anasına atılırmış da ona şenlikleri gülüşmeleri oymuş”. “Peki, o çocuğu onlara veren Allah bize verme mi?” “Padişahım sen şu kürsünün üstünde oturursan derdini aramazsan, Allah’ta saña derman vermez”. “Ulân o çocuğu onlara veren Allah’ı bulacam ben!” dedi (ağa). *[Dağa ne]*.

20

Veziri de yanına aldı “Hadi bakıyım vezir!” tebdil-i kıyafet oldular. Melmeketi terk ettiler çıktılar. Şura senin bura benim, şura senin Tece’ye geldiler. Allah aramaynan bulunur mu? Öğlen vahtı oldu ıssız bir bi merrevi dağdan geçiyorlardı. Yolun üzerinde
25 bir pınar. “Ulân vezir hemi biz yorulduk hemi hayvanlar yoruldu. Şuraya inek, hayvanlar istirahat etsin biz de bir istirahat edek. Hemi de biraz abdest alak, bir namâz gılak, Allah’a dua edek”. (Hiç gılmayanlar). *[Hım]*. Endiler biraz istirahat ettiler, namâz gıldılar, dua ettiler, atlara bindiler ordan da sürdüler.

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

30 Bir müddet daha gittikten sonra yolun üzerinde sefil bir adam, hırat elbiseli “Selamün Aleyküm” “Aleyküm Selam padişahım” dedi, adam. “Selamün Aleyküm” “Aleyküm Selam vezirim” dedi ámma bunlar hiç bu adamı önemsimedi, geçtiler. Biraz gedince vezir dedi ki: “Dur hele padişahım dur, dur! Bu ıssız bir merrevi dağda bu sefil adam, bizim padişah vezir olduğumuzu nerden bildi bu?” [Öyle ya!]. Ğulu sıkılmayınca Hızır
35 erişmez derler. Hemen “Bu bizi bildi, bizim derdimizi de bilir”.

Döndüler geri “Çok doğrusun vezir” dedi, döndü. Vardılar “Arkadaş burda köy yok, şehir yok ıssız bir dağ, sen bizim vezir padişah olduğumuzu bizde padişah elbisesi yok, vezir elbisesi yok nerden bildin?” “Sizi bildiğim gimi nere padişah vezir oldunuzu da
40 bilirim” dedi. “Öyleyse bizim derdimizi de bilin”. “Sizin ikinizin de evlatı olmaz. Siz Allah’ı aramaya gidiyorsunuz. Allah aramaynan bulunmaz. Nerde anarsan orda olur”. “Bizim öyleyse derdimize bir çare bulun”. “Alın size birer tane elma verim. Bu elmaları soyun ğabuklarını ğısraklarınız var tavlanızda onlara verin onlar yesin. Etini de dartın haklarınızı geçirmiyerekten yeyin, inşallah Allah size birer evlat verir”. “Emme ben
45 varmayınca da ismini goymayın” dedi. [=Oğlanın ismini Mayıl goyun” dedi]. Ulân bunlara iki tane elma çıkardı verdi ki götü neresi, başı neresi belirsiz. “Ulân şu ihtiyara birer bahşış vererek” diye davrandılar ámma birde ğafalarını ğaldırıyı verdiler ki hiç kimse yok. [Buvv!]. “Ayvah! Vezir Hızır aleyhisselamı bulduğduk ámma tez ğaybettik”.

50

Döndüler geri. Eve geldiler ğuş tüyü yataklar serilmiş. Padişah götünü atıyı verdi yatağa, hanım da geldi Erzurum goyunu gimi besli mal oda yanının başından soĥuldu. Soĥulunça yanının başına bir yuvarlak bişe dâğdı, hanım baktı ki elma ‘tık’ güldü. “Niye gülüyon?” dedi, padişah. “Yok, öyle hoşuma geldi de.” “Yok, hoşuna gelmedi.
55 Padişah göcadı, ben gencim diye baña gülüyon dâğál mı?” “Yok, padişahım sen derdini aramaya getmiştin meĝere başka yerde bi sevdiğin varmış” dedi. “Yok!” “Şu elma neci ya?”. Ulân elma deyince ğaptırdı yekindi (ağa). “Aman sultan o bizim derdimizin dermanı. Şu bıçağı getir”. Kaktı adam, soydular şeyi ğısrâĝın ahırına ğabını, etini de darttılar yediler, günü beklemeye başladılar.

60

Bir ay, iki ay, üç ay, dört ay derken hanımın da önü az ğabarmaya durdu. *[Belli oldu]*. Belli oldu, padişah da sevinmeye durdu. Dokuz ay on gün sonra Ulân hanım bir nur topu gimi oğlan çocuğu doğurdu ki, ğısrak ta bir tay doğurdu erkek. *[Hım]*. Ovvv! Verilsin fakirlere fukaralara bahşışlar. Geliyolar hanımın ğucandan alıyolar. “Ayağa ğadem dolsun, başı dövletli olsun. Allah padişahın berk eliyne versin”. Padişah dağıtıyo (ağa). Milletin derdi de onda zatan. *[Dokuz ay dokuz gün dokuz saniye mi diyodu? He]*. (Efendim).(Saniyesini de mi diyo?) *[He]*.

Şimdi yalnız isminin ne vurulacanı dediydi adam orda şey bunu unuttu, padişah unuttu. *[Ben gelmeden vurman dediydi adam]*. (He). “İsmi Mayil ğoyun dedi, Mayil”. *[O adam, ha!]*. *[Ámma öyle demedi yani]*. İsmi Mayil ğoyun dedi. *[Ben gelmeden vurman demedi mi? He]*. (O başka, o Güzel Ahmet’te). Şimdi onu unuttular.

Ulân herkes bölük bölük bahşışını alıp gediyo. Bir ğarı ğalmış ğoca ğarı ihtiyar “Nerden geliyon ğız?” “Noluyo böyle?” dedi ğarı. “Ulân ğarı padişahın oğlu oldu. Millete fakirlere fukaralara şey dağıtıyo. Sen heç mi duymadın bunu?” Valla ğarı pabucu çitledi (ağa). *[Abovv!]*. Beriden geldi ámma hanımın ğucandan aldı. “Ayağa ğadem dolsun, başı dövletli olsun, Allah berk eliyne versin padişahım, maşallah gözü de maze maze bakıyo” dedi ğadın. “Ulân aferim ğarı zatan da bunu Mayil vur dediydi baña. *[Hım]*. Verilsin ğarıya bir avuç dört altın”. *[Abovv!]*. Ğarı bahşışın eysini aldı.

Çocuğun adı ğaldı Mayil. Bunu hanım beslemeğe zorsundu, duttu emzikçiye verdi. *[Hım]*. Emzikçi bunu ayağının üstüne dikti, getirdi teslim itti. *[Yörüyo çocuk ğayri]*. (He).
 85 Şimdi Mayil böyüyyo, aradan seneler ğeşti. Okula gedecek çağa geldi. Okula gider okuldan gelir, okula gider okuldan gelir. Bir sene, iki sene, üç sene derken, Mayil on dört on beşe doğru bastı.

Bir gün baş vezirin oğlunyan okulda doğuştüler (ağa). *[Kendinin yaşıtı]*. Kendinin yaşıdı. Valla şu Mayil bunun suratına bi yumruk sallarsa gözünün birini pürtede çıkardı. *[Abovv!]*. Hemen vezir geldi padişaha: “Padişahım ya oğlunun ğanı ya oğluyumun ğatili”, “Ya oğlunun ğanı ya oğluyumun ğatili”. *[Evet]*. Padişah dedi ki: “Ulân Allah baña düzgün evlat verseydi, belimden inme evlat verirdi. Elmadan doğan evlat ancak

- öyle olur”. *[Allah Allah!]*. “Cellet!” dedi (ağa). *[Abovv!]*. Ulân padişah bu cellât emri
 95 verince emme Mayil milletin çok hoşuna gidiyo. Hemen bölük bölük vezire seyirttiler
 “Aman vezirim bir insan yirmi senede meydana geliyo. Bir insan (Efendim) bir
 gözüynen de yaşar. Tek gözüynen de yaşar”. Bir ucu padişaha bir ucu vezire, idam
 emrini galdırırlar. *[Mayil’dan yana]*. (He). Mayil devam ediyö. Akli başına geldi artık.
- 100 Bir gün okulda okuyordu. Ğarının biri bir cerağ almış eline okulun çeşmesinden
 doldurdu, yörüdü. Mayil buña bir daş atarsa, cereye. Cerağı hohur itti (ağa). Ğarı şöyle
 baktı ki Mayil vurmuş daşı. *[Oda deldiriyi]*. *[He]*. (Bidecek deldi diği. *[Devam it]*.
 Kimisi üç tenesini deldiriyi). *[He he devam et. Doğru söylüyo, haklı]*. Baktı ki Mayil
 vurmuş daşı. Kos koca padişah oğlu bişe de diyemiyo. *[Bişe de diyemiyo]*. Ğarı şurdan
 105 dutuyu verdi. “Allah çocukcaz saña başka beddua vermem, Hint padişahın gızı Ab-u
 Güneş’in hışmından gidesin” dedi. *[Ab-u Güneş’in mi?]*. (He). “Ab-u Güneş’in
 hışmından gidesin” dedi. “Ulân, bu Ğarı neden beddua verdi baña?”
- Seyirtti Ğarıyı yakalayipta şu yere vurursa, genç adam. “Aha cerağnıñ parası”. Ğarı
 110 parayı görünce “Yavrım saña beddua vermiyom ben”. “Ya ne dedin?” “Hint padişahın
 gızı Ab-u Güneş isminde bir dünya güzeli var, onu alasın diyom. Eñere foturafını da
 görmek istersen babayın odasında” dedi. “Ulân sağol Ğarı”.
- Şimdi efendim günün birisinde padişahların da Ğırk odası olurmuş, Ğırk táne. Babasına
 115 vardı dedi ki: “Baba dünya ölümlü dünya ya sen ölün ya ben ölürüm. Şu odalarımızın
 anahtarlarını ver de bi açıyım bakıyım, neyimiz var neyimiz yok”.
- Otuz dokuz anahtar verdi, Ğırkinci Ğapının vermedi. “Ulân tamam burda”. “Ulân bu
 Allah yapısı dáğál ya Ğul yapısı zāar”. Bir iki dekme sallarsa Ğapıya foturaf baktı ki
 120 Ğarşısında. Foturafı görene Ğadar akli başından gitti (ağa). Hemen hazinenin bekçisi,
 sarayın bekçisi vardı padişaha “Aman padişahım Mayil Báğ *[Ğırkinci Ğapıyı açtı]*
 Ğırkinci Ğapıyı Ğırdı, foturafı gördü, vallaha ya canı çıktı ya çıkacak”. “Ayyvah! *[İş işten
 geçti]*. Buda mı geleceğdi benim başıma?” dedi orda seyirtti. (Hım).
- 125 Geldi ki Mayil ağzı yokarı yıkılmış. Oturdu başına bakıyım *[Ne söyler]* padişah ne
 söylüyo, Mayil’da ne cevap verecek:

[Nr. 1]

130

Yeri göğü yaradanı seversen
 Ne derdin var oğlum kak baña söyle
 Verayım hanamın olayım derman
 Ne derdin var oğlum kak baña söyle²¹

Kaktı Mayıl, aldı:

135

Baba bişé desem oğluñ bilirsın
 Cellât alır üzerime gelirsın
 Beni öldürür nazlı yârim alırsın
 Nesini söyleyim derdimi saña²²

140

Aldı babası:

Yaşa oğlum Mayıl sen biñler yaşa
 Huzurum geçiyo da dağlar daşa
 Eñer öldürürsem döneğim daşa
 Ne derdin var oğlum kak baña söyle²³

145

Aldı Mayıl:

150

Ğarının cereğine vurdum daşı
 Ğarı da sineme sardı ataşı
 Göğñüm erdi diyon Ab-u Güneşi
 Derdim budur babam nesin söyleyim²⁴

155

Aldı babası:

²¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

²² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

²³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

²⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

160 Oğlum Mayıl sen bu işte napardır
Benim buzum ğarlı dağlar eridir
O bir düşman lafı cazı ğarı şorudur
Ne derdi var oğlum kak baña söyle²⁵

Aldı Mayıl:

165 Bir ğuş uştı geldi ğondu ğamışa
Şaçları benziyo sırma gümüşe
Ölsem de gederim Ab-u Güneş'e
Derdim budur babam nesin söyleyim²⁶

170 Böyle deyince padişah gene dedi ki: “Ulān Allah baña düzgün evlat verse belimden
inme evlat verirdi, elmadan doğan evlat ancak o ğadar olur”. “Cellât” dedi gene. [*Allah
Allah!*].

175 O zaman millet gene padişaha dolmaya durdular. “Aman padişahım bir insan yirmi
senede meydana geliyo, biz onun ğolayını buluruk”. “Nasıl bulursunuz ğolayın?” “Ulān
bu melmekette ğız mı yok?” “Hepsini bazar günü has bahçeye topladırık. Mayıl’in
önünden geçiririk. Her ne olsa onun aşkını unudur bunun birisine göğnü düşer”.

180 Adamlar gene idam emrinden Mayıl’i gurtardı. (Baba!) Dellal çıktı: “Ey ahāli, millet
bazar günü üç ğızı olanın üçü de, iki ğızı olanın ikisi de, ğırk yaşından aşağı dulavratlar
da olmak üzere has bahçeye toplanacak! Herkeş [*Süslensin gelsin*] ğızın gönderecek!”.

185 Abovv! (Baba) Millet şimdi ğızlar geyindi ğuşandı, dulavratlar da geyindi ğuşandı
amma hiç onların içinde baya cadı gimi oyanna buyanna geziyorlar. Has bahçenin içi al
yeşil oldu (ağa). Mayıl’in önünden tıram tıram tıram geçtiler. Sonu bittikten sonra,
vardılar “Mayıl Báğ, nasıl hiç biri hoşuna gitti mi?” “Hiç biri de hoşuma gitmedi!”.

²⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “kak baña” yerine “gel baña” denilmektedir.

²⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Padişaha geldiler, padişah dedi ki: “Nasıl?” “Valla padişahım Mayil Bağ hiç birini beğenmemiş” dedi. “Ulân ben demedim mi? Ben demiyom mu size elmadan doğan evlat ancak bu gâdar olur!”. Dediler ki: “Padişahım sen bunu bizim gözümüzün önünde öldürtme”. “Ya!” “Ėorku dağı isminde bi dağ var. Bir ona götürek Ėorku dağında uyudak, orda Ėuşlar Ėurtlar param parça etsin” dedi. “Yoğsa gözümüzün önünde öldürme”. “Olur”.

Ağşamdan vardılar “Mayil Bağ, sabah ava gidecek”. “Olur”. Adamlar sabahnan kaktıllar Mayil’ı da aldılar, ver elini Evren Dağı [=Korku Dağı]. Ámma sözlüler Mayil’ı dağda uyudacaklar, ordan geri dönecekler. [*Ėorku dağında*]. Ėorku dağı burası ki öyle bir Ėorku dağı kı hikmet.

Ağşamınan Ėorku Dağı’na çıktılar. “Mayil Bağ, gecenen av olmaz” günün birinde. “Burda yatak, sabanān avlanak”. “Olur”. Mayil’in aklında öyle bir şey yok. Herkeş yattı, Mayil’de başını bir yassı taşın üstüne goydu. Mayil’de yattı ámma Mayil uyudu. Zaman da epiy geçti.

O ona dürttü, şo şonā dürttü “Kakın Ulân, adam uyudu”. “Kaktılar valla birisi şöyle öte doğru getti, birisi geldi Mayil tepesine dikildi. “Ulân hey Allah’tan Ėorkmazlar” dedi. “Neçe bu adamın tuzuñ ekmağını yediniz, burası Ėorku dağı şimdi biz buradan gidersek bunu Ėurtlar Ėuşlar param parça eder” dedi. [*Tabi*]. “Siz nasıl oluyo da bunu burda goyucunuz?” “Ulân arkadaş beri gel hele, beri gel!” dediler tam o sırada. Üç dört denesi arkasına Ėıvrayı verdi “Yörü bilmem neresine ne yaptığım. [*Gülüşmeler*]. Şimdi biz bunu burdan Ėomadān giri varırsak padişah bizim Ėafamızın alayını Ėopatır”. “Bir adam üçün niye Ėırk táne adamın canı yansın”. Allah adamı köteklettiler (ağa). Mayil Ėaldı Ėorku dağında.

Gecenin bir yarısı olunca Mayil uyanıyı verdi ki bir sağına baktı bir soluna baktı kimse yok. O zaman Mayil acıştı: “Yörü bire muhanetler (dedi) beni ava gidek diye getirdiler de Mayil Ėorku dağında Ėomaya getirmişlermiş” dedi, oturdu. [*Orda söyledi, orda söyledi*]:

220

[Nr. 2]

Ağşam oldu hem belaya gıonu mu?

Muhanetler geriye de döndü mü?

Gene Mayil hem de dağda ğaldı mı?

225

Gadir mevlām mevlām sen yardım eyle²⁷

Ağışam oldu da sabah da olmaz

Gözlerime de uyuku da gelmez

Mayil'da gece hiç yolu da bilmez

230

Gadir mevlām mevlām sen yardım eyle²⁸

Hani nerde ğaldı o bizim dağlar

Yörü deli gönlüm seni kim bağlar

Mayil Ğorku Dağı'nda ğaldı ağlar

235

Gadir mevlām mevlām sen yardım eyle²⁹

Böyle söyledikten sonra “Ulān ğurt mu yer, ğuş mu yer?” dedi. Aynı ğafasını o daşın üstüne ğoydu, hırladı uyudu. [*Allah Allah*].

240

O zaman o elmayı veren Hızır aleyhisselam, geldi Mayil'i Ğorku dağından aldı, Santır dağı isminde bir dağa götürdü. [*Doğru*]. O dağa eletti orda Mayil uyumaya durdu daşta başında, aynı daş. Ordan getti, Hint padişahının ğızı Ab-u Güneş'i ordan aldı geldi ki ğızınan beraber, Mayil uyuyor. Yalnız ğıza dedi ki: “Şimdi Mayil uyuyor, ne ğonuşursanız dinden ğonuşacaksınız. Birbirinize yaklaştınız zaman onu aldığım yere, seni de aldığım yere”.

245

O zaman ğız başına oturdu. Bakalim ne söylüyo ağlar bizden ne dinliyo:

²⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

²⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. 3. mısrada kullanılan “hiç” ikinci söyleyişte kullanılmamaktadır.

²⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

250

[Nr. 3]

255

Üç saat geldiğim üç aylık yoldur
 Ne derdin varsa kak da başa bildir
 Ab-u Güneş geldi gözüneñ gördür
 Uyan Mayil uyan gadan alıym³⁰

260

Mayil başın goymuş bir yassı daşa
 Her işler gelir de sağ olan başa
 Uyanıp baksana Ab-u Güneş'e
 Uyan Mayil uyan ğurban oluyum³¹

265

Mayil ne yatarsın Santır dağında
 Öteri biriler söğür çağında
 Zevki sefa sürer baban bağında
 Uyan Mayil uyan ğurban oluyum³²

270

Mayil ne dersin de uşaktan uşak
 Beline bağlamış ebrişim ğuşak
 Uyan Mayil uyan sarak sarmaşak
 Uyan Mayil uyan ğurban oluyum³³

275

Bir ay doğdu ilk ağşamdan geceden
 Şavkı vurmuş pencereden pacadan
 Uykusuz mu ğaldın dünkü geceden?
 Uyan Mayil uyan gadan alıym³⁴

³⁰ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “gadan alıym” yerine “ğurban oluyum” denilmektedir.

³¹ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

³² 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “Uyan Mayil uyan da ğurban oluyum” yerine “Uyan be Mayilim da gadan alıym” denilmektedir.

³³ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “ğurban oluyum” yerine “gadan alıym” denilmektedir.

³⁴ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “gadan alıym” dan sonra “ğurban oluyum” eklenmektedir.

Ulān, böyle söyledikten sonra Hızır ışıması yakın ğızı ğaldıracak.

280 O zaman Mayil uyandı ámma o vakıta ğadar Hızır da ğızı ğaldırdı. O zaman ğız altın yusüğü [=darağı] çıkarı virdi yüceden aşağı “Al buda benden saña hediye olsun” dedi. Bir altın yusük [=darak] üstünde Ab-u Güneş yazılı. Ğızı aldı Hızır, ğodu gitti.

Şimdi Mayil ışıdı ordan kaktı, ver elini hindi Hindistan’a. Bir müddet gittikten sonra bir yazının [=boş alan, arazi] yüzüne denk geldi ki, yazının yüzünde bir tek yüz bina saray.
285 “Ulān ben yorulдум şuraya varıyım bakalım”.

Ulān vardı kı bir ğızdan başka bir şey yok. Ğız buña dedi ki: “Sen ya deli bir adamsın ya da büyük pehlivansın” dedi. “Nasıl hatın?” “Benim ğardaşlarımın ününü duyan bu toprağa basamazdı” dedi.

290

Ğızın da yedi táne ğardaşı varıdı, onlar da ava gitmişleridi. “Yok, hatın ben yolcuyum”. “Yok, onlar yolcuyu belciyi tanımaz”. “Ben gidecam, yolcuyum” dedi. “Bugün seni burada misafir ederim” dedi (ağa) ğız. Ğız da şöyle adama (ağlara) baktı ki bir parlak güzel bir delikanlı kı hiç sorma.

295

Ulān Mayil orda ğaldı o gün yattı ámma urüyasında [=rüya] Ab-u Güneş’i gördü. Ğız da sabaha ğadar yatamadı. “Ulān oğlan kakıp ta yanıma gelmemi ola” diye umdu umdu da *[Umsa ne olacak]* gendi de varamadı. O da hiç gelmedi. *[Ğardaşları gelmedi mi?]*. Ğardaşları yok, *[Avdalar]* avda. “O zaman demek gidiyon mu?” dedi ğız. “Hatın ben yolcuyum gidecam”.

300

O zaman ğız oturdu, bakalım Mayil’a ne söylüyo, Mayil’da ne cevap verecek. (Mayil’ın da derdi çok):

305

310

[Nr. 4]

Ağa gız derler de benim adıma
 Yiğit ne gadar da geldin dadıma
 Al beni de atının arıdına
 Yiğit sar beni de sar da gidelim³⁵

315

Aldı Mayil:

Ağa gız desinler senin adına
 Sen de hiç gelmedin benim dadıma
 Alamam da atımın arıdına
 Yaslıyım güzel de güzel yaslıyım³⁶

320

Aldı gız:

Bizim de elde avıcı da çoktur
 Kimisi açta kimisi de doktur
 Elleri de demir yayıdan oktur
 Yiğit sar beni de sar da gidelim³⁷

325

330

Aldı Mayil:

Mayil’de düşmüş inceden bir derde
 Çeker de bunu perdeden perde
 Ab-u Güneş’de bir Hintli’den yerde
 Yaslıyım güzel de güzel yaslıyım³⁸

335

“Gidiyon mu demek gedicin mi hiç durucun mu?” “Git ámma şimdi sen saraya varana
 gadar senin orda gafana vururlar” dedi.

³⁵ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

³⁶ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

³⁷ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

³⁸ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

340

Adam atına bindi, devam. Gızın ğardaşlarının da eline bişey geçmedi döndüler geri. Bir de baktılar ki yolda bir atlı geliyo. En büyükleri dedi ki yedi ğardaşın: “Ha Allah bize bir ırızkı verdi, bir av geliyo”. En güccükleri dedi ki: “Ulān ğardaşım o adam ya bir deli adam ya da büyük pehlivan adam. Bizim ünümüzü duyan bu toprağa basamazdı” dedi.

345

“Elleme yolcu yoluna gitsin. Bak sonra yedimizi de mağlup eder, onun emrinin altına girerik” dedi. “Hey, bizim erzinli ocağımız” atın dizginini topladı herif. “Hey! Varıyom miyannı durma”. “Ulān arkadaş ben yolcuyum, yoluma gidiyom”. “Ben yolcuyu molcuyu tanımam. Vaktına hazır ol” dedi adam. O zaman Mayil dedi ki: “Ulān geleceken varsa görecen de var”.

350

Yaklaştı bunlar. “Kimde hamle sırası” dedi. Mayil’da dedi ki: “Kim adamın üstüne arba geliyorsa hamle sırası onda. Hadi hamlelerini yap”. Adam üç sefer gürz salladı, Mayil atın ğarnının altına girdi girdi çıktı, boşa gitti. “Dur sıra bende” birinci hamlede ‘güp’ attan düştü (ağa). Zatān ikinciye üçüncüye hiç sıra yok. Valla hemen o ğabuktan türeyen atınan vardı. Solh belinden pala bıçağı çekti “Ben seni burda boğazlarım” dedi (ağa). “Ulān ğardaş ğıyma başa, bacımı vereyim saña” dedi. [Ha]. “Ben zatān bacıym yanından geliyom” dedi. [Gülüşmeler. Ordan geliyo]. Bunun yedisi de Mayil’in emrinin altına girdiler. [Ohh!]. Mayil’e dediler ki: “Dön bakayım geri”. “Ulān ğardaşım ben Hindistan’a gidiyom, benim yolum uzak”. “Ulān ğardaşım seninle biz de giderik Hindistan’a, dön geri”.

360

Döndüler şöyle eve yaklaşmaya durdular ámma ğız pencereyi aştı dáğnedi ki adamı getiriyolar. [Hah]. O zaman dedi ki: “Ulān gelmeye geliyo ámma fakı da [=hoca] yok, kim nikâh eder” diyo ğız. (Ğızın derdi de onda). (Evveli hocaya fakı derlermiş). [He fakı derlerdi]. Onun derdi de onda.

365

O gün evde misafir ettiler bunu, o gice yattı. Gene uryasında [=rüya] Ab-u Güneş’i gördü. Sabahñan dedi “Ulān ğardaşım başa misade edin ben gidiyom”. “Ulān ğardaşım sen nere gidersen biz de ora giderik. Sen nerde ölürsen biz de orda ölürük”. [Allah Allah!]. “E ğardaşım bu ğız ğardaşınız olacak burda?” “Bizim ğorkumuzdan kimse bu toprağa basamaz. Bu binanın suyu içinde, yiyecağı içinde, hamamı tuvaleti içinde”.

370

Ėapıyı kitlediler, ver elini hindi Hindistan’a. Onlar orda gede dursun, biz Hindistan’dan alak haberi. (Şimdi oraya geçek).

375 Ab-u Güneş’i almak için, Hindistan’da bir paşa Ėara Duman isminde bir paşa, şeheri ablıkaya almış. Ne sucuyu suya, ne oduncuyu oduna. [Abovv!]. Haftada bir su, haftada bir odun. O da bu halde duruyordu orda.

380 Gününün birisinde Hindistan’a erdiler, şöyle bir yer vardılar ki bir çadır Ėurulu, mevsim yaz mevsimi bunlar da o çadırın Ėarşısına çadırı Ėurdular (ağa).

(Efendim) vakıt ağşam, Ulān sabahñan Ėara Duman Ėaktı ki erkenden, çadırın Ėarşısında bi şey var, [Çadır var] çadır var. Heman asgerin birisin saldı “Get şu çadıra, söz bilip, ileri geleni kimise çabuk buraya gelsin” dedi. Yedi Ėardaşlar kaktı, Mayil yatıyordu daha. Asger geldi: “Ėara Duman’ın selamı var. Ėara Duman Paşa’nın. Söz bilip, ileri geleni kimise çabuk buraya gelsin” dedi. Bu yedi Ėardaşlar dedi ki: “Bizim yedimiz de söz bilirik, bizim” dedi. “Yok yav. İçinizden bir tāne”. “Yoo, bizim yedimiz de söz bilir”. Valla asker gitti (ağa). Vardılar Ėara Duman’a dediler ki “Orda yedi tāne adam var. Yedimiz de söz bilirik” diyo. Ėara Duman Ėızdı “Varırsam onları cizmenin altına alırım. Çabuk söz bilip ileri geleni gelsin!” dedi (ağa). Gene geldi posta. 390 “Arkadaşlar Ėara Duman Paşa Ėızdı. Cizmenin altına alırım” diyo.

O zaman Mayil kakıyı verdi şordan. “Ulān Ėara Duman ne bok olmuş ki” dedi. “Sabahñan ayağı yalın başağa bak, şu site samlada benim ayağıma gelemiyomu?” 395 [Aha]. “Ha siktir” dedi (ağa). [Abovv!].

Valla asker geri yanna gitti. “Nettin e?” dedi. “Paşam orda bir zırtta bozan var” dedi. “Kaktı Ėara Duman Paşa ne bok olurmuş ki şu sabahan çiğinde samlasında ayağı yalın başağa bak, benim yanıma gelemiyomu?” dedi. “Beni de siktir etti Ėovaladı”.

400

Ovv, Ėara Duman’la Ėörüşmüye bir pevlivan gelmiş, dellallar çığrılmıya durdu şimdi. [Aha].

Meydan güruldu atlara bindiler, Mayil dedi ki o yedi ğardaşlara: “Bak, sakın ben
405 meydana çıktığım zaman eğer bu paşa benim ğafamı vurursa siz ğaçın ğurtulun” dedi.
[Abovv!]. “Olur”. “Ben dururken size şey yok”.

Adamlar meydana çıktı, hamla sırasını gene Mayil şeye verdi Ğara Duman’a. Ğara
Duman buña üç hamle yaptı, alamadı. Sıra ámma paşa ürutbesi var ğafasında bir ğoca
410 şeyi var ki Mayil ilk hamlede, aha şu depanda urupla ğasna yapılı şey var ya onu bir
sallarsa herif. Ulān o depesinden fırladığı gimi okun hızından ğorktu da ğöp attan düştü
(ağa). Valla Mayil gene vardı, ‘cazz’ bıçağ çekti ámma “Ulān ğardaş kıyma baña, Ab-u
Ğüneş halal olsun saña” didi. Zatān ben de Ab-u Ğüneş’im ucin geldim” dedi.

415 O zaman Ğara Duman’da asgeri tergedi, oda düştü Mayil’in peşine. [Aha]. Yedi ordan
bir de Ğara Duman sekiz, bir de Mayil dokuz. Emme Ğara Duman dedi ki: “Senin bir
fırsatını bulursam bir ğılıçda boynunu uçururum” dedi (ağa).

Bunlar şey oldu, şehere yürüdüler. Bi yere vardılar “Evsebi!” diye çağırdılar. İçerden bir
420 ğarı çıkıyı verdi ki o her birinin boynu şu ğadar var. “Ebe misafir alaman mı?” “Benim
ğocam da yok, alamam ben”. “Beri gel hele beri beri, çıkar hele beri gel”. Mayil elini
cebine sokuyu verdi ğarının üstüne bir parça altın savırdı. Ebe ğadın baktı ki ğırmızı
ğırmızı gov Bizans. “E gelin yavrīm gelin, sizi ossuruh dāğmedik yorganda yatırırım”
dedi.

425 İçeri oturdular ámma ğarının şo köşede bir ğoca çıkırığı var ki her ğolu bir eşşek yükü
gelir. Ğarı düşündü “Odun yok, haftalık su, Ulān ben bu çıkırığı ğırarım, bununan
bunlara yemağı yaparım”. “Sabağan da birinden alırım”. [İyya para çok].

430 Ğarı çıkırığın üstüne bir palaz atıyı verdi. Öte yanna uzanıyı onu edipte döşüynen çıkırığa
bastırırsa, çıkırık homur homur oldu (ağa). [Abovv, ne ğarıymış öyle]. O zaman Mayil
dedi ki: “Ulān ebe neden ğırdın çıkırığı yav”. “Ah yavrīm gelmez olup da geldiği yollara
gov dumanlar çökesice, bir Ğara Duman Paşa töredi”. “Ee!” “Ne sucuyu suya salıyo, ne
oduncuyu oduna salıyo. Şimdi size haftalık suynan yemek yapacam”. O çıkırığı da
435 ğırdım onnan yapacam yemağı.

O zaman Ğara Duman ğılıca davrandı ámma Mayıl “Dur, dur ğardaş, dur hele!” dedi. *[Ğarıyı kesici]*. Ğarıyı kesici. Ğarı yemağı yaptı. (Efendim) bunlara yedirirdi.

- 440 Herkeş yattıktan sonra Mayıl kaktı ğarının yanına geldi. *[Hah]*. “Ulān ebe o senin Ğara Duman dediğin benim ğardaşım” dedi. “Ya şorda ki yatan”. “Yalnız saña bir şey soracam, Ab-u Güneş’in yerini biliyon mu?” “Ah yavrīm biliyom ámma onun başında ğırk táne orospu var. Vallahi varırsam benle top oynarlar” dedi ğarı. “Ulān ebe ben ta filan yerden beri onun için geldim. Eñer mümkünün varısa başa yardımcı ol”. “Yavrīm”
 445 dedi ğarı “Hiç sende bir hediyesi var mı?” “Bende şu yuğsüğü [=altın darağı] var”. “Bu yuğsüğü [=altın darağı] şöyle gösterirsen, ğorkma öte yanna” dedi (ağa). “Yavrīm bi ten gideyim ámma beniñen top oynarlar” dedi (ağa).

- Sabah oldu ğarı yörüdü. Edem, ğızların içine yaklaşıncı ğızın olduğı saraya, ğızlar
 450 baktı kine bir ğarı geliyo ámma ğızlar merdimandan aşığ zıpırdaşdılar (ağa). Ğarıyı orta yire aldılar şimdi bir o vuruyo, bir o vuruyo viyy, viyy, viyy ediyo ğarının ámma *[top oynuyolar]* eli şöyle sallıyo. “Ulān ğız dáğneğı verdi ki (He he şey dáğál altın darak altın, yuğsük dáğál). *[He darak, darak]*. Calp, calp, calp ediyo darak. O zaman bildi “Bire ğancıklar durun, ğarı gelsin!” dedi ámma ğarı ğızanda boğulu itten kötü oldu,
 455 varır halı da yok.

Ğarı vardı oturdu ámma yönünü öte yanna çevirdi, ğarı hult oldu. O zaman “Ulān şu ğarıdan bi soruyum bakıyım. *[Ne söylecek]*. Bu darağın sahibi nerdeymiş” dedi.

460

[Nr. 5]

- Gözlerini sevdiğim yaban ğarı
 Çevirme yönünü sen dönder beri
 Sen de mi gördün benim nazlı yâri³⁹
 465 Darağın sahibiñ senden isterim

³⁹ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “sen de mi gördün” yerine “nerede gördün” denilmektedir.

Aldı ğarı:

470

Sabahınan çıktım dutmuyor dizim
Ağlıya ağlıya görmüyor gözüm
O benim oğlum da sen benim gızım
Darağın sahibi evde bekliyo⁴⁰

475

O zaman gız gülüp oynamaya durdu ámma ğarı ordan çıktı. Ámma ğarının yörür hali yok. “Neettin ebe?” dedi Mayil. “Etmez oluyum” dedi ğarı. Valla Mayil ordan yörüdü ámma Ğara Duman’da yörüdü. Ğara Duman yörüyünce yedi ğardaşlar da yörüdü. “Ulān belki [*Nolur nolmaz*] nolur nolmaz”. Emma Ğara Duman biraz uzaktan varıyo. Mayil’in şeyden hiç haberi yok, Ğara Duman’ın vardığından. Ulān gız şöyle bir bakıyı verdi ki
480 ne baksın. “Mayil geliyo gelmeye ámma ulān bunun Ğara Duman’dan haberi var mı ola?” dedi. [*Hah*]. O zaman gız toparlandı:

[Nr. 6]

485

Yollarda haramıcı olur diyorlar
Diyorlar da datlı cana ğıyarlar
Hasbime de Ğara Duman diyorlar
Geliyo mu kömür gözlüm ne dersin?⁴¹

490

Aldı Mayil:

Güççükten belalıydı *Mayil* başın
Akıtma sevdiğim gözünün yaşın
Ğara Duman benim candan ğardaşın
495 Gelicin mi şirin dillim ne dersin?⁴²

⁴⁰ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “evde” yerine “bizde” denilmektedir.

⁴¹ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁴² 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

“Ğara Duman benim candan ğardaşım” deyince, “Ulān bu benim olmadığım yerde bu baña candan ğardaşım dedi, bundan sonra benden buña kötülük yok”. Ğalbinden ğarayı sildi attı (ağa). [*Aferin ya, bende ğorktumudu. Ğülüşmeler*].

500

O zaman ğızı aldılar, çadıra geldiler yıktılar, ver elini geri yanna geri. [*Hah*]. Şurası ha, burası ha, kaç ğünde, kaç ayda yedi ğardaşların sarayına geldiler.

505

Emma babası ne demişti biliyon mu? Mayil Hindistan’a gittiği zaman kim Mayil’in ismini anarsa onun ğafası cellet. [*Abovv!*]. Guya Mayil sözünü tutmadı gitti ya. Ulān biraz durduktan sonra Mayil dedi ki: “Ulān şimdi babamın melmeketinde olsam”.

Yedi ğardaşlarla beraber Ağa Ğız’da beraber yükte yeğni bahada ağır mallardan aldılar, ver elini Mayil’in babasının melmeketi.

510

Ğünün birisinde (sözü uzatmıyak) Mayil babasının toprağına bastı. Yalınız Ağa Ğız dedi ki: “Mayil Báğ sakın babayın şeyine varmıyak. Çadır ğurarık çadırdadır otururuk”. “Olur”.

515

(Efendim) Öteden beri herkes çift sürüyo tabi. “Selamün Aleyküm” şöyle çiftçi bakıyı verdi ki Mayil Báğ. “Aleyküm selam” dedi “Ğıgırt” dedi, öküzü durdu ámma seyirtti (ağa). Doğru Mayil’in babasının ora. Pahuls gimi vardı “Ne var?” dedi “Müjde padişahım!” “Ne var?” “Oğlun Mayil Báğ geldi”. “Kesin şu itin kellesini” dedi (ağa). [*Ğülüşmeler*]. Onun ğafası gitti.

520

Biraz ilerledi Mayil “Selamün Aleyküm”, “Aleyküm Selam” baktı kı Mayil Báğ. “Ğıgırt” dedi oda seyirti (ağa). Pahols gimi. “Ne var?” “Müjde padişahım, oğlun Mayil Báğ geldi”. “Kesin şunun kellesini”. [*Varamı kesiyo*]. Varamı kesiyo. Netice Mayil ğondu, çadırı ğurdular.

525

Birde padişaha duyuldu ki ulān “Senin foturağın aldığım Ab-u Ğüneş’i de almış, (Efendim) bir ğız daha. Oğlun Mayil Báğ geldi”. “Demek benim o ğızı almış mı?” “Almış”. “Ulān yazık olsun baña onu öldürmesem”.

530 Oğlunu yemağa davet etti. Yalınız Ağa Gız dedi ki: “Mayıl Bâğ sakın yemekten yeme, şu finiyi götür öğü sıra buña at, yarım saat ğadar dur, bu yer. Yedikten sonra buña bişi olmazsa ğorkma”. “Olur”.

Atınan beraber her şeyiyen vardı. Ovv, (Baba) halılar kilimler döşenmiş, meclis
535 ğurulmuş. (Efendim) Yemek tepsileri düzülmüş, ğırmızı kiraz ğimi. “Buyur Mayıl Bâğ buyur buyur, buyur buyur”. [*Yedi ğardaş gelmedi mi?*]. (Yok). [*Yalınız*]. (Yalınız). Buyur buyur buyur buyur, atı götürdüler yerine bağladılar.

(Efendim) Dedi ki: “Arkadaşlar benim bir ahlām var şo finiyi atmadan boğazımdan
540 aşmaz” dedi. “Ulān Mayıl Bâğ biz oña veririk, tabağnan veririk, tabağnan”. [*Olur olur*]. “Verin bakıyım, verin”. Bir tabak doldurdular, el ettiler verdiler, fini ne bilsin onun zehirli oldunu, [*Vay vay vay*] zulda aşırđı (ağa). Yarım saat sonra guyruğu yere vurdu. “Temam, tamam doyduk, ğaldırın”.

545 Ulān yemekler kaktı ámma millette ses yok. [*Tabi*]. Şordan dediler ki: “Elin adamında densiz adamın ğabili mi var?” “Ulān Mayıl Bâğ sen de okumuş adamsın baban da okumuş adam, bir oyun atında bir seyrederek yav”. [*Oyun oynayın*]. (He). [*Santraç*]. “Peki, ne dendi atacak bunu?” Ğollarınızı bağlayıp bağlayıp çözmeye. Mayıl’ın padişah bir mi olur? Mayıl elmadan doğma, Hızır aleyhisselamın elmasından.

550

Mayıl üç sefer babasını uttu. “Baban Ulān perişan oluyo Mayıl Bâğ birde oyun ver, seni
utsun”. Oña verdi uttu, “Bağlayın şunun ğolunu” bağladılar. “Çekin oğlum” çekindi kendini ğopardı. “Zencirnen bağlan” onu da çekti onu da ğopardı. “Oğlum seni ne yiner?” “Benim atımın guyruğunun alt ğismında bir çift ğılı var, o yiner”. “Ğidin
555 getirin” at katır orda.

Gittiler sardılar “Çekin oğlum” ‘cızť dedi. Pırtıyı kesti et oturdu. O zaman “Oyun şu ğavurun ğözünü” dedi ámma “Ayvah!” dedi ámma Mayıl toparlandı. Bakalim orda ne söylüyo, ağlar burda ne dinliyo:

560

[Nr. 7]

- 565 Uyma baba uyma düşman lafına
Girme evlat gatilleri safına
Bir adam ğıyar mı öz evladına?
Dudun uşak babam oyma gözümü⁴³
- 570 Acı baba acı halıma acı
Sağda sensin benim başımın tacı
Kesen eller vurur yaş bir ağacı
Dudun uşak babam oyma gözümü⁴⁴
- 575 Sen goymadın şu yüzümün perini
Ya ben kime arz edeyim halimi
Alırsan vereyim nazlı yârimi
Dudun uşak babam oyma gözümü⁴⁵
- 580 Dünya *Mayıl* olmuş benim adıma
Dağlar da dayanmaz ah-ı zarıma
Şimdi haber olsa Ğara Duman’a
Dudun uşak babam oyma gözümü⁴⁶
- 585 (Ğara Duman’a kim haber verecek kine).

O zaman bunun gözlerini oydu. “(Efendim) götürün bunu filan yerdeki zındana atın”.

- 590 Götürdüler zındana attılar. Padişah bir haber gönderdi: “Ben göcasını öldürdüm, gendini de alacām”. Ulân, bu haber Ğara Duman’a duyuldu. Ğara Duman dedi ki o yedi

⁴³ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁴⁴ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁴⁵ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁴⁶ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

ğardaşlara: “Ben ölene ğadar size şey yok, savaş yok”. “Yeter ki şu iki şeye mukaāt olun (dedi), iki ğıza mukaāt olun” dedi.

595 Haberciler gelince Ğara Duman dedi ki: “Ğos ğoca Hint padişahının ğızı bu, böyle bir kaç ğışıyle gitmez bu”. “Çok gelsinler” dedi. (Topal devin dediği gimi). Valla Ğara Duman çıktı meydana.

Ovv, aman veriyomu kı hiç. Şura senin bura benim, şura senin bura benim, yedi 600 ğardaşlara hiç sıra yok. Bu Ğara Duman bunlarının az harb eyledi, yedi sene. [*Abovv!*]. O orda savaş yapı dursun, biz alalım zındanda yatandan haberi.

Bir gün dedi ki zındancıya: “Ey zındancı, bir insan yedi sene bir zındanda yatarsa aydan mahrum olursa, günden mahrum olursa, muhakkak bir yerinde bir nuksanlığı olur 605 derler. Nolur beni de şu zındandan çıkarsan da ben de şu aydan günden mahrum olmasam”. Ulān zındancı dedi ki: “Bunun zatı közü kör, zatı közü kör. [*Ğaçamaz göremez*]. Ğaçamaz göremez”. “Bunu şu bozuk dāğermenin orda dutun dibini eletirim. Ağşama ğadar orda dursun, ağşam da getiririm geri zındana ğoyarım”. Adamı çıkardı oraya, eletir oraya.

610

Ağşam oldu mu getirir, sabah oldu mu eletir oraya. Orda dururken Cenab-ı Allah, Cebrail’e emreyledi: “Cennet-i Alāya gireceksin güvercin ğuşlarına haber vereceksin”. Ğuşlar o dakkada çıktılar geldiler, dudun başına ğondular, şıkır şıkırrada. Birisi dedi ki: “Şimdi şo gözlerini yerine ğoysa da birer tüy atsak, bulsa sürse eskisi gimi olur ámma 615 göy olur” dedi. Biri de dedi ki: “Dünyayı görsün de göy olsun varsın”. O zaman ğuşlar şıkır şıkırrada silkindiler, Allah tarafından onun üzerine düşecek. Ğuş “Ya Allah ya Mismillah” dedi gözlerine sürene ğadar perde de açıldı. “Yarabbi şükür” dedi ámma ğafanın saçı göbekte. Davar ğimi ğıllı. Valla pır, ordan pırladı (ağa).

620 Şurası burası, şurası burası derken köyün birinin kenarından ormanın içine geldi evin birinin yakınına gizlendi. Meğere oda oranın ğasabıydı, ğasabı. Künde bir davar keser, yarısını satar yarısını da hulama çöplüğ attırırdı. Sen millete bayat et mi yedireceksin deyi. O adam o gün gelince orıya “Ulān hanım” dedi hanımına “Allah bize bir ırızkı verdi vermeye ámma bilmiyom nerden verdi?” “Boğön üleşi tüm sattım” dedi.

625

Yattılar sabah oldu. (Tabi şimdiki gimi tuvalet falan yok ya). Adam bir gezintiye çıktı ki çalının içine aykırı çalının içinde davar gimi adam gimi bişe var. “Ulān in misin cin misin nesin sen?” “İn de dāğılım cin de dāğılım, sen gimi bir insanoğluyum” dedi. Abovv, adam vardı baktı, şöyle saçını araladı kı heman başını tıraş etti, adam eyi kötü bir elbise verdi. Kendi ğasaplını yapar, oda temizliğini yapar. İşi buldu adam. *[Tamam]*.

630

Bir gün ağşam oldu böyle ekmeklerini yediler oturuylardı, ğapı tak tak tak döğüldü. Açığı verdiler ki iki dene candarma. “Ha, üç yüz üçlü ğasap başı sen misin?” “Benim”. “Sen sabah harbe gideceksin”. *[Adam kalmamış]*. Ta üç yüz üçe gelmiş, genç nesli bitmiş. “Pekī” dedi ámma yūrağı ‘güp’ dedi (ağa). O zaman bizim adam sordu: “Baba ne harbiymiş bu?” “Yav, bizim padişah oğlunun gelinini almak için gözünü oydu du oğlunun, zındana attırdı, şimdi onun da bir arkadaş a mı varmış, neyi varımış Ğara Duman isminde, asger ğomadı ğırdı.

635

640

(Efendim) Şimdi ta bizim doksan üç yüz üçe gelmiş”. “Pekī, senin yerine ben getsem ora beni ğabul etmezler mi?” “E ne diye etmezler ki”. Senin sabahtan altına bir at verirler, meydana çıkan, oyanna buyanna iki at seyridin ikindine ğarşı ğaçan gelin” dedi. *[Bak bak bak, kolaylıĝa bak]*. *[Oda kendi canından korkuyo. Tek gitsin diyo]*. (He).

645

Sabah oldu padişahın ora vardı “Padişahım boğön bi kölem var o gidiyo”. “Ha o boğön gitsin, sabahta sen giden”. “Siktir et bir günün beyliĝi da beylik” dedi. Çocuk huzura geldi. “Getirin şuna bir at”. At geldi, atın üstüne binene ğadar atın beli gıstı (ağa). “Yok, padişahım olmadı şurda oğlun Mayil Bāĝ’ın atı var onu getir”. Getirdi “Onun ĝılıcını ĝalkanını da getir”. Onu da getirdiler “Ğuşan oğlum”. Guşandı. “Haydi, oğlum saña uğurlar olsun”.

650

655

Ulān yedi seneden beri baĝlıydı at orda. Mayil dedi ki: “Şunu bir ken ĝaldırıyım bakıyım, ĝaçar hali ĝalmış mı?” (Efendim) Atın dizginini toparladı at ĝuyru sürdü, ĝafayı ĝaldırdı ámma o yazılar [=geniş yeşil alan] dar gelmeye durdu. Şeyde meydanda Ğara Duman.

Ulān Ğara Duman buña şöyle bir baktı ki buña bir atlı geliyo ku heybetli “Ulān şu ses salımına gelsin, şuña bir iki hane söyliyem”. “Ğardaşımdan bir haber verdiyse verdi, 660 vermediyse şu ğanımın son damlasına ğadar çarpışıyım” dedi. Adam da yaklaştırmaya durdu:

[Nr. 8]

665 Gelme yiğit gelme ben de varayım
 Ağlen orda bir habercik sorayım
 Ben yerli yerince ğılıç çalayım
 Acep ne yaptınız can ğardaşıımı?⁴⁷

670 Aldı Mayıl, bakayım şunu bir sınavım dedi:

İki cellet bir araya aldılar
 Her ölüğün bir çareye serdiler
 YorUlāna ğadar ğılıç çaldılar
 675 Ben bir gece gördüm can ğardaşıımı?⁴⁸

Aldı Ğara Duman:

Her sabah her sabah öten abalak
 680 Saña göstereyim her savaşıımı
 Mevlāñ aşkına yiğit doğru söyle
 Acep ne yaptınız can ğardaşıımı?⁴⁹

Mevlā’yın aşkına değince (tabi onlar sapamaz) bakıyım aldı Mayıl:
 685

⁴⁷ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁴⁸ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁴⁹ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “yiğit” kullanılmamıştır.

690

Ġaranlık yerlerde yattım bir zaman
 Perişan göñlümü geçirdim gün zaman
 Gözleriñ sevdiğim Ġoç Ġara Duman
 Nice ettin benim nazlı yârimi?⁵⁰

Aldı Ġara Duman:

695

Bekledim haneni hanemden artık
 Söyledim maneni manemden artık
 Anamdan ziyade bacımdan artık
 Ġadir mevlâm versin benim eşimi⁵¹

700

Böyle söyledikten sonra orda biliştiler bunlar. Mayıl dedi ki “Ulân Ġardaşım, ne Ġadar olsa atadır, benim atama elim dutmaz. Beriden vardıġımız zaman ben saña bakarım, o zaman sen babama, ben vezire”.

705

Hafif golunu baġladı, çekindirecek şekilde millet seyirde böyle “Duttu getiriyo, getiriyo, getiriyo”. Bölük bölük insan yarılmaya durdu böyle, doğru padişahın olduġu yere. *[Hah]*.

710

Padişahın ora varınca “Vur oġlum boynunu, vur!” Adam golunu çekiyo verdi ġırdı, pırttıdı ámma Mayıl Báġ bir bakarsa. Ulân Ġara Duman ġılıcı çekmesiyle şu padişahın ġafasını uçurması bir oldu. *[Ohh!]* O zamana Ġadar Mayıl daşı vezirin başına vurdu ámma millet ġürleştı ámma alayı bizim gimı tahavvıt [=yaşlı, ihtiyar], genç nesli hiç yok. *[Gülüşmeler]*.

715

Heman kürsünün üstüne sıçradı Mayıl: “Ġaçmayın, ġorkmayın beni dinleyin”. Ulân geri döndü millet, uzaktan geri döndüler. “Hint padişahının ġızı Ab-u Güneş’i alıp gelen Mayıl Báġ benim” dedi. “Fılan tarihte babam gözlerimi oydu, filan yerde zındanda yedi sene yattım. Allah’ın emriylen gözlerim iyi oldu, geldim. Şimdiyse babamın yerine ben padişah olacâm. Ġara Duman Paşa vezir olacak. Ġasap da akıl dane olacak”

⁵⁰ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁵¹ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

720 dedi (ağa). “Kimsenin burnu ğanamayacak, ğorkmayın herkeş işine gücüne baksın” dedi.

(Efendim) Şimdi Ağa Ğızı’da Ğara Duman’a verdiler, Ağa Ğızı. Yedi ğardaşları da o melmeketten hangi ğızı bağeniyosa onuĝnan da onları everdiler. Onlar öyle muradlarına
725 erdi. Sizde böylece erersiniz. Benim bildiklerim bu ğadar. [*Diline saĝlık!*].

7.2. DADALOĞLU HİKÂYESİ*

[=DH]

- 5 Şimdi İrağın Rakka şehrinde Silsüfüroğlu isminde bir bey vardı. Bu bey yaşlandı, (Efendim) hastalandı. Adamları topladı başına dedi ki: “Arkadaşlar ben hem yaşlandım hem hastalandım. Artık ben bey olamıcam, üstünüze Ali Beyi yapın” dedi bey olarak.

Onlar da duddular Ali Bey’i “bey” yaptılar. Ali Bey’de o zaman bekâr.

10

Bey olunca Ali Bey’de birinden bir gız istedi. Bunu da vermediler. Ali Bey’in zoruna getti bu: “Ben gös göca bir bey oğluyum da bunlar da vermesin” dedi. “Beni isteyen benine, burda galan galsın” dedi. “Ben Çukurova’ya gidecam” dedi.

- 15 Ordan İrağın Rakka şehrinden kaktı Mardin üzerinden Antep’in Nizib’e gındu. Nizip’ten kaktı İslâhiye geldi, İslâhiye’ye gındu. İslâhiye’de de Mursaloğlu var. Mursaloğlu dedi ki postayı gönderdi. “Neciymiş bunlar? Göçecek miymiş, burda galacak mıymiş, necimiş? Get sor öğrende gel, nereliymiş bunlar?” Posta geldi “Arkadaş nerden gelip, nere gediyouuz? Göçecek misiniz, galacak mısınız, nirelisiniz? Necisiniz?” “Biz İrağın Rakka şehrinden geliyouk, Ceritlerdenik, malcıyık”. “Ha!”

Geri geldi adam, posta. Mursaloğlu’na dedi ki: “Onlar Irak’tan geliyoumuş, malcılarımı, Ceritlerdenimiş”. “Ha! Ceritler’de güzel gız olur derler. Ondan birini başa göndersin beylerine söyle de” dedi postaya. Geri getti posta “Beyimizin selamı var”. “Evet”

25 “Ceritler’de güzel gız olur derler. Ondan birini başa göndersinler diyo” dedi. O zaman Ceritoğlu Ali Bey arkadaşlarına döndü yönünü. “Bu söze garşın ne cevap veriyouuz” dedi. “Bu söze garşı gılıçla cevap veracāk” dediler. Orda savaşı goptu (ağa).

- Mursaloğlu’nun asgerini harab ettiler. Ordan da kaktılar ver elini Ceyhan Yarsuvak.
- 30 (Ceyhan’ın eski ismi Yarsuvak). Bu Çukurova’nın da dört sahibi var: Alı Osmanoğlu, Zülgadiroğlu, Gözanoğlu, Dadaloğlu. Çukurova’ya da bunlar sahip. Bunlar Ceyhan

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Yarsuvak'ta birleştiler. Dadaloğlu adamlarına döndü “Zülgadiroğlu sen nediyon bu işe?” “Benim asgerim adamım Maraş'da” dedi. “Ordan gedeyim adam toplayım, getiriyim diyene ğadar bu iş burda zatán biter” dedi Zülgadiroğlu. O götünü fittırdı bi
 35 yanna. “Ėozanoęlu sen nidiyon?”. “Benim adamlarım da derreme toplama. Buğa dayanmaz” dedi. Ėaldı Alı Osmanoğlu'ynan Dadaloğlu.

O zaman Dadaloğlu sazını çekti bakiyim Ceritoğlu'na ne sölüyecek şimdi:

40

[Nr. 1]

45

Ceritler Rakka'dan sökün eyledi
 Döndermiş yönünü Urum'a doğru
 Urum'da Avşar var öldürür sizi
 Çek atın başını Ėırım'a doğru

Ėırım'da o yanda. [Ha!].

50

Ceritoğlu bu sözümü dudmazsan
 Sözlerime de rivayet itmezsen
 Burdan geri sen Ėırım'a gitmezsen
 Çeviririm seni gerine doğru

55

Zülgadiroğlu'nun asgeri azgın
 Alosmanoğlu'nun asgeri düzgün
 Cettimi cettine evvelden ğızgın
 Gönderirim seni filine doğru

[Eyi demiş ámma!].

60

65

Dadaloğlu bura bizim yurdumuz
 Alosmanoğlu' da asıl ğurdumuz
 Zülgadiroğlu Ğozanoğlu dördümüz
 Sunarık elimizi serine doğru

70 Diyince Dadaloğlu, Ceritoğlu Ali Bey “Ulân bu bize tehdit mi gösteriyo? Getirin şu sazımı baňa” dedi, saz geldi.

[Nr. 2]

75

Dadaloğlu bu tehditin baňa mı?
 Seniyinen bir harp itmek niyetim
 Dur bakım ölüm saňa mı baňa mı?
 Şu ovada bir harb itmek niyetim

80

Buyurun ğavğaya meydan burası
 Cerit geldi başınızın belası
 Bir yanı da Anavarzar alası
 Ğozan'dan da bir yer almak niyetim

85

Buyurun ğavğaya etmen mahana
 Ğarganın dernağı gelsin şahana
 Malcıyım inmezsem olmaz cihana
 Akan suya takım goymak niyetim

90

Diyor *Ceritoğlu* 'm hiç etmem tasa
 Buyurun ğavğaya kim düşer yasa
 Var asilik yalan söyler hulasa
 Dördünüze birden vurmak niyetim

95 [*Abov! Oda fenaymış*].

Dedi (ağa). Ha o zaman yönü Dadaloğlu şiye döndü Ğozanoğlu'na.

[Nr. 3]

100

Yiğit olan yiğit durur sözünde
Sözünün üstünde dur Gözanoğlu
Yiğit ikrarında ğatı sayılır
Yiğitliğin hakkı var Gözanoğlu

105

Davulbazlar yüksek vurur havayı
Goç yiğitler hakka eder duayı
Düşmana vermeylim Çukurovayı
Bura ğan dökecek yer Gözanoğlu

110

Davulbazlar uzak uzak duyulur
Goç yiğitler bu havaya bayılır
Alosmanoğlu öz ğardaş sayılır
Yeşil düşmüş alı sor Gözanoğlu

115

[Allah Allah!]. (Efendim).

120

Diyor Dadaloğlu'm aslım buralı
Ölen ölür bazıları yaralı
Haydin aslanlarım haydin ireli
Seyir et ğavğayı gör Gözanoğlu

Dadaloğlu tek başına savaşa girdi (ağa). [Öteğler?]. (Pırttı, götün pıttırdı). Üç saat savaş yaptıktan sonra üç yüz atlıdan iki yüzü getti yüzü çıktı. [Yüzü ğaldı]. Yüzü ğaldı.

125

O zaman yenik düşdü Dadaloğlu. "Ulân giderim arkadaşım Mursaloğlu'nun yanına ondan ğovvet alırım gene de bunu burda ğoymam". Edem İslâhiye vardı ki aboov kiminin bacağı yok, kiminin ğolu yok (Efendime söylem). Herif gelirken orayı da hasar itmişmiş zatan. O zaman sazını çekti.

130

[Nr. 4]

135 Saňa derim saňa hey Mursaloğlu
Altlanında dógüş oldu dön oldu
Yúrağ olan döne döne dógüştü
Arap atın goç yığidin gın oldu

140 Ağşamki úryada gördüğün düşler
Hesaba gelmiyor kesilen başlar
Girmedi gavğaya puşt arkadaşlar
Çekildiler bir tarafa yan oldu

(Yani girmediler diyo).

145 Öğleninen ikindinin arası
Eyi olmaz eğri gılıç yarası
İncirli’nen Yarsuvak’ın arası
Işıladi gölep gölep gan oldu

150 (Efendim)

155 Diyor *Dadaloğlu*’m geldi döküldü
Nice yığitlerin beli büküldü
Üç yüz atlıyınan harbe dıkıldı
Yüzü geldi iki yüzü yoğ oldu

Dedi ordan da umudu kesti Dadaloğlu. Ver elini Binboğa (Dadaloğlu Binboğa’lı).
Yolda toplandılar ámma Dadaloğlu’nun burnunu dutsan canı çıkıcı. Ğırdırdı atlıyı. O
zaman dedi ki: “Ulān ağa ne ğadar gaygı ediyon, ne ğadar tasa ediyon” dediler adamları.
160 “Zaman gelirse biz de o Ceritoğlu’ndan intikamımızı alırık”. O zaman Dadaloğlu:

[Nr. 5]

165

Dilde dáğál âlem geldi gözüme
 Akan gözlerimden seli nediym
 Sağ selâmet ayrıldığı Binboğa
 Sorsa baňa şimdi dağlar nediym

170

[Allah Allah!].

Sürerim sürerim gitmez gır atım
 Yarsuvak'da ğaldı gürküm ğusatım
 Babaları öldü yavrular yetim
 Hani babam deyi ağlar nediym

175

Binboğa'ya varsam sadetsiz sessiz
 Girsem odalara hepisi issiz
 Ğaralı gelinler başları fessiz
 Nerde bizim beyler derse nediym

180

[Allah Allah! Eyi söylüyo orda].

185

Elde dáğál goç yığidin ğınası
 Ğara geldi iki yüz beş senesi
 Goç yığıt Kenan'ın Elif anası
 Şıkıp yollarımı bağlar nediym

190

[İki yüz beş sene!]. (He, İki yüz beş senesinde). *[Fuşyy!].* (Efendim).

Dadaloğlu yoramadım düşleri
 Şehidime dikemedim daşları
 Yarsuvak'da olup biten işleri
 Sorsa baňa ğalan sağlar nediym

195

Dedi adam çekti Binboğa'ya gitti. *[Allah Allah]*. Böyle oldu bu da. *[Diline sağlık!]*.

7.3. ESMEHAN HİKÂYESİ*

[=EH]

5 Şimdi vaktin zamanında Şam'da bir hoca vardı. Bu hocanın bir gızı bir oğlu vardı. Bundan başka evlâtı yoktu.

Biri de bir oğlan çocuğu ufak getirdi camiye attı. Anasız babasız. Onu da kimse almadı. “Ulân bunu kimse almadı. Benim de bir oğlumdan başka yok” dedi hoca, “Şunu ben
10 alayım”. Aldı yakasından geçirdi, evlât etti, besledi, okuttu.

(Efendim) Aklı başına geldiği zaman camide müezinlik yapar, hocada namâzı gıldırır. İsmi de Mulla göydu. Hoca namâzı gıldırır, o ança ezan verir yani. Bu böyle devam ederken hoca fakir, zaman zaman hecaza gedecek kadar para sahibi oldu.

15

Bir gün hanımı çağırdı. “Ulân hanım hecaza gidecek kadar paramız oldu. Hecaz'da bizim boynumuza farz. Ben hecaza gidicim, Allah izin verirse ne diyon?” Hanım dedi ki: “Sen getmişken hocam ben de gidiyim”. “Pekî, oğlunu çağırdı, öz oğlunu Mulla'yı dağâl”. “Oğlum biz Allah izin verirse ananla hecaza gedimiz, ne diyon?” dedi. “Ulân
20 baba siz getmişken ben de gidiyim” dedi öz oğlu. “Bu kız gârdaşına burda kim bakar?” “Ha öbür gârdaşımız Mulla varya. (O soñradan aldığı beslemesi). “O bakar”.

Çağırdı Mulla'yı “Oğlum Mulla biz hecaza gidiyok. Sen burada hem camide namâzı gıldırıp da hem de bu kız gârdaşına bakabilin mi?” “O hovv öte bile de savışırım”
25 dedi. Dudtu bu hoca, hanımı oğlu hecaza gettiler. Galdı Mulla.

Mulla evden gelir, namâzı gıldırır, gızın eksiği noksanı varsa getirir alır, pencereye gör gider. Bir gün beş gün, bir gün beş gün, on gün dirken, bir gün minarede ezan virirken Mulla, hocanın gızı da destileri aldı caminin musluğuna suya vardı. Ulân Mulla yüceden
30 aşığı baktı ki hocanın gızı da gız. Ezeni yarım yamalak okudu, namâzı gıldırdı.

*Metin, Temmuz 2008'de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk'tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Ta ötede bir ğarı vardı. Vardı onun yanına. “Ebe!” “Hıı!”. “Şu bizim hocanın ğızını
baña ğandıraman mı?” “Heyt” dedi ğarı. “Hoca seni besledi büyüttü, yakasından
geçirdi, evlât etti, o ğız senin bacın”. “Bire ğarı, elin evlâtı ele oğul olur mu? Sen
35 ğandırmana bak”. “Bu sözü burda dedin bir daha başka yerde deme” dedi ğarı.

Mulla elini cebiye sokuyu virdi, ğarının üstüne birğaç ğuruş para. Edem, ğarı parayı
gördüydü “Ġandırırsam nereye götürüyüm?” dedi. (Bak sen şu işe). “Ellek’ten aşağıda
Musacıklardan yokarda yeni bir hamam açıldı, ben giderim o hamamı kiralarım sen de o
40 ğızı o hamama getir, öte yanna ğarışma” dedi. “Oldu”. Adam vardı hamamcıyı çağırdı
“Boön hamamın geliri ğaç para?” “Yüz lira”. “Aha saña yüz elli lira, ver anahtarı baña”.
Anahtarı aldı Mulla hamamının içine girdi. O orda bekleye dursun ğarıdan alak haberi.

Ğarı ğızın yanına geldi dedi ki: “Yavrīm, anan hecaza giderken baña tahrama tat
45 didiydi. Haftada var ğızımın halını hatrını sor, eksiği noksanı varısa al didiydi. Ben de
haftayı geçirdim on gün oluyo, filan yirde bir yeni hamam açılmış, (Efendim) ora gedek
diyodum” dedi ğarı, ğıza. Ġız dedi ki: “Ebe, ben hamama şora şura gedemem, gidersem
beni anama babama yaman bildirirler. Ben gidemem”. Ulān ğız öle diyince ğarı
duruktu. “Yavrīm” dedi. “Bu köyün ileri gelen ağların, bāğlerin, konşuların gelinleri
50 ğızları toplandı yolda seni bekliyorlar, ben de seninle birlikte gedecam” dedi “Gidip
gelacām”. “Hā ebe sende gedip gelirsen, giderim”.

Ġız haman pırtısını da aldı. Biraz gedince “Hanı ebe” dedi “Ġızlar, ğızlar da gidicik
diyodun sen. Nerde ğızlar?” “Herhalda biraz getmişler” dedi ğızlar. Biraz daha gitti.
55 “Hanı ebe ğızlar?” “Yavrīm herhalde hamama varmışlar”.

Ğarı bu hamamın deliğinden içeri diğnedi ki siniler sinek yok, Mulla’dan başka. “Vay
doñuzlar” dedi “Hamamın içine dıkılmışlar da cumbur cumbur çimişiyorlar” dedi ğarı.
Ġız ğapıyı yitti içeri girdi ámma ğarı da şeyi hemen daktı vardı öte yannı.

60

Ġız bakıyı virdi ki Mulla orda. “Ey Esme hatın! Ġaçan ğaçan, nere ğaçan?” dedi Mulla.
Ġız düşündü bir müddet, ğaçaca göçece yok. Ġız dedi ki: “İşi olduğuna bırak Mulla
şimdiden sonra sen benimsin ben de seninim. Ne yapacak burada?” “Hamam yapacak”
dedi. “Pekī, öyleyse sen benden evvel yap, ben sonra yapayım” dedi. Mulla şu üstü

65 yanın soyundu. Şurda bir don ğaldı. Hamam daşının üstüne oturdu. Ğız bunun arkasını ğıvrayı virdi. Orda bir göca ğalıp sabun var ki Mustafa Kilis onu eline aldı, muslukları aştı ğız, biri ılık biri soğuk. Şu Mulla'nın ğafasına virirken, virirken, virirken ince belden yokarıya şey sardı, köpük sardı. Şöyle baktı ki hamamın gurnasında bir hamam tokacı var ki, tokacının başı elli santim var.

70

Onu eline aldı şimdi “Nirelerini istiyon Mulla?” Mulla minarada ezan virdiğinden daha fazla bağarmaya durdu hamamın içinde. Valla ğız ğapıyı çekti hart. “Ulān bu bağırıtı neciymiş?” diye hamamcı geldi ki, Mulla tordaylak devamı içerde bir oyanda su salıyo bir bu yanna.

75

Valla bunu oturttu hamam daşının üstüne muslukları açtı. Mulla'yı temizledi adam āmma Mulla'nın gözleri fidiret gözü gimı cayır cayır yanıyo.

80 Eve geldi, bir ğalem bir kâğıt, “Evinize giren çıkan belirsiz oldu, hele bilmem náğın evinden kötü oldu”. Mulla öyle bir kâğıt yazdı ki ğızın Hicaz'daki babasına. Son Hicaz'a giden ğafileden birisine “Şu mektubu al, bizim hocayı Hicaz'da görürsen ona vir”. “Pekī”. Aldı götürdü (ağa).

85 Ğız ne yaptı, ğız ğapıları kitledi, pencereyi kitledi. Yalınız ğardaşı Hicazcı giderken barnağındaki yusuğu çıkardı “Al şunu benden saña şi olsun” didi. Ğız içerde kitli.

90 Adam Hicaz'a vardı. Tam döneceleri zamān Hicaz'dan nasılısa hocayla denk geldiler. Hoca dedi kine “Bizim Mulla dedi namāzı ğıldırıyodu mu yoksa cami öyle boş mu?” “Ulān hoca Mulla deyince iyi aklıma düştü. Mulla'nın saña bir mektubu var. Ulān hoca okuduku huvv, çağırdı oğlunu. “Al şu mektubu oku! Okudu. Get ğız ğardaşını öldür. Öldürmezsen saña dünyada ahırette hakkımı helāl itmem” dedi. Ulān oğlan ordan çıktı āmma diyo ki “Hey yarabbi bu lafin arkası yalan mı doğru mu? Ben nasıl öldürüyüm”.

95 Süre süre süre bir gün ağşamınan geldi. Ğapıyı döğdü ğardaşı. “Kim o?” dedi ğız içerden. “Ben ğardaşınım”. “Daha benim ğardaşım Hicaz'dan gelmedi, çekil yandan” dedi. “Aman bacı ben ğardaşınım da dediyse de”, kurt gördüğünden ğorhar dediği gimı

ğızda Mulla'dan ğorhuyo. O zaman ğardaşı oturdu sazını ğucana çekti. Bakıyım, bacısına ne söylüyo, bacısı da kendine ne cevap virecek:

100

[Nr. 1]

Uzak yoldan geldim bura oturdum
Oturdum da ben aklımı yitirdim
Anamdan babamdan mektıp getirdim
Aç ğapıyı bacım ğardaşın geldi⁵²

105

Aldı ğız:

Bu yalan dünya çok işler oluyor
Dünya fani, başıma dar oluyor.
Ana baba olan böyle oluyor
Saviş ğit yanımdan söyleme başa⁵³

110

Aldı ğardaşı:

Bacım bu sözlerin beni yakıyo
Aramıza ne girdi söz çıkıyo
Anan baban geldi yola bakıyo
Nolur aç ğapıyı ğardaşın geldi⁵⁴

115

120

Aldı ğız:

Esmehanım derki ben de gülmezdim
Akan gözlerimin yaşı silmezdim
Ğardaş olsan da böyle mi olmalı?
Saviş ğit yanımdan söyleme başa⁵⁵

125

⁵² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁵³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁵⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁵⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

“Ama bacı aç ğapıyı” dediyse de fayda itmedi. Barnağından yusuğu çıkardı, delikten teē içeri attı. Ğız bakıyı virdi ki ğardaşının yuksuğu. “Aman ğardaşım sen miydin?” Tıkırda da ğapıyı aştı. “Anam nir de, babam nir de?” “Anan baban da fılan yirdeler. Yarin seniñen onları ğarşılamaya gidecek” dedi. Ğız da sevindi buña.

Sabah oldu, ğız geyindi ğuşandı. Bunu atın terkisine aldı ğardaşı, ver elini Evren dağı [=Yılan dağı].

135

Günün birisinde Evren dağına vardılar öğlen sırası. Evren dağı da öyle bir dağ ki Evrenler [=Yılanlar] hazır. Dedi ki: “Bacım hemi biz yorulduk hemi de havyan yoruldu. Şuraya biraz inek biraz istirāt idek, hayvan da biraz istirat itsin”.

140 Ondan soñra hayvanı da ğoyurdu şöyle. Oturunca dedi ki “Bacım bize bir mektıp geldi. Ben okuyum da sen dinle bakıyım, bunun aslı var mı?” Ulān mektıp diyene ğadar ğızın yüreği ğırt dedi (ağa).

145 Ulān ğardaşı okumaya durdu ámma ğız ağlamaya başladı. O zaman ğız bir müddet ağladıktan soñra, ğafasını daşın üstüne ğoyuverdi uyudu. “Hah, ulān bu uyumuşken fırsattan istifade burası Evren dağı, Evran adamı yudar dirler bakiyim bunu nasıl yuducu? Şunu bi siyridiyim” dedi.

150 Gendi de bir çalının arkasına gizlendi ámma evranın biri geliyi virdi, ğızın iki ayağını birden ulān bu evranın bu ğızın ayağını almasıyla birlikte ğardaşının gözlerinden yaşlar tapır tapır akmaya durdu. Ámma ne faydaki babası dedi ki “Saña dünyada ahirette hakkımı halāl etmem” dedi.

155 Ulān ğız gözünü açıyı verdi ki o halde evran gendini alıyo. O zaman bakiyim evranın ağzından ğardaşına ne söylüyo, ğardaşı da ne cevap veriyo:

160

[Nr. 2]

Ġardaş ne gördün yüzümden
 Derman ġalmadı dizimden
 Al beni evrañ ağızından
 Ölüyóm ġardaş ölüyóm⁵⁶

165

Aldı ġardaşı:

Yüreğim dayanmaz ahına
 Ġardaşıñ bindin atına
 Seni ġoydum yār eline
 Alamam evreñ ağızından⁵⁷

170

Aldı ġız:

Ġardaş getme ġıçın ġıçın
 Ne doğru bildin ben suçum
 Beni ġoyup da gitmeyin
 Kâbe şerif başın uçun⁵⁸

175

180

Aldı ġardaşı:

Añla bacım atım getti
 Gayrı güzel aklım yetti
 Ben ne deyim şimdi saña⁵⁹
 Baban devre yemin etti

185

⁵⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁵⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁵⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁵⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “şimdi” yerine “bacım” denilmektedir.

190 O zaman aldı ğız:

Añla ğardaş böyle yane
Gel öldür dünya âleme
Varınca anam sorarsa
195 Öldüm haberin söyleme⁶⁰

Aldı ğardaşı:

200 Ağlar gözüm yüzüm gülmez
Kimse benim halım bilmez
Ne deyim bacım üzülmez
Hacılım ğabil olmaya⁶¹

Aldı ğız:

205 *Esmehanım* der nodayım
Ĝardaşım ğurban olayım
Gel öldür burda ğalayım
Evrان yuduyor yuduyor⁶²

210

Aldı ğardaşı:

215 Ĝarayım şimdi deñzine
Uymuşsun atam sözüne
Bıçağını vir ağzına
Alamam evran ağzından⁶³

Böyle söyledikten sonra ğardaşı çekti gitti. Ĝız da Allah'ın emriylen evranın ağzından ğurtuldu. Ĝız orda dura dursun. Biz ğardaşından alak haberi.

⁶⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁶¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁶² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁶³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

220

Bir müddet gettikten sonra bir yurtlak yurt yerinde iki tane it eniği galmıştı. Onun birini kesti gızın gömlanı ganiğnan boyadı. Eletti babasına “Aha baba gız gardaşımın ganını köymedim”. “Sağol oğlum. Hakkım saña halâl olsun” dedi.

225

Melmekete geldiler günün birinde Mulla’yı çağırdı “Ulân Mulla şöyle namısımızın sahibiymişsin, böyle iyiymişsin şöyle iyiymişsin”. Mulla’ya biraz alkışlar itti hoca.

Hoca gene camide namâzı gıldırır hoca, ezânı Mulla verir. Onlar orda devam ide dursun biz gelek gıza giri.

230

Ğardaşım şu yola getti diye gız da bir yol dudtu. O zaman mağara ğardaşının gittiği yer heç değildi. Gederken gederken iki yalçın ğayalık dağın arasına geldi ámma güneş de aşmak üzere. Ulân bahtı ki ğocaman bir çınar dibinde bir havız. İçinde su var kenarlarında öyle ısbatanlar büyümüş ki keza ısbatan böyle uğur uğur ediyö, mal basmamış. (Eğer bizim Yazlamazlılar olsa tutamını goymaz).

235

Şimdi gız ondan bir su içti yoluna divam itti. Biraz gedince güneş aştı ámma her dağın ótenden bir ğurt sesleri duyulmaya başladı. O zaman gız diñeldi “Hey yarabbi bu ğurtlar beni param parça eder, nasıl ediyim?”

240

Geri döndü kü çınar yakın. Hemen seyirtti geldi dırtmanı, dırtmanı, dırtmanı çınarın başına çıkdıydı, bir adam saklayacak ğadar bóyük yeri var. Çınarların da bóyük olur ya içeri.

245

Ğız orda yattı. Sabağnan endi teklekmeğenden teke sakalıdan yemlikden yedi ağşam oldu çıktı giri yattı (ağa). Ğız da yerini buldu. Ğız da orda yata dursun biz geçek Bağdat’a.

250

Bağdat padişahın oğlunu evermek istediler. Padişah çağırdı dellâli “Gel bakiyim buraya. Çıkacaksın köşe köşe çağracaksın. İki gızı olanın ikisi de, üç gızı olanın üçü de, ğırk yaşından aşağı dulavratlar da olmak üzere yarin Pazar günü has bahçeye doplanacak” Ğoya padişan oğlu hangısını beğenirse onu alacak, dur bakiyim. Ğızlar geyindi ğuşandı

amma dulavratlar size noluyo? Onlar da geyindiler ğuşandılar, gendilerine bir çeki düzen verdiler ámma ğızların arasında heç bişeye yaramıyo. “Tam toplandı mı?”
 255 “Toplandı” deyince al yeşil oldu bahçanın içi. “Getirin ğuşu”. Ğuş geldi, devlet ğuşu geldi. Govurun ğuşu. Ğuşu govurdular havada dolandı dolandı vardı şorda bir ağıcın başına ğondu. “Yahu noldu?” dedi padişah. “Nolsun padişahım bida getirin bakıyım şunu”. Bida getirdiler, ğoyurun. Emma ğızlarda öyle bir süslenme var ki saña heç anlatamam. Gene ğoyurdular bunda da daha öte getti oraya ğondu. Üçüncü de bu iş biter
 260 zatán. “Hele şunu bida getirin”. Bida getirdiler ğoyurun ğuşu. Ğoyurdular valla ğuş dolandı dolandı daha öte yannı aldı başını gitti. “Tamam, padişahım bu ğızların içinde senin oğluna yarar heç bişey yoğmuş” dedi. “Pekî”.

Birisi padişahın oğlu, ikisi de yanına adam aldı ğuşu takip idek. Gendileri vardı ğuş
 265 gitti. Gendileri vardı ğuş gitti. Gendileri vardı ğuş gitti. Adamlar getmeyen de yoruldu ğuş havadan gediyo. Gendileri atınan neçe ğayalar yalçın ğayalar aşıp gediyo (ağa). Adamların da geder hali ğalmadı.

Bir ğün bir yere vardılar ki iki yalçın ğaya. Ortası düz ğoca bir çınarın başına ğonmuş.
 270 İp yumağı gimi ğaralıyo. Padişahın oğlu şöyle baktı “Bak şunun varıp da ğonduğı yere. Buraya insan varmaz, at varmaz”. Kimi dedi ki: “Bunu palangıyla vurup düşürek”.

“Efendim adamların ğımıldar hali yok”. Dolanı dolanı bir yolunu buldular. Çınarın dibine geldiler ámma hemen padişahın oğlu atı havuza sürdü. Sürdü ki havuzun üstünde
 275 şal gimi bişey var. İyice baktı şöyle arkadaşlarına el itti ámma gözü orda. Ğaçırırım sanıyo onu. “Bu nerden düşer, bu?” sordu. “Yüceden düşer o”. Çınara baktılar kı orda alt govuhta bişe var. “İn misin, cin misin, necisin sen?” O zaman ğız acıştı “İnde dāğlım cinde dāğlım, sizin gimi bir insanoğluyum” dedi. “İnsanoğluysan in bakıyım” deyince ğız acıştı.

280

(Efendime söyleyem) Toparlandı bakalım onlara ne söylüyo, ağlar bizden ne dinliyo. Ğızın derdi zor.

285

[Nr. 3]

- 290 Ben bir insanoğluyum beni diyo
 Biriken derdim sen bilin mi diyo?
 Benim gimi bilmeñ buñu nidiyo⁶⁴
 Büyük kentten çıktım çınar başına
- 295 Yorulmazdım deli göñlüm yoruldu
 Dolu değildi de geçirdim doldu
 Emirandan gayrı yârdan ayrıldı⁶⁵
 Bakıñ gözlerimden akan yaşıma
- 300 Bak anamdan ayrılmışım sıladan
 Genç yaşımda kurtulmadım beladan
 Kimseler de ayrılmasın anadan
 Uyusam girer yâr benim düşüme⁶⁶
- 305 *Esmehanım* derki daha nolayım
 Tañrıñ yollarına ğurban olayım
 İtmeñ baña böyle ğadan alayım
 Aman beyfendi düşmeyin peşime⁶⁷

- 310 Böyle söyledikten sonra “En bakıyım, en!”. Ulân indi ki bir ğız bu ki, ulân bu şey iyiyi
 kötüyü bilmemi heç. Ğızı aldı ver elini Bağdat.

Bağdat’a vardılar toy düğün ğurdular, evlendiler. (Efendim) Aradan yedi sene geçti. Bu yedi senenin içinde çınarın söylediğindan başka ne ğocasına, ne ğaynanasına, ne de ğayın babasına söylemiş dâğıl. (Aynı şimdiler gimi).

⁶⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “nidiyo” yerine “nidersiñ” denilmektedir.

⁶⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “yârdan” yerine “elden” denilmektedir.

⁶⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁶⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “aman” yerine “nolur” denilmektedir.

315 Bir gün herkiş evden dağıldıktan sonra gaynanası olan goca ğarı “Ulān bu ğızı daĝdan dutmuşlar getirmişler. Bunun ağızında dilimi yok, ahraz mı bu? Ben bunu bir şeyden pırava yaparım” dedi (ağa).

(Efendim) Yedi senede üç tane çocukları oldu. Biri Ali, biri Veli, biri de Memmet. Üçü de oĝlan. Şimdi ğarı getti bahçeye, gaynanası olan ğarı. Üç tane elma ğopardı getirdi çocukların ikisine virdi birine vermeden gitti.

Şimdi çocuk hücumluyo, onlar da vermiyo. Ulān gelin bunu ğucakladı, dışarı çıkardı içeri getirdi, beşiĝe ğoydu ámma gelin acıştı dedi ki: “Ulān bahçada elma yok gimi getirdi, ikisine virdi de birine virmedi” dedi. Acıştı ĝarıplik de var ya bakıyım. Hemi çocuk sallayıp hemi de söylemeye başladı:

[Nr. 4]

330 Ağlar gözüm yüzüm gülmez
Kimseler halımdan bilmez
Güççüğüm ağlar ağlamaz
Alim nenni Velim nenni⁶⁸

335 Daştı deli göñlüm daştı
Daştı da daĝları aştı
Melmeket aklıma düştü
Alim nenni Velim nenni⁶⁹

340 Ğuzum da saña hak mıydı?
Biri de saña çok muydu?
Seniñ de baban yok muydu?
Alim nenni yavrum nenni⁷⁰

345

⁶⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁶⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁷⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Ben *Esmehanım* neyleyim
 Derdimi kime söyleyim
 Alim yatta nenni deyim
 Alim nenni yavrum neni⁷¹

350

Böyle ilân etti ama ğarı dinliyodu bunu. Vakıt ağşam oldu padişah geldi, padişahın ğulağından duttu “Müjde müjde, müjde müjde! Gelinin ahraz deĝilmiř”. “Ne!” dedi. “Valla ne dedi bilmem de bi şiyi aklımda ğaldı” dedi. “Neymiş o?”

355

Daştı deli göñlüm daştı
 Daştı da dağları aştı
 Melmeket aklıma düştü
 Alim nenni Velim nenni

360 Diyerek çocuklarına acıştı. Ulân padişah ğakıp gelinin odasına gedici ámma biraz ayıpsınıyo.

Ėocası geldi padişahın oĝlu. “Senin” dedi “Melmeketin var mı?” “E beni çınarın ğovunda bulduĝunda çınar mı doĝurdu sanıyon?” dedi. “Benim melmeketim var. Anam var ğardaşım var, babam var”. “Nice senin memleketin?” “şam”. “E pekî şimdiye ğadar niye dimedin?” “şimdiye ğadar dimedim ise şimdi ğoresim geldi”. “Öyleyse ağşamdan hazırlıĝını yap sabahñan seni götürüyüm” dedi.

370 Ulân gelin fırtına arkadaş. (Avratların göĝnü oldumu öyle çabuk dutar ki, göĝnü de olmazsa bir ğapıya çıkar bir içeri girer. Bir orda götünü sallar, bir şurda sallar, bil ki göĝnü yok, oyalanıyo).

(Efendim) Padişahın oĝlu askeriyanın içinde bir Arap yüzbaşıları vardı, çağırdı onu. “Arap bizim hanımın melmeketi varımış. Anası, babası, ğardaşı varımış. Orayı ğoresi gelmiş. Siz, yarin bir manga asger alacaksın yanına. Bunu burdan bu bizim hanımın melmeketi şam’a ĝidecanız. Ben de elim boş varırsam ayıp olur, filan şehre gidiyim

⁷¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “yavrum” yerine “Velim” denilmektedir.

onlara birer ğat elbiselik alayım, fılan yerde arkanızdan ulaşırım”. “Pekī, beyim baş üstüne” dedi Arap.

380 Sabah oldu bir manga asgerinen gelini yola çıktılar (ağa). Şura senin bura benim. Ötâğ Allah’ın serserisi de şiye gitti, diñki bellekte şehir yok. Elbise almağa gitti. Allah’ın tembeli. Ğurda geyun güttürüyo.

Şimdi adamlar asgerler kiraz dağı gimi bir yere geldiler ki bir yurtlak. Vañıt ağşam,
385 Arap dedi kine “Şimdi gecenen yola gedilmez buraya çadırları ğurun. Hanımın da çadırı şöyle terrak ğurun” dedi. “Olur, baş üstüne”. (Asgere emir, emir).

Çadırı ğurdurlar. Asgerler ğaravanayı bişirdi yedi. Nöbetlere hazırlandılar. “Yok” dedi Arap. “Boğön nöbet felan yok, yorgunsunuz yatın”. Ulān asgere yatın dedi de asgerin
390 uyuyanı da yatar uyumayanı da. Hem canına minnet.

Sáat on iki bir olunça (ĝocası gelecek daha elbisayñan) gecenin on ikisi biri olunça Arap kaktı ki asgerlerin hepsi bir uyumuş. Heman vardı Esmehatun’un çadırına. “Esmehatun!” “Buyur Arap” dedi. “Hiç uyku yok gözümde. Kalk bakıyım!” “Kalktım
395 seniñen bir ĝonuşacam var” dedi. “Arap şimdi gecenin yarısında ne ĝonuşucun benñen. Sabah olsun da ĝonuşak”. “Yooh, benimki sabahlık dağál”. “Ya söyle bakıyım” dedi “Beniñen olacaksan oldun olmazsan çocuklarının birini keserim” dedi. “Ulān Arap etme dutma seniñen tuz ekımız var, nolur Mevlānın aşkına yapma!” dediye de. “Baña hiç yalvarma, kâr itmez”. “Ulān Arap bir ıbrık suyu da dökünmedin sayarım. Kesiyosan
400 kes!” dedi (ağa). Cart orda ĝopardı orda çocuğın birinin başını. “Ulān Esmehatun beniñen olacaksan oldun, olmazsan öbürünü de keserim”. “Ulān Arap kesiyosan onu da kes!”. Cart onu da ĝopardı. En güccük çocuğa geldi sıra ámma güccükler biraz ĝıymetli olur, sevimli olur. “Ulān Arap seni yaradan Mevlānın aşkına” dediye de fayda itmedi. “Ulān Arap kesiyosan onu da kes!”. “Cart” vurdu onu da kesti (ağa). “Ulān Esmehatun
405 sıra saña geldi”. “Ulān bu gavır beni de keser”. “Ulān Arap şimden sonra geri gitsem geri gidemem, ileri gitsem ileri gidemem. Sen benimsin bende seninim” dedi. “Yalınız baña yarım sáat müsade eder misin?” “Nolacak?” “Bi su dökmeğe gidecam da”. “Aman hatın uzağa gitme. Çadırın kenarına otur” dedi. Arap biraz gevşedi biliyon mu öyle

diyince. “Eğer o ğadar acele idiyosan şu ipin ucunu eline al, ben bi tarafını belime
410 bağlayım” dedi. “Ha buda iyi olur”.

Şimdi gelin çadırın öte yanına gıvrayı verdi, gecenin ğaranlığı zından gimi o eski bir
yurtlakta başı çengelli bir at ğazığı vardı. Ona dolayı verdi bide bağladı. Şu çadırın da
ğaralığını getirdi de güpürdete gitti (ağa).

415

Arap on beş dakika sonra ipten şöyle bir tokandı ki daha oturuyor. “Ha tamam, daha
bitmemiş”. Tam yarım saat bitti, Arap gene tokandı ama gene sağlam. Valla iki eliyen
yapıştı şimdi (kakıpta varmıyo). Ulân ğazığın dipi eski yurtlakta na ğadar ulusa ulumuş
çürümüş şu ordan pırtıpta Arap’ın kellesine takılırsa. Arap nasıl olduğunu bildi emme
420 fırladı kaktı vardı yerine sokuldu.

Sabahın ne hanımın çadırından kakan var ne Arap kakıyo. Bunlar uzak yola gidecek.
Asgerler kaktı ğaravana içti. Ulân dedi onbaşı “Ya ne hanımın çadırında bi ses var ne de
yüzbaşı kakıyo. “Get şu hanımı ğaldır”. Edem, asger zıp zıp vardı ki hanım zatı yok
425 çocukların boynu ğopuk ğan dolmuş şöle. Valla asger hıcımınan geldi “Valla onbaşım
hanım zatı yok. Çocukların da üçünün boynu ğopuk”. “Bire yüzbaşayı ğaldırın Arap’ı”.
Hemen Arap kaktı yelli yelli vardı oraya. Oyanna baktı bu yana baktı zavallı çocuklar
ğanın içinde asgerlere dedi ki: “Bu çocukları öldürmüş ğaçmış. Zatân da bunu dağdan
dutmuşlarımış. Dağdan gelen dağa gider. Çocukları da öldürmüş getmiş” dedi. Çadırı
430 çatmaya yıktılar döndüler geri.

Şimdi bunlar biraz gettikten sonra (Efendim aynı şu hoduğun şey aklına düşüyor. Ğızıl
ağacın ora). Oraya varınca öte yandan beri beyim dohlu geldi. “Arap!” “Hıı”. “Hani
bizim hanım hanı çocuklar?” “Valla beyim kirazlığa ğonduĝdu”. “Ee!” “Geceĝnen
435 çocukları da almış ğaçmış gitmiş. Zatân da bunu dağdan dutmuşmuşunuz, dağdan gelen
dağa gider efendim. Sizi istememiş getmiş. Sizi istemeyeni siz de istemeyin” dedi.
“Ulân asgerler böyle mi oldu? Babalın şu paşada böyle oldu, paşada böyle oldu” diyo
dimedi ki “O zaman yürün dönün bakıyım siz nere ğondunuz çocukları hanım nirden
ĝaçırdı?” Heç sormadan gendi de döndü onlarnan. Onlar gede dursun biz tekrar ĝaçan
440 geline geri dönecek şimdi.

Onlar getti mi getti deyince gelin çalının içinden çocukların başına geldi ki ğan dolmuş.
Can dayanır mı? Göca bir çağıl vardı orda, çağılı ayatladı, ayatladı, çocukları tek tek
getirdi o çağılın arasına sıra sıra yatırdı başına oturdu. Hemi ağlayı hemi de söylemeye
445 durdu:

[Nr. 5]

450 Göreyim yıldız çargıdı
Hep bir birine dengidi
Alim Velim Memmet oğlum
Üşü de akşam sağıdı⁷²

455 Göreyim yıldız sarıydı
Gözlerimin de nuruydu
Bunları böyle görmeden
Evren de yutsa yığıydı⁷³

460 Haktır yuvamı ğurmamı
Bu işi bundan sormamı
Gávır mıydın gávır Arap?
İnsan birini ğoymamı⁷⁴

465 *Esmehanım* yoruluyo
Ġanatlarım ğırılıyo
Yavrım hakkım halâl olsun
Anañ sizden ayrılıyo⁷⁵

470 Böyle dedi çocukların başından ayrıldı. O zaman şura senin, bura benim gediordu
ámma “Ulān ben bu elbiseynen gidersem daha benim başlarıma çok felaket gelir”.

⁷² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁷³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁷⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁷⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “Anañ sizden ayrılıyo” yerine “Yavrım anañ ayrılıyo” denilmektedir.

Gederken giderken bir yirden geçiyordu baktı ki bir çoban var. Çobana çağırdı “Gel bakıyım bura. Oğlum sende satılık davar var mı?” “Ooho çok hatın” dedi. “Ėatkıntı davarını bilin mi?” “Var”.

475

Parasını virdi. Çobana kestirdi, yüzdürdü Ėarnının bi tarafını bölüyü verdi. Yıkadı temizletti içini dışına çevirdi saçını toparlayı verdi Ėafaya geçirdi. “Ulān oğlum bide iyi kötü baña bir irkek elbisen yok mu?” “Var hatın”. Onda getirdi virdi onda geydi.

480 Oldu bir Keloğlan. Ėmma pis kel daĖāl ha ĖonaĖlı kel. Güneş de vuruyu verince şart Ėafaya duttu. “Hah şimdi ben iğnenin deliğine girerim”.

Ver elini Şam’a. Şurada burada, şurada burada, Ėaç Ėünde, Ėaç ayda vardıysa Ėünün birisinde Şam’a vardı herif (Keloğlan). Bir lokanta köşesine Ėısıttı.

485

İkinci olunca lokantacı baktı bi Keloğlan. “Ulān Keloğlan sen yabancıya benziyon, yabancısın heralda. Ne arıyon, ne iş yapan?” “Evet, yabancıyım ben ağa”. “Ne iş yapan sen?” “Her işi yaparım ben. Ben sizin gimi ağaların yanına çırakta dururum” dedi. Ulān Keloğlan’ın diline baktı ki bi datlı dili var kı. “Ulān Keloğlan seni bende çırak dutarım”.

490

Şimdi bunu çırak duttu. AĞa yemağ yapar, Keloğlan tabakçı. Sabahñan bir yemek verir bir kepçe, öğlen bir kepçe, ağşam bir kepçe boğazı dohluna. Yalnız Keloğlan yemekten bir Ėaşıık aldımı “Ayvah ağa bişeyi nohsan”. Ya duzunda ya biberinde ya suvanında bilmem neyse. Bunu bir sene devam etti, bir sene sonra ulān Keloğlan dedi “Her zaman şu Ėünden beri benim yaptığım yemağa mahana ediyon, itiraz ediyon. Sabahñan yemağan başına seni geçiririm eñer yapamazsan yiyecan dayak başka” dedi (ağa).

495

Keloğlan içinden diyo ku “Ah geçireydi”. Sabah oldu haydi bakıyım Keloğlan. Ulān Keloğlan geldi dükkane sildi süpürdü, galayladı tası etti. Ėapları yıkadı pır tabaklar pır pır. Yemağa başladı yemağı yaptı. Bir kepçe tabağan birine goydu ağanın önüne getirdi (ağa). Bunda da ağa tabakçı şimdi. Ulān ağa bunu yedi ki gendinin yemağı kelle paçadan kötüymüş. Şimdi Keloğlan yemekçi ağa tabakçı. “Devam Keloğlan devam it”.

500

Biri geldi Keloğlan buña bir yimek viridi. Ulān yemağı yedi ki kaktı getti şöyle “Ulān arkadaş” dedi topluma varınça “Valla filan adamın lokantasının yemağ eskiden heç yenmezdi, bir Keloğlan gelmiş bir yemek yapıyo ki billahi insan göhunana ğarnı doyuyo yav”.

Abovv, şehir döndü şimdi (ağa). Adamlar tabağı ğavuşturmaz oldu. Keloğlan’ın üni gitti. Patron oldu bi ağa. “Devam”.

Alalım haberi geri Bağdat’a geçek şimdi. O orda Keloğlan lokantacılığını yapadursun biz Bağdat’a giri geçek.

Üç sene durduktan sonra Bağdat padişahının oğlu üç sene durduktan sonra Arap’ı çağırdı. “Buyur bey”. “Arap! Bu avradın bu çocukların ahlarından yatamıyorum ben. Seniñen çıkacaz melmeket melmeket gezecaz. Ya ölüsünü ya dirisini bulmadan dönme yok”.

Ulān Arap buña ırızı dağál ámma emir emir. Bunlar melmeket melmeket geziyorlar (ağa). Ne ölüsü ne dirisi yok. Bir dört yol çatına geldiler. Geldiler ki ğoltuğunda bir çanta bir okul talebesi böyle fişek gimi gediyo yoldan. Padişahın oğlu dedi ki: “Ulān bu bir okul talebesi ulān bunlar tarihten marihten eyi bilir, biz çok yer gezdik gezmediğimiz yir nire ğalmış şuna sorak hele”.

525

Çağırdılar çocuk durdu. “Ulān oğlum sen tarihten marihten eyi annan biz çok melmeket gezdik, varmadımız yir nire ğalmış? Onu sormak istedik ğusura bakma”. “Nireyi gezdiniz?” didi çocuk. Saydılar bunlar. “Siz daha Şam’a varmamışınız” didi. “Sağol oğlum”. O öte yanna Şam yolunu dudtu herifler.

530

Sür şura senin, bura benim günlerin birinde ikindi ezanı okunurken Şam’a dıkıldılar (ağa). Ámma para olmuş ni fayda ider, yollarda yiyecek olmadıktan sonra.

Eyce acıktılar bir çocuk ıras geldi. “Ulān oğlum şu yakınlarda hiçbir bakkal makkal yok mu?” Çocuk dedi ki: “Az gedip te sol ğoluyun üstüne dönersen orda bir Keloğlan’ın

lokantası varmış ki insan buğundan ğarnı doymış diyolar” dedi. “Ámma ben yemedim” dedi. “Temam”.

540 Sür, beriden vardılar. “Selam”. Millette dağılmış. “Selamûn aleykum”. “Aleykum selam” dedi Keloğlan, “Selamun aleyküm”. “Aleyküm selam”. Baktı ki biri ğocası biri Arap. “Keloğlan bize yimek var mı?” “Bu zamana yimek ğalır mı?” “Nedecek ya biz çok açtık”. “Burada misafir olacaksanız size yimek var. Misafir de olmayacaksanız size yemek yok”. “Öyleyse camide ezan okunuyo, biz camide namāz ğılak da sende bizim yemağmızı yap”. “Temam”.

545

Onlar namāza. Ulān Keloğlan şimdi Bağdat’ta yaptığı yemağın ucundan başladı (ağa). Namāzı ğılan çıktı getti, ğılan getti, ğılan getti. Onlar da cami havlusuna diñeldiler. “Ulān Keloğlan bize yimek yaptı mı, yapmadı mı? Otele mi gedek efendim? Başka bir lokantaya mı gedek?” Öyle ğonuşuyorlardı arkadan imamda çıktı hoca. “Ulān 550 arkadaşlar siz yabancı mısınız ne?” “Yabancıyık” dediler. “Buyurun siz de bize gidek” dedi. Emma Keloğlan bunları arı okuyu gimi okuyo (ağa).

Şimdi (Efendim) hoca bunları el etti erine bir ğaç tâne daha adam geldi hocanın evine oranın köylüsünden. Ulān dedi hoca “Bu bizim hanımın yaptığı yimek bu insağa 555 yitmez”.

Vakit daraldı çocuğın birini çağırdı. “Get Keloğlan’a benden selam söyle hocanın evinde yabancı ağır misafirleri varımış, bol yimek getirsin diyo” didi çocuk getti ā. Keloğlan, “Ne var?” didi Keloğlan. “Hocanın evinde ağır misafirleri varmış, yabancı. 560 Bol yimek getirsin dedi” didi.” Temam ben de az bir nüksanı var, eletecem” dedi.

Şimdi Keloğlan yemağa yaptı. Ağaya dedi kine ağa tabakçı ya. “Ulān ağa şu hocanın evine yimağa ben götürüm mü?” didi. “Götür Keloğlan”.

565 Tabakları aldı, ğazanı aldı, Keloğlan yürüdü ámma sufrayı serdiler. Keloğlan’ı bekliyolar. Keloğlan şu yolaktan girene ğadar bir baktı anası orda, babası orda, ğardaşı orda, Mulla orda, Arap orda, ğocası orda, biraz da ğonşuluktan gelmişler, eyyi bir

galabalık. “Ulân Keloğlan biz de seni bekliyoduk”. Sufra serildi. “Heç, ben de getirdim”.

570

Hemen tavukları şipşah böldü, tabakları sıraladı, devam. Padişan oğlu bir gaşık aldı, Keloğlan’ın gözüne baktı. Ámma başı kel, devam ettiler.

Keloğlan anlatır, yolağan ağzında dineliyo. Şordan biri dedi ki “Ulân galaycılar,
575 Keloğlanlar eyi hikâye anlatır, masal anlatır, gece de uzun, şuna yemekten sonra bir de hikâye verdirek”. Keloğlan dedi ki “Yooh! Yeyivirin ağam da hazır gedirim” dedi. “E ağadan müsade alırsak”. “Olur”.

Gettiler ağadan müsade aldılar. Keloğlan yimek tabakların topladı, gazanı şoraya goydu.
580 “Keloğlan şurdan bize eyi bir hikâye anlat”. Dedi ki: “Arkadaşlar ben hikâyeyi anladırken kimsenin dışarı çıkmasını istemem. Eñer su dökmağa ne gidecek varsa getsin, gelsin”. “Yok, Keloğlan onu gelirken biz savdık, heç kimse gitmez”. “Öyleyse anahtarını baña verin” dedi (ağa).

585 Getti dış gapıyı kitledi, iç gapıyı örttü, ağzına oturdu. “Ulân Keloğlan devam it”. Dedi ki: “Arkadaşlar!” dedi “Vaktın zamanında bir Şam vardı” dedi. “Şam’da bir hoca vardı. Hocanın bir oğlu bir gızı bir de oğsüz bir çocuk atmışlar camiye onu da kimse almamış, hoca almış beslemiş böyütmüş. Yakasından geçirmiş, evlât etmiş okutmuş, oda camide müezinlik yapardı” dedi. “Bir su dökessim geldi” dedi Mulla. “Yoo! Valla altına işesen
590 de çıkarmam” dedi (ağa). “Heyt!” dediler Mulla’ya. “Devam it Keloğlan”. “E hoca eveli fakirmiş, zaman zaman Hecaz’a gedecek gadar para sahibi olmuş.

Uzatmayalım ağalar hoca oğlu, ğarısı Hecaz’a getmişler. Mulla’da camide namâz ğıldırırmış” didi. Mulla dedi ki: “Böyük bir su dökessim geldi” dedi. “Vallahi de altına
595 da sıçsan savmam” dedi. “Dur yahu!” Emma padişahın oğlu gözüne bakıyo. Dur içinden diyoku “Muhakkak ya bu görür ya da biliyo” diyo. “Devam it Keloğlan”. “Efendim onlar Hecaz’a gettikten sonra minarada ezanı viren Mulla caminin musluğunda hocanın gızın görüyo”. “Ee!”.Gediyo bi ğarıya şunu baña bitir. (Yok gari). Şunu baña bitir”. Ğarı da diyoku: “Hoca seni besledi böyüttü, yakasından geçirdi evlât
600 etti. O ğız senin ğardaşın bacın dediyse de fayde etmiyo ğarıya parayı veriyo. Ğarı gızı

ğandırıyo götürmüş bir hamama teslim etmiş” diyo. Şöyle Mulla’ya bakıyorlar ki Mulla ğaraldı da ğaraldı. “Devam et Keloğlan. O hamamda noldu?” “Mulla hamamda dururken ğız Mulla’yı eyice döğmüş. Ordan hamamdan çıkmış. Ğızın Hicaz’da babasına bir mektıp göndermiş”. “Ğızın baştan çıktı bilmen ne oldu, böyle oldu şöyle oldu”. “Oda ordan oğlunu salmış get ğız ğardaşını öldür, ğanlı köynanı başa getir. Getirmezsem saña hakkımı halâl etmem” demiş.

Ğızın anası şorda boynu bükük ança ağadınan baş geliyo. Babası da diyoki hoca “Zahar bizim gimi eskiden bir Şam varmış” diyo. “Devam et Keloğlan. Bundan sonra nasıl oldu?” O zaman ğardaşı gelmiş, ğızı almış, ğızı Evran dağı isminde bir dağa götürmüş. Orda evranın ağzında goymuş. Gendi de savışmış getmiş”. O zaman şordan şey diyoki padişahın oğlu “O evranın ağzına nolmuş ya?” Evranın ağzından Allah’ın emriylen ğız gurtulmuş, filan yirde bir çınar ağcının başına çıkmış” diyo.

615 Ulân padişahın oğlunun yûra güp güp yapmaya durdu ámma ha Arap dedi ki: “Bi büyük su dokesim geldi” dedi. “Höst!” dedi padişahın oğlu. “Heyt devam et Keloğlan”. “Onu da başka bir melmekette (demiyo ismini) bir başka melmekette bir padişahın oğlu evlenecekmiş. Devlet ğuşu goyurmuşlar, ğuşta gelmiş çınarın başına gönmuş, ordan da arkasından gelmiş, almış getmiş evlenmişler.

620

Yedi sene evli ğalmış, yedi senenin içinde üç táne çocukları olmuş. Üçü de oğlan”. O zaman ğılıcı şöyle yoklayıp yoklayıp duruyo (ağa) padişahın oğlu. “Devam et Keloğlan. Ondan sonra noldu?” Ğız söylememişmiş sonra da söylemiş melmeketini. Onu da bir manga asgerinen bir Arabınan göndermiş. Arap’da çocukları yolda kesmiş. E avradı da öldürecekmiş ámma avrad da bir fırsatla gurtulmuş. Ondan sonra yolda bir çobaña ırast geldi. Çobandan bir davar aldı. Ğarnını başına geçirdi, bir elbise aldı oldu bir Keloğlan. Geldi lokantaya çırak durdu.

Şimdi de hocanın evine yimek getirdi. Burada bunun iki meyit türküsü var. Onu da 630 deyim de arkadaşlar ağam darda gedictim” dedi. “Ulân diliğe sağık Keloğlan” dediler. Emme Mullaynan Arab’ın işi kötü:

[Nr. 6]

635

Dinle şimdi dertli dertli söyliyem
 Dinliyenin ciğerini dağlıyam
 Anamdan babamdan gizli mi diyem?⁷⁶
 Garşımda oturan Mulla dâğıl mı?

640

Dayan ey dizlerim sen gayrı dayan
 Ağla da gözlerim ganlara boyan
 Eletip evranin ağzına goyan
 Garşımda oturan gardaş dâğıl mı?⁷⁷

645

Daha var mı ola böyle bir olan?
 Şu yalan dünyada ben oldum talan
 Ganlı göynek giydirip oğluş salan
 Garşımda oturan babam dâğıl mı?⁷⁸

650

Garalar geyinmiş boynunu eğer
 Gara yas içinde bağrını döğer
 Hani gızım diye yolunu dağner
 Garşımda oturan anam dâğıl mı?⁷⁹

655

İnip bahçasına göğnüñ ağliyen
 Genç yaşında ciğerimi dağlıyan
 Üç yavrumdan nazlı yârdan eyliyen
 Garşımda oturan Arap dâğıl mı?⁸⁰

660

⁷⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “gizli mi diyem” yerine “elden ağliyam” denilmektedir.

⁷⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁷⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁷⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “Garşımda oturan” yerine “Derdimin ortağı” denilmektedir.

⁸⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte “Arap” kelimesinden önce “gávır” denilmektedir.

Yaşa *Esmehanım* sen binler yaşa
 Her iş de gelirmiş sağ olan başa
 665 Bağdat'tan huzurum geçerdı daşa
 Ğarşımda oturan bāğım dāğıl mı?⁸¹

Böyle söyledikten sonra şurdan dutuyu verdi şeyi deriyi ğarını cızzırt şak vurdu yire. O vakıta ğadar ğızın anası, babası, ğardaşı üstüne atıldılar (ağa).

670

Valla herif padişahın oğlu ğılıcı çekiği verip de içerde Arabın ğafasına yalmanla vurdu (ağa). O zamana ğadar Mulla şorda altına gitmeye durdu (ağa). Orda ğonşuluktan gelenlerden iki ğişi ayağa kaktı. “Ulān hoca şu Mulla’yı bize teslim it, öte yanna ğarışma”. “Yörü alın siz de Mulla’yı”.

675

Onlar da onu öldürttü aziyetinen. Hoca dedi kine paşahın oğluna “Ulān oğlum sen bu benim ğızımı istiyon mu?” “Ulān hocam ben istemesem melmeket melmeket gezermiyim”. “Pekī oğlum mademki aradan çok zaman geçmiş, üç sene”.

680

Aradan üç sene geçmiş. Bunları hoca tekrardan nikâh eyledi. Bir hafta on gün misafir eyledi. Ne gerekiyorsa zatān o adama bişeyin hiç gerağ yok padişah oğlu o. “Haydın oğlum size uğurlar olsun!” dedi. Geri Şam’dan Bağdat’a yolladı. Onlar da muradlarına erdi. Siz de böylece iresiniz. Böyle oldu. *[Diliğe sağlık!]*.

⁸¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte “beyim” yerine “yârim” denilmektedir.

7.4. GENÇ OSMAN HİKÂYESİ*

[=GOH]

5 Şimdi Sultan Murad'ın zamanında Bağdad'dan savaş açıldı. Denen bu Bağdad'dan. Sultan Murad ordan asgeri çekiyo, ver elini Bağdad. Asgerin ucu şimdiki Siverek dedikleri yer var ya. (Oranın eski ismi Everek).

Oraya varınca orda bir genç bir oğlan, Osman isimli. “Nireye” diyo “Bu asger”. “Bu
10 asger, Bağdad’a savaşa gidiyo”. “Ben de gederim bu savaşa” diyo, bi ğarının oğlu. “Ulân oğlum sen tázesin, sen savaşa dayanaman” diyo ğumandan. “Biz asgere sakalı darak dutanı götürüyok. Yani yirmi yaşındakıñ götürüyok”. “Ee benim sakalım darak dutmaz mı? Ver bakıyım şu darağı”. Osman darağı alıp da yallah şurdan ete basarsa [*‘Allah Allah’ sesleri*]. “Bak bakim nasıl duttu” diyo. Ulân ğumandan bakıyo Osman’da
15 bi cesaret var ámma ğábil dáğal.

Doğru ğarının yanına gidiyo ğumandan. “Ğarı bu Osman savaşa gedici ne diyon?”
“Salmam!” diyo ğarı. Osman diyo ku “Gederim!” ğarı diyo ku “Salmam!”. Sonunda ğarı dedi ki: “Pekî, sağ selâmet getirir misin?” dedi ğumandana. O da “Getiririm
20 işallah” demedi; “Getiririm!” dedi.

O zaman Osman’ın da bir arkadaşı var Köçekçioğlu isminde, onu da aldılar asgere ğarıştı oda yola devam etti.

25 Biraz gedince ğumandan dedi ki: “Ulân şu Osman’ı bi pırava ediyim bakim. “Ulân Osman bu asger savaş yapabilir mi?” “Yapamaz!” dedi Osman. “Neden?” “Bu asgerin ayağa yalın, ayağa. Ayağa yalın asger savaş yapamaz” dedi. Hağikatan ğumandan baktı kî öyle. Bi terbiye orda ğaptı Osman’dan.

30 Bir müddet daha getti. Osman ayaklar tamam oldu ámma. “Bu asger savaş yapabilir mi?” “Yapamaz!” dedi. “Niye?” “Bu asgerin ğarnı aç”. “Tamam!”.

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Adam bu şekilde günün birisinde Bağdad'a vardı. Bağdad'ın hükümetinin olduğu yer hendâğnen çevrili; bâğın tahtının olduğu yer.

- 35 Çadırı gurdular. Ne ordan gıpırtı var, ne bu Türkler'den gıpırtı var. Ağşam olunca Osman çadırdan çıktı, o hendâğın gıyına doğru getti, gece. Diğnedi ki gāvırın sangazakları oturmuş, "Bu Sultan Murad'ın asgeri geldi. *[He]*. Burayı alır mı alamaz mı? Bağdad'ı alır mı alamaz mı?" Biri de içinden diyomuş ku: "O Türkler haram yer, Bağdad'ı alamaz". Osman bunu duyuyo. Geldi dedi ki: "Ğumandanım ben, başa izin verirken ben de bunlara haramı yediririm" dedi. "Ulân oğlum nası yedirriñ sen". "Yedirrim". "Aha başa izin" *[Hah]*.

- Osman, hılım hılım bir elbise giydi, ayak yalın. Bir topal eşşek yakaladı Osman dıştan. Bir kötü hurç. "Yumurta satan, yumurta satan!" Dışlardan iki sepet yumurta topladı
45 Osman *[Hah]*.

- Doğru sürdü nizamiyâ; zâtan iş orda. Ulân şöyle vardı kı, nizamiyâdaki nöbetçi bir baktı kı, ayak yalın, gözler çoramıklı *[Hım]*. (Efendim) Üstü başı hılım hılım. "Ne satıyon?" "Yumurta satıyom" dedi. Yasak fâlan demedi hiç. Vardı ğumandanların yanına "Ne satıyon?" "Yumurta satıyom". "Onar tâne bize say". Osman irili ufaklı onar tâne saydı. Kakarkân de sepete tokanıyıvirdi, sepet devrildi yumurtalar ğarıştı *[Hım]*. "Siz" dedi "Sayın da alın" dedi. Onlar da irisinden, irisinden, irisinden seçtiler. Osman, irili ufaklı veriydi. Osman gitti.

- 55 Osman gittikten sonra yumurtaları yediler. Yeyince biri şordan dedi ki: "Nóldu (dedi) bu?" (dedi) *[Gāvırın]*. Adam bize irili ufaklı saydıydı, biz irisini seçtik. Sakın bu casus olmasın ha!" "Nerdeyse bu bulunacak!". Osman'ı takibe çıktılar şimdi.

- Osman'da bir ğarının evine vardı. Ğarının da içi Müslüman dışı gāvır. "Gel yavrım gel gel, gel!".
60

Ğarı, göca bir teş (=kazan) getirdi şoraya. İçine südü dönderdi. Üstünden bir takta uzattı ğarı. "Çık yavrım şu taktanın üstüne otur". Ğapıyı kitledi ğarı, adamların ora.

65 Aradılar daradılar Osman yok. O zaman irembil (=fala bakma) denirdi, “Gelsin irembilciler (=falcılar) açsın bakıym, bu adam nerde?” Birsi atlıylan birisi hesapladı “Süt deyrasının üstünde bir ağacın üzerinde oturuyo” dedi. Góyā o teşi deyra gösterirmiş. Teşin üstünde ağaçtan takta var zatán.

70 Ğıral sordu adamlarına “Süt deyrası var mı?” “Yok”. “Bu yalan söylüyo, kesin bunu!” Götürdüler onu öldürdüler. “Sen gel at” ötāki attı gene hesapladı. “Süt deyrasının üstünde bir ağacın üzerinde oturuyo”. “Bu da yalan söylüyo, kesin bunu!”

“Gelin” dirken Osman irembilcilerin alayını kestirdi (ağa). Ğıral dedi ki: “Evlerin teker teker aranmasına!” Valla ğarı ordan kaktı (ağa).

Geldi dedi ki: “Yavrīm evlerin teker teker aranmasına ğarar verdiler. Şimdi seni burda bulurlarsa seni de öldürürler, beni de öldürürler. Sen burdan ğayıbol” (dedi) (ağa).

80 Emme nire gitse yolu şeye düşecek nizamiyá, hendák var çünkü. Osman dedi ki: “Eñer nöbetçi baña bişe derse, şu dutduğumunan şeyin içine atarım (dedi), hendáğan”. Vardı kı nöbetçi keykelmiş böyle uyuyo. Valla Osman geçti (ağa).

Vardı “Ğumandanım ben de onlara haramı yedirdim”. “Pekī, Osman”. Osman elbisesin geydi, ğılıcıñ ğalkanıñ ğuşandı.

(Efendim) “Ğumandanım ben bu hendáğe sıçrarım” dedi. “Ulān Osman nası sıçırañ sen?” “Sıçırarım!”.

90 Valla, Osman yörüdü, asger de yörüdü. Vardı hendáğe Osman “Ya Allah ya Mismillah, Allah senden bir imdat!” deyip de bi hendáğe vurulursa, ‘cart’ geçti öteyānna.

O Bağdad’ın goca ğapıyı silkeledi getirdi, hendáğın üstüne atıyivirdi. Vallāha asger daldı şimdi. Al ha vur ha, al ha vur ha, al ha vur ha. Sabah oldu savaş devam ediyo.

95 Öĝlān oldu Osman’ın boynuna bir ğılıç isabet etti. Osman’ın boynu ırkıldı ámma Allah’ın yardımı var.

Osman o halde ğılıç çalıyo. Şordan gāvırın birisi dedi ki: “Ulān bunun boynun yarımı bu ğadar ğılıç sallarsa, tümüne bunun güç mü yeter”. Osman’ın boynu tak düştü (ağa).
100 Osman getti.

Üç gün üç gece Bağdad’a ğılıç salladılar. Ordan geri asgeri toparladılar ki Osman yok, Osman’ın arkadaşı Genç Osman’da [=Köçekçioğlu’da] yok.

105 Bağdad’dan asger döndü. Osman’ın anası gelip gelip, yola gelip gelip gediyo. Asger çıktı ámma Siverág’a geldi.

Ĝarı da yolda: “Hanı Osman?” “Geliyo, ğara yerde”. “Asgerin sonu bitti”. “Hanı Osman?” “Geliyo!” “Yoo! Asgerin sonu bitti”. Ĝumandanı ‘şarp’ yakaladı. “Ulān ğarı”
110 dedi ğumandan. “Osman’a çağırırsam, sesin duyarsan, beni goyurur musun?” “Ĝoyururum!” dedi.

Ĝumandan yönünü ğilbeye döndü. “Hey yarābbi şu ğarıdan beni utandırma!” dedi. Üç sefer ‘Osman!’ diye çağırınca, ğarı dedi ki: “Támam támam” dedi. “Osman şehid olmuş”
115 dedi. “Eñer, o Osman’ı (dedi) bir gün abdássız emzirdimidi, bir gün. Eñer, onu da emzirmeseydim ğul elinden kimsenin gücü yitmezdi” dedi.

Asger vardı. İstanbul’da Sultan Murad’a dayandı. “Ne ettiniz?” “Savaşı ğazandık!”
“Kim ğazandı?” “Genç Osman ğazandı”. “Hanı Genç Osman?” “Şehid oldu!”.

120

O zaman Sultan Murad doparlandı bakim ne söylüyo:

125

130

[Nr. 1]

- 135 İbtida Bağdad'a sefer eyledin
Atladı hendâğı geçti Genç Osman
Vurdu gâvırların sancağını yıkdın
Ortıya bayrağı dikti Genç Osman⁸²
- 140 Bağdad ğapısında bir gül açıldı
Rayhası cümle âleme saçıldı
Everek'ten iki yığıt seçildi
Biri Köçekçoğlu biri Genç Osman⁸³
- 145 Bağdad ğapısını ğopardı aştı
Görünce ruhların her biri şaştı
Kelle ğoltuğunda üç gün döğüştü
Şehidlere serdar oldu Genç Osman⁸⁴
- 150 Baña verin ğır atımın ikisiñ
Fetheyleyim şu düşmanın hepisiñ
İbtida seferin Bağdad ğapısıñ
Allah Allah dedi açtı Genç Osman⁸⁵
- 155 Diyor *Sultan Murad* gelsin göreyim
Bu nasıl adammış ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tuğ vereyim
Tuğlara müstahāk oldu Genç Osman⁸⁶

Genç Osman'da böyle oldu. [*Diliñe sağlık!*].

⁸² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁸³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁸⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁸⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁸⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.5. KAMBEROĞLU İLE SENEM HİKÂYESİ*

[=KSH]

5 Şimdi vaktin zamanında Halep'te öğsüz bir çocuk varıdı. Babası yoktu. Bir ğarı anası varıdı. Beş on táne davarları varıdı. Onu güderdi. İsmine Ğamberoğlu derdi. Çocuğun ismi Ğamberoğluydu.

10 Bu anasının davarın güderken bir yaşlı bir ğarı: “Yavrīm bizim de güt de beş altı táne emağni vereyim” dedi ğarı. Onu da ğattılar içine.

Beş on gün gettikden sonra o sonra ğarının ğattığı davardan birisi ğayboldu. O zaman çocuk geldi anasına dedi ki (Şimdi ne dedim desem bilmeñ bak) “Ana sonraki ğatılan ğarının davarından biri ğaybolmuş” dedi. “Aman yavrīm” dedi anası. “O ğarı zalım bir
15 ğarı. Sakın gözüne görünme”. O da zannetti ki bu melmeketi terk-i diyar eyle. Bu memleketten get diyo zannetti. Çocuk Halep'ten çıktı.

Ver elini Acem. (Acem Íráğ'ın ismi, eski ismi). Süre süre, süre süre kaç günde, kaç ayda vardıysa bir gün Acem'e vardı.

20

Bir bakkalın köşesine gısıttı. Bakkal buña baktı. “Ulān arkadaş sen yabancıya benziyon, necisin, nerden gelip nire gediyon? Ne iş yapan?” “Ben Halepliyim. Kimsem yok. Her işi yaparım”. (Efendim) Böyle deyince dükkânçı dedi ki: “Ulān adın ney?” “Ğamberoğlu”. “Ulān Ğamberoğlu bizim Acem şahı böyle bi temiz ayle evlatı olursa
25 baña haber ver diyor. Gedeyim ona söyliyem herhálda seni yanına alır” dedi, getti adam.

Vardı yedi yerde temámlar sekizi bir yerde. Şahım dedi: “Bizim dükkâna Halepli bi çocuk geldi. Çok temiz bir insan evlâtına benziyo. Sende baña böyle bir ayle evlâtı olursa baña haber ver dedinidi. Herhálda bu çok eyi, hoşuma getti benim” dedi. “Yanına
30 alırsan”. “Pekī”.

* Metin, Temmuz 2008'de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk'tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Çağırdı bunu şah: “Oğlum nerelisin, adın ney?” “Ġamberoğlu”. “Nerelisin?”
 “Halepliyim”. “Halep’te kimiñ var?” “Bir ġarı anam varıdı ben geldiğim zaman ámma
 öldü mü ġaldı mı bilmiyom?”. “Pekī, yavrīm ne iş yapan sen?” “Her işi yaparım ben”.

35

Ulān çocuğū ġonuşturdu hoşuna getti şahın. “Bak oğlum benim fīlan yerde bi çiftliğim
 var. Onda ġırk táne çiftçim çalışır. Onun azıġını daşıyabilin mi?” “Daşırım şahım”.
 “Fīlan yerde fīlan fırına gideceksin ġırk táne ekmek alacaksın. Birinde gendi hakkına
 alacaksın ġırk bir ekmek. İçinin şeyi de var onun. Bunu götürüp getirecān. İşin bu.
 40 Yapabilin mi bunu?” “Yaparım şahım”.

Adam getti ekmağı aldı, ġırk táne birinde gendi hakkına aldı, içinin şeyiynen berāber
 yiyecaynan berāber vardı. Çiftçilere teker teker dağıttı. O bir ekmağı da gendi hakkı
 olan bir ekmağı ġırk dilim yaptı, onu da dağıttı.

45

Çiftçiler o ġün bir ekmek yedi ki ġarnıları gavır tınağı gimi şişti (ağā). Bu çocuk devam
 etti buña.

50

Bir sene sonra Acem şahı çiftliğı gezmiye vardı. Çiftçiler bir sıralı safa geçti. “Çocuklar
 size bir azıkçı tayin ettimidi, güzel ekmāñızı getiriyo mu, tāmam getiriyo mu?” Birisi
 çiftçinin elini şura goydu. “Şahım ondan Allah ırızı olsun. O geldi geleli ekmāmızı tüm
 verdiğı gimi bir de dilim dağıtıyo. Emme öbür azıkçı yolda kimin çobanlara satarmış,
 kimini de ite atarmış, biz aç ġalıyorduk. Bu çocukta bi kerāmat ehli var sakın bunu
 fıttırmaya gör dediler (ağā)”. [Ha]. Kerāmat ehli deyince şah dedi ki: “Azıkçılığı terk et.
 55 Benim fīlan yerde de bir çiftliğim var orda otuz ġoyunum var onu ġüdeceksin sen” dedi.
 “Olur şahım”. (Bunda da Âşık Halil gimi otuz ġoyunu önüne ġattı (ağā)). Otuz ġoyun
 doğurdu doksan táne oldu. Her biri üş táne.

60

Temām işte kerāmat ehli var diyolardı şimdi belli itti. “Oğlum bunları yeter gel. Sen
 anbar çalıştırmayı bilin mi?” “Bilirim şahım”. “Aha saña şukadar para aha da anbar.
 İster bu parayı ye istersen çalıştır”.

Adam girdi anbarın içine. Acem şahı bir sene sonra geldi ki anbar da daşmış para da
 daşmış. “İşte benim aradığım adam da bu tāmam”.

65

Acem şahın da bir gızı var ki öyle yetişmiş. Ağşam olunca hanımın çağardı. “Hanım gel”. Geldi hanım oturdu “Buyur şahım”. Şu ğapımızda Ğamberoğlu var ya”. “He”. “Bunun eli niye varırsa bereketleniyo. Bizim de oğlumuz yok, bir gızımız var. O da böyüdü ere gidecek oldu. Eñere başa ğalırsa ben bu gızı bu Ğamberoğlu’na veriyom”.

70

“Ne diyon?” dedi hanımına. “E şahım sen veriyosan ben de veriyom”. Çağırdı gızını, geldi. “Buyur baba!” “Ğızım seni şu Ğamberoğlu’na veriyom”. “Baba sen veriyosan ben de veriyom” dedi.

75

O zaman çağırdı Ğamberoğlu’nu. “Buyur şahım!” dedi geldi. “Oğlum gızım Senem’i saña veriyom, Allahın emriyeneñ ne diyon?” dedi ki Ğamberoğlu: “Şahım sen ğos ğoca bir Acem’in şahısın. Benim anam babam yok, yerim yok, yurdum yok, tarram yok, param yok, zibidi bir adamım ben. Nasıl olurda gızını vericin”. “Oğlum tarran yoğsa tarra veririm, evin yoğsa ev veririm, paran yoğsa para veririm. Ben veriyom da sen niye almıyon kı” dedi. “Şahım sen veriyosan bende Allah’ın emriyeneñ alıyom” dedi. Duttu bu gızı buña verdi.

80

Ulân Ğamberoğlu sarayın burcundan inmez. Keyfi eyi, parası eyi, gelin ğocaman şah gızı ki baktıkça bakasın gelir. (Efendim) Aradan haylı zâman geçti.

85

Bir ğün sabahın irken sâatinde Ğamberoğlu sarayın balkonuna çıkmış oraya ğafayı şöle düşürdü için dinliyo. O zaman padişahıta [*Şah*] bi gezintiye çıkmıştı. Bakıyı verdi ki Ğamberoğlu düşünüyö.

90

“Ayvah! Ya bu adam hasta ya da bizim gız bunun dediğini dutmuyo. Ğamberoğlu!” deyi çağırdı. “Buyur şahım”. “Oğlum hasta mısın?” “Yok”. “Yoksa bizim gız babamın yanındayım deyi sözünü mü dutmuyo”. “Yok, şahım sözümü de dutuyo”. “Neden düşünüyön ya?” “Melmeket aklıma düştü de. Bizim hısımlardan akrabalardan kim öldü kim ğaldı diye, orayı hatırladım da onu düşünüyom”. “Pekî, yavrım seni melmeketine gönderiyim” dedi. “Yörü gel”.

95

Atlının içine getti ğırk táne atlı seçti. Dedi ki oğlum: “Bu ğırk atlı sizi Haleb’e götürsün, Haleb’ten de geri getirsin”. O zaman Ğamberoğlu dedi ki: “Şahım eñer gızından bir hile

olmazsa baňa ğırk atının gerağı yok”. “Ulān oğlum elin iti var püsüğü var. Yollarda ne var ne yok, sizi bu ğırk atlı götürsün getirsin”. “Yok, şahım ğızından bir hile olmazsa
100 baňa ğırk atının gerağı yok”. Pekī, yalnız dedi şah: “Benim bir bezirgânım var Acem’den Haleb’e işler. Geciktiğin takdirde o bezirgânla mektubını gönder” dedi. “Olur, şahım” dedi. Bunların ikisinin altına birer at. “Haydin size uğurlar olsun”.

Herifler Acem’den Haleb’e doğru yol almaya durdular. Emme keyifleri eyi. Acem’inin
105 Haleb’in arasında Beyoğlu şehri varıdı. O şehirde bir adam beylik yapar, ğırk ğadın hízmet eder oňa, ğırk erkek hízmet eder. Aksı gimi o saraya ırastladılar ağşamınan. Erkağı erkekler odasına, gelini avratlar odasına.

Gelin şordan ğapıdan içeri giriye verince şurda kı avratlar gürrā da ayağa kalktı. “Buyur
110 ğızım buyur, buyur, buyur”. Oturdu ğız ámma ay gimi böyle. “Ğızım, kimiñ ğızısın?” “Acem şahının ğızıyım”. Öyle deyince ğarıların tüyleri tiken tiken oldu (ağa). “Yavrīm nere gediyoñuz?” “Beni (dedi) babam ğapımızda bi tutma varıdı oňa verdi, onuñ da melmeketi varımış, evi barkı da yomuş da, hısıımı akrabası varımış. Oraya görmeye gedi yok” dedi. (İşte avradın en akıllısı bak, ulān ğapımızda kı dutma demeğa ne gerağ
115 var). “Oraya gedi yok” dedi. “Ğocam da öbür odada” dedi.

O zaman ğarının birisi ‘güp’ döşüne vurdu. “Ah yavrīm bu sarayın sahibine Beyoğlu derler. Kimseyi bağanmez, ğırk ğadın hízmet ederik buňa. Ğırk erkek buňa hízmet eder”. (Efendim) “Sen şu yolakdan girince saray saňa yakıştı. Sen de saraya yakıştın.
120 Böyle bir beye varıp ta zevki sáfanı sürsene de zibidi bir adamın arkasına düşüp te Haleb’e gidesin sen”.

Okudular üfürdüler, okudular üfürdüler gelini “Pekī” dedirdiler orda. Millet yattıktan sonra erkekler, Beyoğlu kaktı avratlar odasına, ulān dedi ki “Bi hanım oturuyoku!”
125 hemen avratlar ayağa kaktı. “Beyim şöyle de mi bi hanım olsa alman?” “Alma dağál öte bile de sıçrarım” dedi (ağa). “Biz işi yaptık çuvala goyduk, ağzını bağladık hazır hazır”. (Gerisi saňa). “Bunun bir ğocası varımış öbür odada. Onu sabahñan başından def itmeye bak!”. “O ğolay” dedi adam.

130 Sabah oldu gün dâğdı yekindi Ğamberoğlu aşağı indi, atları dışarı çekti. ‘Senem!’ deyi çağardı. Pencereyi açtı “Ne diyon” dedi. “Yav insene bizim yolumuz uzak, gidecek”. “Benim yolum burdan öte gitmez”. “Ulân Senem, senin babanın tembâhi öyle miydi?” dediyse de iki dene zıbıldak varıyı verdi itelediler adamı “Hadi!”.

135 Gelin seyridiyo bunu yüceden. Beyoğlu’nu çağardı: “Sen buraya beylik yaparımışsın ámma aklında bişiye yetmezmiş” dedi. “Nasıl hatın?” “O anarşitler şimdi onu orda öldürür. O da babama duyulur. Babam da buranın daşını daş üstünde göydurmaz”. “Ne olacak ya?”. “Onun golayı var” dedi gelin. “Onu dutsunlar soysunlar, gıllı haralın içine göyak şuraya asak. İnsanın kırk damarı olur, künde bir damarı ölür. Kırk güne gadar bu
140 burda ölür. Kırk gün sonra bir garip dellâli çıkardırık, bunu bir yarin altına çalarık, senineğ bizim işimiz daha iyi olur” dedi.

O zaman derhâl emir virdi “Yakalayın!”. Yakaladılar sırtını soydular gıllı haralın içine göydular, getirdiler şuraya astılar. Gendileri de burda yatıyo, gelininen Beyoğlu dediği.
145 Bunlar burda ne yapıyorsa Ğamberoğlu’na ayan. Sallanıyo “Yandım öldüm, yandım öldüm!”. Bi kez geliyo gelin haralı yitiyo. (Dürtüklüyo). Otuz dokuz gün geçti.

Otuz dokuz gün. Adam en fazla da susuz. “Ulân bu benim şimden sonra hemi anam hemi bacım. Bir damla su istesem vermez mi ola?” (Ulân kakar da saña haralı indirir de
150 su verir mi?).

O zaman yandı adamın içerisi. Bakıyım yavaş yavaş ne söylüyo:

[Nr. 1]

155

Saňa diyom Acem şahım
Görsen de bir hallarım
Kemendinen bağlı golum
Senem bir su ver içeyim⁸⁷

160

⁸⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “Senem” yerine “Nolur” denilmektedir.

165 Ey yüceler dumanındı
Bire Senem saña noldu
İçerim hayradı yandı
Nolur bir su ver içeyim⁸⁸

170 Hem hacımsın hem hocamsın
Hem de başımın tacısın
Hemi anam hem bacımsın
Nolur bir su ver içeyim⁸⁹

175 Ğamberoğlum der ğaderde
Tenim bitti ğır haralda
Ğırk gün oldu bu ğalede
Nolur bir su ver içeyim⁹⁰

180 *Ğamberoğlu* derler baña
Heç olmadım emren sonra
Senem bir su ver baña
Ölürüm hanım nolarsun⁹¹

185 O zaman kakıyı virdi yataktan yallāh haralı yitti “Susuzluğunu alır” dedi. Gece yarıyı geçtikten sonra haralın sallanması da kesildi, adamın sesi de kesildi. Beyoğlu’na dedi ki: “İşte öldü”. “Sen sabahınan dellāl çıkar. Garip cenezesi ğılınan deyi dellāl çağırsın. Bunu bir toprağın altına çalıyıversinler” dedi. “Olur!”.

Sabah oldu, dellāl çıktı. Garip cenezesi ğılınan, garip cenezesi ğılınan diye çağrıyo köşe köşe.

190 Millet toplandı, haralı endirdiler bundan çıkardılar. Teneşir yerine götürdüler. Onlar götürédursun Acem şahının postası bezirgân o gün Beyoğlu şehrine girdi.

⁸⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁸⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁹⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁹¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Diğnâdi ki garip cenezesi ğılınan diye dellâl çağırıyo. “Ulân bu garip neciymiş? Şunun ceneze namâzına ben de varıyım da, bari ben de ğılıyım da belki bundan bize bi şefaât ayrılmamı bakıyım”.

Adama oda gelmeye durdu ámma adamı da teneşir yerine eletiler. Haralın ağzını çözdüler. Olmuyo çıkmıyo haraldan, haral dutmuşdu haral tenini de. Çıkmıyo deyi haber geldi geline. [*Vah, vah!*]. “Durun durun o ben varmazsam çıkmaz” dedi.

200

Beriden vardı: “Ġamberoğlu ben şöyle erişmiş adamım, böyle erişmiş adamım diyodun, ne muhannetleşiyon çıksaşa haraldan” deyince Allah’ın emriyeneş haral bunun tenini bıraktı. Çıkardılardı bovv. Ulân kimi değmiyo kimi götün götün çekiliyo.

205 Bezirgân geldi “Nereliymiş bu garip?” dedi ámma bezirgânın sesi Allah tarafından Ġamberoğlu’nun ğulağna girdi. Ulân bi sallanıp ta ayakları uzarsa orda ki insanların biri de ğalmadı ölmemiş de hortluyomuş dediler pır. [*Ġaştlar*].

Valla bezirgân belinden pala bıçağı çekiye virdi (ağa). “Saşa ceneze derlerse başa da bezirgân derler. Neçe senin gimi cenezeler gördüm ben” dedi. Adam yattığı yerden bezirgâna dedi ki: “Beni tanımadın mı?” dedi. “Yooook”. “Başa Ġamberoğlu” derler dedi. Ulân öyle deyince bezirgân geldi bunun üstüne atıldı. “Amân ğardaşım ne hal bu hal?”

215 Bezirgan ağlamaya durdu ámma “Ağlamayı sızlamayı bırak ğalemi defteri al, ben ne söylersem yaz, burdan da geri Acem’e dön” dedi (ağa).

Bezirgan ğalemi defteri çıkardı. Bakıyım Ġamberoğlu ne söylüyo, ağlar bizden ne dinliyo:

220

225

[Nr. 2]

Acem'den gelir bezirgân
 Dut elimden ğaldır beni
 Tenim teneşir üstünden
 Var şahıma bildir beni⁹²

230

Bezirgân buyurdan dönerse
 Şahımda beni sorarsa
 Acem'e yolun uğrarsa
 Var halimi bildir beni⁹³

235

Bezirgân yine geldi derler
 Ğonağa da ğondu derler
 Burda garip öldü derler⁹⁴
 Var halimi söyle beni

240

Ğamberoğlum dirilmedim
 Dünyada burası nedim
 Böyle zalim ğız görmedim
 İntıkamım aldı benim⁹⁵

245

Böyle dedi Ğamberoğlu yattı. Adam buñu mezara ğoydu.

(Efendim) doğru vardı “Dönün bakıyım burdan” dedi arkadaşlarına. “Noldu?” “Dönün dönün!”. [*İş çatallaştı*]. İş çatallandı.

250

Acem'e varınca bezirgân geldi deyi haber vardı, Acem şahına. Postayı saldı “Bezirgân çabuk bura gelsin!”. Bezirgân geldi “Yedi yüzü temerna sekiz yüzü yirde buyur

⁹² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁹³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁹⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “Burda garip” yerine “Bir garipdir” denilmektedir.

⁹⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

255 şahım!”. Ğamberoğlu’ndan mektup var mı?” “Var”. Çekti verdi. Herif aştı okudu, okudu. Asgerin başına geçti ordunun.

Ver elini Beyoğlu şehri. İri de demedi ufak da, geldi sarayı çevirdi. Şöyle gız pencereyi aştı baktı ki babasının ordusu gelmiş, her tarafı sarmış. “En aşağı, en!” dedi gızına. “Alın şo gāvırı” aldılar ver elini Acem.

260

Acem’e eletti evine. Hanımı çağırđı, gızın anasını. “Bak! Bu Ğamberoğlu’na yaptı ne yaptıysa söyletmezsen, ilk önce senin ğafanı keserim” dedi. Bunu gizli bir yere aldı anası. Dedi ki: “Yavrım seni baban ğapımızda o ğāvırın dölü zibidiye verdiydi ámma benim de göğnüm heç yoğdu. Emma sen varmam demedin. Duyduğma göre de ona 265 çeşitli áziyetler yaptırmışsın. [*Ğadın da ğurnaz*]. (Ğorku varya). Şunu baña da desen de şu yürāğmın başı buz gimi olsa”.

Öyle deyince gelin açıldı (ağa). “Ana onu dutturdum, onu dutturdum, sırtın soydurdum, ğıllı haralın içine goydurdum, ğırk gün tavanda sallandırdım”. O zaman “Támam” dedi, 270 şah “Támam oyun şu gāvırın gözünü”. Ğızının gözünü oydurdu. “Buña benden dünyada ahirette şefaāt yok. Olursa Ğamberoğlu’nun şefaātinden Allah mahрім itmesin bunu. Götürün Ğamberoğlu’nun olduğı melmekete bir ormanın içine ğapın goyurun” dedi. [*Abovv! Ceza veriyo ya*].

275 Götürdüler o memlekette bir ormana ğaptılar goyurdular. Dürtünü, görmez o çoban gelir bişeni alır, öteki gelir bişeni alır. Sırt baş ğalmadı hılım hılım, dürtünüyo.

Bizim köyden birisi oduna getmişti dağa (diyek yani). Vardı ki ormanın içinde kör bişey dürtünüp duruyo. Vardı “Kör donuz ne dürtünüyon burda? [*Necisin sen?*]. (He). Ne 280 ötüyon?” “Aman edem baña Ğamberoğlu’nun mezarına beni götürsene”. “Şo ğulañdaki küpe verirsen götürüm”. Bir küpe ğalmış ğUlānda, ğalan yerin hepi gitmiş. Ğol mul gitmiş. Çıkariyiverdi “Al”.

Bunu eşşān üstüne bindiriverdi. “Bu Ğamberoğlu’nun mezarını nidici bakıyım?” “Aha 285 Ğamberoğlu’nun mezarı”. Gendi de şöle bişeyin arkasına çekildi. “Bakiyim bu nedici?”

Üç sefer ‘Gamberoğlu’ deyi çağırdı. Mezar tarkıda yarıldı mezerden bir inilti peyda oldu. Valla eşşekli gacı. *[Gorktu]*. “Şimdi şu mezerlığın alayı gakar” dedi gacı o. *[Gülüşme sesleri]*.

290

“Ey Senem!” dedi. “Beni gene burda da mı buldun?” O zaman Senem bakıyım oturdu mezerin başına o ne diyecek otaki adam ne cevap verecek:

[Nr. 3]

295

Mezarının daşlarına
Bak gözümün yaşlarına
Neler geldi başlarına
İmdat senden Gamberoğlu⁹⁶

300

Aldı Gamberoğlu:

Aynadan da arı olsan
Gümüşden de duru olsan
Cennetteki hürü olsan
Almam Senem şimden geri⁹⁷

305

Aldı Senem:

Sağa çevirdim yüzümü
Hak doğru ottum özümü
Babam oydu gözlerimi
İmdat senden Gamberoğlu⁹⁸

310

315

⁹⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁹⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

⁹⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Aldı Ğamberoğlu:

320 Yol üstünde pınar olsun
Akar akar diner olsun
Her gün beni anar olsun⁹⁹
Almam Senem şimden geri

325 O zaman Ğamberoğlu “Baņa babamdan dünyada ahirette şefaât yok. Olursa senden olacak ben dağda ğaldım”. “Öyleyise gel şu mezere gir yönünü benden başa dönme” dedi.

Gelin mezere girer girmez Ğamberoğlu aldı bakıyım gene ne sölüyo:

330

[Nr. 4]

Yolun sağına sapanlar
Sıtkle mevlāya dapanlar
335 Bir ğayayla ev yapanlar
İşte burda gelin uyuyor¹⁰⁰

Hakkın divanına durur
Suvalını nasıl verir
340 Sırat köprüsüne varır
Aman iyce görür bir bir¹⁰¹

Haram hálal demez ğoşar
Yanılır yolunu şaşar
345 Cehennem ğazanıñ düşer
Aman iyce yanar bir bir¹⁰²

⁹⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte “beni” yerine “her gün” denilmektedir.

¹⁰⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁰¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁰² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

350 Noldu *Ġamberoġlu* noldu?
 Saraldı gül benziñ soldu
 Ab-u Kevser'den bir dolu
 İştin öldün *Ġamberoġlu*¹⁰³

Cenab-ı Allah susuz gitmesin diye su istetdiydi ya haraldan. Susuz gitmesin diye Ab-u Kevser'den bir bardak su getirtti.

355

Orda iştikten sonra *Ġamberoġlu* temāmān ruhuñ teslim etti. Yalnız aradan engel var ġavuşamazlar. Onun yönü şu yanna, onun da şu yanna, arada engel var. Ġavuşmanın mümkünü yok. [*Avratta öldü zátan*]. Avratta öldü. *Ġamberoġlu*'da böyle oldu arkadaşlar. [*Diliñe saġlık!*].

360

¹⁰³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.6. PAŞAOĞLU NECİP HİKÂYESİ*

[=PNH]

5 Şimdi bir paşa vardı. Paşanın da bir oğlu var, okula gider okuldan gelir. O çocuğunda bir arkadaşı var Mulla isminde. Onla okula giderler okuldan gelirler, içtikleri su ayrı gider, başka hepsi berâber.

Bir evin önünden geçiyorlardı oğlanlar. Bir kız pencereyi açtı “Necib Efendi (dedi)
10 buralara tenezül etmez oldun, gelmez oldun”. Herhalde birâz laf gonaştı, gonaştı.

Oğlan da gıza baktı ki öyle hoşuna getti ki kız. Varınca babasına dedi ki: “Baba fılan adamın gızını baña isteyeceksin”. “Pekî oğlum!”.

15 Paşa bir gün vardı adamın evine. Allah’ın emrinâñ gızı istedi. (Efendim) O zaman gızın babası dedi ki: “Paşam, sen bir paşasın nirden bir emir gelse ona giden. Daha senin oğlun cahıl, avrat gıymatı bilmez. Gel bunun için benim üstüme gelme”. “Yook! İlla bu iş olacak” dedi paşa. Dutdular bu gızı bu oğlana virdiler, Necib’e virdiler.

20 Birkaç ay durduktan sonra paşaya İstanbul’dan bir emir geldi. Emir gelince paşa oğluna dedi ki: “Oğlum ben İstanbul’a gidiyom. Baña İstanbul’dan emir var”. “Ulân baba mademki sen İstanbul’a gedeyon. Ben daha bu İstanbul’ı heç görmedim, sen getmişken ben de gedeyim”. “Ulân oğlum sen de gidersen burada teze geline kim bakar”. “Ya arkadaşım Mulla var ya, arkadaşım Mulla o bakar”. Çağırdı Mulla’yı. “Mulla yavrım
25 Necib İstanbul’a gediyo bennen, bunun gelinine bakabiliñ mi? Bi ihtiyacını alıp getirebilin mi?” “Ohooo. Ne var getiremeyecek” dedi Mulla.

Şimdi Necib’te babasıynañ çekip İstanbul’a getti. Gelin ğaldı evde. Şimdi Necib gitti. Mulla bunun herşeyiñ alıp getirir, pencereye gör gider. Her gün böyle her gün böyle her
30 gün böyle. (Efendim) Şimdi bir gün “Mulla” dedi ğarının biri. “Nediyon ebel!”. “Ulân

*Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Necib İstanbul'a getti. Sonra geri gelip de bi daha burdakı avradı mı alıcı?" dedi. "Gelin saña galdı goma". Ulân böyle deyince Mulla'nın galbine bi şıytan gitti (ağa).

35 Mulla gene öteberiyi aldı pencereye geldi. "Ulân hatın! (dedi) Ben künde alıyom getiriyom, şuraya göyuyom, gedeyom. Nolur bitandá kaksan da benim elimden alsan". Gelin de dedi ki: "Ulân elin adamının aklına ne gelir ne gelmez. Kakıp alırsam ne var".

Hatın uzanınça Mulla şurdan şak duttu (ağa). Gelin içerde Mulla dışarıda. Dedi ki: "Noluyo Mulla?" "Valla benneñ eyi olacaksan oldun, olmazsan buradan keserim". Baktı
40 ki gelin iş işten geşti "Mulla bu pencereden ben çıksam çıkamam, sen de girsene giremen. Golumu gövur da şu gapıları açıyım da gel". Şu Mulla elini pırttırana gadar zart pencereyi de kitledi (ağa) gelin. "Gel ulân Mulla gapılar gitli".

Mulla úrdan gitti, İstanbul'da paşaya bi mektúp şişirdi ki her tarafı bok ortası da ele
45 alınmaz. Valla bu mektúp paşaya vardı. Paşa okudu okudu oğlunu çığırdı. Bir darıldı bir söyledi. (Efendim) "Al şunu oku!".

Okudu ku zatán eve giren çıkan belirsiz olmuş. Necib'de ordan bi kâğıt yazdı ki "O gelin benden üçden dokuza benden boş". (Akılsız adamın dünyada çok işi yok). Bu
50 kâğıt gelinin gardaşlarına geldi.

Üç tene gardaşı var gelinin. Onlar da dedi ki: "Almak farz, boşamak sünnet. Nî yapak boşadıysa boşamış".

55 Necib düşünce düşünce İstanbul'da bi hastalığa yakalandı. Gettikçe ağarlaştı. "Ulân ben herhal ölmüye ölücüm. Barı gedeyim de melmeketimde ölüyüm" dedi. Çekti evine geldi, Necib yatıyo.

O Necib'in arkadaşları hiç bakmaz oldu. O orda yatadursun, boş kâğıdını duyunca
60 Mulla göğsünü şakılatı (ağa) gızın gardaşlarına. Duttular Mulla'ya virdiler (ağa).

Necib son nefes. "Ulân biten şu gelse de dünya gözüyneñ bi daha görsem. Zatán ölüyom ben" dedi. Gızın büyük gardaşına (gelinin büyük gardaşına) bi haber gönderdi. "Ulân

65 ğardaşım bacınız gelsin, şu yolağan ağzına dinelsin. Bi kere görüyüm ordan öte gitsin heç seslenmesin”. “Ee ne var ğardaşım varıyım da söyleyim” dedi. “Gelsin”.

Beriden vardı kı Mulla kitabı açmış (Necib’in can ğardaşı, Necib’de orda can çekişiyö) okuyo. Mulla dedi “Necib İstanbul’dan gelmiş ağar hasta, bacımı görmek istiyo” dedi. “Hadi, hadi” dedi ona Mulla. O gitti. Bunda da şeyi çağardı ortancılığı. “Gelsin
70 ğardaşım, gelsin de gör” dedi. Vardı gene danıştı Mulla’ya. Mulla onu da haşt itti (ağa). Bunda da en göççüĝnü çağardı. “Ee ğardaşım ne var görmekte” dedi. “Varıyım getiriyim de gör” dedi. Hemen beriden vardı. Bacısına dedi ki: “Kak elbiseni giy. Hiç şiye dimeden Mulla’ya, elbiseni giy. Necib ağar hasta seni görecekmış” dedi. Salmam filan deyici cazgırca takılıca davrandı (ağa). “Seni bilmem niresini ne yaptığım” dedi
75 adama, Mulla’ya.

Ulân ğız gelin geldi, değnedi ki Necib dümdüz yatıyo. Onu görünce ğızın da gözlerinden yaş akmaya başladı. Necib’te yavaş yavaş aldı bakım oradan, “Ağlar dinlesin buradan” dedi.

80

[Nr. 1]

Yükledim yükümü gediyo göçün
Kimseler bilmiyo kimsenin suçun
85 Necib yoklamıya gelmedin niçün
Necib saña ğurban gel söyle başa¹⁰⁴

Aldı ğız:

90 Sen gedeli ben hanemden çıkmadım
Al elim ğılbama ğına yakmadım
Necib dedim yâd ellere bakmadım
Küstüm bir sözüne oğlan söylemem¹⁰⁵

¹⁰⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “ğurban” yerine “gelin” denilmektedir.

¹⁰⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

95 Aldı oğlan:

Evi yaptım İstanbul'ın başına
 Ğurban olam gözden akan yaşına
 Altın düğmen aldım beyaz döşüne¹⁰⁶
 100 Ğurban olam gelin gel söyle baňa

Aldı ğız]

Yandırdın da benim cibim yandırdın
 105 Dost ağlattın düşmánları güldürdün
 Ne dedim de boşsa habir gönderdin
 Küstüm bir sözüne oğlan söylemem¹⁰⁷

Aldı oğlan:

110 Evi yaptım İstanbul'ın eline
 Ğurban olam gelin şu söyledine
 Altın kemer aldım ince biline
 Ğurban olam gelin gel söyle baňa¹⁰⁸

115

O zaman;

İstanbul'a geden gelmez mi sandın?
 Ağlıyan bebeyi gülmez mi sandın?
 120 Necib'i bu derdten ölmez mi sandın?
 Ğurban olam gelin gel söyle baňa¹⁰⁹

¹⁰⁶ 3. ve 4. mısralar tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “beyaz” yerine “seniğ” denilmektedir.

¹⁰⁷ 3. ve 4. mısralar tekrar edilmektedir.

¹⁰⁸ 3. ve 4. mısralar tekrar edilmektedir.

¹⁰⁹ 3. ve 4. mısralar tekrar edilmektedir.

125 Varıya da ben *Necib'im* varıya
 Bizi böyle eden gurup çürüye
 Sen ölün de ben mi ğaldım geriye
 Ğadan alam oğlan işte söyledim¹¹⁰

130 Böyle der demez, Necib uruhunu teslim itti.

Valla gelin de hemen şurdan yukardan bıçağı dakıyı virdi kendi kendine. O da attı onun üstüne. Ğızın, gelinin ğardaşı orda bekliyodu. Valla o ordan çıktı (ağa).

135 Vardı ki Mulla daha okuyo. “Ulân Mulla!” dedi “Sen benim bacımı benden eyimi belin. Ya vardı yolağan ağzına dişeldi, heç sesin bile çıkarmadı”. (Efendim) “Bacımı eve elettim, yörü sennen de gedek de orda hem yemamızı yerik hem oturur biráz sohbát iderik, bacımnan berāber gelirsiniz” dedi.

140 Mulla şeyi ğapattı. Mulla’yı önüne ğattı. Yörüdüler şimdi. İçeri girdinde götünün ağzından yallah bi debik Mulla’nın. Ğapıyı lak gitledi (ağa). “Ulân Mulla! Necib öldü, bacım öldü enjer şimdi seni de öldürücem. Bi diyacan varsa söyle” dedi (ağa). “İşte beni filan ğarı şöyle didi de, ben bi şıtana uydum da”. Filan evdekilere dedi ki: “Sakın bunu dışarı çıkarman”.

145

Cafit çıktı ğarının yanına vardı. “Oovv ebe!” dedi. “Herhalda biráz başın böyüdü, heç bizim oralara gelmez oldun. Necib İstanbul’dan geldi şimdi bizdeler, Mulla’da orda. Yörü gedek de hem orda otururuk sohbát iderik”. Valla ğarı da yörüdü (ağa).

150 Beriden ğapıyı aştılar. İçeri girinçe bi debikte ğarının götünden. “Ulân ğarı şu Mulla’ya ne didisen söyle bakim”. “Aman yavrīm demez olaydım da dilim dutulaydı da. Bi ciğara parası virmezler mi ola deyi didiydim de”. (Efendim) “Ğavırın oğlu da uymuşda. Öle itmiş” dedi ğarı.

¹¹⁰ 3. ve 4. mısralar tekrar edilmektedir.

- 155 Valla Mulla'yı da, ğarıyı da herif orda it ölümüne öldürdü. Necib'de öldü, gelin de öldü, Mulla'da öldü, ğarı da öldü. Emme eyi oldu. [*Eyi oldu, eyi oldu*]. Böylece bitti. [*Diline sağlık!*].

7.7. KARACAOĞLAN TÜRKÜLERİ

[=KT]

7.7.1. ÖMERCİK AĞA HİKÂYESİ

[=ÖAH]

- 5 Bir Omarcık (=Ömercik) isminde vaktında bir cerrah varmış. Bir de Hamit Koca (=Hoca) varmış. O Omarcık'ın yanına gelmiş halını arzetmiş. Omarcık buna bir oğlak vermiş ámma yörür hali yok. Netice eşşag bindirmiş oğlağı eve getirmiş ámma zor.

- Oğlak eve getirince ölüyor. [*Hah*]. Ölmüş oğlak. O zaman Hamit bakıyım Omarcık'a
10 cerraha, Omarcık denilen cerraha neler söylemiş, dinliyek:

[Nr. 1]

- 15 Yanına oturdum sardım cigara
İşimden gücümnden oldum avara
Sürü gördüm ulaşmadı davara
Bak ta bir iyisiñ ver Omar Ağa¹¹¹

- 20 Çekerek getirdim yattı gucağa
Yörümesin bilmez aldım gucağa
Bindirdim eşşeğe sürdüm ocağa
Cerrahsın derdimden bil Omar Ağa¹¹²

- 25 Bakdım gördüm bu gopuyo özünden
Bal verdiği hayır görmez gözünden
Gorkarımış ğaramıkın gızıldan
Biliyom dertlerin zor Omar Ağa¹¹³

¹¹¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹¹² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

30

*Kul Hamid'im*¹¹⁴ geze geze yorula

Omar Ağa duya buna darıla

Paftivanlı suratına vurula

Derisiñ kellene sar Omar Ağa¹¹⁵

O da böyle demiş adama böyle. [*Diline sağlık, emmi!*].

¹¹³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹¹⁴ Hikâyede başka bir mahlas yer almasına rağmen, Âşık Mustafa Çabuk hikâyeyi “Karacaoğlan Türküleri” kategorisine almaktadır.

¹¹⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.7.2. BUNU BİLEN BU CİHANI FARK EDER

[=BBBCFE]

[Nr.1]

- 5 İbdima dünyaya geldi bir gişi
Hakk'ın emriyinen dutar her işi
Anası erkek de güzusu dişi
Bunu bilen bu cihani fark ider¹¹⁶
- 10 Hey ağalar ben bir guşa uğradım
Guşu gören tanrısını fark ider
Sordum guşa senin mekânın nire?
Söylediğine seni de nur ider¹¹⁷
- 15 Üç yüz arzu ayan üç yüzde biri
Üç yüz erkene var üç yüzde yolu
Gendi güççük ámma ğanadı uzun
Mahşer günü üstüne kölge ider¹¹⁸
- 20 Ğıldan ince derler sırat yolları
Siz doğru yol bulun Hakk'ın ğulları
Malum size Ğaracoĝlan halleri
Yansa bile cennetine girecek¹¹⁹
- 25 Erenler oturmuş bir lokma yerler
Onların yediği yeşiller allar
Sırat köprüsüne çok çetin dirler
Vardım gördüm bir incecik yol ider¹²⁰

¹¹⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹¹⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹¹⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹¹⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

30

Ġaracoġlan var mı sözüm hatası?

Umman'dan gelir evliyān ötesi

Yok muydu da anasından atası?

Şu dünya bize ver de bir gidelim¹²¹35 *[Diliŋe saġlık!]*.

¹²⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.¹²¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.7.3. BUNUN MANASINI BİLİN BU HOCAYI

[=BMBBH]

[Nr.1]

- 5 Oturmuş hocalar dersini okur
Bunun manesiñ bilin bu hocayı
Okuyup da ince dilden de bilir¹²²
Bunun manesiñ bilin bu hocayı
- 10 Anadan doğar da şimdide keder
Yezid'in başına anam atın teper
Bir ğısırak gördüm tayını emer
Bunun manesiñ bilin bu hocayı¹²³
- 15 Erenlerin bir incecik yolu var
Dört ğapının iki yanda dili var
Bir ğuş gördüm ayağında nalı var
Bunun manesiñ bilin bu hocayı¹²⁴
- 20 *Sefil Abdal*¹²⁵ üryan gezer donu yok
Sulara ğarşı gidiyo sonu yok
Cesatının ğanı var canı yok
Bunun manesiñ bilin bu hocayı¹²⁶
- 25 *[Diliñe sağlık!]*.

¹²² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “ince dilden” yerine “her maneden” denilmektedir.

¹²³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹²⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹²⁵ Hikâyede başka bir mahlas yer almasına rağmen, Âşık Mustafa Çabuk hikâyeyi “Karacaoğlan Türküleri” kategorisine almaktadır.

¹²⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.7.4. SEN DE BİLİR MİSİN VAKTİ ZAMANI?

[=SBVZ]

[Nr.1]

- 5 Yemen ellerinden gelen ğarrangaç
Niye terkeylediñ himdi Yemen'i
Divane gönlümün ğamın alırsın
Sende bilir misin vahtı zamanı?¹²⁷
- 10 Yemen ellerinden beri gelirsın
Ėaçar göñlünün ğamını alırsın
Dünyanın fani olduĖuñ bilirsın
Ev yapıyor çamırınan samanı¹²⁸
- 15 Yaşar Peygamber de havaya uştu
İdris Peygamber de hüllalar bişti
Dünyadan senksen bin evliya göştü
Onlar da bekliyor ahır zamanı¹²⁹
- 20 ĖaracoĖlan dirler nicedur halim
Gün geçtikçe ayakta duran elim
Az yaşa çok yaşa ahiriñ ölüm
Ahirete Ėarşı götür imanı¹³⁰

Bu böyle diyo bak. Bu da ĖaracaoĖlan'dan. [*Diliñe sağlık!*].

¹²⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹²⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹²⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹³⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.7.5. SEN ONUN ETTİĞİNİ EYLEMEYE GÖR

[=SOEEG]

[Nr.1]

- 5 Bir yığıt gurbete gedeyim dese
Sen onu yolundan ağlameye gör
Hem kötülük yapan eyle eyilik
Sen onun ettiğin eylemeye gör¹³¹
- 10 Allah Allah dedi yüklendi gatar
Hak diyen eller de nerene yeter
Dünyadan ışık almaz hepsi biter
Muhānet sözünü söylemeye gör¹³²
- 15 Şolahla gezerde gönül cıvgısı
Deryalarda döner aşğın gavğası
Muhanetin ganadının kölgesi
Bir garlı dağ ise yaylamıya gör¹³³
- 20 Cargana cavlanı gırklar yediler
Âdemin erkeniñ onlar godular
Cennette mekrızañ yer yok dediler
Comardın golunu bağlamıya gör¹³⁴
- 25 Burada böyle demiş Ğaracaoğlan. *[Diliñe sağık!]*.

¹³¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹³² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹³³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹³⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.7.6. ABDEST NEDİR NAMAZ NEDİR DİN NEDİR?

[=ANNNDN]

- 5 Ğaracaoğlan şeyden geliyordu. Andırın tarafından, Kadirli tarafından, Ğozan tarafından. Önünde bir merkep Ğars'ın ğadısiynan Siirt'in müftüsüde geziye çıkmışlar.

O zaman birisi dedi ki: “Şo neci şo” Ğaracaoğlan'a. “Ee oda cehennem itinin biri”. O zaman Ğaracaoğlan duydu bunu. Tak eşşagın horguçe tokandı.

10

Yaklaşınca ne vuruyon o hayvana dediler Ğaracaoğlan'a. Oda “İnatlaşiyo getmiyo” dedi. “Niye?” “Ya Ğars'a ğadı olacam ya da Siirt'e müftü olacam diyo”. “Getmiyo” dedi.

- 15 Ulân adamlar düşündü Ğars'da orası Siirt'te orası. “Durun bakıyım” dedi ğadıynan müftüye.

O zaman onlar durdu. Ğaracaoğlan sazını gücāna çekti bakıyım onlara ne söylüyo:

20

[Nr. 1]

Her sabah her sabah ezân verirsin

Acep ne dururken yolda durursun

Çünkü hocam ince dilden bilirsin

25

Abdas nedûr namaz nedûr din nedûr?¹³⁵

Diniñ hak Muhammed dapdıñğ gapı

Yıkılmaz mevlânın yaptıñ yapı

On iki bahçada ğırk sekiz gapı

30

Eşiğı beklıyen iki ğul nedûr?¹³⁶

¹³⁵ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹³⁶ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

35 Evvelin Muhammed ahirin Ali
 Ğıldan ince dirler sıratın yolu
 Üç yüz altmış altı selvinin dalı
 Budağında biten iki gül nedúr?¹³⁷

40 Cennetin ğapısının üç sabu bekler
 İkisi ğalaklar biri yimekler
 Gökyüzünde saf saf olmuş melekler
 Hocam ism-i şerifin biri nedúr?

45 Diyor Ğaracoğlan bu bize azdur
 Ceylanın içinde bir balık vardur
 Balığın ğarnında üçlü tuğ vardur
 İkisiñ bilirim biri nedúr?

Bu da böyle demiş aĝam. *[Diliñe saĝlık!]*.

¹³⁷ 1., 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.7.8. BİR GÖZLERİ KANLI KUYUYUSAN DA

[=BGKK]

[Nr. 1]

5 Yalan gözünü de sevdiğim dilber
Söyle güzellerin mahiyisen de
İndiririm seni yüksek havadan
Bir gözleri ganlı gıyuyusan da¹³⁸

10 Aldı gız:

Oğlan senin bu sözüne küserim
Alır da zülfüm keline asarım
Küfer ğalasında ben de hisarım
15 Gelmeyin üstüme Aliyisen de¹³⁹

Aldı Ğaracaoğlan:

20 Gözüne vurur gız ğaleñ yıkarım
Daşın doprāñ birbirine ğatarım
Yüksüne yüksekte köprü çatarım
Geçerim Tuna'nın seliyisen de¹⁴⁰

Aldı gız:

25

Oğlan seni babam duyar öldürür
Beyden evvel padişaha bildirir
En sonunda yaprağını soldurur
Mevlânın sevgili ğuluyusan da¹⁴¹

¹³⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹³⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁴⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

30

Aldı Ğaracaoğlan:

Güzel senin bu sözüne şaşarım
 Ğarlı dağ olsan üzeriñ aşarım
 Ahtım olsun seni alır boşarım
 On iki padişah gızıyısan da¹⁴²

35

Aldı gız:

Oğlan seni çaldırmışım ğaleme
 Dayanaman fırkatıma bileme
 Beni rüsva etme halka âleme
 Gel oğlan sarılak deliyisen de¹⁴³

40

45 Aldı Ğaracaoğlan:

Diyo Ğaracoğlan bu da neyimiş
 Üç yanımız ğarlı ğarlı dağımış
 Yokladım ötenî ötenî yoğumuş
 Gız alamam seni hürüyüsen de¹⁴⁴

50

Böyle dedi gızı geri çeviriyi virdi attı. Bu burada bitti yani. *[Diliñe sağlık!]*.

¹⁴¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁴² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁴³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁴⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

5

7.8. ÂŞIĞIN KENDİ ESERLERİ

[=AKE]

7.8.1. KINAYA GİTME HİKÂYESİ*

[=KGH]

5 Köyün birisinde ğınadaydım. Vakıt geçti saat iki mi oldu üç mü oldu? Yağmır yağıyor, yel esiyor millet dağıldı.

Emme benim atlet miltan topaç gimi terden. Biri dedikine “Yörü bizim eve gidek” dedi. “Ulân ğardaşım sizin ev uzak mı yakın mı benim sırtım yaş.” “Yakın yakın”. Vardık
10 ğapıya lān lān vuruyor, ses yok. Ben dedim ki galbimden adam evi yanıldı herhāl.

Üçüncü vurmasında bir homurtu peydāh oldu. Ayvāh! Hatın kaktı ámma zorsundu herhal. “Işığı yak ışığı”. Işığı yaktı “Ne var?” dedi avrat. Ben emme yolāğan ağzında diñeliyom. “Bir yer hazırla, yer”. Aç mı susuz mu diye sorduğu yok ya.

15

Bir yer hazırlamış yolākdan içeri giriye verdimidi ğaptan bucak şiye yakınımış şöyle çeperin yığını şuncacık var. Baña bir yer sermiş, şurdan sonra belli olur. Ulân benim sırtım yaş horuzlar ötüyo, sabah yaklaşıyo. Ulân “Ben (dedim) şimdi kaksam geri gitsem herkeş yerini aldı ğız evinde uyucum mu say kı sabağa ğadar böyle dururum”
20 dedim.

Sabah oldu irkenden kaktım ben. Evin sahibi de kaktı. Hanım da kaktı amme yüzü azgın. “Baña müsade edin de ğız evine varıyım” dedim. “Çay içmecin mi?” dedi adam. “Çaydan sevmem” dedi. Halbuku çaysız durur muyum ámma o hanımın yüzünden çay
25 içilir mi? “Gene de bi bardak iç” dedi.

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Benim ğafa ağşamdan türkünden yorgun bi de ağşamdan beri o avradın yüzünden yoruldu. Çekiği verdim idi çay ğız ğınımış boğazımdan aşı yaktı ğodu gitti (ağa).

- 30 Ordan kaktım ámma ğız evinin arası da biráz var. Benim ğafa çalışmıyo durdu. Bakalım, orada ne söylemişim. Ağlar burada ne dinlemiş:

[Nr. 1]

- 35 Evlerinde yok muydu da ğadılar?
Onların ismini kimler ğodular?
Yiğın ekmağı yınmezdi yidiler
Çeper şorda sineğ çohud duruyor¹⁴⁵
- 40 Evlerine vardım beni gördüler
Âşık mısın diye başı sordular?
Ağşam üzerime yorgan verdiler
Yatamadım gece kokup duruyor¹⁴⁶
- 45 Biráz da zorsundum ğahıp getmiye
Horuzlar başladı hemen ötmeye
Ölecektim gece Allah etmiye
Hanım azgın azgın bakıp duruyor¹⁴⁷
- 50 Sabahınan erken yerimden kaktım
Gece yatamadım terliydim aktım
Bir bardak çay verdin döşümü yaktım
Bir saatten beri yakıp duruyor¹⁴⁸
- 55

¹⁴⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁴⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁴⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁴⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

60

Kul Mustafa bunu kimseye demez
 Elin adam olsaydı ğapıda ğomaz
 Misafir geldiğinde yemek yimez
 Azdırmış yüzünü büküp duruyor¹⁴⁹

65

Bunu söylüyodum ğız evinde gündüz. “Âşık, bu kim?” “Ulân ğardaşım siz kimi nidiciniz ya bunun sahibi burada dinliyo. “Nidiciniz?” Hemen var desem yaygara yapıcılar yani. Hala soruyolar daha “O kimidi?” “Yâ nidiciniz arkadaş”. [*Diliñe saĝlık!*].

¹⁴⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.8.2. İHTİYARLIK HİKÂYESİ*

[=İH]

- 5 Bir de yaşlı bir adam. Hemen doksana yaklaşmış, “Bilim ağrıyo, ayām ağrıyo, gözüm görmüyo” diyo. (Efendim) Bakalım şimdi ben söyleyem, siz dinleyin:

[Nr. 1]

- 10 On beşinde cahil gönlün uyandı
Otuzunda kendisine güyendi
Yaşın vardı doksanına dayandı
Ne gördün dünyadan haber versene¹⁵⁰
- 15 Senin tertibinden hani kim ğaldı?
Terk etti dünyayı toprağa daldı
Senin yaşıtların hep toprak oldu
Karşındaki oturana sorsene¹⁵¹
- 20 Gene acarladın benim yaramı
Gönlüm arz eyledi seniñ buranı
Gözün görmez olmuş ağır ğaranı
Görebiliyosan haydi görsene¹⁵²
- 25 Gençlikde Halil diye yazdılar
Ana baba gitti ğaldı ğuzular
Bilin ağrır bacakların sızılar
Durabiliyosan haydi dursene¹⁵³

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

¹⁵⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁵¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁵² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁵³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

30

Bre *Kul Mustafa* söylemeyin nolur
Bakalım bu dünya kimlere ğalır
Ne ğadar yaşasan son böyle olur
Düşünüp de sen ğafayı yorsene¹⁵⁴

35 Böyle dedik adama. [*Diliñe saĝlık!*].

¹⁵⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.8.3. ABDALOĞLU HİKÂYESİ*

[=AH]

- 5 Bir gız var, kimseyi beğánmiyor. Varan delikanlıyı beğenmiyor. Ulân Abdalın da birinin yeni yetme bir oğlu varmış ki bunu “İrahmatlık Kór Koca vardı, bilin kór kocayı?” [He]. “Onun yanında bu lafını vere vere söylüyom”, “Biliyon mu?” Şimdi Abdalın oğlu elbiseyi Ahmet’ten Memmet’ten aldı geyindi, guşandı. Ğendine bir çeki düzen verdiki. [*Gençler yakışıklı olur*].
- 10 Ulân bir de ben gidiyim. (Evlenmeden yakışıklı olur). Beriden öte vardı ki gızın da evinin beri yanında bir çeşme var. Ğız da çeşmeye geldi ama Abdaloğlu da vardı. Ğız suyu doldurdu, helke doldu kalkmıyo. Abdaloğlu dedi ki “Bu beni beğánmese, bu bunu alıp giderdi”. “Bu beni beğándi”. “Şuna iki söylüyem”. “Giderse şunu alıyım, gidiyim”
- 15 dedi (ağa). Emme bunda bir tip var kı aynı şu bizim Ellek’te Haceli Murtaza’ya benzer yani. Şimdi Abdaloğlu ne söyleyecek dinle bakalım:

[Nr. 1]

- 20 Sabah her yanına çöker
Başköşede yerimiz var
Sabahlayın sözüm olur
Sandık sandık sarımız var¹⁵⁵
- 25 Yine sen gel bana yârim
Tel sarar da nazlı yârim
Koyun kuzuya koyulur
Boşa dönmeyin sürümüz var¹⁵⁶
- 30

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

¹⁵⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁵⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

35 Ğır at evde bağılı durur
 Ğılıç belde yağlı durur
 Karşı dökük nerden döner
 Bin Ğısrğa yarımız var¹⁵⁷

40 Atma keten ön atılır
 Türölü kumaşım satılır
 Ğanlılar izlen kurtulur
 Bin kurtulmuş töremiz var¹⁵⁸

45 Âşık âşık geldi nasip
 Boyun boyuna münasip
 Gel sar bizi evden kesik
 Bin kurtulmuş kölemiz var¹⁵⁹

45 Böyle söyleyince Ğız dedi ki “Bu olsa olsa Hint Cemal Padişahı’nın oğlu” dedi. (Vay).
 “Ben aradığımı yenice buldum”. “Yörü”. Ğızınan yörüdüler şimdi. Biraz gedince
 Abdaloğlu Ğalbinden dedi ki “Ulân şimdi bu Ğızı eletirsem, davulun tımbırtısını duyar,
 cılbakları görür, körleri görür, Ğapıyı çanağı dıĞner. (Bunu). Bu ordan geri döner, “İyisi
 50 mi halimi arzedeyim, gederse getsin getmezse yol yakınıken buradan geri dönsün” dedi
 (ağa). [Tamam]. Hatun şura oturak hele. Oturdular:

[Nr. 2]

55 Dolandım yanına geldim
 ÂĞlendim yanında Ğaldım
 Akşam değirmenden geldim
 Bir daĞcı da Ğulunuz var¹⁶⁰

60

¹⁵⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁵⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁵⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁶⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

65 Anam elden alır sacı
Etmek kuru soğan acı
Duy inanma hatun bacı
Abdal derler ünümüz var¹⁶¹

70 Aman karı etmek yapar
Çocuklar pişmeden kopar
Kimi aksar kimi topal
Beş on tane körümüz var¹⁶²

75 Çadırı gedikten dutar
Kuşlar oturaktan öter
Hepimiz bir tilde yatar
Bir eskice çulumuz var¹⁶³

80 Âşık âşık derdin açar
Ğara günler böyle geçer
Şamatadan beynim göçer
Bir münafık garımız var¹⁶⁴

Böyle deyip söyleyince kız ordan “pırırada” geri döndü (ağa). Böyle oldu dedim Kör Koca’ya. “Kızı” dedim “alamadı senin hısımlar” dedim. “Vay avradını siktiğimin oğlu” diyo. “Niye tergeylemiş kızı” diyo. “Ben olsam bırakırmıydım” (ağa). Böyle olmuş Abdaloğlu’nun hikâyesi.

85

¹⁶¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁶² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁶³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁶⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.8.4. BOĞAZI KURULAR HİKÂYESİ*

[=BKH]

- 5 Beş altı tane adamı bir grup olmuş, şekerin çayın bitimine nere varırlarsa. *[Allah Allah]*. Şeker çay bitecek. (Bitecek). Ondan sonra da gevrek ekmek, kuru ekmek. Ulân bunu duydum ben yalnız bunlar evlere gelirken tek tek gelirmiş, tek tek. Ben de Selverler'den mi Karagedik'ten mi ğınadan geldim.
- 10 Yine bir tıkırtı geliyo, baktımdı onlardan biri. Vallaha ağzı aşşağ yattım (ağa). *[Geliciler]*. Gelici yaklaştı ğapının ağzına. Ağzı aşşağı yattım. Ğapıyı açtı ki ben yatıyom. “Ulân yorgun musun ne?” dedi. “Ulân yayan geldim ta Karagedik'ten beri, çok yorgunum” dedim. “Tabakayı ver”. “Al”. Sardı sardı içti, sardı sardı içti “Buranın dadı yoğmuş” dedi kaktı. *[Gülüşmeler başka bir ğapıya]*.
- 15 Bizim Osman Çavuş dedik bir adam vardı ğonşumuz, onu orada yakalamışlar. Ulân zâten adam bir ğapıda boz düvesi var. Ona tüccar getirirlermiş. “Bunu satak da çay şekere verek” deyi. *[Allah Allah]*.
- 20 Kök çıkarmasını da bilmez adam. *[On kişi var mı bu grup?]*. (Var). Efendim köke gider adam, kök çıkarma vardı o zaman. Gider kırk liralık kökü zor çıkarırmış. Elli liraya yazarlarmış ona.
- Bir gün duydum bunu Osman Çavuş'un evine devam etmişler. Adam fakir zâten o zaman. “Ulân bende varıyım hele” dedim. Ulân vardımdı zobanın üstünde en azından elli bardak alır çaydanlık kaynıyor fırk fırk fırk, fırk fırk fırk kaynıyo. Şordan birisi diyo ku “Eyi ğaynasın” diyo, “Eyi ğaynamazsa çayın dadı olmaz” diyo. *[He tamam adamlar eke]*. (He). Eyi ğaynattılar hemen demliğe koydular demliğin ağzına bi sıkı vurdular. “En azından dediler on beş dakika durmalı”. Emme benim halım böyle.
- 30

* Metin, Temmuz 2008'de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk'tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Emme benim gözüm Osman Çavuş'un avradına bakıyor. O avradın yüzü azgın, yallah çocukların başına yumruğu sallıyo. Öldürse gene ğalmazlar. Şimdi on beş dakika sonra çayı ğırdıldardı simsiyah. *[Allah Allah]*. Şordan biri diyo ki "Çay demli olmasa göydeme yaramıyo" diyo. *[Gülüşmeler]*. Ona sırf dem veriyorlar. (He).

35

Sırf dem veriyorlar dem içiyo. Çay da bitti şeker de bitti. Dedim ki "Arkadaşlar saat on ikiye geliyo kahın gidek". "Yook gevrek etmek var daha" dediler. "Valla siz oturun ben giderim" dedim. Ben kaktım sabah oldu geri vardım, Osman Çavuş'un yanına. Çavuş ben bunlara iki meyitlik türkü söylersem bunlar senin başından dağılır dedim. *[E ğaç*
40 *gün ğalıyorlarki?]*. (Çok ğalmışlar çok). *[Allah Allah]*. (Abovv).

45

"Edem, ayıp olur" dedi çavuş. "Valla uılân seni yemişler bitirmişler dedim ğapındaki düveye de tüccar getirirlermiş" dedim. "Efendim ayıbı ğayıbı bilmem ben bunu söylüyecem" dedim "Söylersem de başından dağılırlar" dedim. "Emme bir sana aldırırım, bir hanımına aldırırım dedim". *[Ona göre]*. (Ona göre). "Yok, edem ayıp olur". "Yook, ayıbı ğayıbı yok". "Söyliyecem" dedim bakıyım söyleyim de siz de dinleyin:

[İlk önce avrat aldı şimdi bunları]:

50

[Nr. 1]

55

Biri gezer biri gelir
Bir gün gelmezseniz nolur
Gene şimdi akşam olur
Yatsam bize ğaldıramam¹⁶⁵

60

¹⁶⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Aldı Çavuş:

65 Melmeket melmeket gezdim
Derdimi deftere yazdım
Amanın gönşular verdim
Gayrı bunu sildiremem¹⁶⁶

70 Aldı hanım:

75 Dolanıp buradan geçiyo
Her gün on bardak içiyo
Bir de sırf demden içiyo
Onun ğarnını dolduramam¹⁶⁷

Aldı Çavuş:

80 Şeker bir beş lira eder
Bir kilo un şeker gider
Gelmese gurbana dair
Hiç yüzünü güldüremem¹⁶⁸

85 *Kul Mustafa* bundan yörü
Oturuyo gızgın yeri
Beş altı bozağı ğuru
Kolay değil öldüremem¹⁶⁹

90 Bunu söyledimdi millet duymuş, valla Osman Çavuş'un başından “pırr” olmuşlar (ağa).
[Ohh]. Osman Çavuş ondan sonra get gide düzeldi, düzeldi düzeldi, gitti. Kurtuldu yani
yoğsa pili bittiydi adamın.

¹⁶⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁶⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁶⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁶⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.8.5. FASULYE AMELELİĞİ HİKÂYESİ*

[=FAH]

- 5 Dört yolun Yeniyurt köyü var, berisinde Erzini geçince ötede. Oradan bir adam geldi bana dediki “Bırada ameliye bulunur mu?” “Ahov, istemediğin ğadar”. “Boş millet”. “Üstü yanı 30 olsun, altı yanı da 20 olsun, getir” dedi.

Ben köyün içine gittim, ameliyaların hepsini topladım. Bize üç gün de gün verdi, yatılı gediyan ora, her biri ekmeği etti ki şu yücelik. Günün ikisi gitti, avradın birisi geldi dedi ki “Dört yol’da yövmiye ğaçaymış” dedi. Ben de dedim ki “Sizin yövmiyeniz elli lira”. “Yok” dedi “Git sen bunu öğren de gel”. *[Al ha]*. Para yok pul yok, araba yok at yok. Haydi bakıyım.

- 15 Sağ olsun arkadaşlardan parayı buldum, sabahnan buradan Düziçi’ne çıktım. Buradan bindim Osmaniye, Osmaniye’den bindim Erzine, Erzine’den Dört yol’a, Dört yol’dan bindim Türkiye Petroller’ında indim. Orda bekçi adam var, öylen oldu ama.

Vardımıdı bekçi yolağın ağzında, bekçi yimek yiyo. Dedim ki “Burada Süleman Durgun isminde bir adam var, onun için geldim ben” dedim. “Dur” dedi “Az dur da gidek” dedi.

Yimeği yedi adam, bindik arabaya sürdük şeyin içine petrolun içine. Vardımıdı orda adam, adamı ordan aldım, köye getirdim gendilerin evine, ameliyenin yatacağı eve baktım. Yol parasını aldım, ordan indim aşağı yola. El kaldırıyom “cap” gidiyo (ağa). Ben sabahnan ameliye ğaldıracam.

Bir taksi geldi el ğaldırdım durdu. Bindim Toprakgale yol çatında indim. “Ver 20 lira”, “Al”. *[Al ha]*. Ordan bindim Osmaniye’den Düziçi’ne geldim ámma ikinci oldu.

30

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Bizim o vakit köye hiç araba yok zâten. Bir tek araba var, oda gitmiş. Cipin birine vardım “Yav, beni şuraya götürsene, Yazlanmazlı’ya”. “10 lira”. ”Al”. Cip dikine aşşağ şangırdıyor, ne adam yok bişey yok içinde. Evin ğapıya vardım, cipin ğanadından duttum açtım, ayağımı attım dineldim, cip gitti. Bizim ğızlar dedi ki “Baba alayı geri caydı” dedi. *[Abov]*.

Yarım saat kadar dineldim. Dedim ki “Hepi mi caymış?” dedim. “Sekiz kişi kadar bişey ğalmış” dediler. Yirmi kişiden. “Ulān benim babam mı darılıyo?” dedim, “Ben de bu sekiz ğişiyle gitmem” dedim.

40

Cumeyirtesi oldu çektim İkizler’e ğınaya gittim, düğüne. O zaman sabahnan da söylemek vardı, gelin gelene kadar. Bazar günü adam erkenden gelmiş bizim köye. Dörttyol’daki adam. *[Ağa gelmiş]*. “Neden getirmedi?” diyo. Ona da bizim ğızlar demiş ki “Sülaman Emmi, böyle böyle caydılar, babam da sekiz kişiyi götürmem ben” dedi, “Gelmedi” demiş. “Bire sekiz mi olur, dokuz mu olur, on mu olur getirsin” demiş biraz da para vermiş. *[Hah]*.

Ben de ikindine doğru yayan gideceksin yayan geleceksin ta İkizler’den geldim. “Valla baba” dedi, “Süleman Emmim geldi, biraz da para verdi, azısa da getirsin çoğusa da”. *[Ne bulursa]*. Köyün içine bir daha çıktım (ağa). Efendim sekiz kişi daha buldum. *[Hah]*. Oldu sekiz sekiz on altı, tamam. *[Yeter yeter]*.

Ağşam oldu bizim evinde yanında kayfe var. Kayfeye vardım cayanlardan da var orda. “Ġaldırıyon mu ameliyeyi sabahnan?” “Allah izin verirse ğaldıracam”. “Şimdi gidersen en azından bir ay ğırk gün orda durun şundan bir iki söyle de dığniyek” dediler. Benim şıye alışıklar, o zaman seste böyle dāğal ya gencim de. *[Tabi tabi]*. (He). Dedim ki “Söyliyecem zâten” dedim.

Bakalim ben Dörttyol’a gidince burdakılar neler demişler şimdi türküde anlaşılır:

60

[Nr. 1]

65

Duydunuz mu başa gelen olayı?
 Toplanıpta gidek dedi alayı
 Erzin'den Dört yol'dan Toprakgale'yi
 Dolanıp gelince gitmek dediler¹⁷⁰

70

Sabahınan erken çıktım buradan
 Gısık dediler de geçtim oradan
 Yövmiyem de olur elli liradan
 Gazmanın sapından dutmak dediler¹⁷¹

75

Bire âşık sen daha neler gördün?
 Gedipte Dört yol'dan yövmiye sordun
 Bazı evlere de üç sefer vardın
 Yönümüzü dönüp yatmak dediler¹⁷²

80

Ara âşık ara derdine çare
 Şu yalan dünyada talihin gara
 Harcattılar bana bir sürü para
 Keklik olsa kurda ötmek dediler¹⁷³

85

Diyor *Kul Mustafa* gördün bu işi
 Dilerim Mevla'dan döküle dişi
 Bal olsa da yerin ekmeği aş
 Ağzımızdan alıp yutmak dediler¹⁷⁴

90

Ben böyle söyleyince “Ulân bizi filanca gandırdı, filanca gandırdı” diyorlar. “Yav, gandırsalar da gandırmazlar da biz yarin gidecek” dedik.

¹⁷⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁷¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁷² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁷³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁷⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Sabahnan yüklettik. Biz ora varmadan bizim türkü varmış bile. *[Oraya?]* Yeniyurt köyüne. “Ağa, ameliyeyi düzdüm böyle”. Dedi ki “Hadi bakıyım bizim buraya söylediğin türküyü söyle”. *[Tamam]*. He dineldiğimiz yerden söyledik gayri. Baba Dört Yol’un uşağı belledi abov. Künde bir yerde künde bir yerde. *[Tamam]*. Bu da böyle olmuş Hacı Ağa. *[Tamam]*. *[Diline Sağlık!]*.

7.8.6. MİNTAN HİKÂYESİ*

[=MH]

- 5 Şimdi bir zaman çiftlikte Hacı Mulla'nın oğlu evleniyordu. Ben onun ғınasına gittim. Keyçi köyüne, çaldık söyledik.

Gelini getirdik aradan bir ay mı geçti. Bizim bir Keyçi Hoca vardı, o oraya gitmiş Keyçi'ye, onların aslı Keyçi'den ya. Oraya varınca o gelin çıkardığımız adamın avradı
10 “Edem” demiş. “Biz âşığa buradan bir miltan goyduğduk”, “onu” demiş “Hacı verdi mi da?” demiş. O ordan geldi, biz de Keyçi Hoca'yla bacanaāk. “Bacanak” dedi “sana” dedi “Keyçili Hacı Murad'ın avradı bir miltan goymuşmuş” dedi “Hacı onu sana verdi mi?” “Yok, hocada” dedim. “Hacı abdestli namazlı adam, o avrat goysaydı Hacı bana verirdi” dedim. “Muhakkak vermeyecek” dedim.

15

Aradan iki ay geçti. Gene Tüysüz'de gettim, bir ғınaya. “Oda şeyin ғınası, ne dirdi ona yav, neyse”. [*Her neyse*]. Türküyü söyledim ağşam, sabah dışarı çıktım. Bizim Keyçi Hoca o avradınan ғonuşuyo. [*Hıh*]. Ben de vardım. “Edem” dedi, “biz buradan sana bir mintan goyduğduk, demekki Hacı vermemiş” dedi. “Neyse geldik ғaldı, bu ғaldı bu”.
20 “Ben de dedim “hacı bunu verirdi oysa olsa”. Bunu bizim Keyçi Hoca ırahmatlık hacının avradına diyo. Ordan diyo âşığa bir miltan (=mintan) goymuşlar, onu da Hacı vermemiş, âşık sonra Hacı'yı malamat eder” diyo. (Hah). [*Tamam*]. Avradı diyoku “Hacı yav, bizim gelinin anası ordan âşığa bir miltan goyduk” demiş. “Goymadıysa bile sen buradan bir miltan al, o adama ver” diyo, “sonra seni malamat eder” diyo.

25

Biri evelinden de ona 5-10 kuruş verdiyidi. “O öyle olur” diyo, yönünü öte yannı dönderiyo, gediyo. Kaldı bu. Bir gün yeni köye çıktım, kayfeye vardım, benim bu miltanın lafını ediyolar. Ben hiç etmiyom ámma, şordan birisi dediki “Ulān onlar” dedi
30 “bir tomatesi iki kişi yemiş, onlar adama miltan mı verir, yav”. Gene olmadı. “Ulān herşie söyledikte (bir de buna) bir de buna söylesek n olur”. [*Öyle ya*].

* Metin, Temmuz 2008'de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk'tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

“Efendim”, dedik biz sazı elimize aldık bakalım:

[Nr. 1]

35

Bunun böyle olur işi
On para etmez dört beşi
Bir tomates iki kişi
Yiyenden hayır çıkar mı?¹⁷⁵

40

Âşığı evvelden gördük
Halın hatırını sorduk
Beş on kuruş para verdik
Diyenden hayır çıkar mı?¹⁷⁶

45

Yönünü çevirdin öte
Ne deyim yavşak bitene
Âşığın hakkı ahrete
Goyandan hayır çıkar mı?¹⁷⁷

50

Kul Mustafa gör bu işi
Malın yemez dutmaz dişi
Hesap eder bir görüşü
Soykadan hayır çıkar mı?¹⁷⁸

55

Ben bunu söylerken teyip almış. [*Hıh*]. Teyip varmış orda. [*Gülüşmeler*]. Bunu varmışlar, Hacı’ya demişler. Abov, Hacı köpürmüş (ağa).

Onun bir gardaşı vardı, size ömür öldü. O diyo ku bana ırahmatlık “Bende mi varım bunun içinde?” diyo. “Eğer sen de öyleysen sen de varsın” dedim. Netice bu adam beniğnen bir sene gonusmadı. Üff, bir sene. [*Gülüşmeler*].

¹⁷⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁷⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁷⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁷⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Orda Hasanca vardı çiftlikte. Bir gün onun evine davet ettiler beni. Ora vardım orda söylüyordum. Hacı'da geldi “Âşıklarla da aram iyi dâğal” diyerek. Didim ki “Hacı
65 Efendi âşıklar kimseye bişey etmez, gel otur”.

Oturdu dinledi, ondan bir hafta sonra gızı çıkacakmış, beni istemiş adam. Vardım ağşamdan çaldık söyledik ámma söylesem de ğafam ırahat dâğal, bizim hanım hasta. Dedim ki “Sabahnan Hacı Efendi bana müsaade ette benim hastam var ben gidiyim”
70 dedim, indim aşşağ. “Hele dur, hele acık daha”. “Duruyum”. Bir gasteye şöyle bişey sarmış, köyü çiftliği dışarı çıkınca “Ulân bu ne sarmış” dedim. Açtımdı üç metre bi kadın entariliği, bir çift çorap, bir peşkir goymuş. “Ha” dedimki “Ta ötaki şeyi çıkarmış adam”. *[Tamam]*. Ondan sonra ğonuştuk Hacı'ynan. *[Tamam]*. Bu da böyle olmuş. *[Barıştınız yani]*. (He).

75

7.8.7. ŞALVAR HİKÂYESİ*

[=ŞH]

- 5 Bizim köyde Çerçi Memmet derler bir adam vardı zamaniyle. Onunda oğlu ufak bir oğlu var, çiftlikte Hasanca'nın davarını güder. Davarı da gapının önü zibillesin diye kapının öğne vuruyorlar.

- Evin didelesine incir dikti mincir dikti. Davarda kakınca erken kakıyo ora yörüyo, 10 orman üstü yanı. Çerçi Memmet diyoku “Yav, bu çocuk sabahnan sabah uykusunu uyumuyo birde ben gideyim davara” diyo. Şu davarın önüne şalvarı alıyo, eline giymeden varıyo, davrın ucuna çalının dibine şalvarı göyuyo, üstüne oturuyo.

- Davar gediyo ormana. Gendide kakıyo gendide gidiyo, şalvar kalıyo orda. Davarı 15 çeviriyo evden tarafa geri yatağna getiriyo, varıyo eve, avrada diyoku “Gız şalvarı bana getir” diyo. *[Bak bak evde godu sanıyo]. [Gülüşmeler]*. “Şalvarı bana getir”. Hanım yastığın altına, yorganın altına, döşşegin altına, oyana bu yanna bakıyo, yok. O anda diyo Çerçi *[Keçi?]* Memmet ırahmatlık “Düşündümüdü şalvar dağda kaldı” diyo. “Hiç seslenmeden geri döndü. Emme diyo “yakın kapı vardım” diyo “Şalvarı yanının başına 20 duttum” diyo. “Şu avrat görmeden şunu içeri ataydım”. *[Avradı suçluyacak]*. (He).

- “Ulân yolağın ağzına vardım ámma” diyo, “Avratta ğarşı gelirse bágendin mi?” diyo. *[Gülüşmeler]*. “Şalvarı dağdan goydun da bana çalım mı ediyodun?” dedi diyo. “O âşık buralardan geçmez mi?” Şimdi o zaman da ağıl itme var dikeç gırma var şimdiki gimi 25 dâğal ya.

- Ben de o taraftan dikeç gırmadan mı çalı kesmeden mi geliyodum, ağıl idecek. Evine yaklaştımdı, evinin önünden dere geçiyo şöyle. Derenin içinde Keçi Memmet ırahmatlık beni görünce derenin içine dineldi. Avradı da az ilerden yola çıkmış, 30 “Görüyon mu?” dedi “Bógön” dedi “Bizim adam” dedi, “Şalvarı yitirmiş” dedi, “Şunu arasan dedi. “Hallolusa” dedi derenin içinden. “Diyecek adamı eyi buldun” dedi.

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

[*Gülüşmeler*]. “Ben de şimdi yorgunum” dedim. “Onu ararım ben” dedim. “Bulun” dedi. [*Eyyah eyyah*]. Orda ğaldık yaz geldi.

35 Bizim de bir Kel Ahmet’imiz var orda. O da her sene bir dam yapar. Bir dam yapmış ocaklık yok, pürenin yerine mertağan üstüne kesme çalısı döşemiş, oda kurumuş, hanım ataşı yakınca köşeden dutuşmuş. “Bire Ahmet’in evi yanıyo!” diye bi bağırıtı çığırtı çıktı ámma köy seyirtti (ağa). Vardığdı Ahmet hiç yok. Bir avrat var, ataşı söndürdük ámma avrat tirtir titriyor valla Ahmet gelince Ahmet’ten ğorkuyo. [*Ha*]. Oda orda duradursun.

40

Bizim birader oda ırahmatlık oldu, ondan yokarda onunda bir evi var ondan berillekte. Oda azcık bir ekini var onu biçmiş patos harmanı vurmuş. Önünün otunu ğazımaya zorsunmuş, “Ulān şuna yel çıksın da, şuna bir ateş vurayım da süpürüvereyim” demiş. şu ikindin olunca bir kirbit ılgıman ılgıman bi yanı sapa bi yanı bağlar. Eline bir cıda almış “ğüp” vuruyo. Ğüp, ataş yekiniyo (ağa).

45

“Bire Süllünün evi yanıyomuş” dediler bunda da. Seyirttik vardık ki harman yanıyo. Has bereket versin evinin ğyında bir gölü vardı. O gölde su varmış, ondan döke döke döke söndürdük ámma yalnız hemen hemen yarıdan azına yanmış.

50

Birisi de yola dinelmiş Keçi Arıza derler bir adam vardı. Yola dinelmiş “Bire Sülü” diyo “Bizim biradere bu kadar ğavrugacı nidicin” diyo, “kim yiğici” diyo. [*Bak bak*]. “Ah, onun öyle dediğni duysamıdı” diyo, “Vallahi öldürdüm onu” diyo. [*Öldürürdü*]. Buda sıraya girecek.

55

Bizim de oraya bir Keçi Hasan derler, bir Akşehar’de otururdu, her sene gelir bu köye. Bir isim ğoymuş. (Efendim) Bizim Ceritler var şo Ocaklar yokarda mahalle onların ayağnın altıları dümdüz, ördek ayağı gimi. Oraya “Tabğıç” demiş. [=Düz daban]. (Düzdaban). Tabğıç demiş ora. Ondan şöyle geçince “Uykucak” demiş. Uykucak dediğı de bizim Deli Mustafalar.

60

Karahediğın arasına yatmış Abdallar öte yandan gelmişimiş ağzı aşşığı bir adam yatıyo. Bire hele, tımbırdatın hele. Tımbır tımbır, tımbır tımbır, vıyk vıyk dedirmişler yok. Bire

vurun hele. Valla herifler “Ağa bir fasıl davul dövdük” diyo, “Başında uyanmadı” diyo.
65 Ondan Uykucak demişler oraya. [*Gülüştürmeler*].

Bizim Süleyman Ağa varıdı, şurda on tane adam olsun, isterse şordan gevrek ekmağı
getirir kit kit, kit kit sıçan yiyoğ gimi oda gevrek ekmek yer. Ona da “Gevrek ekmek
yiyen ağa” demiş. [=Ekmek yiyen ağa]. (He gevrek ekmek yiyen ağa).
70

Ordan geçiyor şu tarafa bizim Köse’nin olduğı yerde Çelik Hasan’ın evi vardı, gımgıl
adamdı o. Hemi çil gırdı, oraya da “Gırşehir” demiş, Gırşehir.

Ordan beri geçiyo emminin ora geçiyo, oraya da “Eğro” demiş. Boynu eğrilek görürmüş
75 gayri.

Biraz daha geçince bizim şimdi Hantabaş’ların ora, ora davlaşıp döğüşür hemen derhal
sulk hâkimi, savcısı içinde, oraya da “Sulkhan” demiş.

80 Ondan bizim aşşağı geçiyo, aşşakı dükkânın orda bir Mustafalı derdik, bir adam vardı. O
dik giderdi böyle, oraya da “Ġazalan” demiş. [=Ġazalan]. Dik gider o.

Ordan Erzin’lere geçince öte Erzinli varıdı, orda şimdiki Erzinli İhsan’ın Ali’nin dedesi
Erzinli. O duzak kurardı malı dutarken, bir şey geçirir şöyle ucunuda götür şorda sağlam
85 şeye bağlar. [*Duzak guruyo*]. Hemmen mal geldi miydi nолursa olsun ordan gafayı
girdirdi miydi yitiniyi verdi mi “hırr” boynuna geçer guvolamaya muvolamaya hacet
değel varır, çözer götürür, ona da “Duzzak” derdi. (Duzzak). [*Gülüştürmeler*]. Buna
“Duzzaklı” demiş öyle. [*Allah Allah*].

90 Ondan geçince yokarı Keçi (Çerçi) Memmet’in oraya, “Yanbasan” diyo. Çerçi Memmet
yan basardı, sonradan ayağı şiy olmuş.

Şimdi bu mahallelerden bu şalvarı arıyacak. Bulabilirsek bulduk, bulamazsak. Bir de
bizim Ġadioğlu’nun anası vardı, Güllü. “Güllü” derdi ismine. O da şöyle gambırarak
95 yörürdü yani.

Bakalım sorak buralardan, bulursak bulduk bulamazsak. *[Allah Allah]. [Bu sayıcın adam hayatta mıdır, öldüler mi?]*. (Bir Ahmet Usta kaldı, Kel Ahmet Usta oda hasta başkalarının çoğu gitti. Biri de galmadı). *[Allah Allah!]*.

100

Ahmet dağdan geliyo. Damı yanan Ahmet, geliyoku dam yanmış. Fadime avradı, Fadime ismi avradının damdan mı atık bozuk mu ahılağımı gavır efendim avrat hasta.

[Nr. 1]

105

Gece düşmüş yatar hasta
Damı yandı oda yasta
Kekiklikten Ahmet Usta
Şalvar ora varmadı mı?¹⁷⁹

110

Sapı yandı durur yaşlı
Ėambır yörür başı fesli
Yan basana yakın isli
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸⁰

115

Evin içini eyi arıyın
Şola tesliyi yakar barın
Tabgıç'taki Mehmet Cerit
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸¹

120

Bu şalvarı kimler buluk
Yitirenin beyni delik
Uykucak'ta Musa Çelik
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸²

125

¹⁷⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁸⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁸¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁸² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

130 Gece kakıp getmiş davara
Davar diye kıldı bayıra
Gevrek ekmek yiyen ağaya
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸³

135 Kulağın alışmış sese
Yavaş gelir basa basa
Gırşehir’de Toktor Köse
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸⁴

140 Şu dağlardan kaçır yok
Köçek’inen eve var yok
Çok yer gezen avcı sor yok
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸⁵

145 Bu hane görmedi yasan
Ayağının yanın basan
Sultandağı Gara Hasan
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸⁶

150 Akıllı mı bilmem deli
Bilmiyo gettiği yolu
Gazalan’da Mustafalı
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸⁷

155 Bundan kimine demeli
Eletip geri gömalı
Duzzaklı’daki gamalı
Şalvar ora varmadı mı?¹⁸⁸

¹⁸³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁸⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁸⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁸⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁸⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁸⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Kul Mustafa'm derki nolduk?
Çok yer gezdik yorgun olduk
Şalvarı yârin yitirmiş
 160 *Aradık ormanda bulduk*¹⁸⁹

O zaman dölller duymuş bunu. Dölller Çerçi Mehmed'in oğulları. "Valla baba senin şalvara türküyü söylemiş, köyü dolanmış".

165 Ulân çiftenin iki gözü de kurşun "tah" asılı. "Çık ulu orta sıkarım" demiş. (Ulu orta).
[Gülüşmeler].

Ağşam oldu, bir gün ora vardımıdı." Ovv, gel gel gel, eyi geldin". "Şu babamın türküsünü söyle bakıyım *[oğlu]* diyo" dölleri. "Çifteyi görüyonuz mu?" Ulân o çifte
 170 orda duradursun hele, şimdi ben bunun lafına vere vere, vere vere türküyü de bitirdim.

"Ulân" diyo "Zâtan bunun bişey yoğmuş" diyor. "Ee ne var?" dedim yav. "İşte senin şalvarı aradık, bulduk". *[Öyle ya!]*. (He). *[Nesi var?]*. "Nesi var bunun?" *[Karalamadık görmedik]*. (He). Bu da böyle olmuş. *[Diline sağlık!]*.

175

¹⁸⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

7.8.8. ZIRT HAMZA HİKÂYESİ*

[=ZHH]

- 5 Ğırk suyun bucağında Zirt Hamza isminde bir delikanlı darı suluyordu. Aşağıdan yokarı Tezifli'nin göçü çıktı. Ulân baktı ki göçün başını bir ğız çetiyor ámma ulân Hamza döneldi baktı baktı baktı. “Ulân ben bu ğızın ardı sıra giderim, bunu ğandırabilirsem darıdan da eyi tarradan da eyi”. *[Doğru]*. “Ben bu darıdan ne ğazanıyom ku?” dedi (ağa). *[Doğru ya]*.
- 10 Elindeki kürağı duttu şöyle fıldırdı suyun içine, suladığı yere aykırı. Kürek vardı çamıra çakıldı (ağa). Valla Hamza'da göçün ardından yörüdü, “Farz edelim göç vardı Holdu'ya gıondu diyek”.
- 15 Hamza'da geriden geriden geriden dolanıyo. Toplandılar “Ulân arkadaşlar burda bir genç dolanıyo. *[Neci bu?]*. Bu neci?” “Malımıza mı dolanıyo, ırzımıza mı dolanıyo, neci bu?” “Şunu çağırakta sorak bakıyım”. Çağırdılar getirdiler.
- 20 Yörüklerin ağası, “Oğlum ismin ney?” “Hamıza”. Hamıza'da da bir tip var ki bir ğaş, bir göz efendim *[Babayiğit]* bir güzellik var ki. “Hamıza sen ne iş yapan?” “Her işi yaparım”. “İy peki biz bu yayladan göçene ğadar bizim davarı güden mi sen?”, yörüklerin ağası. “Güderim” dedi.
- 25 Biraz oturduktan sonra “Yörü bakıyım Hamıza eve gidek”. Ulân Hamıza eve eletti ki göçün başını çeken ğız orda, ğız şöyle Hamıza'ya bir baktı. Ee Hamıza'da fena dáğal. Ğızında hoşuna gitti (ağa). *[Hah]*.
- 30 Sabahnan Hamıza öğüne ğattı davarı, yayar getirir, ğız gelir sağmaya “Hamıza şunu dut, Hamıza bunu dut, Hamıza şunu dut” der. “Cart” ğız sağar gider, böyle böyle böyle iki ay bitti. Hamıza dedi ki “Bunların göçmesine bir ay kaldı eğer bunu bir ay içinde diyemezsem darıdan da olduk şeyden de olduk”, Hamıza diyo ki “Dağa çıktımı ulân

* Metin, Temmuz 2008'de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk'tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

filan filan geçiden ğız çok ağleniyo bunlar sütlü, onları sağarken bu ğıza derim” diyo. *[Hah]*. Tam onlara gelince son keçiye gelince Hamıza ağzın büzüyo büzüyo büzüyo da diyemiyo (Ağa). *[Kolay dâğal]*. Kolay dâğal. Ğız “cart” sağdı haydi.

35

Sözü uzatmıyak göçmelerine bir gün kaldı. *[Abov]*. Hamıza dedi ki “Üç ay bitiyo eñer böğönde diyemezsem sabah bunlar göçer”.

40

Gene ğız geldi davarın sonunu bitirirken Hamza diyemedi de ğızın omzuna eliyen tokandı. *[Şöyle tokandı]*. (He). “Neyo Hamıza?” “Valla ben senin üçün ölüyom, darıyı marıyı senin üçün tergedim” dedi. *[İş oldu]*. “Valla Hamıza bende senin üçün ölüyom” dedi. *[Aha]*. “Niydek ya kaçak”.

45

Ayında on beş gecesi günüz gimi. “Hamıza sen get şo ğayanın davarın ucuna yat”. “Ben de anamı babamı uyuduyum, çırımı çıkınımı alıyım sennen kaçak” dedi (ağa). *[Olur]*. “Olur”.

50

Hamza getti, ğayanın gölebine. Hamıza orda duruyo dağniyo ğız ataşın başlarında dolanıyo. Hamıza biraz erkek beri geliyo, gene dığniyo gene ğız dolanıyo. Eyden eyi anası babası uyuyunca ğız çırını çıkınını aldı, Hamıza’nın yanına geldi. Hamıza dedi ki “Yörü bakıyım gedek” dedi. “Dur Hamıza yolda ne var ne yok herkeş elinin yüzünün ğarasını birbirine vursun ondan sonra”.

55

Valla Hamıza derenin ağzına oturdu ámma hiç yokarı bakıyomu ki. *[Abov]*. Hamıza ıslıkladı muşlukladı altından çatal çöp verdi. Dayadı şöyle. (Hah). *[Gülüşmeler]*. Ğız bacağına ğaldırıp da bu Hamıza’nın döşüne bir depik ğorsa. *[Al ha]*. “Üç aydan beri bunu mu bekliyodun?” deyi. *[Bişey yoğmuş]*. Hee valla ğız çırını çıkınını aldı ordan geri geldi.

60

Emme Hamza’da ordan “pür” gayboldu (ağa). *[Durur mu daha?]*. Durur mu daha? Sabah oldu sarın yükleri, yükleri sardılar. Onlar çekti, göç gettiken sonra Hamza çıktı, yurdun yerine geldi. Orda bir yassı daş vardı, ğoca bir yassı daş. “Ey çökeleğın süzenini dutarlardı ğızınan oraya ğorlardı”. “Neçe şu daşlara da elin değdi mi?” diyo Hamıza.

[Döşüne vuruyo]. O daşın başına oturdu Hamıza, sazı gucağına çekti. Bakalım ne
65 söyliycek şimdi ağalar dinlesin buradan:

[Nr. 1]

70 Abılagum terkeylemiş sılası
Avlanınca mağaranın önleri
Usun boyu belin ince badesi
Ayıtlar kumru taşın yolları¹⁹⁰

75 Goçüm kakmış vatanına gidiyo
Ayrılığın şerbetinden dadıyo
Baş galdırmış seyir deyip gidiyo
Avlanınca mağaranın önleri¹⁹¹

80 Kirez'den kakınca Tapan'a gonun
Tapan'dan kakınca Ğırk Su'ya dönün
Deve Calağı'na çevrilin gonun
Ordan öte gider dostun yolları¹⁹²

85 Deve Calağı'ndan eve göçünce
Savurdun susadın bir su içince
Gün Burnu'na Cihan Suyu'n geçince
Altı Hoca gider dostun yolları¹⁹³

90 Çayır ağzına gondumola evleri
İmren Pınarı'nda yurtları belli
Al eller gınalı gözler sürmeli
Beni de anar mı ola dilleri?¹⁹⁴

¹⁹⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁹¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁹² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁹³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁹⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

Böyle sayıkladı söyledi. “Ulân ondan olduk da şu darıya varıyım, bakayım” dedi. Ulân
95 geldi ki darının kökü de yok. “Tecirli’nin malları darı gör mu yav?”. *[Öyle ya]*.

Kürek dikilik duruyo. Ulân şu küreği alıyım da şu dama aykırı varıyım dedi. Orda da bir
damı var. Küreği çekiye veriydi ordan herif şey gimi kakarsa damın. “Ulân anasını
avradını siktiğim dünden nerdeydin?” *[Gülüşmeler]*. Bir tombabaşı tombaklı bir şeker
100 tikenı buldu. *[Şeker tikenı]*. Boynundan tutarsa nerelerini. *[Dağlıyo]*. (He). “Nerelerini
istiyo, dünden nerdeydin?” Böyle Hamıza yetişemedi (ağa). Orda kürek bağlamış
adamı, işte kısmet olmucağ ya. *[He]*. Bitti.

7.8.9. BENLİ EMİNE’NİN AHİSKA TÜRKÜSÜ*

[=BEAT]

5 Şimdi o Sultan Murad’ın zamanında Akıska (=Ahıska) deneli dar bir yer vardı, dar bir yer. Bunu gavırlar söyleştiler “Bu Akıska’nı alak” diye söyleştiler.

Savaş açtılar. (Efendim) Genç nesli gomadılar, gırdılar. Ondan sonra kırk tane kız seçtiler gavırlar. Bu kırk tane kız gırala taksim ittiler.

10

Her birin bir gırala, bu kızlar gelir her gün hangisine verilmiş ise hangi kız hangi gırala verilmiş ise onun elini öper gider.

Yalnız bu kızlardan sordular. “Sizin adette nasıl, evlenmek nasıl?” İçinde bir paşa kız varıdı okumuş. O dedi ki: “Bize kırk gün bi müsade edin. Kırk gün sonra size ben cevabını veririm” dedi evlenmek cevabını.

Bu Akıska’nın başında da Murat Paşa isminde bir paşa varımuş. O da şeyden tarafa çıkmış gavırlardan tarafa.

20

Bu kırk gün müsade alınca bu kız bir yarı deli yarı akıllı bir adam çağırıyo. Buña fırat bir elbise geydiriyo kız, bir kâğıt yazıyo. “Şu kâğıdı al götür. Efendim Yavuz Sultan Selim’e ver. Yalnız sen varırsan seni nizamiyâden dıkmazlar. “Dıkılacam!” dersin, “Yasak!” derler saña. “Yasak masak bilmem ben dıkılacam” dersin. O zaman “Gelsin bakıyım o sefil adam, gelsin” derler. Sen çık yokarı padişah başta oturur, vezir ondan
25 bir geride oturur. Sen kâğıdı padişaha uzattığın zaman vezir elini uzadır, vezire verme.

İkinci defa padişaha uzat, gene vezir elini uzadır. Vezire verme. Üçüncü uzattığında der ki padişah: “Bu ne gâdar bi sıkı emir olmasa baña uzatmazdı” der. Kâğıdı alır okur,
30 belki bize bir yardımı olur” dedi. Adam, deli çıktı (ağa).

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

Yarı akıllı yarı deli. Şurası ha burası ha, şurası ha burası ha. Vardı nizamiyâye “Yasak!” dedi herif ‘küt’. “Ben yasak masak bilmem. Girecam buraya”. Girerdin girmezdin ‘küt’ itiyo bu gişi. Ulân yüceden biri dedi “Ulân necimiş şu sefil adam gelsin bakıyım?”

35

Çıktı, ulân hakikaden gızın dediği gimi başta biri oturuyo. Baştakına uzattı gene vezir uzandı “Heç boşuna uzatma vermem saña”. Gene padişaha uzattı gene vezir uzandı, “Heç boşuna uzatma vermem saña”.

40 Üçüncüde dedi ki “Ulân bu güçlü bi emir olmasa bu başa uzatmazdı”. Kâğıdı açıyı verdi ki ortalık velveleye gitmiş, bakıyım gız kâğıda ne yazmış, arkadaşlar dinlesin bakıyım. *[Diliñe sağlık!]*:

[Nr. 1]

45

İlk akşamdan doğdu da sarı yılduz
Üç gün harb eyledi geceli gündüz
Yazılı defterde on iki bin gız
Güzelleri yesir giden Akıska¹⁹⁵

50

Akıska’nın da arkacığı dağıdır
Babam paşalar yaşları diridir
Böyle olmadan ölüm bize yenidir
Mağlum olsun da padişaha mağlum¹⁹⁶

55

Çevirdiler bir gayada buldular
Akıska’nın yiğitleriñ gırdılar
Her birimizi bir ğrala verdiler
Mağlum olsun da padişaha mağlum¹⁹⁷

60

¹⁹⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte “Mağlum da olsun padişaha mağlum” şeklinde denilmektedir.

¹⁹⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁹⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

65 Akmaz oldu Akıska'nın sazları
 Yesir oldu gelinleri kızları
 Kör olaydı Murad Paşa gözleri
 Mağlum olsun da padişaha mağlum¹⁹⁸

70 Akıska'da çıkar yeşil tütünler
 Gene harb ediyo dinî bütünler
 Yesir oldu gün görmedik hatınlar
 Mağlum olsun da padişaha mağlum¹⁹⁹

75 Adımı diyorsan *Benli Emine*²⁰⁰
 Altın burma takıydım göluma
 Dilden selam söyley Sultan Selim'e
 Mağlum olsun da padişaha mağlum²⁰¹

Böyle yazmış kız.

80 O zaman herif asgeri çekti. (Efendim) Oranın hasarını çıkardı. Ğırk táne ğızı da kurtardı, esirleri de kurtardı. İşte böyle oldu Akıska. [*Diliye sağlık!*].

¹⁹⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

¹⁹⁹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, "Ulaş padişahım ğız elden gitti" şeklinde denilmektedir.

²⁰⁰ Hikâyede başka bir mahlas yer almasına rağmen, Âşık Mustafa Çabuk hikâyeyi "Kendi Eserleri" kategorisine almaktadır.

²⁰¹ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, "Ulaş padişahım yurt elden gitti" şeklinde denilmektedir.

7.8.10. ÂŞIK HAMİD'İN TÜRKÜSÜ*

[=AHT]

5 Şimdi dedim ki: “Dümbirdek’ten Hayat Hoca var. Baba tarafından akraba gelir o bize”.
Bunu Dellağ ğahvesinde oturdum ben de hoca da geliyordu. Orda hocalık yapıyordu.
“Gelele gel, hoca (dediler) bu âşık bişe söylüyo”. Geldi “Hısım ne söylüyon?” dedi.
Dedim ki: “Erenler diyerek bunlara bir türkü söylüyodum” dedim. “Lafını veriyodum”
dedim. Bunlar da diyolar ki “Bağa bunun manesi ney?” diyolar. “Ee bunu ben
10 söylemedim ki manesini biliyim” dedim. “Bu ney?” dedim Hayat Hoca’ya. Dedi ki o:
“Bir ğuş gördüm ayağında nalı var” dediğin Cebrail Aleyhisselām” dedi. “Yere indiği
zaman nallı, göğşe çıktığı zaman nalsız” dedi. (Efendim) “Bir ğısrak gördüm tayını
emer”. “Bu ney?” dediler. Ona da bişey dediği amme aklımda ğalmadı.

15 Şimdi ben dedim ki: “Hocam (dedim) biz topraktan nasıl olduk? Toprak alıyo bizi”
dedim. “Acaba biz toprak mı olacıldık?” dedim. “Yok!” dedi. Onu da dediği ama işte
aklımdan çıkdı.

Şimdi Ellek’te söylüyodum bunu bağa dediler ki: “Âşık bunu çöz” dediler. “Ben bunu
20 çözemem” dedim. “Bunu anca söyliyem adam çözer”. “Dönük Hössüyün olsa çözerdi”
dediler.

Sabah da olunca Dönük Hössüyün geldi mi oradan ohuntuluymuş. “Hössüyün Emmi bu
adam bi türkü söyledi çöz dedik çözmedi”. Bağa dedi “Âşık ne söyledin?” dedi. “Şunu
25 şunu şunu söyledim” dedim. “Çözemem bunu!” dedi. “Ulān Hössüyün Emmi dediler
ordakiler bu âşık olmasa sen buğa bişeyler yakıştırırdın, derdin ámma bu âşık burada”.
“Sen diyo o âşık olmasaydı buğa bi düzme yapardın” diyolar.

30

* Metin, Temmuz 2008’de Düziçi [Osmaniye] ilçesinin Yazlamazlı köyünde oturan 1934 doğumlu Mustafa Çabuk’tan kamera ile tabii bir ortamda derlenmiştir.

[Nr. 1]

- 35 Hakikat kelamı gonusur isen
Çok kerâmet var da dilin içinde
İnsanın ağzından geri alınmaz
Söyleme sırrını elin içinde²⁰²
- 40 Sevgili habibim gıymatın bilek
Metinden acizdir insanla melek
Şanına buyruldu levlek he levlek
Muhammet makbuldu gülün içinde²⁰³
- 45 İki gözlerimden akıyor cahım
Semaya yetişsen yakacak ahım
O benim sevdiğim Resulullahım
Buldum kokusunu gülün içinde²⁰⁴
- 50 Cafer ganat takdı gençlik çağında
Gonup bülbül ötmedi mi bağında?
Hamza şehid oldu Uhud dağında
Şaman eylediler şalın içinde²⁰⁵
- 55 Kim memnundur bu dünyanın işinden
Gendi geder ölüm geder peşinden
Hazret Ali yaralandı başından
Akar al ganları gılın içinde²⁰⁶

60

²⁰² 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.²⁰³ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.²⁰⁴ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.²⁰⁵ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.²⁰⁶ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

65 Âşık isen göye çıkmalı ahım
İsmiñi ğalbimde daşır o şahım
Şehid olmuş yatar Hössüyün Şahım
Kerbela denilen çölün içinde²⁰⁷

70 Yörü deli gönlüm ölürsün er geç
Alırlar canını verirsın zor göç
Ėoyarlar kabire örerler kerpiç
Vay gönül yalnız ğalın içinde²⁰⁸

75 Nolur Âşık Hamid²⁰⁹ ğabire var ki
Ėov ğaranlık yerde olmamı ğorku
Bir taraftan azap bir yandan sorgu²¹⁰
Bilmem nasıl olur halın içinde

Bu da böyle diyo (aĝa). [*Aĝzına saĝlık!*].

²⁰⁷ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

²⁰⁸ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir.

²⁰⁹ Hikâyede başka bir mahlas yer almasına rağmen, Âşık Mustafa Çabuk hikâyeyi “Kendi Eserleri” kategorisine almaktadır.

²¹⁰ 3. ve 4. mısralar iki defa tekrar edilmektedir. İkinci söyleyişte, “azap gelir” denilmektedir.

8. SÖZLÜK²¹¹

ablak: yüz hakkında güzel, parlak, yakışıklı

ab-u kevser: cennetteki Kevser suyu

ağıl: hayvan sürüsünün yattığı, sağıldığı yer

ahras: dilsiz, sağır ve dilsiz

anarşit: anarşist

avara: avare

avrat: eş, kadın

azıkçı: azık taşıyan

bedevi: huysuz, ahlaksız

berilek: geri gelmek

berk: sert, kuvvetlice; hızlı, çabuk

besleme: evlatlık olarak alınan kişi.

bezirgan: bezirgân, ticaretle uğraşan

bre/bire: “ey, hey” anlamındaki ünlem

buğu: duman, koku

cahım: uçurum, korkuluk

calak: küçük karpuz

cazgır: vazgeçen, işin ardını bırakan, döneke; cadı, fitneci

cazı: cadı

cerağ: su taşımaya yarayan araç

cıda: kargı, mızrak; inat, iddia

comard/cömert: eli açık

çağıl: çakıl, çakıl yığını

çağla-: çeşmenin akarken çıkardığı ses

çoh-: sokmak, rahatsız etmek

çoramık: çapak (göz için)

dáğal: değil

dáğne-/dáne: dikkatlice bakmak.

²¹¹ Kelimelerin açıklamaları verilirken Âşık Tus Mustafa'nın görüşlerine tekrar başvurulmuştur. Ayrıca kelimelerin anlamlarına Cem Dilçin (Düzenleyen), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1983 ve www.tdkterim.gov.tr adresindeki Türkçe Ağızları Sözlüğü'nden bakılmıştır.

- darga:** derya
- darı:** mısır, mısır tanesi.
- darıl-:** küsmek
- davulbaz:** davlumbaz
- dellel:** tellal
- dıkıl-:** sokulmak, aniden girmekebe: nine
- dırtman-:** tırmanmak
- diğne-:** dinlemek
- dikeç:** kazık, sırık, ağaç çubuk.
- dinel-:** dik durmak, ayağa kalkmak
- dohlu:** altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu
- döl:** soy, soyun devamını sağlayan çocuk
- döş:** göğüs, bağır
- duruh-:** durmak
- ede:** ağabey
- eke:** büyük kardeş, ağabey, kurnaz insan
- elet-:** iletmek, götürmek
- elet-:** iletmek, götürmek.
- emmi:** amca
- eñere:** eğer
- eyicene:** İyice
- fakı:** hoca
- fakı:** hoca
- firkat:** ayrılık
- ğabil ol-:** kabul olmak
- ğada al-:** birine gelecek kötülüğü kendisine istemek
- ğada:** günah
- ğala:** kale
- ğalan:** kalan
- ğapı:** kapı, ev, hane
- ğaramık:** sert ve uzun dikenli ufak boylu çalı.
- ğarrangaç:** kırlangıç
- ğatkıntı:** karışık tohum; sonradan katılmış, karışık

- ğavurgacı:** kavrulmuş buğday, mısır, arpayı satan kişi
- ğılba:** kible
- ğımğıl:** kımıl kımıl, hareketli
- ğıpra-:** kımıldamak, hareket etmek
- ğısıt-:** kısılmak, sıkışmak
- gimi:** gibi
- gişi:** kişi
- gişi:** kişi
- ğoca:** ihtiyar
- ğonak:** saçtaki kepek
- ğonalga yeri:** konargöçer aşiretlerin kondukları pazar yeri
- goreş:** güreşmek
- ğoyurmak:** göndermek
- göleb:** küçük su birikintisi, gölcük
- ğurra:** hurra, topluca
- güman:** inanç, kanaat, şüphe
- gürk:** kuluçka (tavuk için)
- hağbe:** heybe
- haral:** kıldan ya da ketenden yapılmış büyük çuval
- hayra-:** susamak, içinin yanması
- helke:** küçük kova
- hendâğ:** hendek
- hırat:** kıldan ya da ketenden yapılmış sefil, kötü (kıyafet)
- hısım:** akraba
- homur:** parçalanmak, ufalanmak
- hulasa:** komik, gülünç
- hülle:** rüya, hayal
- hürü:** huri, güzel kız
- ıbrık:** ibrik, su konulan sürahi tipli plastikten yapılan araç
- ılgıman:** ılıman
- ıras gel-:** rast gelmek, rastlamak
- ırkıl-:** kopmak, kırılmak
- ısbatan:** yabani tere, bir çeşit ot

ibdim: önce, evvel

irembil: remil, bir çeşit kâğıt oyunu

irembilci: kâğıt falına bakan kişi

keykel-: dinelmek, ayakta durmak

kır at: beyazla siyah arası bir renkteki at

köçek: kapı, dolap ya da sandık kilidi; kirli giysileri yıkamaya yarayan tahta tokmak; deve yavrusu

mahi: ay parçası, sevgili

malamat et-: rezil etmek, karalamak

merkep: eşek

meşlah: tek parçalı bir tür üstlük giysi

miltan/mintan: gömlek

miltan: gömlek

minnet: tenezzül, minnet

muhana: bahane

muhanet-: el, yabancı

müstahak ol-: hak kazanmak, layık olmak

neçe: nice

od-: yakmak, yanmak (aşk için, Allah için)

ohuntu: düğüne çağırmak için verilen küçük hediye

pahuls: hızlı, çabuk

patos harmanı: ekinlerin biçilme zamanında yapılan harman

peşkir: kalın ketenden yapılmış kadın önlüğü

pırava et-: denemek

pırtı: elbiselik kumaş

pusat: altın eşya

pürtede: patlak, dışarı doğru çıkık (göz için)

püsuğ: kedi

rayiha: koku, güzel koku

rüsva: rezil

sabu: akli ermeyen küçük çocuk

samla: iri çiy damlası

savış-: ayrılmak, geçip gitmek

saykı: sanki, sanırsın ki

seyirt-: koşmak

sökün eyle-: birdenbire görünüp arkası kesilmeden gelmek

su dök-: tuvalete gitmek

şavkı vur-: parıltısı yansımak

şorudmak: sorutmak, ayakta durmak

tabgıç: düztaban

tahavvıt: yaşlı, ihtiyar

takta: tahta

tarra: tarla

tavla: atların bulunduğu yer

tavla: atların kaldıkları ahır

tekesakallı: kırlarda yetişen, ince uzun püskül yapraklı, yenilebilir bir çeşit ot

teklekme: bir çeşit ot

teneşir: ölü yıkanan kerevet, salaca

terge-: bırakmak, vazgeçmek, terk etmek

terki: atın arka kısmı, atın arkasında taşınan heybe

terrak: uzak

teş: bakırdan yapılmış büyük leğen

tınağ: Alaya alma, eğlenme

tohan-: dokunmak

topaç: tortop olmuş

tutma: besleme; evlatlık

üryan: çıplak

yalman: eğri; yanlamasına kesmek

yazı: düz, açık ova

yekin-: bir eylem yapmaya davranmak

yemlik: bir çeşit ot

yenice: yeni

yesir: esir, sıkıntı, güçlük

yolak: yol

yöleb: tez, acele, parıltı

yörük: konar-göçer hayat süren Türkmen obalarına verilen genel ad

yurtlak: yurt olarak tutulan yer

zahar/zahir: her halde, evet öyle

zııldak: baldırı çıplak, zibidi, serseri

zibidi: parasız, işsiz, başıboş, kötü giyimli

zibil: hayvan pisliği, dışkısı

zorsun-: zorlanmak

zülf: saç

9. EKLER

(RESİMLER)

9. EKLER (RESİMLER)

1. ÂŞIK MUSTAFA ÇABUK (=TUS MUSTAFA)

2. Âşık Mustafa Çabuk'un Türkölü Hikâyelerini Anlatırken Kullandığı Oklava

3. Âşık Mustafa Çabuk, Dinleyici Çevresine Türkölü Hikâye Anlatırken

4. Âşık Mustafa Çabuk Türkölü Hikâye Anlatma Anı

5. Âşık Mustafa Çabuk Dinleyicileriyle

6. Âşık Mustafa Çabuk'un Seyirci Çevresi

7. Âşık Mustafa Çabuk İçin Düziçi'nden Gelenler

8. Düziçi İlçesine Giriş

9. Düziçi İlçesinden Bir Görünüş

10. Yazlamazlı Köyünün Uzaktan Görünüşü

11. Yazlamazlı Köyüne Giriş

12. Âşık Mustafa Çabuk'un Evi

13. Âşık Mustafa Çabuk ile Birlikte

(Âşık Kendisine Hediye Edilen Curayı Çalarken)

10. KAYNAKÇA

- Aça, Mehmet; Müge Aktan vd.; “Halk Hikâyesi”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör: Öcal Oğuz), Grafiker Yayınları, Ankara, 2004, s. 135–141; 161–167.
- Albayrak, Nurettin; “Halk Hikâyesi”, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, L&M Yayınları, İstanbul, 2004, s. 231–237.
- Alptekin, Ali Berat; “Türk Üniversitelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Halk Hikâyeleri Bibliyografyası”, *Türk Dünyaları Araştırmaları*, S. 23, 1983, s. 207–228.
- Alptekin, Ali Berat; “Âşıkların Hayatları Etrafında Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri”, *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, (İstanbul, 23–28 Eylül 1985), Tebliğler*, II. Türk Edebiyatı, C. I, İstanbul, 1985, s. 9–14.
- Alptekin, Ali Berat; *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- Alptekin, Ali Berat; “Karacaoğlan'a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türküler”, *Milli Folklor*, S. 76, 2007, s. 40–50.
- Artun, Erman; *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Aslan, Ensar; “Dadaloğlu ve Kayıkçı Kul Mustafa'nın Genç Osman Destanları”, *Halk Şiirimizde Tarihi Olaylar*, Diyarbakır, 1999, s. 49-56.
- Atılğan, Halil; *Çukurova Türküleri-1*, Burcu Ofset, Ankara, 1998.
- Atılğan, Halil; “Ceyhan'ın Hürüuşağı Köyünden Âşık Abdurrahman ve Genç Osman Destanı”, *III. Uluslar Arası Çukurovalı Halk Kültürü Bilgi Şöleni*, Adana, 1999.
- Aydoğdu, Betül; *Fahri Bilge'nin Kayseri Yöresi Türk Halk Bilimi Çalışmaları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005.
- Başgöz, İlhan; *Biyografik Türk Halk Hikâyeleri (Kahramanları, Teşekkülleri, Saz Şairlerinin Eserleri ile Münasebetleri)*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1949.
- Başgöz, İlhan; *Folklor Yazıları*, İstanbul, 1986a.
- Başgöz, İlhan; “Hikâye Anlatan Âşık ve Dinleyicisi”, *Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul, 1986b, s. 49–137.
- Başgöz, İlhan; “Karacaoğlan Geleneği”, *Folklor Yazıları*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1986c, s. 152–160.
- Başgöz, İlhan; “Türk Halk Hikâyelerinde Düş Motifi Zinciri”, *Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul, 1986d, s. 24–38.

- Başgöz, İlhan; “Türk Halk Hikâyelerinde Söz Kalıpları”, *Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul, 1986e, s. 39–48.
- Başgöz, İlhan; “Giriş” (Çevrilen Bölüm), *Sibirya’dan Bir Masal Anası*, (Eser Sahibi: Mark Azadovski), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- Başgöz, İlhan; “Türk Halk Hikâyelerinin Yapısı”, (Çeviren: Serpil Cengiz), *Folklor/Edebiyat*, S. 14, 1998, s. 85–98.
- Bayrı, M. Halit; “Âşık Necip”, *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 109, Cilt 5, 1958, s. 1748–1749.
- Boratav, P. Naili; *Folklor ve Edebiyat (1982)-I*, İstanbul, 1982.
- Boratav, P. Naili; *Folklor ve Edebiyat (1982)-II*, İstanbul, 1983.
- Boratav, P. Naili; *Halk Edebiyatı Dersleri*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.
- Boratav, Pertev Naili; *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* [1946], (3. Basım), (Yayına Hazırlayan: M. Sabri Koz), T.C. Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.
- Caferoğlu, Ahmet; *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 62, İstanbul, 1995, (içinde “Necip ile Telli” Hikâyesi), s. 160–163.
- Caferoğlu, Ahmet; *Güney-Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 107, İstanbul, 1995, (içinde “Şah Mayıl” Hikâyesi), s. 208–218.
- Çevik, Mehmet; “Türkiye’de 1980 Sonrasında Halk Anlatıları Araştırmaları”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt X, Sayı 38, 2004, s. 87–108.
- Çimen, Kazım; *Yusuf Sıra’dan Derlemeler (Adana)*, Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Elazığ, 1994.
- Çobanoğlu, Özkul; *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.
- Çopuroğlu, Kemal; *Yukarı Çukurova’da Âşıklık Geleneği ve Âşık Eyyubi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1998.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan; “Halk Edebiyatı: (Parçalar)”, *Ün (Isparta Halk Evi Dergisi)*, Sayı 99, 102, 1942, s. 1409–1410.

- Dilçin, Cem (Düzenleyen); *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1983.
- Dilçin, Dehri; *Çankırı Masalları*, Çankırı, 1933, (içinde “Hürü Hikâyesi”).
- Dizdaroğlu, Hikmet; *Halk Şiirinde Türler*, Ankara, 1969.
- Dulkadir, Hilmi; “Dadaloğlu’nun Kavgasındaki Gerçek”, I. *Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, 21–23 Kasım 1990, Adana, s. 433–437.
- Durbilmez, Bayram; “Kadirli’li Yusuf Sıra’nın Hikâye Repertuarı ve Güzel Ahmet Hikâyesi”, III. *Uluslararası Çukurova Kültürü Bilgi Şöleni*, Adana, 1999, s. 258–272.
- Dündar, Hülya; “Âşık Ali Cemali Repertuarından Parçaların Performans Teorisi Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Millî Folklor*, S. 55, 2002, s.81–95.
- Eberhard, Wolfram; *Güneydoğu Anadolu’dan Âşık Hikâyeleri*, (Çeviren: Müfide Kocaoğlu-Van Der Hoeven), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.
- Ekici, Metin; “Ege Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tezler Bibliyografyası”, *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 5, İzmir, 1989, s. 141–152.
- Elçin, Şükrü; *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, C. II, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- Elçin, Şükrü; *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- Enginün, İnci; Mustafa Kutlu; “Halk Hikâyesi, Hikâyeleri” Mad., *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. IV, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981a, s. 57–62.
- Enginün, İnci; “Hikâye” Mad., *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. IV, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981b, s. 225–227.
- Evinç, Vehbi; “Genç Osman Rivayeti”, *Halk Bilgisi Haberleri*, S. 102, 103, 1940, (IX, s. 154-158; 171-177).
- Gezer, Seyit; “Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde Yapılan Halkbilimi Çalışmaları”, *Millî Folklor*, Sayı 68, 2005, s. 239–247.
- Görkem, İsmail; “Türk Halk Hikâyelerinin Canlı Gösterim (=Performance Oriented) Olarak İncelenmesi”, *Millî Folklor*, S. 37, 1998, s. 107–113.
- Görkem, İsmail; “Sözlü Kültür Geleneği Açısından Çukurovalı ‘Türkölü Hikâye’ Anlatıcısı Köroğlu (Âşık Mehmet Demirci)”, III. *Uluslararası Çukurova Halk*

- Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)/Bildiriler*, Adana Valiliği, Adana, 1999, s. 358–388.
- Görkem, İsmail; *Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- Görkem, İsmail; “Dadaloğlu Fenomeni Bağlamında Türk Saz Şiirinin Sorunları”, *Millî Folklor*, Sayı 49, 2001a, s. 57–66.
- Görkem, İsmail; *Türk Edebiyatında Ağıtlar -Çukurova Ağıtları- (İnceleme-Metin)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001b.
- Görkem, İsmail; “Güney Türkmenlerine Ait ‘Yazıcıoğlu ve Senem’ Adlı Türkülü Hikâyesinin Anlam ve Nesne Dünyası”, *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları*, S. 2005/9 (Bahar), 2004, s. 40–66.
- Görkem, İsmail; *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu ve Şiirleri*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2006.
- Görkem, İsmail; “Halk Hikâyeleri”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. II, (Editör: Talat Sait Hamran-Osman Horata vd.), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007, s. 419–435.
- Görkem, İ.-O. Tülüce [Hazırlayanlar]; *Biyografik Türkülü Hikâye: Çukurovalı Karacaoğlan (Osmaniye-Düziçi Rivayetleri/İspir Onbaşı-Karayığit Osman)*, (Hazırlayanlar: İsmail Görkem-Ozan Tülüce), Çatı Kitapları, İstanbul, 2008, 152 s.
- Günay, Umay; *Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.
- Günay, Umay; “XVII. Yüzyıl Saz Şairi Çukurovalı Karacaoğlan ile İlgili Bir Değerlendirme”, *II. Uluslar Arası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, Çukurova Üniversitesi Basımevi, 1993, s. 31–54.
- Günay, Umay; “Karacaoğlan ve Sâim Sakaoğlu”, *Millî Folklor*, Sayı 65, 2005, s. 160–161.
- Günay, Umay; “Çukurovalı Karacaoğlan”, *Millî Folklor*, Sayı 69, 2006, s. 169–185, (Anlatan: Mehmet Koç, Derleyen: Üzeyir Üçel, Düzenleyen: Prof. Dr. Umay Günay).
- Güven, Salim; *Düziçi Yöresinde Halk Hikâyeleri/Derleme ve İnceleme*, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Lisans Tezi, Adana, 1991, 209 s.

- HAGEM; “*Halk Kùltürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Arşivi*”, Ankara, nu: YB 68.0001.
- İşıtman, Mahmut; “Sır Kâtibi Âşık Necib Hikâyesi”, *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 227, 1968.
- İsen, Mustafa; “Genç Osman İçin Yazılan Bir Ağıt ve Bir Mersiye”, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 453-465.
- İşlek, Bekir; *Tekeden Teleme Çalmak: Bir Folklor Gönüllüsünün Derleme Macerası*, Çatı Kitapları, İstanbul, 2009.
- İşlek, Bekir; *Bir Cerene Av Olmak*, Çatı Kitapları, İstanbul, 2010.
- Kaplan, Mehmet; *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul, 1973.
- Kaplan, Mehmet; *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul, 1979.
- Kaplan, Mehmet; *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-III/Tip Tahlilleri*, İstanbul, 1985.
- Karadağ, Metin; *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, Balıkesir, 1995.
- Karakaş, Ayhan; “Yaşayan Âşık Sanatında Son Karacaoğlan Anlatıcılarından Osmaniyeli İspir Onbaşı”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, S. 2, Adana, 2008, s. 231-240.
- Kaya, Doğan; “Esmehan”, *Cumhuriyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 20-21, Sivas, 1998, s. 215-235.
- Kemal, Yaşar; *Sarı Defterdekiler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 365-381.
- Kılıç, Ahmet; *Gâvurdağı Türküleri*, Osmaniye, 1976.
- Korgunal, M. Zeki; “Eski Bir Vak’a”, *Halk Bilgisi Haberleri*, nr. 33, 1934, s. 267-270.
- Korkmaz, Kürşat Mehmet; *Barak Yöresi Hikâyeli Türkü Geleneği Üzerine Bir İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. Öcal Oğuz), Ankara, 1995, 195 s.
- Korkmaz, Kürşat Mehmet; *Çukurovalı Âşık Mehmet Demirci (Köroğlu)’nin Hikâye Anlatıcılığı Üzerine Bir Araştırma*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. İsmail Görkem), Elazığ, 2003, 223 s.
- Köprülü, Mehmet Fuad; *XVII inci Asır Saz Şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi*, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1930, 80 s.
- Köprülü, Mehmet Fuad; “Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi Hakkında Yeni Vesikalar”, *Atsız Mecmua*, 1.Yıl, 10. Sayı, Şubat, 1932, s. 239-246.
- Köprülü, Mehmet Fuad; *Türk Edebiyatı Tarihi*, (3. Baskı), İstanbul, 1981.

- Köprülü, Mehmet Fuad; *Edebiyat Araştırmaları*, (2. Baskı), Ankara, 1986.
- Köse, Nerin; “Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Türk Halk Hikâyeleri”, *Millî Folklor*, Yıl 12, S. 45, 2000, s. 22–39.
- Kösemihaloğlu, Mahmut Ragıp; “Bir Genç Osman Rivayeti”, *Halk Bilgisi Haberleri*, S. 94, 1939, (VIII, s. 201-202).
- Makal, T. Kutsi; Dadaloğlu'nun, Kayseri'nin Pınarbaşı İlçesine İskânı, *Erciyes Yöresi I. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu (Bildiriler)*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1991, s. 253-258.
- Mirzaoğlu, F. Gülay; *Çukurova'da Yaşayan Cerit Türkmenleri'nde Halk Hikâyeciliği ve Halk Hikâyeleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Dursun Yıldırım), Ankara, 1994, 257 s.
- Mirzaoğlu, F. Gülay; “Toroslar'dan Çukurova'ya Yankılanan Ses: “Bozlak””, *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, 1998, s. 406–416.
- Mirzaoğlu, F. Gülay; “Cerit Türkmenlerinde Halk Hikâyeciliği ve Hikâyeciler”, *Millî Folklor*, S. 44, 1999, s. 77–87.
- Mirzaoğlu, F. Gülay; *Çukurova Bozlağı*, Binboğa Yayınları, Ankara, 2003.
- Oğuz, M. Öcal; “Birincil Sözlü Kültür Çağı ve Karac'oğlan Şiiri”, *Millî Folklor*, Sayı 58, 2003, s. 31–38.
- Okuşluk, Refiye; *Adana Halk Hikâyeleri ve Yaşayan Hikâyeciliği Geleneği*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Erman Artun), Adana, 2000, 571 s.
- Olrik, Axel; “Halk Anlatılarının Epik Kuralları”, *Folklor Doğru*, nr. 40, Mayıs-Haziran 1975, s. 18-29.
- Ong, Walter J.; *Sözlü ve Yazılı Kültür/Sözün Teknolojileşmesi*, (Çeviren: Sema Postacıoğlu Banon), İstanbul, 1995.
- Özdemir, Nebi, “XVII. Yüzyıl Çukurovalı Karacaoğlan Adına Tasnif Edilen Halk Hikâyelerinin Değerlendirilmesi”, *II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, 20–24 Kasım 1991, Adana, s. 161–166.
- Özder, M. Adil (Derleyen ve Yazan); *Muhibbî ile Esmehan Hikâyesi*, Lale Matbaası, Ankara, 1976, 74 s.
- Sakaoğlu, Saim; “Dadaloğlu'nun Hayatı Etrafında Tasnif Edilmiş Hikâye Var Mıdır?” *Erciyes Yöresi I. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu (Bildiriler)*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1991, s. 247–252.

- Şimşek, Esmâ; “Karacaoğlan’ın Hayatı Etrafında Teşekkül Eden Yeni Bir Halk Hikâyesi”, *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)/Bildiriler*, Adana, 1999, s. 620–629.
- Şimşek, Esmâ; “Karacaoğlan’a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türküler”, *Karacaoğlan’dan–Bel’a Bartok’a, Dadaloğlu’ndan Âşık Feymani’ye Osmaniye Kültür–Sanat ve Folklor Sempozyumu*, Osmaniye, 23–24 Kasım 2004.
- Tural, Sadık; *Edebiyat Bilimine Katkıları*, Ankara, 1993.
- Turgut, Osman; *Adana Âşıklık Geleneği ve Yaşayan Âdanalı Âşıklar*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erman Artun), Adana, 1995.
- Tülüce, Ozan; *Hurşit ile Mah-ı Mihri Hikâyesi*, Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Lisans Tezi, Kayseri, 2001.
- Tülüce, Ozan; *Çukurovalı Âşık Mustafa Köse’den Derlenen Türkölü Hikâyeler (İnceleme-Metin)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. İsmail Görkem), Kayseri, 2005, 228 s.
- Türkmen, Fikret; “[Hikâye] Türk Edebiyatı. a) Halk Edebiyatı”, *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 488–491.
- Türkten, Nevzat; “Erciyes Dergisinde Yayınlanmış Çukurova Halk Kültürü ile İlgili Yazılar”, *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, 21–23 Kasım 1990, Adana, s. 546–554.
- Uyguner, Muzaffer; “Muhibbî ile Esmehan”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl 27, C. 35, Sayı 304, Ocak 1977.
- Üçüncü, Kemal; “Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı”, *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, Sayı 16, Niğde 2004-Güz, s. 221–224, (Tanıtma).
- Yalın, A. Rıza; “Genç Osman Hikâyesi”, *Tarsus Gazetesi*, 19 Şubat 1923.
- Yalın, A. Rıza; “Mâil Bey”, *Tarsus Gazetesi*, 1923.
- Yalın, A. Rıza; “Cenup’ta Halk Şairleri: Dadaloğlu”, *Türk Sözü Gazetesi*, 1932, s. 2265–2269.
- Yalın, A. Rıza; *Cenup’ta Türkmen Oymakları I-II*, (Hazırlayan: Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- Yıldırım, Dursun; “Sözlü Kültür ve Folklor Kavramı Üzerine Düşünceler”, (1989), *Türk Bitigi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s.37-43.

- Yıldırım, Dursun; “Folklor ve Çağdaş Kültür Modelimiz Üzerine Görüş ve Düşünceler”, *Türk Bitigi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 76-80.
- Yıldırım, Dursun; “Sözlü Gelenek Kültürü”, (1989), *Türk Bitigi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s.81-83.
- Yıldırım, Dursun; “Tarih Yazımı ve Sözlü Ortam Kaynakları”, *Türk Bitigi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 87-101.
- Yıldırım, Dursun; “Türk Kahramanlık Destanı”, *Türk Bitigi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 149-157.
- Yıldırım, Dursun; “Orta Asya Bozkırlarından Urumeli’ne (Türk Sözlü Şiir Sanatının Yayılması Üzerine)”, *Türk Bitigi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 180-195.
- Yıldırım, Dursun; “Dede Korkut’tan Ozan Barış’a Dönüşüm”, *Türk Dili*, 1999, s. 505-530; 570.
- Yıldırım, Dursun; “Tarihi Süreç İçinde İletişim Odakları, Ağları ve İşlevleri” *Türk Dünyası*, S. 10, Güz, 2000a, s. 327-353.
- Yıldırım, Dursun; “Türk Sözel Kültüründe Süreklilik <Osmanlı Hanedanlığı Döneminden Cumhuriyete>”, *Türkbilig*, 2000b/1, s. 32-45.
- Yıldırım, Dursun; “Hikâyeciliğimizde Üçüncü Yaratıcılık Ortamı ve Hikâyeci Eyyûbî-i Garîb”, *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları*, 2003/5, s. 134-142.
- www.altipinar.blogcu.com.tr - (09.03.2008)
- www.cansaati.org.tr - (12.03.2008)
- www.kilistra.org.tr - (11.03.2008)
- www.osmaniye.gov.tr - (10.03.2008)
- www.ofad.org.tr - (17.04.2010)
- www.tdkterim.gov.tr - (28.05.2010)

ÖZ GEÇMİŞ

1983'te Kayseri'de doğdu. İlkokulu Kırşehir'de, ortaokul ve liseyi Kayseri'de okudu. 2003'te Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandı. 2007'de mezun oldu ve aynı yıl Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı bilim dalında tezli yüksek lisansa başladı.

İletişim Bilgileri:

Adres:

Mevlana Mh. Batuhan Sok.

Kınaş C-14 Blok No: 27/7

Talas/KAYSERİ

Tel: 0505 739 74 87

Mail: yellow_tulip_4@hotmail.com

